

Засновники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади. Заснований у 2005 р. Видається щомісяця. Відповідальний редактор Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій. Упорядник О. Натаров. Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044) 525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbu.gov.ua/siaz.html. Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

Шляхи розвитку української науки

Інформаційно-аналітичний бюлетень
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

№ 3 (124) березень 2016

У номері:

- *В Україні запущена перша ядерна установка світового значення, розроблена українськими фахівцями*
- *Співробітництво установ НАН України з компанією Elsevier*
- *Обговорення проекту нової редакції Статуту НАН України*
- *Вчені вимагають врятувати українську академічну науку*
- *XXVI читання академіка В. І. Вернадського «Розвиток науки – стратегія забезпечення майбутнього»*
- *Політика інтелектуальної власності в університетах та науково-дослідних установах*
- *Мала академія наук України: досягнення та напрями подальшого розвитку*

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2016

Київ 2016

ЗМІСТ

Наукові здобутки як фундамент програми урядових звершень.....	3
Міжнародне співробітництво	3
Наука – виробництву	16
Наукові конференції, наради та інші організаційні заходи	21
Наукова діяльність у ВНЗ	48
До річниці Національної академії наук України:	51
віхи історії і сьогодення.....	51
Оцінки ефективності науки в Україні.....	64
Перспективні напрями наукових досліджень	77
Проблеми стратегії розвитку України	81
Наука і влада.....	100
Суспільні виклики і потреби.....	121
Українська наука і проблеми формування інформаційного суспільства .	121
Міжнародний досвід.....	139
Формування та впровадження інноваційної моделі економіки	142
Міжнародний досвід.....	148
Проблеми енергозбереження	153
Міжнародний досвід.....	158
Зарубіжний досвід організації наукової діяльності.....	165
Нові надходження до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського	185

Наукові здобутки як фундамент програми урядових звершень

Міжнародне співробітництво

23.03.2016

В Україні запущена перша ядерна установка світового значення, розроблена українськими фахівцями – Президент на зустрічі з фізиками-ядерниками у Харкові

Під час робочої поїздки до Харківської області П. Порошенко відвідав Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», де ознайомився з роботою ядерної установки в режимі комплексного випробування та проектом зі створення ядерної підкритичної установки «Джерело нейтронів» ([Офіційне інтернет-представництво Президента України](#)).

Президент та посол Сполучених Штатів Америки в Україні Д. Пайетт взяли участь у контрольному пуску установки «Джерело нейтронів».

Глава держави назвав цей проект вдалим прикладом співробітництва у сфері ядерної безпеки і нерозповсюдження ядерної зброї. Проект розроблено за підтримки США в рамках програм про нерозповсюдження ядерної зброї.

Глава держави наголосив, що Україна зробила величезний внесок у програму нерозповсюдження ядерної зброї. Це не лише добровільна відмова від третього у світі ядерного арсеналу, а й передача високозбагаченого урану, і співпраця з міжнародними організаціями для значного підвищення технологічної безпеки.

Президент наголосив, що Україна робить крок вперед щодо використання новітніх технологій у цій галузі. Установка «Джерело нейтронів» дасть можливість проводити Україні сучасні дослідження в різних галузях науки та техніки, розробляти практично весь спектр радіоізотопів для потреб медицини та промисловості, а також розв'язувати проблеми ядерної енергетики, продовжувати терміни експлуатації атомних електростанцій.

«Це перша ядерна установка світового значення, розроблена українськими фахівцями за роки незалежності», – наголосив глава держави.

П. Порошенко зазначив, що «це інвестиції в майбутнє». Новітні технології, які застосовані в цьому проекті, роблять фізично неможливими будь-яку аварійну ситуацію. Президент підкреслив необхідність підвищення заходів безпеки в атомній енергетиці, удосконалення технологій зберігання ядерних відходів, вивчення можливості застосування ізотопів в медицині, аби налагодити їх виробництво в Україні і не купувати ці технології за кордоном.

Президент повідомив, що дасть відповідне доручення уряду щодо забезпечення повної переорієнтації медичної галузі на використання відповідних засобів українського виробництва.

Глава держави висловив упевненість, що посилення ринкової, маркетингової складової в роботі інститутів, які займаються фундаментальними науковими дослідженнями, – це і є майбутнє української науки. Президент підкреслив важливість залучення досвіду американських і європейських науковців та інститутів у цій галузі.

«Без перебільшення можна стверджувати, що Харківський фізико-технічний інститут є флагманом фізичної науки в Україні», – сказав Президент, вітаючи науковців із запуском ядерної підкритичної установки «Джерело нейтронів».

Спільна робота українських спеціалістів щодо створення установки «Джерело нейтронів» проводиться разом з колегами з Аргонської національної лабораторії США, Німеччини, Китаю, Великобританії, Швейцарії, Франції.

29.03.2016

Як і для чого працюватиме «Джерело нейтронів»

Гостем українського інтернет-телеканалу «Громадське телебачення» (Hromadske.tv) став популяризатор науки, молодий науковець – старший науковий співробітник Інституту фізики НАН України кандидат фізико-математичних наук А. Сененко ([Національна академія наук України](#)).

Програму було присвячено старту введення в експлуатацію дослідницької підкритичної ядерної установки «Джерело нейтронів, засноване на підкритичній збірці, що керується лінійним прискорювачем електронів» (скорочено – установка «Джерело нейтронів»), що відбувся 23 березня 2016 р. у Національному науковому центрі «Харківський фізико-технічний інститут» (ННЦ «ХФТ») (докладніше про це за посиланням: <http://g.ua/NmDU>).

В інтерв'ю науковець розповів, що робота над проектом розпочалася ще у 2008 р. у рамках програми Глобального партнерства в ядерній енергетиці. Так, 26 вересня 2011 р. між урядом Сполучених Штатів Америки та урядом України було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва з питань ядерної безпеки, а 11 лютого 2013 р. Президент України підписав відповідний Указ (№ 73/2013).

А. Сененко наголосив, що зазначена установка є потужним інструментом для здійснення наукових досліджень, зокрема, у галузі медицини. «Джерело нейтронів» дає змогу виробляти ізотопи, які застосовуються в боротьбі з онкологічними захворюваннями та наразі замовляються нашою країною за кордоном. Також установка сприятиме розвитку ядерних технологій, відіграватиме важливу роль у становленні й

розвитку вітчизняної ядерної галузі, а також уможливить значно надійніше й ефективніше продовження ресурсу атомних електростанцій.

[ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС ПРОГРАМИ](#)

23.03.2016

Зустріч президента НАН України академіка Б. Є. Патона із головою ради директорів компанії «Elsevier» Й.С. Чі

21 березня 2016 р. в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України відбулася зустріч президента НАН України академіка Б. Патона з головою ради директорів компанії Elsevier («Ельзевір» є одним з найбільших видавничих домів світу) Йонг Сук Чі, під час якої було обговорено питання двостороннього співробітництва ([Національна академія наук України](#)).

Участь у зустрічі взяли також віце-президент НАН України, директор Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України академік А. Загородній, член Президії НАН України, академік-секретар Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України, заступник директора Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України академік Л. Лобанов, член Президії НАН України, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, голова Науково-видавничої ради НАН України академік Я. Яцків, генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського член-кореспондент НАН України В. Попик, начальник відділу міжнародних зв'язків НАН України А. Мирончук і завідувач видавничого відділу Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України кандидат фізико-математичних наук О. Зельніченко.

Президент НАН України академік Б. Патон поінформував зарубіжного гостя про історію та статус Національної академії наук України, її структуру, завдання, міжнародне науково-технічне співробітництво, відзначивши, що установи НАН України та їх співробітники активно використовують бази даних наукової інформації компанії «Ельзевір», а Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського першою в Україні розпочала закупівлю доступу до повнотекстової бази Science Direct та бібліометричної – Scopus. Він також привернув увагу присутніх до того, що із 47 українських журналів, проіндексованих у Scopus, більшість становлять саме видання НАН України. Крім того, академік Б. Патон висловив зацікавленість академії в поглибленні співробітництва з компанією «Ельзевір» – як у напрямі забезпечення ширшого доступу до інформаційних продуктів останньої, так і в напрямі розширення представлення української академічної періодики в наукометричній базі Scopus.

Віце-президент НАН України академік А. Загородній у своєму виступі констатував високий рівень двостороннього співробітництва, навів приклади

успішної співпраці Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України й компанії «Ельзевір». Він також вніс на розгляд компанії «Ельзевір» пропозицію про оголошення спільного конкурсу на здобуття нагороди Scopus Award Ukraine 2016 як частину глобальної ініціативи компанії «Ельзевір» щодо визнання видатних досягнень науковців НАН України, а також про започаткування спеціальної програми підтримки перекладу й редакторських послуг із залученням провідних лінгвістів і професійних експертів «Ельзевір» з метою активізації включення більшої кількості статей українських учених до контенту інформаційних продуктів цієї компанії.

Про видавничу діяльність НАН України розповів академік Я. Яцків. Він зазначив, що академія активно працює з установами й редакціями журналів у напрямі збільшення кількості академічних журналів у наукометричній базі Scopus і досягнення журналами-претендентами повної відповідності наявним вимогам та стандартам.

У виступі завідувача видавничого відділу Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України кандидата фізико-математичних наук О. Зельніченка йшлося про активізацію спільних зусиль щодо представлення журналу The Paton Welding Journal у наукометричній базі Scopus.

Голова ради директорів компанії «Ельзевір» Й. С. Чі підтримав усі ініціативи НАН України, спрямовані на подальший розвиток двостороннього співробітництва, зауваживши, що лише спільними зусиллями можна підняти рівень організації останнього задля ефективнішого розв'язання комплексу різноманітних проблем з питань співпраці академії й компанії. Він також представив новий інформаційний продукт, призначений для хіміків-синтетиків, – базу структурного пошуку Reaxys. Високо оцінивши нинішній стан двосторонньої співпраці та її потенціал, Й. С. Чі запевнив, що компанія «Ельзевір» готова надавати максимальне сприяння академії як у розширенні доступу до своїх інформаційних продуктів, так і в ширшому представленні української науки у світовому науковому співтоваристві.

На завершення зустрічі академік Б. Патон та Й. С. Чі висловили впевненість у перспективності та плідності подальшого співробітництва між своїми організаціями.

22.03.2016

Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського відвідав голова правління компанії «Elsevier» Йонг Сук Чі

Національну бібліотеку України ім. В. І. Вернадського відвідав високоповажний гість – міжнародний бізнесмен і лідер у сфері засобів масової інформації та індустрії високих технологій, голова Ради директорів компанії Elsevier – пан Йонг Сук Чі (Королівство Нідерланди). Візит відбувся в рамках зустрічі останнього з президентом НАН України академіком

Б. Патеном, де було обговорено широке коло питань двосторонньої співпраці ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Під час відвідин Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського відбулася зустріч пана Йонг Сук Чі з генеральним директором НБУВ членом-кореспондентом НАН України В. Попиком та заступником директора Інституту проблем реєстрації інформації А. Крючиним.

Вітаючи поважного гостя в стінах головної бібліотеки країни, В. Попик розповів про унікальність історико-культурних фондів НБУВ, окреслив пріоритетні напрями її наукових досліджень, формування електронних інформаційних ресурсів на підтримку науки, освіти, економічного й суспільного розвитку держави. В. Попик зауважив, що Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського пишається плідною партнерською взаємодією з компанією Ельзевір у просуванні її інформаційних продуктів серед наукових установ НАН України, створенні умов для систематичного й ефективного використання молодими науковцями світових джерел наукової інформації.

З цікавістю Йонг Сук Чі ознайомився з раритетними пам'ятками з фондів Інституту рукопису НБУВ: перлиною вітчизняної рукописної культури – Пересопницьким Євангеліє та колекцією фоноциліндрів єврейської музичної спадщини, а також оглянув колекцією ельзевірів, що зберігаються у відділі стародруків та рідкісних видань Інституту книгознавства НБУВ, з метою подальшого розроблення проекту створення цифрових копій цих видань і введення даних про київську колекцію до світової інформаційної бази даних ельзевірів кінця XVI – початку XVIII ст.

Як повідомляє Міністерство освіти і науки України, у рамках візиту Йонг Сук Чі до України було підписано Меморандум про взаєморозуміння між міністерством і компанією «Ельзевір».

Компанія «Ельзевір» – найбільше у світі видавництво наукової, технічної і медичної інформаційної продукції і послуг. Співпрацюючи зі світовими науковими спільнотами, компанія видає більш ніж 2000 журналів і 1900 нових книжок щороку. Окрім друкованої продукції, видавництво пропонує такі інноваційні електронні продукти і ресурси, як ScienceDirect, MD Consult, Scopus, а також бібліографічні і реферативні бази даних в електронному вигляді. Компанія «Ельзевір» має понад 70 представництв по всьому світу.

16.03.2016

Максим Стріха: 42 заявки українських науковців на участь у конкурсах програми ЄС «Горизонт 2020» підтримано з подальшим фінансуванням

За період 2014–2015 рр. від України подано 394 заявки для участі в конкурсах програми Європейського Союзу «Горизонт 2020». Про це

повідомив заступник міністра освіти і науки М. Стріха під час Міжнародної конференції семінару-тренінгу для національних контактних пунктів програми «Горизонт 2020» країн Східного партнерства 16 березня 2016 р. ([Урядовий портал](#)).

Як зазначив М. Стріха, 42 заявки на участь у конкурсах програми «Горизонт 2020» підтримано з подальшим фінансуванням на загальну суму 7 068 199 євро. Найбільша кількість заявок була подана за напрямками: Marie-Sklodowska-Curie Actions – 73 (рівень успішності 17,8 %), Europe in a changing world – inclusive, innovative and reflective societies – 91 (рівень успішності 5,5), Climate action, environment, resource efficiency and raw materials – 27 (рівень успішності 18,5 %), Secure, clean and efficient energy – 26 (рівень успішності 19,2 %), Space – 20 (рівень успішності 15 %). За програмою Євратом (2014–2018) подано 6 заявок (рівень успішності 16,7 %). «У цілому рівень успішності українських організацій в програмі «Горизонт 2020» становить 10,5 %», – повідомив заступник міністра.

М. Стріха підкреслив, що міністерство всебічно сприятиме ефективній імплементації Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України в програмі Європейського Союзу «Горизонт 2020», а семінар-тренінг може підвищити результативність участі українських установ у програмі. Заступник міністра також відзначив важливість цього заходу для впровадження європейських стандартів у наукову діяльність країни. «У той час, коли 27 вищих навчальних закладів і наукових установ були переміщені з окупованих територій країни, такі заходи допоможуть нашим науковцям орієнтуватися саме на європейські цінності», – наголосив заступник міністра.

Координатор міжнародних проектів з досліджень та інновацій Європейської комісії Т. Деварс розповів про стратегічне співробітництво в рамках програми «Горизонт 2020». Він нагадав, що це велика програма, яка охоплює різні напрями наукових досліджень з бюджетом 70 млрд євро. На відміну від інших програм, «Горизонт 2020» більшою мірою орієнтована на проекти в промисловості, має велику кількість учасників, а отже, велику конкуренцію серед заявників на участь.

Т. Деварс зазначив, що сьогодні програма орієнтована на три пріоритетні напрями: охорона здоров'я; енергетика; клімат й охорона навколишнього середовища, з особливим акцентом на ІКТ і нанотехнології. «Ми запустили низку проектів від досліджень до інновацій. 6 регіональних проектів, які спрямовані саме на країни Східного Партнерства, пов'язані з енергоефективністю і відновлення джерел енергії, управлінням природними джерелами і питанням безпеки», – повідомив представник Єврокомісії. Щодо інноваційних проектів, то програма буде орієнтована на три пріоритети – відкритість інновацій, відкрита наука та відкритість світу.

У Міжнародній конференції для національних контактних пунктів програми «Горизонт 2020» країн Східного партнерства взяли участь представники таких країн: Азербайджанської Республіки, Республіки

Білорусь, Республіки Вірменія, Грузії, Республіки Молдова, більшість з яких є асоційованими учасниками програми.

№ 9–10, березень

Волинська М.

Не бійтеся труднощів – і отримаєте шанс!

Українські фізики стали координаторами проекту за програмою Горизонт 2020

Нещодавно в Міністерстві освіти і науки України науковці з Інституту фізики НАН України презентували проект, який вони вибороли за програмою «Горизонт 2020». Унікальність цієї події в тому, що вітчизняні фізики стали його координаторами. Проект «Вплив асиметрії та кривизни клітинної мембрани на функціонування мембранних білків та транспорт терапевтичних сполук» – це проект для підтримки академічної мобільності (RISE) і взаємодії з комерційними організаціями три-валістю чотири роки (2016–2019) та загальним бюджетом 202,500 тис. євро, з яких на Інститут фізики виділено 58,500 тис. євро ([Світ](#)).

Проект передбачає 7 партнерів із 6 держав: 5 – з Європейського Союзу і 2 – з третіх країн. А відтак партнерами українських учених з відділу фізики біологічних систем Інституту фізики НАН України стали університет Франш-Комте з Франції, Інститут фізики Латвійського університету, Тартуський університет з Естонії та Центр матеріалознавства з України, а також Х'юстонський університет із США та Федеральний університет Жуїс-де-Фора із Бразилії.

Як розповів провідний науковий співробітник відділу фізики біологічних систем, доктор фізико-математичних наук С. Єсилевський, за умовами проекту фінансуються тривалі (не менше місяця) відрядження з країн ЄС до третіх країн, а також між академічними та комерційними організаціями всередині ЄС. У цілому заплановано 45 поїздок, зокрема 15 – власне для українських партнерів.

– Проект, над яким ми почали працювати, – це міждисциплінарний проект з вивчення біомедичних аспектів взаємодії ліків з клітинними мембранами, який поєднує біофізику, біохімію, молекулярну біологію і комп'ютерне моделювання. Тобто, з усіх боків іде атака на проблему взаємодії ліків з клітинами, – розповідає завідувач відділу фізики біологічних систем, доктор фізико-математичних наук, професор Г. Довбешко. – Серед об'єктів наших досліджень – протиракові препарати на основі платини, зокрема цисплатин та його похідні, популярні зараз карбонові наночастинки, які активно синтезуються для медичних застосувань, та окремі практично важливі мембранні білки. Загалом ми використовуємо комбінований підхід, що передбачає теорію, комп'ютерне моделювання та експеримент.

Науковці говорять, що виграшу цього проекту сприяли багаторічні контакти з дослідницькими групами у Європі. Їхній попередній міжнародний багаж – це стипендії Марії Кюрі в 2007–2008 рр., участь в українсько-французькій програмі «Дніпро» (2011–2012), українсько-німецький проект (2011–2012), проект УНТЦ (2011–2013), французькі гранти для запрошених професорів (2006, 2011, 2015–2016), твінінг-гранти в рамках проекту IncoNet EaP (2014–2015) та ін. Такий досвід участі в конкурсах науково-дослідних проектів дав змогу науковцям відділу вже з 2014 р. подати 5 проектів на конкурс за програмою «Горизонт 2020». У результаті було виграно проект RISE з академічної мобільності; інший проект набрав прохідний бал, але не був профінансований через нестачу коштів; ще один не добрав лише 0,5 бала до необхідного прохідного. До речі, він стосувався новітніх методів діагностики хвороби Альцгеймера на основі надчутливих електродів, вкритих наночастинками. Проект включав 5 країн під координуванням України. У планах наших науковців – продовжити працювати за його тематикою, а також подати заявку на інфраструктурний проект. Адже, як запевняють фізики, їхні переваги перед можливими конкурентами – це наявність хороших приладів і великий професійний досвід учасників.

Заступник міністра освіти і науки М. Стріха наголосив на унікальності презентованого проекту.

– Важливо, що ця група здійснює дослідження на межі своїх інтересів (маю на увазі біофізику з боку фізики), а тому має змогу знайти партнерів. У нас чимало груп, які працюють у старих традиційних галузях і попри свій високий рівень партнерів знайти не можуть. Чимало науковців у тій же Академії наук дотримуються залізного принципу, що немає ніяких шансів виграти проекти за програмою «Горизонт 2020». Але ж коли нічого не робити, то й результат буде прогнозований. Ми мусимо популяризувати нашу історію успіху.

Це ж підтверджують і вчені з Інституту фізики. Вони радять групам дослідників з інших інститутів та університетів активно подавати проекти на конкурси. Таким чином, запевняють, напрацьовується досвід та виробляється інтуїція.

На моє запитання, чи зникають труднощі після того, як проект виграє, Г. Довбешко і С. Єсилевський кажуть, що насправді вони тільки починаються. Скажімо, у проекті типу RISE одних лише поїздок 45, у ньому багато адміністративної роботи, у якій повинен наводити лад менеджер. У нас такої людини немає, натомість у проектах європейських таку посаду передбачено.

Зі слів фізиків, ми для Європи все-таки чужі, а наше законодавство недосконале. Звідси – чимало «нестиковок». Наприклад, в ЄС вся документація на проекти за «Горизонтом 2020» безпаперова. А з українським банком учені лише електронний підпис узгоджували цілий місяць!

Загалом, зізнаються наші дослідники, цей проект досить непопулярний у Європі саме тому, що він жорсткий, бо ж передбачає академічний обмін

(людина повинна не менше місяця перебувати у відрядженні). Тому в країнах ЄС за координацію подібних проектів беруться не дуже охоче. «Ми взялися і – виграли. Отже, проекти, непопулярні там, можуть дати нам більше шансів», – зазначає С. Єсилевський. Професор Г. Довбешко додає: «У Горизонті 2020 сувора звітність і суворий аудит. Для нас не передбачено ніяких преференцій, попри те, що ми з України, де інші закони й поняття. Це нікому не цікаво. Якщо ми приєдналися до Горизонту, то маємо працювати на загальних засадах».

31.03.2016

Конкурс спільних українсько-французьких науково-дослідних проектів на період 2017–2018 років

З 1 квітня до 15 червня 2016 р. Міністерство освіти і науки України, Міністерство закордонних справ та міжнародного розвитку і Міністерство національної освіти, вищої освіти та досліджень Франції оголошують конкурс спільних українсько-французьких науково-дослідних проектів для реалізації у 2017–2018 рр. ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Конкурс є відкритим для будь-яких лабораторій чи науково-дослідних груп вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ та підприємств обох країн.

До участі в конкурсі приймаються проекти за такими пріоритетними напрямками:

- 1) дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;
- 2) інформаційні та комунікаційні технології;
- 3) енергетика та енергоефективність;
- 4) раціональне природокористування;
- 5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;
- 6) нові речовини і матеріали;
- 7) фізика високих енергій.

Особлива увага надаватиметься також проектам, тематики яких будуть збігатися з визначеними у Рамковій програмі з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020».

Детальнішу інформацію про конкурс можна завантажити [тут](#)

Бланки заявки ([завантажити](#))

10.03.2016

Оголошується конкурс спільних українсько-австрійських науково-дослідних проектів

З 15 березня по 15 травня 2016 р. Міністерство освіти і науки України та Федеральне міністерство науки, досліджень і економіки Республіки Австрія оголошують конкурс спільних українсько-австрійських науково-дослідних проектів для реалізації у 2017–2018 рр. ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Конкурс є відкритим для будь-яких лабораторій чи науково-дослідних груп вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ та підприємств обох країн.

До участі в конкурсі приймаються проекти відповідно до пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні, а саме:

- Фізика високих енергій;
- Екологія;
- Біотехнології;
- Інформаційні та комунікаційні технології;
- Нанофізика і нанотехнології;
- Гуманітарні та соціальні науки.

[Переглянути детальнішу інформацію про конкурс.](#)
[Завантажити бланк заявки.](#)

11.03.2016

Міжнародний навчальний семінар зі SMART-спеціалізації

18–19 лютого 2016 р. у рамках міжнародного проекту Danube-INCO.NET у м. Кишинів (Республіка Молдова) відбувся навчальний семінар «ФОРМУВАННЯ SMART СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ» (Smart Specialisation Design Learning Workshop for Non-EU Countries) для країн, які не є членами Європейського Союзу (ЄС) ([Національна академія наук України](#)).

Організаторами заходу, який було присвячено розробці стратегії SMART-спеціалізації (S3), виступили Об'єднаний дослідний центр (JRC – Joint Research Centre's) м. Севілья та Академія наук Молдови.

SMART Спеціалізація – стратегічний підхід до економічного розвитку країн шляхом адресної підтримки досліджень та інновацій, що є основою для надання Структурними фондами ЄС інвестицій у дослідницьку та інноваційну діяльність. Він дає змогу європейським країнам досягти згуртування в політиці, збільшити кількість робочих місць та реалізувати програму економічного розвитку «Європа – 2020».

У більш широкому контексті SMART-спеціалізація включає в себе процес розробки інноваційної концепції, виявлення конкурентних переваг, визначення стратегічних пріоритетів, а також використання інструментів

SMART-політики, спрямованої на ефективне використання інформації з метою розвитку конкретного європейського регіону.

У заході взяли участь українські вчені Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України та партнери Проекту Danube-INCO.NET.

Докладна інформація про семінар на порталі платформи S3 за посиланням:

<http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/-/s3-design-learning-workshop?inheritRedirect=true&redirect=%2Fevents>

10.03.2016

Міжнародне співробітництво в галузі офтальмології

4 березня 2016 р. на порталі інформаційної агенції «ЛІГАБізнесІнформ» було оприлюднено статтю, присвячену міжнародному співробітництву вчених Інституту проблем реєстрації інформації НАН України та Китайського технологічного університету (Чжецзян) ([Національна академія наук України](#)).

В інтерв'ю популяризатор науки, старший науковий співробітник Інституту фізики НАН України А. Сененко розповів про технологію діагностики та лікування косоокості у дітей за допомогою жорстких мікропризм, яка була розроблена науковцями Інституту проблем реєстрації інформації НАН України спільно з медиками Київської міської клінічної лікарні «Центр мікрохірургії ока». Застосування жорстких мікропризм із високою точністю напряду світлового променя дає змогу добитися у дитини 100-відсоткового відновлення зору без операції.

Технологія вчених академії має значні переваги у порівнянні із світовими аналогами, тому знайшла широку підтримку за межами України. Зокрема, великий інтерес до неї виявляють представники Китайського технологічного університету.

Коментар з теми також надали вчений секретар Інституту проблем реєстрації інформації НАН України С. Шанойло та в. о. вченого секретаря Відділення інформатики НАН України О. Гороховатська.

Докладна інформація про розробку в статті інформаційної агенції «ЛІГАБізнесІнформ» за посиланням:

<http://biz.liga.net/all/industriya/stati/3272812-glaz-almaz-ukrainskie-uchenye-popravyat-zrenie-kitayskim-detyam.htm>

04.03.2016

Подписано соглашение о сотрудничестве между Институтом математики и механики НАНА и Институтом математики НАНУ

В практике международного сотрудничества институтов и организаций НАНА большое значение имеет взаимная координация научно-технических исследований, проведение совместных научно-исследовательских работ, обмен научной информацией, научными периодическими изданиями и материалами. Сюда также относятся взаимные научные командировки специалистов, обмен инновационными технологиями, оказание международными региональными организациями поддержки научно-техническим программам ([Национальная академия наук Азербайджана](#)).

Сотрудничество между учеными Азербайджана и Украины в области математики и механики осуществляется именно в этом направлении. В международной научной конференции MADEA-7, прошедшей в прошлом году в Институте математики и механики НАНА, с участием делегации Национальной академии наук Украины эти связи приняли еще более широкий размах.

Достигнутая в ходе конференции договоренность привела к подписанию в феврале текущего года научно-технического соглашения о сотрудничестве между директором Института математики и механики НАНА, профессором М. Мардановым и директором Института математики Национальной академии наук Украины, академиком А. Самойленко.

В рамках сотрудничества также планируется разработка и реализация совместных образовательных программ, обмен опытом и кадрами.

Исследования, проводимые в области дифференциальных уравнений, функционального анализа, математического и численного анализа, теории функции, уравнений математической физики, теорий вероятности и топологии, механики твердого тела, а также накопленный опыт создадут условия для дальнейшего расширения сотрудничества между двумя странами, получения новых научных результатов и реализации передовых идей.

28.03.2016

Зустріч Президента НАМН з інвесторами з КНР

Обговорення проекту з дослідження стовбурових клітин.

28 березня 2016 р. президент НАМН академік В. Цимбалюк зустрівся з представниками бізнес-кіл Китайської Народної Республіки для обговорення можливостей втілення інвестиційного проекту з лікування захворювань із застосуванням сучасних біотехнологій, а саме стовбурових клітин ([Національна академія медичних наук України](#)).

У зв'язку з цим була підкреслена важливість дотримання стандартів біоетики під час наукових досліджень.

Склад китайської делегації: Хуанг Шаньчунь (Huang Shanchun) – генеральний директор Wealth Index (Beijing) Fund Management Co., Ltd.; Хуан Хоу (Huang Houwu) – менеджер будівельних проектів World Islands Exchange Limited; Лі Шилун (Li Shilong) – співробітник Chairman of Anhui Traffic and Shipping Engeneering Co. Ltd.; Д. Танасійчук – співробітник компанії Beijing Hualan Home Trade and Economic Development Co.; Келінг Джанг – президент компанії Jiangsu Fu Yin Asset Management Co.; Іріс Чжао – представник компанії Wealth Index Capital Group; Ванг Ханчжоу – перекладач.

З української сторони у зустрічі взяли участь: академік Ю. Кундієв – перший віце-президент НАМН; академік Г. Бутенко – директор інституту генетичної та ренегеративної медицини НАМН; член-кореспондент НАМН Д. Базика – генеральний директор ННЦРМ; начальник управління міжнародних наукових зв'язків НАМН доктор медичних наук А. Бутенко; заступник директора НІХТ ім. О. О. Шалімова доктор медичних наук Р. Салютін; старший науковий співробітник інституту генетичної та ренегеративної медицини НАМН кандидат медичних наук В. Кирик.

Сторони домовилися розпочати спільну підготовчу роботу та обмінятися цільовими науковими пропозиціями найближчим часом.

21.03.2016

Зустріч Президента НАМН з японською делегацією

18 березня 2016 р. відбулася зустріч президента НАМН академіка В. Цимбалюка з директором біотехнологічної компанії AdMe Tech Co., Ltd. (Японія) Рууя Окаhashi, його заступником Toshio Furukawa та радником компанії К. Ткачовим ([Національна академія медичних наук України](#)).

Під час зустрічі японська сторона представила презентацію нового методу лікування онкологічних захворювань. Спільно були обговорені питання майбутньої співпраці у сфері застосування біо- та нанотехнологій у онкології, зокрема в нейроонкології.

З української сторони в обговоренні взяли участь: І. Сорока – президент Українського медичного клубу, О. Новіков – віце-президент Українського медичного клубу, професор В. Розуменко – керівник клініки нейроонкології Інституту нейрохірургії ім. А. П. Ромоданова, доктор медичних наук А. Бутенко – начальник управління міжнародних та міжвідомчих наукових зв'язків НАМН.

Зустрілися також представники делегації з Японії і з директором ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В. П. Комісаренка» академіком М. Троньком.

03.03.2016

Офіційний візит делегації Міжнародної товарної біржі «Бохай» Китайської Народної Республіки до Національної академії аграрних наук України

3 березня відбулася зустріч представників Національної академії аграрних наук України та делегацією Міжнародної товарної біржі «Бохай» Китайської Народної Республіки ([Національна академія аграрних наук України](#)).

У зустрічі взяли участь віце-президент НААН М. Бащенко, народний депутат В. Івченко, директор Інституту ветеринарної медицини С. Ничик, директор ННЦ «ІМЕСГ» НААН В. Адамчук, директор ННЦ «Інститут аграрної економіки» Ю. Лупенко, в. о. академіка-секретаря Відділення наукового забезпечення інноваційного розвитку НААН С. Володін, генеральний директор Українського державного фонду підтримки фермерських господарств І. Слободяник, радник голови АСУ О. Сокирін, віце-президент Асоціації фермерів та приватних землевласників України В. Шеремета, генеральний директор корпорації «Укрвинпром» В. Кучеренко.

Біржа «Бохай» є найбільшою та найвпливовішою універсальною спотовою біржею у світі. У роботі біржі беруть участь усі найбільші державні та приватні корпорації Китаю. Офіційна делегація Біржі «Бохай», на чолі з її президентом Янь Дуншен, перебувала в Україні для створення Міжнародного біржового центру, який здійснюватиме всі види біржової торгівлі, зокрема й агропромислової. Наразі керівництво біржі налаштоване знайти розуміння й підтримку органів державної влади України стосовно реалізації своїх масштабних проектів.

Наука – виробництву

03.03.2016

Українські вчені розробили для ЗСУ реактивний бойовий безпілотник з максимальною швидкістю 800 км/год

Учені з Національної академії наук України розробили для вітчизняних військових новий революційний безпілотник на реактивній тязі ([FINANCE.UA](#)).

Відзначимо, що судячи з фотографії і відсутності даних про технічні характеристики дрона, мова поки йде тільки про макет або ранній прототип дрона.

За даними розробників, цей дрон здатний не тільки передавати інформацію, а й знищувати ворожу техніку на відстані до 50 км. Безпілотник розвиває максимальну швидкість до 800 км на годину. За рахунок швидкості і малих розмірів його практично неможливо знищити з землі.

Бортова апаратура літального апарату дає йому можливість рухатися в автоматичному режимі, а програма розпізнавання цілей – виявляти і знищувати ворожі об'єкти за лічені хвилини. Про те, яку зброю цей дрон може нести на собі, розробники ще не повідомляють.

Нагадаємо, що на початку поточного року секретар РНБО О. Турчинов повідомив, що Україна незабаром почне виробництво бойових безпілотних літальних апаратів. Він висловив упевненість, що безпілотні апарати вітчизняного виробництва зможуть не тільки зміцнити оборонний потенціал України, але також стати конкурентними на зовнішніх ринках.

23.03.2016

Скальпель із магнітом

Харківські медики розробили інструментарій, за допомогою якого можна видалити з організму пораненого малодоступні осколки

У Військово-медичному клінічному центрі Харкова пройшла презентація комплекту магнітних інструментів, які значно полегшують роботу військових хірургів не лише в стаціонарних, а й у польових умовах. Завдяки тому, що ці незвичні титанові скальпелі мають гнучку форму й укомплектовані насадками різного діаметра, дрібні металічні фрагменти можна виймати з дуже проблемних ран. «У черевній порожнині, наприклад, осколки знайти вкрай складно навіть з використанням комп'ютерної томографії, – повідомив старший ординатор хірургічного відділення клініки торакоабдомінальної хірургії госпіталю В. Негодуйко. – Аналогічна ситуація також із фрагментами, що потрапили до печінки. Похибка діагностики часом складає до трьох сантиметрів. Ще одна перепона в такому лікуванні – зміна ранового каналу, через який дістатися до осколка вже неможливо» ([Україна Молода](#)).

З допомогою ж магніту визначають точне місцезнаходження стороннього тіла розміром до 3 см, роблять маленький надріз і видаляють його. Більші фрагменти можна вийняти і звичним способом. Така операція менш травматична, тому рани заживають швидше. Ще одна перевага нового методу – зменшення дози наркозу, що вводиться, оскільки подібне оперативне втручання займає менше часу.

Вісім з десяти виготовлених комплектів інструментарію розробники передали до зони АТО, де вже було прооперовано понад 600 поранених бійців. Медики розповідають, що діставати осколки своїми магнітами їм довелося не тільки з черевної порожнини та грудної клітки, а й із зовнішньої оболонки серця, очей, колінних суглобів. Незамінні нові скальпелі і в тому випадку, коли навколо фрагмента у тілі починає утворюватися капсула зі з'єднувальної тканини. Осколок з неї можна вилучити з мінімальним травмуванням.

Узятыся за цю розробку вчених Харківського фізико-технічного інституту і медиків Військово-медичного клінічного госпіталю змусила сумна фронтова статистика – серед вогнепальних поранень, які отримують бійці, – понад 60 % мають осколковий характер. Часто трапляється так, що ці металічні шматочки залишаються в тілі назавжди, оскільки їх видалення небезпечно для життя поранених.

28.03.2016

Харківські вчені відкрили нову тривимірну форму графену – карбонові стільники

Слід зауважити, що досі були відомі такі алотропні модифікації вуглецю, як алмаз, графіт, фулерен і нанотрубки. Проте нещодавно харківські фізики – науковий співробітник Фізико-технічного інституту низьких температур (ФТІНТ) ім. Б. І. Веркіна НАН України кандидат фізико-математичних наук Н. Крайнюкова та вчений Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» доктор фізико-математичних наук, професор Є. Зубарев – синтезували й дослідили нову модифікацію вуглецю – карбонові стільники ([Національна академія наук України](#)).

Вказана модифікація отримала таку назву завдяки своїй специфічній формі, що нагадує бджолині стільники. Структурна низькотемпературна електроннографія й електронна високороздільна мікроскопія у комбінації зі структурним моделюванням показали, що синтезована вченими речовина пронизана каналами, стінки яких утворені шарами графену. Перші зразки карбонових стільників було одержано у вигляді плівок, у яких стільникові канали утворюють випадкову решітку (див. рис. 1, а). Для одержання регулярних періодичних структур із фіксованими розмірами каналів (див. рис. 1, б) необхідні подальші розробки добре контрольованих методів синтезу.

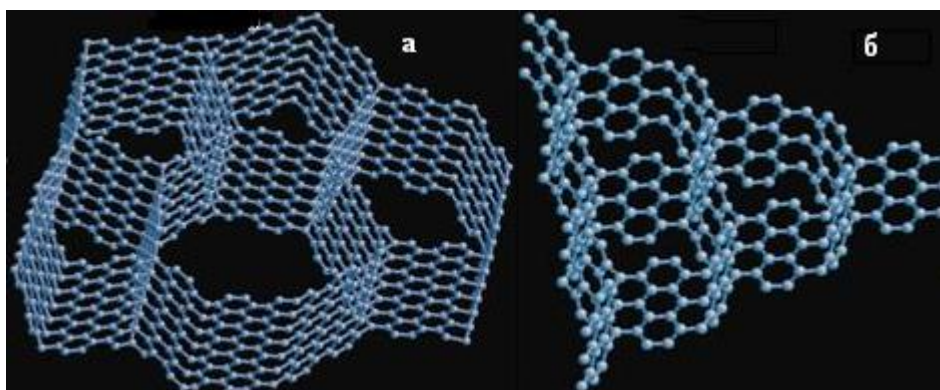

Рис. 1 (а, б)

Це відкриття українських дослідників з Харкова відразу ж привернуло до себе велику увагу світової наукової спільноти завдяки перспективі використання його як легкого та ємного сховища для водневого палива або, простіше кажучи, так званого «паливного баку для водню». Справа в тому, що саме проблема зберігання і транспортування є ключовою перешкодою на шляху використання газоподібного водню як відновлюваного паливного джерела. Наразі для збереження водневого палива необхідні або високий тиск, або низькі температури. Однак їх використання є досить небезпечним і надзвичайно енерговитратним. Тож останнім часом учені шукають поруваті матеріали, що могли б уміщувати в собі цей газ, зберігати його та – за необхідності – легко віддавати. Родина карбонових матеріалів є одним з основних кандидатів на виконання цієї функції. Проте досі низка обставин суттєво ускладнювала використання вуглецевих матеріалів: наприклад, у нанотрубках доступ до внутрішніх об'ємів є, як правило, блокованим.

Водночас структури, створені вченими НАН України, вже продемонстрували високу здатність накопичувати значні кількості інертних газів (криптон, ксенон) та двоокису вуглецю. Можливості накопичення водню у новій структурі, відкритій харківськими науковцями, теж значно перевищують рівні, які навіть теоретично можуть бути досягнуті в нанотрубках.

Однак цим не вичерпуються нові корисні якості стільникових структур. Їх унікальною особливістю є також здатність до структурної адаптації – симбіозу з іншими карбоновими формами і використання їх як «будівельного матеріалу» або матриці для складних композитних сполук (рис. 2). Наповнення стільникових каналів атомами металів або сполук може надавати матеріалові унікальних електричних або магнітних властивостей. Усе це робить стільникові структури перспективними з точки зору їх застосування в галузях мікро- й наноелектроніки.

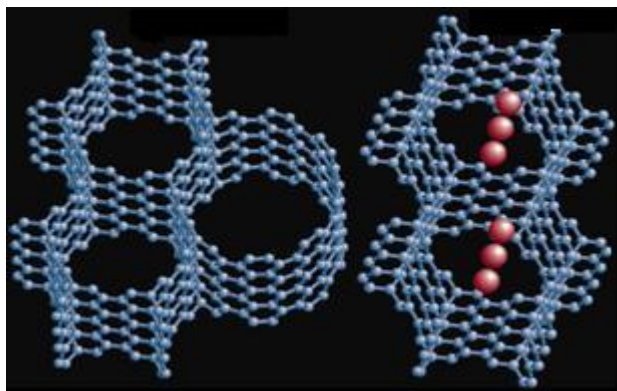

Рис. 2

Результати досліджень, здійснених українськими науковцями з Харкова, опублікував престижний американський фаховий науковий журнал *Physical Review Letters* (число від 5 лютого 2016 р.) [N. V. Krainyukova and E. N.

Zubarev, Carbon Honeycomb High Capacity Storage for Gaseous and Liquid Species, Phys. Rev. Lett. 116, 055501 (2016).]

[ПЕРЕГЛЯНУТИ ОРИГІНАЛ ЖУРНАЛЬНОЇ ПУБЛІКАЦІЇ](#)

03.03.2016

Про методи генетичної трансформації рослинних організмів

Гостем чергового випуску програми «Елементарно» радіостанції «ВЕСТИ» стала молодий науковець – молодший науковий співробітник лабораторії біології та нанобіотехнології Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України О. Бурлака ([Національна академія наук України](#)).

Дослідниця розповіла про генетично-модифіковані організми (ГМО) – організми, до геному яких за допомогою методів генної інженерії додають функціонуючі сторонні гени або ділянки ДНК. На сьогодні розроблено численні ефективні методи генетичної трансформації, зокрема для рослинних організмів. Низка цих методів ґрунтується на використанні біологічних систем – агробактерій (тобто бактерій, які мають можливість додавати свої гени до геному рослин) і вірусних частинок (у даному випадку використовується здатність вірусів проникати до клітини і вбудовувати в них модифіковану ділянку ДНК).

О. Бурлака зазначила, що, оскільки не всі рослини можуть бути модифіковані у вищевказані способи, науковці розробили також механічні й хімічні методи генетичної трансформації. Суть останніх полягає у тому, що необхідний генетичний матеріал вводиться у клітину шляхом застосування хімічних сполук, які пошкоджують зовнішню клітинну мембрану. Найпоширенішими серед зазначених методів є поліетиленгліколь (ПЕГ) – опосередкована трансформація та біологічна балістика (біобалістика).

Повний аудіозапис випуску радіопередачі доступний за посиланням: <http://radio.vesti-ukr.com/online/absnum=24097.html>

30.03.2016

Зустріч президента НААН Ярослава Гадзало з колективом Інституту ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського

25 березня 2016 р. відбулося розширене засідання вченої ради Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського» за участі президента Національної академії аграрних наук України академіка НААН Я. Гадзало ([Національна академія аграрних наук України](#)).

На початку засідання з інформацією про найвагоміші здобутки установи виступив директор, академік НААН С. Балюк.

У виступі Я. Гадзало відзначено роль і місце Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського» у розв'язанні проблеми раціонального використання земельних (ґрунтових) ресурсів, відтворення та підвищення родючості ґрунтів та їх охорони. Наголошено на основних положеннях проекту Статуту Національної академії аграрних наук України, що широко обговорюється в наукових колах, ролі дослідної мережі НААН у впровадженні завершених інноваційних технологій для подальшого розвитку вітчизняного агровиробництва.

03.03.2016

Шляхи підвищення ефективності ведення землеробства в умовах змін клімату

В Інституті зрошуваного землеробства НААН 3 березня 2016 р. відбувся науково-практичний семінар на тему: «Шляхи підвищення ефективності ведення землеробства в умовах змін клімату». Участь у ньому взяли представники Департаменту агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації, установ та господарств Центру наукового забезпечення АПВ Херсонської області, науковці Інституту зрошуваного землеробства НААН, представники провідних господарств АПВ Херсонщини та іноземних фірм. Всього – 95 осіб ([Національна академія аграрних наук України](#)).

Мета цього заходу – узагальнення результатів досліджень і практичного досвіду та пропозиції нових шляхів ефективного ведення землеробства в Херсонській області в умовах змін клімату.

Детальніша інформація на сайті [НААН України](#).

Наукові конференції, наради та інші організаційні заходи

11.03.2016

Обговорення проекту нової редакції Статуту НАН України

Шановні члени НАН України! Шановні працівники наукових установ, організацій та підприємств НАН України! ([Національна академія наук України](#)).

З метою приведення Статуту Національної академії наук України у відповідність до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Президія НАН України постановою від 30.12.2015 р. № 318 «Про організацію виконання в НАН України Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» затвердила склад Комісії з підготовки нової редакції Статуту НАН України.

На виконання зазначеної постанови підготовлено проект нової редакції Статуту НАН України (додається).

Комісія з підготовки нової редакції Статуту НАГІ України запрошує членів НАН України та працівників наукових установ, організацій і підприємств НАН України до широкого обговорення зазначеного проекту.

Пропозиції та зауваження можна надсилати до 25 березня 2016 р. на електронну адресу: Statute@nas.gov.ua (телефон для довідок 239-65-91).

З повагою, Голова Комісії, Президент НАН України академік НАН України Б. Є. Патон

18.03.2016

Проект статуту Національної академії медичних наук України

До уваги членів НАМН пропонуємо для ознайомлення проект Статуту Національної академії медичних наук України ([Національна академія медичних наук України](#)).

29.03.2016

Засідання Ради президентів академій наук України

23 березня 2016 р. у будівлі Президії НАН України відбулося засідання Ради президентів академій наук України.

Слід зауважити, що, згідно зі ст. 17 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який цього року набрав чинності, при Національній академії наук України діє Рада президентів академій наук України, яка є колегіальним органом, що об'єднує президентів Національної академії наук України й національних галузевих академій наук України – з метою координації наукової діяльності ([Національна академія наук України](#)).

Чергове засідання Ради відбулося 23 березня 2016 р. Участь у ньому взяли президент Національної академії наук (НАН) України академік НАН України Б. Патон, президент Національної академії аграрних наук (НААН) України академік НААН України Я. Гадзало, президент Національної академії медичних наук (НАМН) України академік НАМН України В. Цимбалюк, президент Національної академії педагогічних наук (НАПН) України академік НАН України В. Кремень, президент Національної академії правових наук (НАПрН) України академік НАПрН України О. Петришин, президент Національної академії мистецтв (НАМ) України академік НАМ України А. Чебикін, віце-президент НАН України академік НАН України А. Загородній, головний учений секретар НАН України академік НАН України В. Богданов.

У вступному слові голова ради академік НАН України Б. Патон нагадав, що з часу попереднього засідання ради відбулися зміни в керівництві

Національної академії медичних наук України, президентом якої 15 січня 2016 р. обрано академіка НАМН України В. Цимбалюка, та Національної академії правових наук України, загальними зборами якої (3 березня 2016 р.) її президентом обрано академіка НАПрН України О. Петришина.

Б. Патон тепло привітав В. Цимбалюка і О. Петришина з обранням на високі посади, побажав їм сил і здоров'я задля служіння науці, а також повідомив, що рішеннями Президії НАН України академіків В. Цимбалюка й О. Петришина призначено виконувачами обов'язки членів Президії НАН України.

Під час засідання ради було розглянуто такі питання: «Про новий статус та Положення про Раду президентів академій наук України» (доповідач – голова ради академік НАН України Б. Патон), «Про перебіг і проблеми імплементації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (доповідач – академік НАН України А. Загородній) і «Про стан фінансування Національної академії наук України і національних галузевих академій наук України з державного бюджету у 2016 р.» (доповідач від НАН України – академік НАН України В. Богданов).

За результатами розгляду питання щодо нового статусу і Положення про Раду було прийнято рішення ради про затвердження зазначеного Положення, яке підписали всі президенти академій наук.

Значну увагу учасники засідання приділили питанню імплементації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Учасники засідання обговорили новації, запроваджені цим Законом, а також відзначили, що низка його положень суперечить чинним регламентам обрання членів академій, формування президій національних академій наук, що потребує внесення змін до згаданого нормативно-правового акта.

Крім того, члени ради докладно обговорили стан фінансування національних академій наук з державного бюджету України в поточному році. Як приклади негативних наслідків катастрофічного недофінансування академічного сектору науки у 2015–2016 рр. вони навели факти руйнації діяльності академій наук, погіршення умов роботи працівників, значного скорочення їх чисельності.

[ПЕРЕГЛЯНУТИ ПОЛОЖЕННЯ ПРО РАДУ ПРЕЗИДЕНТІВ АКАДЕМІЙ НАУК УКРАЇНИ](#)

28.03.2016

На спільному засіданні Президії НАН України та Колегії МОН розглянуто питання створення Київського академічного університету

25 березня 2016 р. під головуванням президента Національної академії наук України Б. Патона і за участі міністра освіти і науки України С. Квіта, заступника міністра М. Стріхи відбулося спільне засідання Президії НАН України та Колегії МОН України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Учасники засідання заслухали доповідь віце-президента НАН України академіка А. Загороднього і директора департаменту вищої освіти МОН України О. Шарова щодо створення Київського академічного університету НАН України і МОН України.

За словами академіка А. Загороднього, академічний університет має стати навчальним закладом нового типу, в основу роботи якого буде покладено поєднання навчального процесу з активним залученням викладачів і студентів до наукових досліджень інститутів Національної академії наук України.

Директор департаменту вищої освіти Міністерства освіти і науки України О. Шаров зазначив, що питання створення Київського академічного університету розглядається в контексті реформи вищої освіти, серед пріоритетів якої – забезпечення якості вищої освіти та розвиток автономії вищих навчальних закладів. Важливою складовою цього процесу є підвищення конкурентоспроможності українських навчальних закладів, що супроводжується модернізацією мережі ВНЗ. Також створення академічного університету є необхідним для забезпечення підготовки наукових кадрів для наукових установ і вищих навчальних закладів, формування нової генерації національної наукової еліти природничо-математичної та інженерно-технічної сфер, створення можливостей для самореалізації талановитої молоді в Україні. «Створення такої установи сприятиме інтеграції вітчизняної освіти і науки у світовий науковий простір», – підкреслив О. Шаров.

Київський академічний університет пропонується створити з урахуванням практики діяльності Фізико-технічного навчально-наукового центру НАН України, відомого раніше як Київське відділення Московського фізико-технічного інституту, що працювало в Україні за системою «фізтеху». Сьогодні необхідно переглянути практику співпраці з університетом країни-агресора і реорганізувати роботу навчально-наукового центру. Київський академічний університет буде здійснювати набір студентів на бакалаврську програму на базі Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, починаючи із заочної фізико-технічної школи для старшокласників Малої академії наук України на умовах ретельного відбору. Набір на освітні магістерські програми Київського академічного університету буде реалізовуватися у співпраці з профільними науковими установами НАН України. На думку О. Шарова, у підготовці бакалаврів академічного університету має також взяти участь НТУ «Київський політехнічний інститут», класичні технічні університети Харкова, Львова, Дніпропетровська, Одеси. Наступним етапом мають бути освітні програми третього циклу вищої освіти, які будуть реалізовуватися на базі академічних інститутів НАН з наступним рівнем конкурсного відбору.

Київський академічний університет як державна наукова установа буде підпорядковуватися Міністерству освіти і науки і НАН України. За словами директора департаменту, важливою складовою формату академічного

університету має стати створення міжнародної наглядової ради, яка стане запорукою реалізації кращого світового досвіду підготовки наукової еліти, інтеграції української науки у Європейський та світовий дослідницький простір.

Державна наукова установа «Київська академічний університет» це пілотний проект, і в разі його успіху будуть створені регіональні академічні університети в Харкові, Дніпропетровську, Львові та Одесі. У 2016 р. планується здійснити перший набір магістрів у кількості 100–150 осіб. «Це повинен бути конкурсний відбір молоді, яка готова і прагне наукової кар'єри», – наголосив О. Шаров.

Під час засідання було розглянуто питання про необхідність удосконалення вимог до наукових фахових видань України та підвищення рівня українських наукових видань.

Як повідомив заступник міністра освіти і науки М. Стріха, сьогодні налічується 1107 фахових наукових фахових видань. За галузями науки лідирують технічні науки. П'ятдесят одне українське наукове видання входить до міжнародної реферативної і наукометричної бази даних Scopus, 16 – до Web of Science.

Заступник міністра погодився з тим, що порядок формування переліку наукових фахових видань слід удосконалювати. «Спільно з НАН України необхідно переглянути вимоги до наукових фахових видань і усунути все те, що перешкоджає інтеграції українських наукових видань у світовий науковий простір», – зазначив М. Стріха.

Разом з тим, до того часу, поки українські дисципліни, зокрема, гуманітарні, не будуть інтегровані у світову наукову систему, скасовувати порядок формування переліку фахових видань не можна. «Це призведе до появи зливи недобросовісних наукових робіт. Порядок – це є вимушений крок, оскільки з ним пов'язані захисти дисертацій», – зауважив заступник міністра.

М. Стріха зазначив, що вимоги до наукових журналів покликані забезпечити якість видань і підкреслив важливість проекту «Українські наукові журнали», який здійснюється під егідою академії наук вищої школи та підтриманий міністерством. Цей проект реалізовується на громадських засадах, у якому беруть участь 600 наукових видань. Сьогодні сайт «Українські наукові журнали» відвідали понад 10 тис. користувачів. За цією інтернет-сторінкою можна отримати інформацію про вартісні наукові українські журнали. «Це своєрідна спроба зробити загальну національну платформу, яка б стала передумовою національної наукометричної бази і слугувала верифікації журналів, стимулювала б редакції до відкритості», – додав заступник міністра.

За словами голови Науково-видавничої ради НАН України академіка Я. Яцківа, сьогодні важливим питанням є упорядкування реєстрації наукових видань. В Україні видається більше 2300 періодичних видань, що більше ніж у Росії, Польщі та інших країнах. НАН України має 339 періодичних

наукових видань. З них 95 наукових журналів, більше 40 видань входить до Scopus, більше 30 видаються англійською мовою, а понад 20 мають цифрові індикатори статей. Також у 133 виданнях засновником є Національна академія наук України.

На думку академіка, необхідно внести зміни до порядку формування переліку наукових фахових видань України, розробити рекомендації щодо шляхів підвищення рівня українських наукових видань.

Під час засідання також розглянули питання завершення будівництва джерела нейтронів у ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут», про стан виконання окремих рішень спільного засідання Президії НАН України та Колегії МОН України від 28 грудня 2015 р., стан імплементації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Також обговорювалися питання про проблеми із забезпеченням Північного Приазов'я водою та фінансування Національної академії наук України у 2016 р.

03.03.2016

Відбулись загальні збори Національної академії правових наук України

3 березня 2016 р. у м. Харкові в приміщенні Національної академії правових наук України відбулися засідання президії та щорічні загальні збори НАПрН України, на яких було розглянуто важливі питання її життєдіяльності – підбиття підсумків роботи у 2015 р., вирішення ряду організаційно-кадрових питань та окреслення основних завдань на 2016 р. ([Національна академія правових наук України](#)).

О 9 годині відбулося засідання президії НАПрН України. Участь у засіданні взяли президент НАПрН України В. Тацій, перший віце-президент О. Петришин, віце-президент – керівник Київського регіонального центру НАПрН України В. Тихий, в. о. головного вченого секретаря Д. Лук'янов, члени президії, директори науково-дослідних інститутів, представники регіональних центрів. На засіданні розглянуто низку важливих питань з діяльності Національної академії правових наук України та її структурних підрозділів, зокрема заслухано звіт про основні підсумки діяльності Національної академії правових наук України у 2015 р., звіт про витрачання бюджетних коштів Національною академією правових наук України у 2015 р., розглянуто та схвалено нову редакцію статуту Національної академії правових наук України та Стратегію розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр. Також вирішено ряд організаційних та кадрових питань та прийнято відповідні рішення президії Національної академії правових наук України.

Після засідання президії розпочали роботу загальні збори Національної академії правових наук України. У роботі загальних зборів взяли участь

керівництво академії, дійсні члени (академіки), члени-кореспонденти, делегати науково-дослідних установ НАПрН України. З вітальними словами виступили голова Харківської обласної ради С. Чернов та секретар Харківської міської ради О. Новак.

Зі звітною доповіддю про діяльність Національної академії правових наук України у 2015 р. виступив президент НАПрН України В. Тацій.

«В сьогоднішніх складних умовах підвищується наша відповідальність за збереження та розвиток Академії, її реформування відповідно до потреб часу. Необхідно підвищити роль наукових установ академії у науковому забезпеченні конституційно-правових реформи, законотворчій діяльності Верховної Ради України, проведенні наукових експертиз проектів законів та гармонізації законодавства України з нормами Європейського Союзу. Кожен інститут повинен стати основним науково-експертним партнером Президента, Парламенту та Уряду кожен у своїй галузі», – зазначив у доповіді В. Тацій. Також розглянуто та затверджено Звіт про витрачання бюджетних коштів Національною академією правових наук України у 2015 р.

Крім того, прийнято такі рішення загальних зборів академії:

Затверджено Стратегію розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр., яка розроблена з метою зростання ролі вітчизняної юридичної науки як важливого чинника модернізації держави, збільшення внеску Національної академії правових наук України у забезпечення ефективного правового розвитку України, її обороноздатності та національної безпеки.

Розглянуто та схвалено Статут Національної академії правових наук України. У 2014 р. був прийнятий Закон України «Про вищу освіту», а у 2015 р. – новий Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», які внесли істотну новизну в регулювання відносин у сфері наукової діяльності. У зв'язку з цим і виникла необхідність привести у відповідність з положеннями цих законів Статут Національної академії правових наук України.

Під час засідання президент НАПрН України оголосив заяву про звільнення з посади президента НАПрН України за власним бажанням. Заяву було задоволено та прийнято рішення загальних зборів за багаторічну працю на посаді президента НАПрН України, вагомий внесок у розбудову вітчизняної правової системи та науки, становлення та розвиток НАПрН України присвоїти В. Тацію почесне звання «Почесний президент Національної академії правових наук України».

У зв'язку з цим було проведено вибори президента Національної академії правових наук України. На цю посаду президією та колективами науково-дослідних установ НАПрН України рекомендовано першого віце-президента НАПрН України О. Петришина. Його кандидатуру під час проведення голосування підтримала абсолютна більшість дійсних членів (академіків), членів-кореспондентів та делегатів науково-дослідних установ Національної академії правових наук України.

Також проведено вибори першого віце-президента та головного вченого секретаря НАПрН України. Відповідно до Статуту НАПрН України кандидатури на ці посади вносить президент академії. За результатами таємного голосування першим віце-президентом обрано дійсного члена (академіка) НАПрН України, доктора юридичних наук, професора М. Кучерявенка, головним вченим секретарем – члена-кореспондента НАПрН України, доктора юридичних наук, професора В. Журавля.

02.03.2016

Засідання Президії НАН України

Учасники чергового засідання Президії НАН України заслухали та обговорили наукові повідомлення молодих учених НАН України: [\(Національна академія наук України\)](#).

– докторанта Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України кандидата геологічних наук С. Мичака на тему: «Геодинамічний розвиток Українського щита та утворення родовищ корисних копалин за даними геофізичних та геохронологічних досліджень»;

– старшого наукового співробітника Інституту біоколоїдної хімії ім. Ф. Д. Овчаренка НАН України кандидата хімічних наук К. Калініченко на тему: «Створення високоефективних ґрунтосубстратів на основі гелевих композицій для рослинництва та рекреації техногенних земель»;

– наукового співробітника Інституту народознавства НАН України кандидата історичних наук П. Чорній на тему: «Соціокультурний простір Західної України в ХХ – на початку ХХІ ст.: тенденції та перспективи розвитку».

В обговоренні взяли участь академік НАН України Б. Патон, перший віце-президент НАН України академік НАН України А. Наумовець, віце-президент НАН України академік НАН України С. Пирожков, академік-секретар Відділення загальної біології НАН України, директор Інституту фізіології рослин і генетики НАН України академік НАН України В. Моргун, т. в. о. директора Інституту біоколоїдної хімії ім. Ф. Д. Овчаренка НАН України доктор технічних наук В. Прокопенко, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я. Яцків, академік-секретар Відділення хімії НАН України, директор Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України академік НАН України М. Картель, директор Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України академік НАН України В. Старостенко, академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України академік НАН України М. Жулинський, голова Західного наукового центру НАН України та МОН України, директор Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України академік

НАН України З. Назарчук, директор Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» академік НАН України В. Геєць, директор Інституту археології НАН України академік НАН України П. Толочко.

Згідно з Порядком конкурсного відбору молодих учених НАН України для виступів на засіданнях Президії НАН України та надання цільового фінансування з метою підтримки їх наукових досліджень було прийнято рішення схвалити результати наукових досліджень, викладених у наукових повідомленнях молодих учених Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна, Інституту біоколоїдної хімії ім. Ф. Д. Овчаренка і Інституту народознавства НАН України й доручено Комісії по роботі з науковою молоддю НАН України разом з науково-організаційним відділом Президії НАН України врахувати результати розгляду наукових повідомлень при підготовці проекту постанови Президії НАН України «Про відкриття у 2017 році додаткових відомчих тем для молодих учених-доповідачів» та передбачити додаткові кошти на ці теми.

12.02.2016

Дуброва О.

Про присудження премій НАН України для молодих учених і студентів за кращі наукові роботи за підсумками конкурсу 2015 р.

За досягнення у розробленні важливих наукових проблем та з метою заохочення молодих учених і студентів вищих навчальних закладів України до науково-дослідної роботи за підсумками конкурсу 2015 р., проведеного відділеннями НАН України, Президією НАН України були присуджені премії за кращі наукові роботи ([Наукова молодь НАН України](#)).

Постанова Президії НАН України від 02.03.2016 р. № 57 «[Про присудження премій НАН України для молодих учених і студентів за кращі наукові роботи за підсумками конкурсу 2015 р.](#)»

Постанова Президії НАН України від 02.03.2016 р. № 58 «[Про нагородження грамотами за підсумками конкурсу 2015 р.](#)»

10.03.2016

Дуброва О.

Продовження фінансування проектів науково-дослідних робіт молодих учених НАН України у 2016 році

Постановою Президії від 02.03.2016 р. № [65](#) «Про продовження фінансування проектів науково-дослідних робіт молодих учених НАН України у 2016 р.» було продовжено фінансування проектів НДР молодих вчених НАН України у 2016 р. ([Наукова молодь НАН України](#)).

Зразок договору для продовження виконання проекту НДР розміщено за [посиланням](#).

18.03.2016

Дуброва О.

Оновлено Положення про Комісію по роботі з науковою молоддю НАН України

На засіданні Президії НАН України 16 березня 2016 р. було оновлено Положення про Комісію по роботі з науковою молоддю НАН України та затверджено її новий склад ([Наукова молодь НАН України](#)).

Постанова Президії НАН України від 16.03.2016 р. № [80](#) «Про Комісію по роботі з науковою молоддю НАН України».

Новий склад комісії сформовано з голови, його заступника, секретаря, членів комісії, які є представниками відділень НАН України, що відповідають за роботу з науковою молоддю при відповідному відділенні. До складу комісії також входять – член комісії, який організовує виступи молодих учених з науковими повідомленнями на засіданнях Президії НАН України, президент Малої академії наук України, представник від Ради молодих вчених НАН України і керівники підрозділів апарату Президії НАН України.

10.03.2016

Дуброва О.

Положення про Раду молодих вчених НАН України

Президією Національної академії наук України відповідно до ст. 24 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», виходячи з необхідності підвищення ролі та відповідальності молодих учених за розвиток наукового потенціалу держави, посилення їх участі в організації та проведенні наукових досліджень, активізації роботи з науковою молоддю та закріплення молодих наукових кадрів у наукових установах НАН України, а також створення нормативних засад формування та функціонування Ради молодих вчених НАН України було затверджено Положення про Раду молодих вчених НАН України ([Наукова молодь НАН України](#)).

Положення було затверджено постановою Президії НАН України від 02.03.2016 р. № [63](#).

11.02.2016

Дуброва О.

Про розмір стипендій Президента України для молодих учених

Постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2012 р. № 872 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» з 1 січня 2013 р. встановлено розмір щомісячних стипендій Президента України для молодих учених у сумі 120 відсотків прожиткового мінімуму для працездатних осіб кожна ([Наукова молодь НАН України](#)).

Враховуючи розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, закладеного в Державному бюджеті України на 2016 р., НАН України прийняла відповідну постанову Президії НАН України від 02.03.2016 р. № [64](#).

11.02.2016

Дуброва О.

Положення про стипендії НАН України для молодих учених

Президія НАН України затвердила нове Положення про стипендії НАН України для молодих учених та Положення про проведення конкурсу на здобуття стипендій НАН України для молодих учених ([Наукова молодь НАН України](#)).

Відповідну постанову було прийнято Президією НАН України від 02.03.2016 р. № [66](#).

15.03.2016

Оголошується конкурс науково-технічних розробок молодих науковців у рамках міжнародного дискусійного заходу «Science. Society. Personality», присвяченого «Дню Науки – 2016»

Оголошується конкурс науково-технічних розробок молодих науковців у рамках міжнародного дискусійного заходу Science. Society. Personality, присвяченого «Дню Науки – 2016» ([Державний фонд фундаментальних досліджень](#)).

Умови конкурсу:

1. Тематика проектів

У конкурсі беруть участь науково-технічні розробки молодих науковців (до 35 років), які мають соціальну значущість на регіональному або державному рівні.

2. Учасники конкурсу

Учасниками конкурсу науково-технічних розробок можуть бути індивідуальні молоді дослідники до 35 років, або керовані ними колективи науковців.

3. Подання заявки на конкурс

Для подання запиту на участь у конкурсі необхідно заповнити онлайн-форму, що розміщена за посиланням:

<https://docs.google.com/forms/d/1lP-4nRbbmYd7G5eIJThDgUVNF-N6JpFoBHGcFLTehzA/viewform?c=0&w=1>

4. Форма для запитів буде закрита 20 квітня 2016 р.

5. Фінал конкурсу

Організаційний комітет та журі конкурсу відбере для фінальної презентації 10 кращих науково-технічних розробок, про що буде повідомлено керівника проекту за поданими контактними даними до 25 квітня 2016 р.

6. Представлення проектів-фіналістів

У фіналі відібраний проект має бути представлений у вигляді постера форматом А1 та супроводжуватися короткою презентацією (до 5 хв) одним з учасників проекту.

7. Переможець конкурсу

За результатами виступів-презентацій проектів-фіналістів, журі конкурсу обере один проект-переможець конкурсу, який отримає грошову винагороду.

Фінал конкурсу та урочисте нагородження проекту-переможця відбудуться в рамках заходу Science. Society. Personality 19 травня 2016 р.

З усіма питаннями щодо участі в конкурсі можна звернутися за телефоном – (044) 246-39-29.

14.03.2016

Завершили роботу XXVI читання академіка В. І. Вернадського

У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського відбулися XXVI читання академіка В. І. Вернадського «Розвиток науки – стратегія забезпечення майбутнього». У заході взяли участь науковці НАН України, дослідники творчої спадщини великого вченого, аспіранти, студенти, бібліотекарі ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

З вітальним словом до присутніх звернувся В. Ємельянов, перший заступник головного вченого секретаря НАН України, член-кореспондент НАН України, заступник голови Комісії НАН України з розробки наукової спадщини академіка В. Вернадського. Він підкреслив, що наукова спадщина В. Вернадського посідає особливе місце в безмежжі світової науки і культури, а читання, які щорічно відбуваються в стінах провідної бібліотеки країни, допомагають розширювати й поглиблювати наше пізнання цієї спадщини, живлять сучасних науковців новими ідеями.

Генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, член-кореспондент НАН України В. Попик зазначив, що проблема, якій присвячено XXVI читання академіка В. І. Вернадського, перебуває в самому центрі уваги вітчизняного наукового співтовариства: *«Сучасна наука все менше замикається на суто теоретичному знанні, все більше стає наукою високих технологій, які ґрунтуються на фундаментальних, а не на прикладних дослідженнях. Обов'язок вчених полягає в тому, щоб зробити розуміння цих закономірностей загальним, повернути вітчизняну науку зі шляху країн “третього світу” на шлях науково-технічного прогресу».*

За словами В. Попика, у реалізації стратегії ефективної розбудови української науки величезну роль відіграє Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. *«Свою роль бібліотека вбачає у формуванні великих баз даних наукової інформації, впровадженні новітніх інтелектуальних технологій обробки інформації, розвитку співробітництва з провідними світовими інформаційними корпораціями та науковими центрами, вихованні у молодих науковців культури грамотного використання світової наукової інформації»*, – наголосив генеральний директор НБУВ.

Погляди В. Вернадського на роль науки в цивілізаційному прогресі проаналізував у своїй доповіді О. Онищенко, радник Президії НАН України, академік НАН України, заступник голови Комісії НАН України з розробки наукової спадщини академіка В. Вернадського.

Зокрема академік О. Онищенко зазначив, що В. Вернадський стверджував: багатство країни формується завдяки двом чинникам: наукова робота і праця, однак лише наука може вирішувати масштабні питання. Тому завдання держави полягає не в організації державної науки, а в допомозі науковій творчості нації, розвитку науки, що дасть можливість створити стійке, стабільне суспільство. В. Вернадський писав: *«Я вважаю, що та країна, той народ, який це зрозуміє, вийде сильним, могутнім і щасливим із кризи, яку переживає. Той же, який це не усвідомлює – є народ приречений».*

О. Онищенко зауважив, що сьогодні, як і 100 років тому, питання кризи в державі та науці активно дискутується. Шляхи подолання цієї кризи можна знайти в далекоглядних твердженнях В. Вернадського: *«Чим важчим і гіршим є економічний стан країни, тим рішучіше слід ставати на шлях спрямування величезних матеріальних засобів на створення народного багатства, неминучою передумовою якого є наукове знання <...> У складних умовах соціальних трансформацій <...> поєднання соціальної та наукової творчості – це той шлях, який забезпечує успіх <...> Соціальний досвід нашого масштабу може бути вдалим, якщо до його проведення будуть залучені не лише люди, з величезної волею, а й люди науки, люди розуму, знання і таланту. Наукові досягнення повинні використовувати сповна».*

І. Ємельянов, директор Національного науково-природничого музею НАН України, член-кореспондент НАН України, доповів про внесок В. Вернадського в розвиток природничої музеєлогії. Він зауважив, що

формування науково-природничих колекцій у нашій країні нерозривно пов'язано з В. Вернадським. Працюючи в Петербурзі, В. Вернадський створив геологічний і мінералогічний музеї. Тож, повернувшись до України, учений став ініціатором створення наукових установ природничого спрямування: Інституту мінералогії, мінералогічного, геологічного, палеонтологічного, ботанічного і зоологічного музеїв.

Доповідач зазначив, що нині геологічний, палеонтологічний, зоологічний і ботанічний музеї об'єднані в єдиний комплекс – [Національний науково-природничий музей НАН України](#), головним завданням якого є проведення фундаментальних і прикладних досліджень за пріоритетними напрямками природничих наук; створення, збереження та поповнення фондів та експозиційних природничих колекцій; проведення науково-освітньої, культурно-просвітницької роботи; сприяння науковому прогресу та популяризація наукових знань у суспільстві.

З новими фундаментальними виданнями та архівними знахідками, пов'язаними з В. Вернадським, учасників читань ознайомила Л. Яременко, директор Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, кандидат історичних наук.

У своєму виступі доповідач охарактеризувала окремі видання, підготовлені українськими й російськими дослідниками, зосередивши увагу присутніх на працях:

- *що безпосередньо стосуються В. Вернадського* («Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського» у 10 томах (НБУВ, 2011–2012); «В. И. Вернадский. Собрание сочинений в 24 томах» (РАН, 2013); «Духовний мир В. И. Вернадского» (В. И. Спирина-Дрягина, 2013) та ін.)

- *що висвітлюють громадську діяльність В. Вернадського* («Представники України в Державній раді Російської імперії 1906–1917 років» (О. В. Зінченко, 2013) та ін.);

- *що стосуються досліджень біосферно-ноосферної проблематики вчення В. Вернадського* («Социально-политические аспекты ноосферных учений (И. А. Козиков, 2012); «Учение В. И. Вернадского о биосфере и ноосфере (В. П. Казначеев, 2010) та ін.);

- *що присвячені родинним зв'язкам, родоводу вченого* («В. І. Вернадський та В.Г. Короленко: у поєднанні долі і поглядів (В. М. Самородов та ін., 2013);

- *що презентують документи і матеріали самого В. Вернадського та про нього* («Вернадский Владимир Иванович. Философские мысли натуралиста» (2013); «Письма Я. В. Самойлова В. И. Вернадскому, 1897–1921» (НАН України, 2013).

Л. Яременко наголосила, що всі означені видання є у фондах НБУВ і будуть корисними науковцям не лише з точки зору дослідження наукових і суспільних поглядів В. Вернадського, а й для поглиблення уявлень про численні питання з історії України кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., становлення, формування та розвитку української науки.

Учасники заходу також мали можливість ознайомитись із [книжково-документними експозиціями до XXVI читань академіка В. І. Вернадського](#).

04.04.2016

Збірнику наукових праць «Українська біографістика» – 20 років!

У перший день квітня в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського відбувся круглий стіл «“Українська біографістика” – дзеркало новітньої вітчизняної біографіки», присвячений 20-річчю збірника наукових праць Інституту біографічних досліджень ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

У заході взяли участь науковці Інституту історії України НАН України, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Національної наукової медичної бібліотеки, Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського, Бібліотеки Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Центру українознавства філософського факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Інституту книгознавства, Інституту рукопису, Інституту архівознавства НБУВ.

Досвід роботи Інституту біографічних досліджень (ІБД) на ниві вітчизняної біографістики і проблематику публікацій у збірнику наукових праць «[Українська біографістика](#)» проаналізував його головний редактор, генеральний директор НБУВ член-кореспондент НАН України В. Попик. Він, зокрема, зазначив, що збірник невіддільний від становлення й розвитку біографістики як спеціальної історичної дисципліни в незалежній Україні. Саме тому в різні роки на сторінках цього видання висвітлювалися: наукові погляди на біографічне знання та біографічну творчість, дослідницьку й біографічно-інформаційну діяльність; проблеми сучасного розвитку вітчизняної біографіки та біобібліографії як інформаційного ресурсу науки, освіти і культури, суспільно-політичного життя; світовий досвід підготовки національних біографічних словників; питання теорії, методики та практики підготовки матеріалів до довідкових біографічних видань; проблеми бібліографії та біобібліографії.

Водночас В. Попик зауважив на проблемах, які наразі не змогла розв'язати редакційна колегія збірника. Зокрема, не вдалося зацікавити зарубіжних дослідників-біографістів організувати цілеспрямовані дискусії, активізувати тематичне планування випусків тощо. «Не менш важливим завданням нині є наближення збірника “Українська біографістика” до європейських стандартів, його змістового наповнення відповідно до європейських і світових вимог», – підсумував В. Попик.

Відповідальний секретар збірника наукових праць «Українська біографістика», кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

ІБД Н. Любовець висвітлила основні етапи становлення збірника, відзначила всіх, хто працював і нині працює над його випусками, окреслила проблеми систематизації бібліографії новітньої вітчизняної біографічної літератури в друкованих виданнях і електронних інформаційних базах, розповіла про новітні джерела української біографіки, зокрема ресурси соціальних мереж, блогосфери, відкритих біографічних та генеалогічних інформаційних джерел та архівів.

Член редколегії збірника «Українська біографістика», провідний науковий співробітник ІБД, кандидат історичних наук С. Ляшко проаналізувала тематику публікацій збірника за 20 років, найбільш значущими серед яких були: критерії відбору персоналій до Українського біографічного словника; понятійно-термінологічна система біографістики; комплексні біографічні дослідження, присвячені персоналіям діячів вітчизняної науки і культури; біобібліографія; бібліотечна і бібліотекознавча біографіка тощо.

Питань регіональної біографістики торкнувся у своєму виступі провідний науковий співробітник ІБД, доктор історичних наук С. Міщук.

З біографічним ресурсом «Видатні педагоги України і світу» ознайомила учасників круглого столу директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, доктор педагогічних наук Л. Березівська. Вона зазначила, що цей ресурс, маючи на меті консолідацію відомостей про визначних вітчизняних і зарубіжних освітян, сьогодні пропонує користувачам біографії 42-х персоналій, бібліографію їх праць і матеріалів про них, повнотекстові твори, фотогалереї, інформацію про нагороди, вшанування пам'яті тощо. За словами Л. Березівської, дороговказом у роботі над біографічним ресурсом «Видатні педагоги України і світу» є доробок Інституту біографічних досліджень НБУВ.

Своїми роздумами про те, яким може стати ідеальний часопис «Українська біографістика» поділилася з присутніми старший науковий співробітник ІБД, кандидат історичних наук Н. Марченко. На думку науковця, сьогодні збірник має виходити друком двічі на рік, публікувати дискусійні статті й огляди біографічних матеріалів зі споріднених видань, розмежувати питання біографіки та актуальних проблем біографістики, увести нові рубрики (регіональна біографістика, історична біографістика, зарубіжний досвід тощо).

Це питання викликало жваве обговорили серед учасників круглого столу, у результаті якого вони звернулися до редакційної колегії збірника «Українська біографістика» з пропозицією готувати тематичні випуски, активніше залучати цікавих вітчизняних і зарубіжних авторів, уміщувати в збірнику огляди проблематики зарубіжних публікацій, розширити розділ «Рецензії».

Круглий стіл завершився презентацією видань О. Яценка і Н. Любовець [«Українські персональні бібліографічні покажчики \(1856–2013\)»](#), Т. Ківшар [«Бібліологічна спадщина Степана Сірополка \(1872–](#)

1959)», О. Бугасвої [«Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича \(1921–1931\): біографічний словник»](#), В. Сергійчука «Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда».

30.03.2016

21 українська експедиція рушає в Антарктику

В урочистостях взяли участь провідні науковці, представники Національної академії наук України, серед яких О. Попов, Я. Яцків, А. Наумовець, С. Довгий, Б. Гриньов, а також дипломат і громадський діяч С. Комісаренко, директор Аерокосмічного інституту Національного авіаційного університету В. Шмаров ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Заступник міністра освіти і науки України М. Стріха зазначив, що понад 20 років тому Україна завдяки зусиллям багатьох вітчизняних учених, дипломатів отримала британську станцію Фарадей, яка сьогодні працює як українська антарктична станція «Академік Вернадський».

«Наука забезпечує наше майбутнє. Не дивлячись на скрутний час, фінансування антарктичної програми нарощується, і сьогодні складає майже 10 % від витрат на науку Міністерства», – підкреслив М. Стріха.

Директор Національного антарктичного наукового центру В. Литвинов повідомив, що за результатами конкурсного відбору до 21-ї експедиції відібрано 12 осіб із 27 претендентів. Цього року вік полярників становив від 22 до 62 років. Також учасники команди є мешканцями різних міст нашої країни – Києва, Харкова, Черкас, Львова, Одеси. Відібрані учасники експедиції пройшли медичну комісію та підготовчі збори. Слід зазначити, що сім членів команди – новачки і вперше побувають в Антарктиці. Очолить українську станцію досвідчений керівник М. Старинець, який сім років свого життя присвятив цьому континенту.

У цьому році Україна продовжить системне вивчення Льодовитого континенту. Триває останній етап реалізації вже другої Державної цільової науково-дослідної програми досліджень України в Антарктиці, продовжитися модернізація станції Академік Вернадський, формування Національної бази антарктичних даних та буде зосереджено наукові дослідження на тих напрямках, які можуть давати суттєві результати.

За словами В. Литвинова, з нагоди 20-річчя роботи в Антарктиці НАНЦ спільно з Інститутом біологічних наук НАН України затвердили і виготовили відзнаки – «Учасник антарктичної експедиції» і «Ветеран українських антарктичних експедицій», якою відзначатимуть полярників, які побували на станції Академік Вернадський п'ять і більше разів. Також затверджений знак «Україна в Антарктиці 20 років», яким нагороджуватимуть учених, науковців. Медаллю «За внесок у наукові дослідження в Антарктиці» буде нагороджувати Національна академія наук України. Сьогодні на ці нагороди

заслужують майже 300 осіб, які брали участь у створенні та розбудові антарктичної станції Академік Вернадський.

Першими відзнаку – знак Національного антарктичного наукового центру «Ветеран учасників українських антарктичних експедицій» – отримали учасники 21-ї експедиції.

Президент Малої академії наук України С. Довгий привітав полярників та подарував експедиції бюст видатного вченого академіка Володимира Івановича Вернадського, на честь якого названа станція. Він також повідомив, що Мала академія наук разом з НАН України започаткувала медаль «20 років Національному антарктичному центру», а також випустила марку та конверт, присвячені ювілейній даті.

28.03.2016

Сергій Квіт привітав учасників III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт МАН України

Міністр освіти і науки України С. Квіт привітав учасників III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт Малої академії наук України ([Привітання Міністра освіти і науки України Сергія Квіта](#)) ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Цього року відкривають інтелектуальне змагання слухачі відділень технічних і комп'ютерних наук. У фіналі візьмуть участь 1135 юних дослідників із 63 наукових секцій 12 наукових відділень майже за всіма напрямками природничих, гуманітарних і суспільних наук.

Оцінювати рівень підготовки учасників і їх дослідження буде професійне журі, більшість з яких має багаторічний досвід роботи з учнівськими науково-дослідними роботами і в предметних комісіях конкурсу-захисту.

У роботі секцій наукових відділень беруть участь академіки Національної академії наук України, доктори та кандидати наук провідних українських вищих навчальних закладів.

Під час заходу тривала пряма трансляція урочистого відкриття, закриття кожного відділення та проведення захисту наукових досліджень.

21.03.2016

Державним космічним агентством України проведено семінар з питань супутникової навігації

16 березня 2016 р. Державне космічне агентство України провело семінар на тему: «Впровадження європейських глобальних навігаційних супутникових систем (EGNSS) в Україні». Семінар відбувся в рамках

українсько-європейського проекту UKRAINE («Поширення в Україні технологій, знань та інновацій, які базуються на використанні системи EGNSS»), що реалізується ДКА за програмою Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» ([Державне космічне агентство України](#)).

Метою семінару було налагодження контактів з європейськими експертами та обговорення проблемних питань та потенційних можливостей щодо впровадження європейських супутникових навігаційних систем на території України.

Міжнародний захід відкрили директор департаменту космічних проектів Б. Атаманенко та представник Європейської комісії Пітер Де Смет. У своєму виступі Б. Атаманенко підкреслив, що пріоритетним напрямом на сьогодні є співробітництво з Європейським Союзом та, зокрема, з Європейським космічним агентством. Разом з тим одним з важливих інструментів забезпечення українсько-європейської співпраці є участь у проектах Рамкової програми ЄС «Горизонт 2020», зокрема у сфері супутникової навігації. Впровадження системи EGNOS стане ключовим фактором підвищення рівня безпеки та ефективності авіаційного, наземного (морського, річкового та дорожнього), а також сільськогосподарського секторів. Пітер Де Смет також зауважив щодо важливості продовження співпраці України та Європейського Союзу у сфері впровадження EGNOS на територію України.

Перший заступник начальника Національного центру управління та випробувань космічних засобів К. Волох зробив презентацію «Правові та технічні питання розширення дії функціонального доповнення EGNOS на територію України». Крім того, було підкреслено значну роль проекту технічної допомоги ЄС Twinning у забезпеченні створення законодавчої бази у сфері супутникової навігації та вивченні практичних питань впровадження EGNOS в Україні.

З європейської сторони у семінарі взяли участь представники Європейського агентства з питань глобальних навігаційних супутникових систем (GSA), члени консорціуму проекту UKRAINE та експерти з супутникової навігації у сфері морського, річкового, автомобільного транспорту, мультимодальних перевезень та сільського господарства.

З української сторони до семінару були запрошені представники міністерств, установ та організацій, які залучені до діяльності у сфері супутникової навігації (Міністерства інфраструктури України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Держгеокадастру, Державного агентства автомобільних доріг, Державного підприємства «Укראерорух», Державного підприємства «Центр громадської безпеки 112» тощо).

Європейські експерти та українські спеціалісти обмінялися досвідом роботи у сфері супутникової навігаційної діяльності та обговорили перспективи впровадження EGNSS в Україні.

Загалом, було відмічено зацікавленість з обох сторін щодо подальшої співпраці з розширення EGNOS на території України та підкреслено важливість проекту UKRAINE у цьому процесі.

Учасників семінару було запрошено взяти участь у наступному семінарі з подібної тематики, що відбудеться в Київському політехнічному інституті наприкінці червня ц. р.

16 та 17 березня представники GSA разом із представниками ДКА та НЦУВКЗ відвідали запропоновані місця розміщення станцій RIMS у Києві та Київській області (на території Державного підприємства «Київприлад», публічного акціонерного товариства «Елміз», аеропорту «Жуляни» та Головного центру спеціального контролю (смт Городок)).

31.03.2016

Державне управління людськими ресурсами у сфері охорони здоров'я в Україні

Президент НАМН України В. Цимбалюк взяв участь в урочистому відкритті Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Державне управління людськими ресурсами у сфері охорони здоров'я» ([Національна академія медичних наук України](#)).

Захід, який організувала Національна академія державного управління при Президентові України, відбувся 23 березня.

Мета конференції: обговорення питань людських ресурсів у сфері охорони здоров'я в Україні та розроблення практичних рекомендацій з метою удосконалення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для системи охорони здоров'я

У заході за участі міністра охорони здоров'я України О. Квіташвілі від НАМН брали участь: директор Національного інституту серцево-судинної хірургії ім. М. М. Амосова Національної академії медичних наук України В. Лазоришинець, директор ДУ «Інститут нейрохірургії ім. академіка А. П. Ромоданова НАМН України» Є. Педаченко, директор ДУ «Національний інститут хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова» О. Усенко, директор ДУ «Національний науковий центр «Інститут кардіології ім. академіка М. Д. Стражеска» та віце-президент НАМН В. Коваленко.

Конференцію, присвячену науково-експертному обговоренню актуальних питань державного управління людськими ресурсами у сфері охорони здоров'я та кадрової політики в умовах інтеграції України у Європейський Союз, відкривали також: президент Національної академії державного управління при Президентові України Ю. Ковбасюк, заступник міністра охорони здоров'я України І. Перегінець, директор Департаменту гуманітарної та соціальної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України В. Коблош, представники Адміністрації Президента України, Міністерства

охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України, органів місцевого самоврядування, вищих навчальних медичних закладів, міжнародних організацій, громадських організацій, науково-педагогічні співробітники, аспіранти і докторанти Національної академії.

Під час науково-експертного зібрання обговорено питання сучасних викликів і проблем людських ресурсів у сфері охорони здоров'я, світових стандартів планування кадрів у системі охорони здоров'я, прогнозування потреб у медичних кадрах в Україні, особливості підготовки управлінських та наукових кадрів для системи охорони здоров'я.

Учасники заходу підкреслили, що в Україні завдання розбудови ефективної кадрової політики мають дві ключові проблеми: по-перше, відсутність єдиної стратегії кадрової політики в сфері охорони здоров'я, по-друге, наявність певної невідповідності офіційної звітності про якість кадрового потенціалу країни реальному стану справ. Для розробки ефективної державної політики кадрових ресурсів необхідно провести ретельний аналіз ситуації з виявленням основних досягнень, проблем, можливостей та загроз для її реалізації.

Модератор конференції, завідувач кафедри управління охороною суспільного здоров'я Національної академії В. Князевич наголосив на першочергових завданнях кадрової політики щодо підвищення ефективності системи охорони здоров'я України в умовах реформування галузі охорони здоров'я. Науковець підкреслив, що кар'єрний розвиток має бути конкурентоспроможним, прозорим та базуватися на результатах.

Президент НАМН В. Цимбалюк підтримав його думку та вручив грамоту й подяку колишньому міністру охорони здоров'я В. Князевичу з нагоди його 60-річчя.

За результатами конференції прийнято резолюцію, у якій сформовано рекомендації щодо прийняття Концепції розвитку кадрової політики у сфері охорони здоров'я в Україні, а також Стратегії підготовки керівних кадрів та менеджерів для системи охорони здоров'я в Україні.

29.03.2016

Модель ООН: KULMUN-2016

25–26 березня 2016 р. у Київському університеті права НАН України відбувся II Науково-практичний семінар «Модель ООН: KULMUN-2016», приурочений Міжнародному дню щастя ООН. Під час відкриття засідання Генеральної Асамблеї ООН (назва передбачена положенням даного заходу) з вітальним словом до присутніх звернувся ректор КУП НАН України, професор Ю. Бошицький державною та англійською мовами. На заході був присутній радник I класу, керівник консульського відділу Посольства Угорської Республіки в Україні Я. Коллар. Серед обраних для моделювання

держав була Угорська Республіка, тому учасники прийняли рішення щодо надання науково-практичному семінару статусу Міжнародного [\(Київський університет права НАН України\)](#).

У роботі науково-практичного семінару взяли участь 120 представників шкіл, ліцеїв, гімназій та університетів України. Положенням моделі цього заходу передбачено участь команди з п'яти осіб. Делеговані учасники заходу мали можливість розглядати вкрай важливі, на їхню думку, питання 20 країн світу, що стоять на порядку денному Організації Об'єднаних Націй:

1. Захист прав біженців з територій військового конфлікту.
2. Відмова від застосування односторонніх екстериторіальних економічних заходів примусу як засобу надання політичного та економічного тиску.
3. Захист культурної спадщини в умовах збройного конфлікту.
4. Проблеми забруднення вод Світового океану.
5. Безпека дипломатичних місій у гарячих точках.

Протягом двох днів плідної праці делегації п'ятьох комітетів прийняли свої резолюції, які були представлені на закритті Генеральної Асамблеї ООН.

На завершення заходу учасники отримали сертифікати про участь, а найактивніші – подарунки від КУП НАН України та Інституту вивчення щастя.

17.03.2016

У КУП НАНУ відбулася науково-методична конференція «Науково-методичні засади викладання цивілістичних дисциплін в юридичних ВНЗ України»

16 березня 2016 р. у Київському університеті права НАН України відбулася науково-методична конференція «Науково-методичні засади викладання цивілістичних дисциплін в юридичних ВНЗ України» [\(Київський університет права НАН України\)](#).

Співорганізаторами конференції виступили Національна академія наук України, Відділення цивільно-правових Національної академії правових наук України, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака.

У роботі конференції взяли участь провідні науковці в галузі цивільного права, доктори юридичних наук з вищих навчальних закладів України, а також представники Гродненського державного університету ім. Янки Купала.

<...> Науково-методична конференція «Науково-методичні засади викладання цивілістичних дисциплін в юридичних ВНЗ України» відбулася на високому організаційному та науковому рівні. Обрана тематика конференції послугувала плідним підґрунтям для обміну думками та

пропозиціями, які будуть опубліковані в збірці матеріалів тез та доповідей учасників наукового форуму.

Докладніше про конференцію на сайті [КУП НАНУ](#).

10.03.2016

Політика інтелектуальної власності в університетах та науково-дослідних установах

Увага Всесвітньої організації інтелектуальної власності протягом 29 лютого – 4 березня 2016 р. була зосереджена до проведення Міжнародного семінару «Політика інтелектуальної власності в університетах та науково-дослідних установах», що проходив у Міжнародному центрі правових та історико-політичних досліджень країн Центрально-Східної Європи КУП НАНУ (Львів, 29.02–01.03) та Київському університеті права НАН України (Київ, 03.03–04.03) ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У роботі Міжнародного семінару взяли участь представники Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Національної академії наук України, Міністерства освіти і науки України, провідні науковці, аспіранти, студенти вищих навчальних закладів України, Державного університету (Тбілісі, Грузія), Університету ім. Семелвейса (Будапешт, Угорщина).

Зі вступним словом до учасників Міжнародного семінару звернулися: ректор Київського університету права НАН України, професор Ю. Бошицький; М. Швантнер, директор департаменту країн з перехідною та розвинутою економікою Всесвітньої організації інтелектуальної власності (Женева, Швейцарська Конфедерація); Мохамед Аль Габал, консультант Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Начальник управління ліцензування та акредитації Міністерства освіти і науки України А. Шевцов зачитав привітання від МОН на адресу учасників семінару та зазначив, що співпраця українських університетів із Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) є вкрай актуальною та необхідною з метою розвитку інновацій та розробки політики у сфері інтелектуальної власності.

У своїх наукових доповідях учасники міжнародного семінару обмінялися досвідом у питаннях нормативно-правового регулювання інтелектуальної власності та інноваційної діяльності на національному та міжнародному рівнях; окремими аспектами вдосконалення регулювання відносин інтелектуальної власності; проблемами інтелектуальної власності як інструменту розвитку економіки: проблеми та шляхи їх вирішення; сучасні тенденції розвитку права інтелектуальної власності; особисті немайнові права інтелектуальної власності в системі немайнових прав людини та інше.

За результатами міжнародного семінару буде опублікована збірка матеріалів доповідей її учасників.

На адресу організаторів та учасників конференції надійшли листи-вітання від президента Національної академії наук України, академіка НАН України Б. Патона; голови Союзу юристів України В. Євдокимова; посла Республіки Польща в Україні Г. Літвіна.

Учасники міжнародного семінару мали нагоду ознайомитися в КУП НАНУ з єдиною Бібліотекою-депозитарієм ВОІВ. Захід проходив у режимі онлайн.

07.03.2016

Міжнародний науковий круглий стіл «Чорнобильська катастрофа у сприйнятті країн та народів світу»

3 березня 2016 р. у державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» проведено міжнародний науковий круглий стіл на тему: «Чорнобильська катастрофа у сприйнятті країн та народів світу» ([Інститут всесвітньої історії НАН України](#)).

Ця проблематика продовжує цікавити науковців і через 30 років після аварії на ЧАЕС, наслідки якої мали негативний вплив на політичний, економічний, соціальний розвиток не тільки України, а й багатьох інших держав. Так, у населення забруднених територій підвищилися показники різноманітних захворювань, з роками постали психологічні проблеми від пережитого стресу. У світі відбулося заморожування розвитку атомної енергетики, багато ресурсів було витрачено на ліквідацію наслідків аварії. Тож звернення науковців-істориків до чорнобильської проблематики не є випадковим.

До участі в круглому столі були запрошені іноземні фахівці: Жаклін Станке, доктор філософії з історичних наук, асоційований професор кафедри історії, кримінального правосуддя, і політичних наук, Університет Кемпбелл (Північна Кароліна, США) та Р. Верхофстад, політолог, член Виконавчої ради Університету прикладних наук Ханзе (Гронінген, Нідерланди). З української сторони були наукові співробітники, що представляли всі відділи Інституту всесвітньої історії НАН України, фахівці Національного інституту стратегічних досліджень, викладачі та аспіранти Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Дипломатичної академії України при МЗС України та інших наукових установ.

З вітальним словом виступив директор інституту – А. Кудряченко, який відзначив важливість обговорення питань, пов'язаних з подоланням наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, про загальнодержавний, загальносупільний та особистісний виміри цієї проблематики. Присутнім були презентовані доповіді запрошених іноземних фахівців, виголошені англійською мовою. Робочими мовами наукового заходу були англійська та українська.

Доповідь Р. Верхофстада була сфокусована на узагальненому представленні сприйняття аварії на Чорнобильській АЕС у країнах Європи і, зокрема у Нідерландах в 1986 р. Доповідач проаналізував вплив аварії у Чорнобилі на Нідерланди, країну, розташовану на майже 2000-кілометровій відстані від України. Події у Чорнобилі показали, що Нідерланди не були готовими до катастрофи такого масштабу, плани дій у надзвичайних ситуаціях були недостатніми, навіть не вистачало приладів для вимірювання радіації. Зв'язок із сусідніми країнами виявився складним, і не було скоординованого європейського підходу щодо боротьби з радіаційним забрудненням. Безпосереднім наслідком Чорнобиля для Нідерландів було те, що заплановане збільшення потужностей АЕС у цій країні так і не було здійснено через супротив суспільства.

Доповідь Ж. Станке була присвячена віддзеркаленню проблематики Чорнобиля в американських політичних карикатурах другої половини 1980-х років. Доповідач акцентувала увагу присутніх на тому, що американські редакційні карикатуристи використовували Чорнобильську катастрофу, її висвітлення з метою подання коментарів щодо характеру радянської політичної та економічної системи, а також з метою критики Р. Рейгана і американської атомної енергетики. Американська гостя зазначила, що Чорнобиль швидко став своєрідним символом для позначення будь-якої ризикованої ситуації з небезпечними наслідками.

Під час дискусії вітчизняні науковці обмінялися із зарубіжними колегами думками та власними спогадами, пов'язаними з аварією на Чорнобильській АЕС. Було відзначено актуальність досліджень з цієї проблематики не тільки у природничих, а й у гуманітарних науках.

11.03.2016

На Громадському радіо презентували 6-томну Шевченківську енциклопедію

Гостем чергового випуску програми «Ранкова хвиля» радіостанції «Громадське радіо» став завідувач відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України кандидат філологічних наук О. Боронь ([Національна академія наук України](#)).

В інтерв'ю вчений зазначив, що разом з науковим сприйняттям постаті Тараса Шевченка існує стереотип у масовій свідомості громадян, який майже не змінився за часи незалежності. На думку деяких українців, про Кобзаря можна говорити виключно окресленим колом загальноприйнятих канонічних дефініцій, що унеможливорює об'єктивний аналіз його творчості, ролі у становленні національної культури та боротьбі за державну незалежність України.

О. Боронь наголосив, що на сьогодні Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України відстоює новаторську позицію у розумінні

постаті поета. Вчені-літературознавці академії відкидають монологічне трактування його творчості і спираються виключно на наявні факти під час проведення своїх наукових досліджень. Результатом понад 20-річної роботи науковців стала 6-томна Шевченківська енциклопедія, яка є надійною фактографічною та інтерпретаційною базою для вивчення та популяризації спадщини Кобзаря.

Повний аудіозапис випуску радіопередачі доступний за посиланням: <http://hromadskeradio.org/programs/rankova-hvylya/shevchenko-bez-osvyachenyh-definiciy-pobachyla-svit-6-tomna-shevchenkivska-encyklopediya>

18.03.2016

Відбувся ІХ Міжнародний бізнес-форум

17 березня 2016 р. на базі Інституту вищої кваліфікації Київського національного торговельно-економічного університету відбувся ІХ Міжнародний бізнес-форум «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні» ([Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»](#)).

Учасниками заходу стали в. о. голови Державної служби інтелектуальної власності України А. Малиш та фахівці державної системи правової охорони інтелектуальної власності (ІВ) України.

Разом із представниками Міністерства освіти і науки України й бізнесу, науковцями, викладачами вищих навчальних закладів обговорено низку першочергових питань, проблем та викликів інноваційної та наукової галузі.

Зокрема, М. Потоцький, начальник відділу організації захисту прав та розгляду звернень Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності», розповів колегам про приведення законодавства України у відповідність до права ЄС та про посилення захисту прав ІВ.

Також учасники бізнес-форуму змогли долучитися до роботи в секціях за кількома тематичними напрямками:

- інноваційна політика в умовах децентралізації регіонів;
- інноваційна діяльність як фактор європейської інтеграції;
- інноваційний розвиток підприємств;
- інноваційні технології у сфері торгівлі;
- інноваційна діяльність в університетах: реалії та перспективи.

11.03.2016

У Харкові проведено тренінг на тему «Як публікуватися в міжнародних рецензованих виданнях»

10 березня 2016 р. у Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна за підтримки Офісу Програми ім. Фулбрайта в Україні відбувся одноденний тренінг для науково-педагогічних та наукових працівників, а також аспірантів на тему: «Як публікуватися в міжнародних рецензованих виданнях» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У тренінгу взяли участь понад 60 представників вищих навчальних закладів і наукових установ. Спікерами тренінгу були американські дослідники-учасники програми ім. Фулбрайта в Україні та вітчизняні науковці: Michele Vasquez, Fulbright Scholar on Leadership and Empowerment, Nathan Pickett, Fulbright Graduate Student, Lisa Weiss – English Language Fellow, О. Гужва, заступник декана соціологічного факультету з міжнародного співробітництва ХНУ ім. В. Н. Каразіна та головний редактор international peer-review journal Studies of Changing Societies, Н. Водолазька, професор кафедри фізичної хімії ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

Учасники тренінгу мали змогу почути, як правильно шукати журнал для публікації, як структурувати власну статтю, як оформити посилання, як покращити свої шанси бути опублікованими та ін.

Матеріали та презентації від спікерів можна переглянути на офіційному веб-сайті МОН у розділі [«Наукова діяльність у ВНЗ»](#).

03.03.2016

Відбувся тренінг з роз'яснення певних питань, пов'язаних з проведенням експертизи заявок на винаходи та корисні моделі

2 березня 2016 р. у Державному підприємстві «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) для експертів відділення експертизи заявок на винаходи, корисні моделі та топографії інтегральних мікросхем (ТІМ) відбувся навчальний захід, організований відділом контролю якості та вдосконалення експертизи заявок на винаходи, корисні моделі та ТІМ і відділом фізико-технічних технологій, присвячений роз'ясненню певних питань, пов'язаних із проведенням експертизи заявок на винаходи та корисні моделі ([Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»](#)).

Заступник начальника відділу контролю якості та вдосконалення експертизи заявок на винаходи, корисні моделі та ТІМ К. Ронський у своїй доповіді продемонстрував аудиторії напрацювання відділення щодо ефективного використання Методичних рекомендацій з окремих питань експертизи заявки на винахід та заявки на корисну модель (схвалених

рішенням Колегії Державної служби інтелектуальної власності України від 18.03.2014 р., затверджених наказом Укрпатенту від 07.04.2014 р. № 91 та оприлюднених на сайті Укрпатенту в розділі «Офіційні публікації» / «Методичні та довідкові видання») для забезпечення якісної експертизи. У презентації фахівця йшлося також про застосування міжнародних норм права відповідно до Договору про патенту кооперацію (РСТ) та Договору про патентне право (PLT). З-поміж іншого предметом уваги було поновлення діловодства за заявкою відповідно до Правил 13 ст. 12 Договору PLT, а також застосування норм Керівництва РСТ з проведення міжнародного пошуку та міжнародної попередньої експертизи.

У рамках навчання головний експерт сектору електротехніки та приладобудування відділу фізико-технічних технологій А. Веремко презентував доповідь на тему: «Google Patents як інструмент патентного фахівця: огляд та приклади», присвячену застосуванню безкоштовного пошукового ресурсу Google Patents для проведення патентно-інформаційних пошуків.

Під час заходу начальник відділення експертизи заявок на винаходи, корисні моделі та ТІМ Ф. Луценко надав коментарі та рекомендації для експертів очолюваного ним відділення з приводу порушених під час зустрічі питань, а також підкреслив необхідність поглибленого вивчення Методичних рекомендацій з окремих питань проведення експертизи заявки на винахід (корисну модель).

Наукова діяльність у ВНЗ

11.03.2016

Сергій Квіт: В Україні буде створено дружнє середовище для наукових винаходів

11 березня 2016 р. відбулася зустріч міністра освіти і науки С. Квіта з представниками компанії GrowthUp, під час якої було підписано Угоду про партнерство з питань комерціалізації результатів науково-технічної діяльності ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У зустрічі взяли участь заступник міністра освіти і науки М. Стріха; керуючий партнер компанії GrowthUp Group Д. Довгополий; директор ТОВ «Бейвью інновейшнз», представник проекту GrowthUp+ в Україні М. Савін; директор Юніверсал-Лекс А. Хантіль; представники департаменту інноваційної та трансферу технологій МОН.

С. Квіт підкреслив актуальність питання створення привабливої та конкурентоспроможної української системи вищої освіти, інтегрованої у Європейський дослідницький простір. При цьому важливе значення має інтеграція науки та виробництва, що забезпечується під час співробітництва та реалізації спільних проектів Міністерства освіти і науки й приватного

сектору. Така співпраця заохочуватиме приватне інвестування у вищу освіту та наукові дослідження.

С. Квіт подякував представникам компанії GrowthUp за допомогу у вирішенні питання з комерціалізації результатів науково-технічної діяльності. Міністр зазначив, що зі свого боку, міністерство створює законодавче поле для нових підходів до управління та фінансування в науці. Так, Верховною Радою України вже прийнято нову редакцію Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», який дає можливості університетам організовувати господарські товариства та одержувати прибутки. «Крок за кроком буде створюватися дружнє для винаходів середовище в Україні», – наголосив міністр.

Окрім того, Міністерством освіти і науки за участі науковців вищих навчальних закладів, академічного середовища, представників бізнесу, підготовлено низку проектів законодавчих актів, спрямованих на створення сприятливих умов для формування механізмів залучення приватних інвестицій у розвиток інновацій. Зокрема, «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інновацій» та ін.

За словами заступника міністра М. Стріха, підписання Угоди про партнерство з компанією GrowthUP Group дасть змогу значно розширити можливості науковців. Успішне втілення цієї угоди сприятиме формуванню системи заходів з ефективного управління та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, збільшенню частки проектів за участі університетів та бізнесу.

Слід зазначити, що компанія GrowthUP Group орієнтована на допомогу підприємцям у їх пошуку інноваційних продуктів та рішень. До складу GrowthUP Group входять BayView Innovations, акселератор GrowthUP та венчурний фонд GrowthUP+. Місія компанії та її проектів полягає в побудові стабільної екосистеми технологічного бізнесу як в Україні, так і у Східній Європі, у створенні сприятливих умов для розвитку галузі шляхом підвищення її якості та кількості гравців.

03.03.2016

Міноборони та НТУУ «КПІ» підписали Меморандум про співробітництво

3 березня в Києві відбулося представлення інноваційно-виробничих можливостей Об'єднання «Київська політехніка» в системі оборонно-промислового комплексу України ([Урядовий портал](#)).

У заході взяли участь секретар РНБО України О. Турчинов, міністр оборони України генерал армії України С. Полторак, представники структурних підрозділів Міністерства оборони.

Перед початком заходу поважні гості вшанували пам'ять загиблих героїв Небесної сотні та поклали квіти до пам'ятного знаку.

Під час представлення інноваційно-виробничих можливостей Об'єднання «Київська політехніка» було продемонстровано зразки, які пропонуються до прийняття в систему оборонно-промислового комплексу України. Зокрема, представили такі розробки, як безпілотні авіаційні комплекси, створення робототехнічної платформи для військових застосувань, розроблення та модернізація стрілецької зброї, налагодження виробництва в Україні патронних стрічок і траків до гусеничних машин, технології композиційної броні для засобів індивідуального захисту, елементів екіпірування та додаткового захисту бойових машин, виявлення несанкціонованих втручань в інформаційно-телекомунікаційні мережі тощо.

Міністр оборони України генерал армії України С. Полторак пообіцяв усіляке сприяння у впровадженні даних розробок.

На завершення заходу відбулася урочиста церемонія підписання Меморандуму про співробітництво між Міністерством оборони України та НТУУ «КПІ», а також між ДК «Укроборонпром» та НТУУ «КПІ».

10.03.2016

Зустріч з директором Представництва Польської академії наук у Києві

Ректор НТУУ «КПІ» академік НАН України М. Згуровський 10 березня зустрівся з директором представництва Польської академії наук у Києві професором Г. Собчуком ([Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»](#)).

У зустрічі також узяли участь проректор університету з міжнародних зв'язків член-кореспондент НАН України С. Сидоренко, заступник проректора – начальник відділу міжнародних проектів професор С. Шукаєв, керівник сектору спільних міжнародних структур Є. Огородник, заступник директора Українсько-польського центру НТУУ «КПІ» Г. Біднюк та ін.

Представництво Польської академії наук працює в Києві із серпня 2013 р. З перших днів своєї діяльності воно плідно співпрацює з КПІ. Із самого її початку керівник представництва професор Г. Собчук долучився до реалізації низки проектів університету, які за сприяння і фінансової допомоги польської сторони набули міжнародного значення. Це, передусім, організація і проведення Міжнародної конференції «Чиста вода. Фундаментальні, прикладні та промислові аспекти», яка цього року відбудеться вже вчетверте, та традиційної Міжнародної науково-практичної конференції «Відновлювальна енергетика та енергоефективність у XXI столітті» тощо. Також за дієвого сприяння Польської академії наук у 2014 р. в університетському видавництві побачила світ книга про видатного випускника КПІ 1906 р., відомого фізико-хіміка професора Войцеха

Свентославського «Войцех Свентославський – людина, яка зближує народи України і Польщі». Понад те, без допомоги польської сторони не було б на території КПІ й пам'ятника цьому визначному польському вченому і державному діячу.

М. Згуровський висловив гостю щирю вдячність за увагу до КПІ, активну допомогу в налагодженні співпраці з польськими колегами і втіленні у життя потрібних обом нашим країнам наукових проектів.

На зустрічі обговорювалися питання співпраці університету з Польською академією наук за посередництва її київського представництва у 2016 р. У цьому контексті розглядалася можливість розширення тематики науково-практичних форумів, які проводяться за участі київських політехніків. Зокрема, професор Г. Собчук запропонував розглянути можливість організації за участі Українсько-польського центру НТУУ «КПІ» конференції з різних аспектів реновації історичних будівель. Крім того, обговорювалися питання залучення до роботи в рамках конференції з водоочищення та водопідготовки не лише науковців, а й зацікавлених практиків – представників промисловості і бізнесу. Серед інших напрямів співпраці – можлива участь київських політехніків у програмі здобуття ступеню PhD у Польщі та в інших проектах. Учасники зустрічі також домовилися про організацію робочої зустрічі очільників Польської академії наук з науковцями КПІ та представниками реальної економіки України. Ще однією темою обговорення було розширення польською стороною програм регіонального і субрегіонального співробітництва з іншими державами в науково-технічній сфері та можливості, які у зв'язку з цим відкриваються для українських науковців.

Насамкінець, з огляду на серйозний потенціал і перспективи розширення співробітництва за різними напрямками, учасники домовилися проводити подібні зустрічі регулярно.

До річниці Національної академії наук України: віхи історії і сьогодення

03.03.2016

Журнал «Nature» опублікував статтю про актуальні проблеми української науки

Один із найавторитетніших наукових журналів світу Nature опублікував статтю, присвячену проблемам української науки, зокрема суттєвому щогорічному скороченню обсягів її бюджетного фінансування, а також втратам, яких галузь зазнала внаслідок анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі ([Національна академія наук України](#)).

02 March 2016

Quirin Schiermeier

Conflicting laws threaten Ukrainian science

Country's austerity budget stands in way of law to modernize Soviet-era academy.

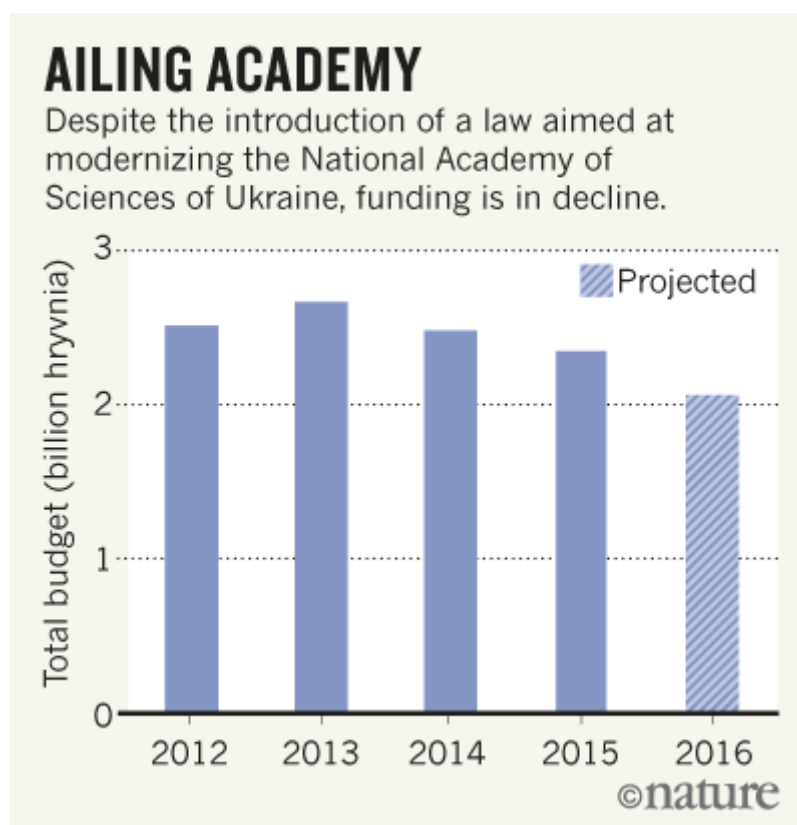
As political turmoil and conflict rock Ukraine, the country's main scientific organization is in a bind. In January, Parliament passed a law to modernize the ailing National Academy of Sciences of Ukraine (NASU). Yet an austerity budget imposed around the same time makes this impossible to achieve – at least this year. The resulting cuts to science funding threaten the jobs of young researchers in particular, who are best poised to revitalize the country's failing economy ([Nature](#)).

“We have an extraordinarily high number of potential young scientists who are ready to work for the welfare of the country,” says Liliya Hrynevych, who chairs the Ukrainian Parliament's Committee on Science and Education and voted in favour of the modernizing law. “But without setting priorities for science and research, it will be impossible for Ukraine to become a strong and wealthy European nation.”

The academy employs some 20,000 scientists across 120 research institutes. On 26 November, Parliament began to debate a “law of Ukraine on scientific and technical activity”, in an attempt to streamline and strengthen the organization, which was founded in the Soviet era. Long deemed outdated and resistant to modernization, the academy uses an opaque system to award funding, and many of its members are elderly, not least the 97-year-old metallurgist Boris Paton, who has run the NASU for decades.

The law stipulates the creation of a science advisory council that includes foreign specialists, and an independent grant-giving agency. All NASU institutes will undergo an external evaluation to examine their productivity and efficiency, and overall, government science spending must increase from a current 0.3 % of gross domestic product to at least 1.7 % by fiscal year 2017 – near the European Union average.

But before the law took effect, Ukraine passed its 2016 austerity budget, in the wake of widespread closure of mines and factories, inflation, debt and currency devaluation. The budget allocates a meagre 2.05 billion hryvnia (US\$76 million) to the NASU – about 12 % less than in 2015, continuing a trend of decline (see [‘Ailing academy’](#)).

Source: National Academy of Sciences of Ukraine

The cutbacks are irreconcilable with the science law, says Hrynevych, who is campaigning in Parliament for a budget revision after the first quarter of 2016. The budget will leave the academy with scarcely enough to cover the scant salaries (about US\$200 per month on average) paid to its administrative staff and scientists.

“We won’t be able to buy any new equipment this year, and purchase of consumables will need to be reduced to a minimum,” says Anatoly Zagorodny, director of the Bogolyubov Institute for Theoretical Physics in Kiev and a vice-president of the academy.

The fresh cuts, he says, will also force institutes to reduce staff – in some circumstances, by more than one-third – and to discontinue many areas of research, even though science is crucial to economic recovery, he adds.

Young scientists are the least protected by existing labour laws and so will feel the brunt of the job cuts, says Irina Yehorchenko, a research fellow at the NASU’s Institute of Mathematics in Kiev. She and some of her colleagues launched a petition in December calling on the country’s president, Petro Poroshenko, to save Ukrainian science.

Youthful potential

“I, for one, might be able to find a postdoc position abroad,” says Oleksandr Skorokhod, a cell biologist at the NASU Institute of Molecular Biology and Genetics in Kiev who is chair of the academy’s Council of Young Scientists. “But I’d much rather stay and try to change the bad state of affairs in my country.”

Ukrainian science has struggled to recover from Russia's annexation of the Crimea peninsula in 2014. General consensus in the international community is that Crimea is still part of the Ukraine – the United Nations General Assembly declared invalid a March 2014 referendum in which voters in Crimea approved the peninsula's secession from Ukraine.

But all 22 Crimean institutes formerly run by the NASU are now under Russian control, and only a few of their 1,320 staff members have relocated to Ukraine-controlled territory. The academy lost access to its only research ship, the RV Professor Vodianytsky, three astronomical observatories in Nauchny, Katsiveli and Yevpatoria and the 204-year-old Nikitsky Botanical Garden near Yalta, on the Black Sea shore.

The Ukrainian government, moreover, expects scientists in Ukraine to cut all ties with colleagues who stayed on the peninsula, says Hrynevych, because any collaboration would be viewed as legitimizing the Russian occupation.

The armed conflict with pro-Russian militants in eastern Ukraine is also causing problems for scientists, especially in the country's Donbas region. Some 12,000 scientists and university lecturers there – about 60 % of the former staff of 26 research institutes and universities in the province – have moved to safe institutions in Kiev and elsewhere. But many evacuating scientists left behind equipment or lost irreplaceable research material. Marine, environmental and climate studies in the Black Sea region, mining-related geology and a variety of archaeological and historical research have all been hit hard, says Zagorodny.

24.03.2016

Науковці НАН України – про втрати вітчизняної науки і культури внаслідок анексії Криму

До другої річниці анексії Криму в програмі «Факти тижня з Оксаною Соколовою» телеканалу ICTV (від 20 березня 2016 р.) було продемонстровано сюжет, присвячений втратам, яких зазнала вітчизняна наука – у тому числі й академія, та об'єктам української історико-культурної спадщини, що залишилися на території тимчасово окупованого півострова. Коментарі із зазначеного питання надали кореспондентам віцепрезидент НАН України, директор Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України академік А. Загородній та молодший науковий співробітник відділу археології Києва Інституту археології НАН України В. Баранов ([Національна академія наук України](#)).

Як зазначив академік А. Загородній, на території анексованого півострова залишилася низка цінних наукових об'єктів, зокрема, Кримська лазерна обсерваторія Головної астрономічної обсерваторії НАН України (в тому числі радіотелескоп РТ-22 – спостережна база вітчизняної міліметрової та сантиметрової астрономії), унікальний Карадазький природний заповідник, єдине академічне науково-дослідне судно «Професор

Водяницький», яке належало Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського НАН України, розташованому в Севастополі. У зв'язку з анексією Криму втраченими для академії є наразі такі напрями досліджень, як: комплексне вивчення основних процесів сучасної еволюції екосистем різних регіонів Світового океану (зокрема, дослідження з видового різноманіття й біологічної продуктивності екосистем басейнів Чорного та Середземного морів, Атлантичного, Тихого, Індійського океанів і морів Антарктики); фундаментальні та прикладні фізико-кліматичні дослідження морського середовища; розроблення засобів і методів оперативної океанографії; створення сучасних інформаційних технологій і систем збору, оброблення, аналізу й використання океанологічних даних; дослідження проблем історії та культури Криму від найдавніших часів до сьогодення.

За словами історика В. Баранова, який раніше мешкав і працював у Криму, точна кількість музейних експонатів, що на момент анексії перебували на території цієї автономної республіки, не відома, адже каталоги з інформацією про такі об'єкти не оцифровувалися, а їх загальний облік не здійснювався. Під особливою загрозою нині перебуває Національний заповідник «Херсонес Таврійський», оскільки навколо нього розташована велика кількість військових об'єктів.

Таким чином, збитки України від анексії Автономної Республіки Крим на сьогодні важко оцінити точно, однак вони є досить значними і обчислюються мільярдами гривень.

15.03.2016

Мала академія наук України: досягнення та напрями подальшого розвитку

2 березня 2016 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України, присвячене роботі з науковою молоддю. Згідно з порядком денним учасники засідання заслухали й обговорили звітну доповідь про діяльність Національного центру «Мала академія наук України» (МАН), виголошену президентом МАН членом-кореспондентом НАН України С. Довгим ([Національна академія наук України](#)).

У заході взяли участь представники Міністерства освіти і науки (МОН) України, ректори провідних вітчизняних вищих навчальних закладів, а також співробітники й учні МАН.

У своєму виступі президент МАН член-кореспондент НАН України С. Довгий коротко розповів про історію, еволюцію організаційної структури та здобутки цього центру, зокрема про динаміку зростання чисельності його вихованців (нині їх налічується близько 25 тис. осіб), загальнодержавні й регіональні заходи, які проводяться цією організацією, а також про її наукові відділення й секції.

Як зауважив доповідач, з 2009 р. значно активізувалася опіка діяльності МАН з боку академії. Зокрема, за цей час було створено нормативно-правову базу, яка дає змогу НАН України надавати наукову й фінансову підтримку Малій академії наук – унікальній потужній загальнодержавній системі пошуку й навчання обдарованих дітей, які мають здібності до наукової роботи. Завдяки постійній підтримці академії та профільного міністерства вдалося не тільки зберегти традиційні для МАН напрями, започатковані впродовж попередніх років, а й запровадити нові освітянські проекти та програми для дітей і педагогів.

За результатами заслуховування й обговорення доповіді президента МАН України члена-кореспондента НАН України С. Довгого Президія НАН України прийняла відповідну постанову, якою було схвалено діяльність МАН України за 2012–2015 рр., відзначено вагомий внесок С. Довгого у забезпечення ефективності діяльності МАН України, спрямованої на виховання майбутньої наукової зміни, а також визначено низку напрямів (дослідницько-експериментального, наукового, конструкторського, винахідницького) і завдань подальшої роботи цього центру, зокрема у співпраці з академічними науковими установами.

10.03.2016

Книжково-документні експозиції до ХХVІ читань академіка В. І. Вернадського

До ХХVІ читань академіка В. І. Вернадського «Розвиток науки – стратегія забезпечення майбутнього» у виставковому холі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського розгорнуто дві книжкові виставки ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Експозиція «Розвиток науки – стратегія забезпечення майбутнього» репрезентує видання, присвячені загальним питанням вітчизняної науки в ХХІ ст.: державній політиці у сфері науки; науковому та інноваційно-інвестиційному потенціалу науки; новим викликам і шляхам реформування української науки в контексті проблем сучасної кризи; ролі вітчизняної науки у європейському співтоваристві.

Окремий розділ виставки присвячено розвитку університетської науки. Тут представлено монографії, матеріали конференцій, статистичні та аналітичні збірники, що відображають процес інтеграції науки і освіти, результати діяльності окремих вишів, науковий доробок молоді.

Експозиція «Лауреати Золотої медалі імені В. І. Вернадського НАН України» ознайомлює відвідувачів з науковими працями переможців конкурсу на присудження Золотої медалі імені В. І. Вернадського НАН України: академіка НАН України Г. Єльської та професора Е. Тернера (Швеція), які отримали нагороду у 2015 р., та Б. Ристовські (Македонія) – переможця конкурсу 2012 р.

Тим, хто цікавиться історією вітчизняної науки, а також життям і діяльністю академіка В. І. Вернадського, пропонуємо [переглянути персональну електронну історико-культурну колекцію «В. І. Вернадський»](#), розміщену на порталі НБУВ.

У колекції представлено: вибрані наукові праці та бібліографія творів ученого, архівні документи (листи, щоденники, записники, повідомлення, протоколи), біографічні матеріали (автобіографія, мемуари), електронні архіви В. І. Вернадського, інтерактивна меморіальна карта «В. І. Вернадський. Пам'ятні місця», аудіо- та відеоматеріали.

30.03.2016

Експозиція архівних документів до 100-річчя від дня народження академіка НАН України Бориса Ізраїльовича Медовара

Серед когорти українських учених, котрі залишили помітний слід в історії вітчизняної науки, вирізняється постать академіка НАН України [Бориса Ізраїльовича Медовара \(29.03.1916–19.03.2000\)](#) – з ім'ям якого тісно пов'язана ціла епоха в історії української металургії. На відзначення 100-річчя від дня народження вченого на порталі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського представлена електронна експозиція [«Медовар Борис Ізраїльович \(29.03.1916–19.03.2000\) – вчений у галузі металургії і технології металів, академік НАН України. До 100-річчя від дня народження»](#). В експозиції представлено 25 документів за 1944–2001 рр. з особового фонду вченого, що зберігається в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (Ф. 123, 130 справ за 1934–2001 рр.) ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

До уваги користувачів добірка біографічних документів; документи, що репрезентують науково-дослідну та науково-громадську діяльність ученого; фотографії Б. І. Медовара з авіаконструктором А. М. Туполєвим, з академіком НАН України Б. Є. Патонем, із співробітниками Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР під час випробування труб; розпорядження АН УРСР про винесення подяки вченому за успішний запуск у промислову експлуатацію у Франції першої за кордоном електрошлакової печі; рецензія академіка АН УРСР З. І. Некрасова на рукопис монографії Б. І. Медовара «Металлургия: вчера, сегодня и завтра» (1985); поштовий конверт, випущений з нагоди вшанування пам'яті про вченого (2001) та ін.

Ознайомитися з експонатами електронної експозиції можна за адресою: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2794>

30.03.2016

Електронна виставка на вшанування першого українського академіка-фізика Йосипа Йосиповича Косоногова

31 березня виповнюється 150 років від дня народження відомого вченого в галузі фізики академіка НАН України [Йосипа Йосиповича Косоногова](#) (31.03.1866–22.03.1922). З цієї нагоди фахівці Інституту архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського підготували електронну виставку [«Косоногов Йосип Йосипович – вчений у галузі фізики, академік НАН України. До 150-річчя від дня народження»](#), на якій експонується 30 документів за 1883–1925 рр. з особового фонду вченого, що зберігається в Інституті архівознавства НБУВ (ф. 202, 133 справи за 1852–1947 р.) ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

До уваги зацікавлених користувачів пропонуються ранні біографічні документи першого українського академіка-фізика; документи, що висвітлюють його наукову та науково-педагогічну діяльність (наукові праці, тексти лекцій, підручники в рукописному, машинописному та друкованому варіантах тощо), період першої світової війни у житті Й. Й. Косоногова, участь вченого в організації Української академії наук та ін. На фотознімках різних років науковець на тлі лабораторного обладнання, його рідні та колеги, робочий куточок київської квартири та ін.

Ознайомитися з експонатами електронної виставки можна за адресою: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2820>

24.03.2016

100-річчя від дня народження академіка НАН України І. М. Чиженка

27 березня 2016 р. виповнюється 100 років від дня народження видатного українського вченого-енергетика, академіка Національної академії наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Ленінської премії та Державної премії України І. Чиженка ([Національна академія наук України](#)).

І. Чиженко почав свою трудову діяльність у далекому 1931 р. у школі ФЗУ, після закінчення якої працював токарем і одночасно навчався на рабфаку Київського індустріального інституту. Працював інженером Центральної високовольтної лабораторії Дніпроенерго.

З перших днів Великої Вітчизняної війни І. Чиженко пішов на фронт, пройшов важкий шлях від Дніпра до Ельби, завершив війну у Празі, був нагороджений багатьма бойовими орденами та медалями.

Після демобілізації працював у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут», де пройшов шлях від асистента до проректора з наукової роботи.

За результатами досліджень І. Чиженка опубліковано більше 300 наукових праць, у тому числі 14 монографій та підручників.

Створена ним наукова школа і нині успішно працює і продовжує наукові дослідження, спрямовані на розроблення енергоефективних енергетичних установок.

Під його керівництвом захищено близько 40 кандидатських та 3 докторські дисертації. З 1950 до 1989 рр. І. Чиженко керував кафедрою «Теоретичні основи електротехніки». З 1959 до 1969 р. був першим проректором КПІ. У 1998 р. І. Чиженку було присвоєно звання Почесного професора НТТУ «КПІ».

У 1972 р. І. Чиженка обрано членом-кореспондентом, а у 1988 р. – академіком НАН України. Протягом тривалого часу він був членом Бюро Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України, членом Республіканського правління НТТ енергетики та електропромисловості. У 1974 р. І. Чиженку присуджено звання заслуженого діяча науки України, а у 2004 р. нагороджено орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

Останні роки І. Чиженко працював радником при ректораті Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».

Видатний учений і педагог, академік НАН України І. Чиженко був людиною з почуттям такту і вмінням спілкуватися з людьми, завжди створював навколо або атмосферу доброзичливості, поваги до людей, благородної праці на благо України.

11.03.2016

Михайлова Н.

Реквієм за пектораллю

Хто ховає українську археологію

Поки найвищі державні провідники не вельми успішно б'ються за євроінтеграцію, вітчизняна [археологія](#) вже давно інтегрувалася з європейськими структурами. Здобутки наших учених, у співпраці з найвідомішими західними і східними дослідниками, є органічною складовою світового наукового процесу. Гучні археологічні відкриття: житла з кісток мамонтів, трипільські поселення-гіганти, скіфська пектораль, античні міста Причорномор'я – принесли українським науковцям світову славу. Але настали часи, коли українська [археологічна наука може припинити своє існування](#) ([«Дзеркало тижня. Україна»](#)).

Все, як відомо, почалося з мамонтів. Уперше рештки мамонта було виявлено 1871 р. у с. Гінці в Україні, а з 1873 р., з участі професора геології Київського університету К. Феофілактова, розпочалися перші дослідження палеоліту в Східній Європі. 1893 р. археолог В. Хвойка виявив рештки

велетнів у Києві, на Кирилівській вулиці. У 50-х роках археолог І. Шовкопляс та палеонтолог І. Підплічко, досліджуючи величезні скупчення кісток у с. Мізин Чернігівської області та Межиріч Черкаської, встановили, що це житла, і відтворили процес будівництва дивних споруд. Після розкопок пізньопалеолітичних стоянок Добранічівка та Гінці виявилось, що на території України міститься найбільша у світі кількість жител з кісток мамонтів. Будівлю зі стоянки Межиріч реконструювали й виставили в Національному науково-природничому Музеї НАН України. Але міжнародний резонанс був таким сильним, що житло довелося розібрати і транспортувати спочатку до виставкових центрів у країнах Європи, а потім і до Японії. Керівника робіт, класика української археології та всебічно освічену людину І. Шовкопляса японці з вдячністю згадують донині.

Після 1991 р. роботи на «мамонтових» пам'ятках України було відновлено. Вже понад 20 років працює українсько-французька експедиція на стоянці Гінці в Полтавській області. Її очолюють професор університету Сорбонни, науковець Національного центру наукових досліджень Франції (CNRS) Ф. Джинджан та співробітник Інституту археології НАН України, асоційований член CNRS, вчений секретар Комісії «Верхній палеоліт Євразії» USPP Л. Яковлева. До речі, недавно Л. Яковлева, яка у Франції має звання Офіцера Ордена Академічних Пальм за заслуги в освіті та науці, на батьківщині отримала Державну премію України в галузі науки і техніки.

Над розкопаними житлами з кісток мамонтів споруджено ангари, що забезпечують збереженість унікальних давніх споруд. Завдяки цьому стоянка невдовзі може стати ефектним туристичним центром.

Хоча знахідки первісної археології мають не такий ефектний вигляд, як скіфські прикраси чи античні статуї, вони приховують багато цікавих таємниць. Наприклад, у кримській печері Буран-Кая було виявлено кістки прадавніх людей. Інтрига полягала в тому, що це чи не найдавніші рештки людей сучасного антропологічного типу (*Homo sapiens sapiens*) у Європі. Цей факт спричинив неабиякий інтерес до пам'ятки, відкриття мало чималий резонанс у європейських та вітчизняних засобах масової інформації. Дослідження тривали понад 20 років під керівництвом наукового співробітника Інституту археології О. Яневича у співпраці з колегами зі Сполучених Штатів Америки, Бельгії та Франції. Палеолітичним поселенням зацікавилися навіть у далекій Японії. У 2008 р. за сприяння фонду Fukutaka Foundation було створено українсько-японський проект, де японську сторону представив доктор Масайоші Ямада. Останніми роками інтернаціональну команду, у якій брали участь археологи, археозоологи, антропологи, геолог та фахівці з датування фізичними методами, очолювали з української сторони – О. Яневич та з французької – палеозоолог, доктор Ст. Пеан. Фінансувалися дослідження, знову ж таки, не Україною, а Міністерством закордонних справ Франції. Хоча дослідження на стоянці довелося раптово припинити через наглу анексію Криму, вивчення археологічних матеріалів спільними зусиллями українських та французьких фахівців тривають.

Ще одна археологічна гордість України – Трипільська культура, загадка, яка не дає спокою багатьом генераціям дослідників, починаючи від Вікентія Хвойки. Спільнота хліборобів, ровесників Месопотамії та Анатолії, які жили в глинобитних будівлях і розписували посуд фантастичними орнаментами, що їх учені намагаються розкодувати вже понад 100 років. Багато років вивчаються велетенські поселення на Черкащині, названі науковцями протомістами.

Нового дихання набули трипільські студії із залученням іноземних колег. На поселенні Небелівка Кіровоградської області з 2008 р. працювала українсько-британська археологічна експедиція Інституту археології НАН України (керівник – старший науковий співробітник Інституту археології НАНУ, кандидат історичних наук М. Відейко) та Департаменту археології Даремського університету Великобританії (керівник – професор університету Дж. Чапман). Спільний проект українських та британських учених із промовистою назвою TRIPOLYE MEGA-SITE фінансували уряд Великобританії і наукова корпорація National Geographic. У 2012 р. на дослідників чекала нечувана сенсація: будівля з глини та дерева площею 60x20 м, яку М. Відейко та Н. Бурдо інтерпретували як першу храмову споруду трипільської культури. Всередині було знайдено 5 кімнат зі стінами, фарбованими в червоний колір, 8 хрестоподібних глиняних платформ – вівтарів та величезні посудини із рештками жертвних тварин. Навколо – численні жіночі статуетки, які вказують на ритуали на честь Великої Матері. Знайшлися і досі невідомі трипільцезнавцям речі – наприклад, золоті прикраси для волосся. Кістки тварин дали можливість провести датування пам'ятки – близько 6 тис. років тому. Знахідка грандіозного храмового комплексу порушує зашкарублі стереотипи про провінційність та другорядність територій України у добу міді.

Не менш приголомшливою стала знахідка унікальних гончарних горнів величезних розмірів біля села Легедзине Черкаської області. Досі вважалося, що вироби такої складної конструкції з'явилися лише в античний час. Завдяки відкриттю, зробленому під керівництвом кандидата історичних наук О. Корвін-Піотровського (Інститут археології НАН України), змінилися уявлення про економічні та технологічні процеси у стародавньому світі. Розкопки провадилися за сприяння американського благодійного фонду Search Foundation (голова Берtrand Кост). Знайдені артефакти постійно експонуються у Музею-заповіднику трипільської культури в с. Легедзине, який, до речі, входить до туристичного маршруту «Черкаська підкова».

І, звичайно, найбільші археологічні сенсації в Україні традиційно пов'язані з войовничими, але художньо обдарованими степовими кочівниками – скіфами. Перше, що спадає на думку, коли ми чуємо це слово, – золота пектораль з кургану Товста Могила, яку 1971 р. знайшов видатний український археолог і талановитий поет Б. Мозолевський (до речі, 2016 р. оголошено роком цього видатного дослідника). У цій нашійній прикрасі відображена скіфська модель світу. У нижньому ярусі – підземні крилаті

тварини, а у верхньому – реальні земні люди, зайняті буденними справами. У мініатюрних фігурках людей філігранно відтворені обличчя, одяг, м'язи... Можна навіть розгледіти отвір голки в руках у кравця! Така майстерність напівдиких кочівників не могла не вражати тогочасні народи. Зображення пекторалі стало настільки популярним, що його можна вважати логотипом України.

Не менш значущий скіфський поховальний комплекс біля с. Рижанівка Черкаської області у 1995–1998 рр. досліджувала спільна українсько-польська експедиція під керівництвом доктора історичних наук С. Скорого (Інститут археології НАН України) та Я. Хохоровського (Інститут археології Ягеллонського університету). Науковцям пощастило обстежити абсолютно непошкоджений грабіжниками курган. Під високим насипом кургану містилася поховальна камера, яка слугувала посмертною домівкою для вождя. Він лежав на дерев'яному помості, мов на високому ложі, вбраний у білий урочистий каптан та червоні штани. Шию прикрашала срібна гривня з мініатюрними левами на кінцях. Небіжчику забезпечили повний набір наступальної зброї, вдосталь м'яса і 100 літрів вина в амфорах. Біля входу в поховальну камеру була викопана яма для охоронця та його коня. Коню перед похованням відтяли голову, – такий обряд у скіфів археологам трапився вперше. У боковій гробниці була похована жінка, також разом із слугою. Комплексне дослідження поховання III ст. до нашої ери дало підстави припустити, що тут був похований вождь скіфського об'єднання чи навіть номарх – керівник одного з лісостепових периферійних округів-номів, які з IV ст. входили до складу Великої Північнопричорноморської Скіфії.

Набагато складніша ситуація у фахівців, що вивчають грандіозний археологічний комплекс – давньогрецькі колонії Борисфен (поселення на острові Березань) та Ольвія у Миколаївській області. Великі експедиції, які налічують понад 150 учасників, а бувало – й по 300–400, тепер фінансуються із... коштів «українських Шліманів» – зарплат керівників та наукових працівників, здебільшого ж – благодійних внесків волонтерів – багатолітніх учасників дослідження цих видатних пам'яток античної культури на теренах України. Крім того, великі міждисциплінарні проекти з вивчення Ольвії та Березані також фінансуються закордонними науковими товариствами. Так, 10 років тривала плідна співпраця Інституту археології НАН України з Центром Причорноморських досліджень при Орхуському університеті (Данія). Результати широкомасштабних досліджень фахівців із багатьох країн було опубліковано у великій двотомній монографії європейськими мовами. Сьогодні на базі Ольвії та Березані успішно працюють кілька міжнародних проектів, у рамках яких спільно з фахівцями з Німеччини та Польщі проводяться лабораторні дослідження здобутих там археологічних артефактів.

Я згадала лише декілька проектів, об'єднаних спільною особливістю: на їх проведення витрачали і продовжують витрачати гроші Франція, Польща, Бельгія, Німеччина, Великобританія, США, Японія... хто завгодно, але не

Україна. Фінансування польових археологічних досліджень припинилося ще далекого 1992 р.

Відтоді кількість співробітників Інституту археології скоротилася вдвічі і тепер становить лише 136. Якщо в невеликій за розмірами Польщі налічується близько 7000 археологів, у маленькій Грузії, яка пережила не найкращі часи, – понад 1000, то по всій Україні працює не більше 300 спеціалістів з археології. Майже половина співробітників Інституту археології працюють на 75, 50 і 25 % зарплатні.

Але цього року український уряд, вочевидь, вирішив закрити проект «Українська археологія». Інституту археології НАН України було виділено коштів на 30 % менше, ніж потрібно для мінімального функціонування наукової установи. Другий місяць поспіль археологи «добровільно» пишуть заяви на відпустки за свій рахунок. 43 % наукових співробітників – а це 60 науковців різного віку, працездатних і активних, отримали попередження про скорочення. Деякі з них не уявляють свого життя без археології.

До речі, нині в Інституті археології працюють 8 колишніх співробітників Кримської філії. Колеги полишили звичні робочі місця, квартири і переїхали на материкову Україну з надією підтримати українську науку. Тепер їм доведеться утримувати свої родини на урізані урядом України ставки.

Західні колеги не можуть зрозуміти: чому з величезних фінансових потоків, які надають Україні їхні уряди, український уряд не може виділити 5 млн, необхідних для збереження Інституту археології. А натомість вилучаються гроші з кишень самих археологів? І з ким вони працюватимуть у майбутньому? З Інститутом звільнених археологів? Отака євроінтеграція...

Що ж у сухому залишку? Наука засинає, прокидається мафія. Зажерлива і неспинна мафія так званої «чорної археології» – від простуватих «недільних» копачів з металошукачами та лопатами до озброєних грабіжників, і ще вище – до олігархів та родичів колишніх президентів. Чим менше прав і можливостей у професійних археологів – тим розкутіше почуваються «чорні». Звичайні люди, журналісти, політики і навіть міністри культури не завжди розуміють різницю між фахівцями і злочинцями. Інколи у пресі можна прочитати захоплюючі описи піратських «розкопок», злодюжки любляють хизуватися «трофеями» по телевізору. І навіть без докорів сумління святкують День археолога! Але така нерозбірливість суспільства, а головне – уряду, призведе до того, що найбільші багатства української історії, які мають виставлятися в музеях і приваблювати туристів, прикрашатимуть приватні колекції або розпродуватимуться на ринку. Втім, украдені в держави скарби навряд чи принесуть комусь щастя. Коли сановні дами вдягають на себе «позичені» зі скіфських поховань прикраси, вони не здогадуються, які магичні ритуали провадились із цими предметами задля їхньої збереженості.

У 90-х роках я працювала в інститутській бібліотеці. Гортаючи блаженські, на газетному папері видані монографії колег, заздро поглядала на розкішні глянцеві альбоми, присвячені античним старожитностям. Місця

видання цих шедеврів поліграфії – Хорватія, Македонія, Сербія, Чорногорія. Країни, які на той час перебували у стані перманентної жорстокої війни. І в яких інфляція була в сотні разів більшою, ніж в Україні. Коли ж я змогла на власні очі побачити хорватські пам'ятки римського і візантійського часу, була вражена не тільки їхньою збереженістю, доглянутістю, а й тим, що вони розміщені прямо посеред міст, без охорони й огорож. Ніхто не витягує античне каміння й не волоче на будову садиби. Ніхто не розбиває безцінних статуй і не витягує камінці з мозаїк на пам'ять. Так само розкошують обсажені олеандрами руїни Стародавньої Греції. Країни, яка перебуває у «жахливій» фінансовій кризі.

Можливо, годі вже списувати на війну та економічний занепад невігластво нашої влади? Економлячи на історії, вона відкриває безмежні можливості перед проповідниками псевдонаукової маячні, які ганьблять Україну більше, ніж найзапекліші кремлеботи.

Частина України окупована загарбниками. Але набагато страшніші – духовні загарбники, які прагнуть украсти наше минуле. Минуле, що його оберігає археологія.

Оцінки ефективності науки в Україні

11.03.2016

Інформація Національної академії наук України про бюджет за бюджетними програмами та показниками, бюджетні призначення щодо яких визначені Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік»

Інформація Національної академії наук України про бюджет за бюджетними програмами та показниками, бюджетні призначення щодо яких визначені Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» (Розміщено на веб-сайті НАН України та оприлюднюється в газеті «Урядовий кур'єр» № 49 від 1 березня 2016 р.) ([Національна академія наук України](#)).

Згідно з чинним законодавством Національна академія наук України є вищою державною науковою організацією України, що організовує і здійснює фундаментальні та прикладні дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних та соціогуманітарних наук.

Метою діяльності НАН України є отримання нових й узагальнення наявних знань про природу, людину і суспільство, створення наукових основ науково-технічного, соціально-економічного та культурного розвитку країни; підготовка висококваліфікованих кадрів.

Основними завданнями НАН України є:

- Організація та координація наукових досліджень з фундаментальних та прикладних проблем природничих, технічних та соціогуманітарних наук.

- Виконання на світовому рівні фундаментальних і прикладних досліджень на пріоритетних напрямках науки та посилення впливу їх результатів на інноваційний розвиток економіки, освіти і культури в Україні.

- Зміцнення матеріально-технічної бази, розвиток наукової інфраструктури та утримання майнового комплексу НАН України.

- Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації, залучення обдарованої молоді, виявлення і підтримка талановитих дослідників, сприяння творчому зростанню молодих науковців.

У 2015 р. науковими установами Національної академії наук України проведено значний обсяг фундаментальних і прикладних досліджень, здійснена низка перспективних науково-технічних розробок на пріоритетних напрямках науки та техніки.

Науковий пошук відбувався у рамках 5396 науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. За його результатами вченими академії опубліковано 404 монографії, 154 збірники наукових праць, 105 навчальних видань і 245 довідкових та науково-популярних, понад 21,25 тис. статей в наукових журналах, з них 5780 – у закордонних.

Нові результати отримано в сучасних розділах математики, інформатики, механіки, фізики, астрономії і радіоастрономії, наук про Землю, матеріалознавства, фізико-технічних проблем енергетики, у галузі ядерних і радіаційних технологій, хімії та біології. Установи суспільного і гуманітарного профілю спрямовували свої зусилля на дослідження новітніх соціально-економічних, правових, духовно-культурних і світоглядних трансформацій в Україні, стану і перспектив розвитку українського суспільства.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» (зі змінами) на фінансування Національної академії наук України у 2015 р. визначені видатки із загального фонду Державного бюджету України обсягом 2 млрд 339,0 млн грн.

Протягом звітного року до НАН України з усіх джерел фінансування надійшло 2 млрд 925,7 млн грн.

За підсумками 2015 р. касові видатки академії із загального фонду Державного бюджету України становили 2 млрд 337,9 млн грн (99,95 % від затверджених планових річних показників), а із спеціального фонду (власні надходження) – 561,4 млн грн, що становило 19,2 % загального обсягу надходжень.

Кошти, що були визначені Державним бюджетом України у 2015 р. за загальним та спеціальним фондами, спрямовувалися на виконання 6 бюджетних програм. Звітна інформація наведена в [таблиці](#).

Публічне ознайомлення зі Звітом про діяльність Національної академії наук України у 2015 р. відбудеться 14 квітня 2016 р. на сесії загальних зборів НАН України, яка проходитиме у приміщенні Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (вул. Мельникова, 36/1, початок о 10:00).

03.03.2016

Суржик Л.

Ганна Єльська: «Без незалежної міжнародної експертної оцінки наукових установ “оптимізація” безглузда»

Привид «оптимізації» бродить по академічних інститутах. Наукові працівники з тривогою очікують завтрашніх звісток, терзаючись здогадами, над ким завис дамоклів меч скорочення або звільнення ([«Дзеркало Тижня. Україна»](#)).

Процес так званої оптимізації отримав офіційний старт – після новорічно-різдвяних свят вийшла постанова Президії НАН України (№ 11 від 20.01.2016 р.), що викликала бурхливе обговорення в науковому середовищі. Ситуація з фінансуванням академічних установ украї складна, – за інформацією НАНУ, бракує від 15 до 40 % коштів на утримання штату співробітників. Багато хто «добровільно» бере відпустки за власний рахунок, звичними стали чотириденний, а тепер і триденний робочі тижні, переведення на половину й навіть на чверть ставки. Фінансова асфіксія як наслідок критично низької підтримки науки в Україні змусила керівництво головної наукової організації країни терміново вживати рятувальних заходів. Однак процедура «оптимізації» викликає багато запитань. Кого скорочуватимуть і на підставі яких критеріїв? Чому скорочення мають провести до 25 квітня, а не до 1 серпня – дати, зазначеної в Законі України «Про Державний бюджет України на 2016 рік»? Чому процедура розподілу коштів на утримання наукових установ і президії НАНУ непрозора? Чому фінансування урізається до початку оптимізації, – де логіка? Власне, це послужило приводом для інтерв'ю з директором Інституту молекулярної біології і генетики (ІМБГ) НАН України академіком НАНУ Г. Єльською. Є й інший привід – нагородження її Золотою медаллю ім. В. Вернадського. Разом із Г. Єльською вищої відзнаки Національної академії наук України удостоївся професор Е. Тернер (Швеція).

– Ганно Валентинівно, спочатку про приємне. Розкажіть стисло, за які наукові заслуги ви та ваш закордонний колега отримали вищу нагороду НАН України?

– Для мене це була повна несподіванка, і, звісно ж, приємна. Але, відверто кажучи, я не можу по-справжньому радіти нагороді, хоча це дуже висока честь. Адже коли на твоїх очах знищують науку в Україні, справу всього твого життя, коли інститут на межі знищення, то відчуваєш, швидше, депресію...

Золотої медалі ім. Вернадського я удостоєна за два напрями моєї наукової діяльності. Один – суто теоретичний, а другий – прикладний. Перший напрям – новий у молекулярній біології – ми починали розробляти багато років тому спільно з Геннадієм Харлампійовичем Мацукою. Нас зацікавило питання, яке взагалі мало хто вивчав, – біосинтез білка у тварин.

Тоді дослідження проводили переважно на бактеріях, дріжджах і отримані результати автоматично переносили на тваринний організм. Ми змогли виявити особливий, дуже цікавий механізм, який регулює біосинтез білка у вищих еукаріот. Явище «функціональної адаптації тРНК до синтезу специфічних білків» було зареєстроване як відкриття. Наступними дослідженнями, зокрема, показано, що один із головних чинників біосинтезу білків у тварин існує у двох формах, і одна з цих форм у певних умовах стає онкогенною. Нині ми намагаємося зрозуміти, чому це відбувається.

Другий напрям моїх наукових інтересів пов'язаний із біомолекулярною електронікою та аналітичною біотехнологією. Ми працюємо над створенням біосенсорів – аналітичних приладів для медичної діагностики, біотехнології, харчової промисловості, екологічного моніторингу. З допомогою сенсорного датчика можна дуже швидко, буквально за лічені хвилини, визначити забруднення води (наявність у ній хімічних речовин, токсинів, солей важких металів), перевірити якість харчових продуктів, визначити вміст важливих метаболітів у крові тощо.

На цьому напрямі ми вже багато років співпрацюємо з професором Ентоні Тернером, який по праву вважається батьком біоелектроніки. Найбільш відомий і поширений у світі біосенсор – глюкометр для використання в домашніх умовах – розроблено під його керівництвом.

У галузі біосенсорики наш інститут посідає одне з провідних місць у Європі, роботи наших учених знають в усьому світі й широко цитують у міжнародних виданнях. У нас є закордонні патенти (правда, спільні, бо самі ми не в змозі заплатити за патентування за кордоном). Новим кроком у цьому напрямі останніми роками стали розробка сенсорів на основі біоміметиків (від лат. *bios* – життя й *mimesis* – наслідування), так званих молекулярно-імпринтованих полімерів, та використання наноструктур.

– Академічну науку звинувачують у неефективності, в тому, що вона не дає прикладних розробок. Ваші біосенсори нині затребувані?

– За кордоном – так, тоді як в Україні, попри величезний споживчий попит, їх нікому виробляти. Ми б могли забезпечити дешевими глюкометрами всю країну або забезпечити сенсорами (на сечовину й креатинін) усі клініки, в яких займаються гемодіалізом. Крім біосенсорів, в інституті є низка розробок для ранньої діагностики онкозахворювань, зі створення вітчизняних ліків, застосування стовбурових клітин тощо, які чекають свого впровадження. Така ж ситуація в багатьох академічних інститутах. Але все впирається в те, що в нас у країні немає інноваційної інфраструктури. Це головна наша біда – в Україні майже повністю відсутня інноваційна інфраструктура, створення якої, наприклад у США, американські економісти вважають найбільшим досягненням другої половини ХХ ст. Така структура, поряд із відродженням промисловості, конче потрібна, щоб вивести країну з прірви, як це свого часу зробили в Німеччині, Японії та Південній Кореї.

– В ІМБГ проводиться широкий спектр досліджень із сучасних наукових напрямів – геноміка, молекулярна та клітинна біотехнологія, біоінформатика, біомедицина. Це переважно дорогі дослідження. Як ви даєте раду, адже на обладнання та реактиви статті витрат не передбачено?

– Завдяки співпраці із країнами зарубіжжя, які просто елементарно нас підтримують. Дуже допомагають поляки, особливо Міжнародний інститут молекулярної та клітинної біології. Наш працівники приїздять туди на два місяці й проводять дослідження. Адже в нас часто немає потрібних реактивів і ферментів, причому деякі з них коштують надзвичайно дорого.

Останнім часом в ІМБГ щорічно виконується близько 15 міжнародних дослідницьких грантів, 50–60 грантів НАНУ й МОН. Завдяки цим грантам, переважно міжнародним, і дослідницькій праці в інтернаціональних командах ми маємо низку результатів світового рівня. Передусім це стосується геноміки онкологічних, нейродегенеративних та спадкових захворювань, виявлення механізмів виникнення мутацій у генах, розробки молекулярних тестів для ранньої діагностики тяжких захворювань, проблем виявлення механізмів корекції помилок, що виникають під час роботи біологічних систем, тощо. Наукові праці опубліковано в міжнародних журналах з високим імпаکت-фактором, більше десятка вчених інституту входять до списку 50 найбільш цитованих учених України.

– Нині найчастіше можна почути, що наука має самоокупатися, держава не повинна витрачати на неї кошти, тим більше що тепер криза, не вщухає воєнна агресія на Сході, безліч соціальних проблем.

– Я не знаю науково-дослідної установи в царині фундаментальних наук про життя, яка працювала б тільки на грантах, без підтримки держави й приватних фондів, а мені довелося побувати в багатьох країнах і спілкуватися на міжнародних форумах із представниками більшості країн світу. І це при тому що суми грантів у цивілізованих країнах не порівняти з жалюгідними крихтами, які виділяють у нас. Тому заклик народного депутата В. Пинзеника «до принципово іншої філософії фінансування науки, переходу від системи утримання установ до оплати замовлень», хоча, на перший погляд, і здається «революційним», по суті не просто неправильний, а й навіть небезпечний. Без міжнародної експертизи такий підхід у реаліях нашої країни – це безмежне поле для корупції, а фундаментальна наука просто загине. Тоді як саме фундаментальна наука є інформаційним і кадровим базисом для розвитку інновацій, нових технологій, зокрема медицини, промисловості та аграрного сектора, створення нових товарів і послуг.

Щоб ефективно використовувати навіть ті, незначні кошти, які виділяє держава, потрібно провести оцінку діяльності всіх наукових інституцій, знову ж – із залученням міжнародних експертів високого рівня, та вирішити принципове питання, чи потрібна нам та або інша установа, і якої фінансової підтримки вона заслуговує. Те ж саме й в інститутах – чи варто утримувати

певну структуру, такого-то наукового співробітника, і якої заробітної плати він заслуговує. А для цього потрібно мати контрактну систему і широкий спектр заробітної плати.

Фінансування науки урізали без попередньої оцінки діяльності академії наук та наукових установ. За логікою, спочатку треба було провести оцінку їхньої діяльності, а потім уже скорочувати фінансування або, навпаки, підвищувати – залежно від результату оцінювання. А тепер реформу науки звели до того, що просто зменшили фінансування.

Я входила до групи з оцінювання діяльності наукових організацій у Чехії 2015-го і знаю, як це робиться за загальноприйнятими у світі критеріями. А що в нас? Інститути отримали від президії НАН розпорядження привести штатний розпис у відповідність до обсягу виділених їм коштів. При цьому питання поставили так: ви самі вирішуйте, кого скорочувати, кому урізати.

– Ситуація доволі пікантна. Директори інститутів, як та сорокабілобока, мають розділити горщик фінансової каші – тому дам, тому дам, а цьому не дам. Конфлікту інтересів не уникнути.

– Головна проблема в тому, що критеріїв оцінювання як слід не відпрацьовано. На якій підставі урізати фінансування інститутам, у котрих добрі результати? Тим часом – і всі це розуміють – є ряд «наукових» (у лапках) організацій та підприємств, які потрібно не те що скорочувати, а взагалі закрити. То, можливо, спочатку позбутися зайвого, без чого можна обійтися? Тоді вивільнилися б кошти, і не довелося б різати по живому тих, хто ще робить науку. І якщо провести міжнародну експертну оцінку, то побачили б, що в нас є чудові інститути. І ці інститути треба підтримувати, а не скорочувати.

Не можна стригти всіх під один гребінець, без проведення аудиту з участю міжнародних експертів, – це просто безглуздо.

– Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ з'явилася тільки кілька днів тому, а не, як передбачалося, минулої осені. І викликає багато запитань. «Застосування нової методики в таких екстремальних умовах може виявитися не на користь. ...І ця хороша... ідея може бути дискредитована, бо впроваджується несвоєчасно», – відверто визнав в інтерв'ю, опублікованому на сайті НАН України, віцепрезидент НАНУ Анатолій Загородній.

– Без проведення серйозного аудиту інститутів НАН, обов'язково з міжнародною експертною радою, жодна комісія нічого не зробить. Це моє тверде переконання. Коли йдеться про розподіл невеликих коштів між багатьма зацікавленими, залучають усе що завгодно – домовленості, корупцію... Якщо й удасться підібрати людей кришталево чистих і високопрофесійних, то ще не факт, що їм дадуть нормально працювати... Тому має бути міжнародна експертна оцінка. Якщо ж комісія з оцінювання складатиметься тільки з українських учених, об'єктивної оцінки ми не отримаємо.

– Як будете виходити зі становища, яке склалося?

– У мене серце кров'ю обливається на думку, що треба скоротити штат співробітників інституту приблизно на третину. І це в інституті, який регулярно посідає перші місця в рейтингу наукових установ України за наукометричними показниками! Ми створили комісію з оцінки діяльності окремих структурних одиниць і ще п'ять років тому розробили критерії. Серед них: публікації (вітчизняні й закордонні), гранти (вітчизняні й закордонні), договори про закордонну співпрацю, патенти, ліцензії, впровадження, кількість захищених кандидатських та докторських дисертацій, організація міжнародних конференцій тощо. За цими критеріями ми провели рейтинг і виявили, які підрозділи найбільше кульгають, тому їх скорочуватимемо на більший відсоток. А ті відділи, які попереду і становлять обличчя інституту, ми намагаємося хоч трохи підтримати фінансово, хоча ця підтримка на мізерному рівні.

Про це боляче говорити, – єдина в Україні програма з біотехнологій «Молекулярні та клітинні біотехнології для потреб медицини, промисловості і сільського господарства» теж потрапила під ніж. Знаєте, скільки нині коштує один проект, фінансований у рамках цієї програми? 40 тис. грн на рік. Найбільший – 75 тис. грн. Це навіть не смішно...

– НАНУ закидають, що не виявляє активності в боротьбі за гранти Програми «Горизонт-2020».

– Програма ЄС «Горизонт-2020» більшою мірою орієнтована на інноваційні проекти. Якщо ви пропонуєте проект із біотехнології, у вас має бути біотехнологічна фірма, що разом із вами це втілюватиме. Дозвольте запитати, з ким ми створюватимемо інноваційні проекти? За роки дії рамкових програм утворилися вже свої команди, котрі борються за гранти, яким убога Україна не потрібна. Наприклад, є програма ЄС EUREKA. Ми спільно з литовцями виграли в цій програмі грант із біосенсорів. Кожна з країн-учасниць має внести певну частку коштів. Отож Литва свою частку внесла, а наше Міністерство освіти і науки не заплатило ні копійки. І ми працювали безплатно, користуючись тим, що в нас із литовськими колегами добрі стосунки. Боюся, що з проектами «Горизонт-2020» буде аналогічна ситуація.

ІМБГ, беручи участь у виконанні семи проектів Рамкових програм ЄС, був координатором великого проекту «Зміцнення кооперації в галузі біомедицини між ЄС і Україною». Ми беремо участь в інших міжнародних програмах і проектах. Наприклад, у двох програмах міжнародної науково-дослідної мережі GDRI, присвячених вивченню ранніх етапів розвитку онкологічних, аутоімунних та нейродегенеративних захворювань людини на молекулярному та клітинному рівні.

– Багато ваших співробітників виїхали працювати за кордон. А як тепер?

– Виїжджають. Був невеликий період із меншим відпливом. Може, це звучить крамольно. Як не дивно, в часи попередньої влади фінансування інституту й академії було краще.

– Ще б пак, «професору» виявили честь імениті академіки, запросивши у члени президії НАНУ, а прем'єра обрали в членкори. Зараз про це в академії соромляться згадувати.

– Знаєте, мене важко попрікнути у співчутті до попереднього режиму. І я, і весь інститут брали участь в обох Майданах, підтримували нашу армію, як могли. І все-таки хочу підкреслити, що декому з колишніх можновладців певною мірою була притаманна простонародна повага до науки й навіть розуміння її соціальної ролі. Нині ж, коли при владі «яйце голові» хлопці, які володіють англійською мовою, незрозуміло, на якій підставі на науку й учених дивляться зверхньо. Ніби лише знання англійської визначає інтелектуальний та культурний рівень людини. Якщо прем'єр-міністр докоряє українській науці за відсутність Нобелівських лауреатів, то де наші українські Рузвельти, Черчіллі, Лі Куан Ю та Меркелі?..

В часи прем'єрства Юлії Тимошенко трохи коштів підкидали на обладнання, були гроші, хоч і невеликі, на реактиви. Тепер постановою Кабміну взагалі заборонили купувати обладнання, навіть якщо самі вишукаємо кошти. Тому виїздить, на жаль, така талановита молодь...

– А випадки повернення були?

– Раніше були, останнім часом – ні. Кілька років тому повернувся мій нинішній заступник Михайло Тукало, який пропрацював майже 10 років у Франції. Повернулися ще дві-три людини. Останніми роками не пригадаю жодного випадку повернення.

Нині багатьох опановує розчарування, і не тільки від ситуації, яка склалася в науці та інституті, а й від того, що відбувається в країні. В нас ніяк не з'явиться державний діяч, який не тільки був би амбіційним у досягненні особистих цілей, а вище егоїстичних мотивів ставив би інтереси держави. У нас відбулася Революція Гідності. Де ця гідність? Хто скористався завоюваннями Майдану? Потрібно мати дуже міцні моральні підвалини, щоб після всього залишитися людиною й хотіти щось робити в цій країні. Тому, коли часом бачу молодих і розумних, які горять бажанням допомогти Україні піднятися й окрилитися, з'являється надія. Хочеться, щоб вони могли реалізувати свої здібності у своїй країні.

Мою колишню аспірантку Марину Родніну, що виїхала свого часу на стажування в дуже хорошу закордонну лабораторію, удостоєно вищої наукової нагороди Німеччини – премії Лейбніца. Разом із нагородою вона отримувє 2 млн євро на подальший розвиток своїх наукових досліджень.

Це я до того, як позначаються на долі людини умови, в яких вона працює. Марина потрапила у провідну європейську лабораторію з унікальним обладнанням, і в результаті людина себе реалізувала. Вона – директор Інституту біофізичної хімії в Німеччині й отримала вищу наукову нагороду цієї країни. Тим часом багато не менш талановитих її колег, котрі

залишилися тут, хоча й стали професорами, членкорами НАНУ, однак повністю реалізувати себе не змогли.

У нас немає альтернативи – або ми розвиваємо науку й виходимо на світові інвестиції, або перетворюємо країну на зубожілу спільноту людей, котра втрачає інтелект і перспективи на достойне майбутнє. Третього шляху не дано.

01.03.2016

Лист учених Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України на підтримку вітчизняної академічної науки

У світі вже здавна усталилася думка, що без національної науки жодна держава не матиме цивілізаційної перспективи. Проте в Україні повелося так, що за будь-яких політичних систем і режимів найвразливішою суспільною групою, що першою зазнавала владних утисків, була наукова інтелігенція, яка пережила і численні репресії, й ідеологічні чистки, і згортання дослідницьких напрямків та знищення наукових шкіл, і «закриття» цілих дисциплін та вилучення на десятиріччя з наукового вжитку імен «націоналістичних» і «неблагонадійних» вітчизняних науковців. Думалося, що нарешті за часів незалежності українську науку буде належним чином поціновано й підтримано вже своєю владою. Проте не так сталося, як гадалося... Українська академічна наука, яка постала за таких неймовірно тяжких та буремних революційних років початку ХХ ст., нині в Україні опинилася у становищі бідної прохачки й непотрібного тягара для нашої «післямайданної і проєвропейської» влади. Чи не з легкої руки окремих можновладців з'являється низка замовних публікацій й телепередач, що знецінюють роль наукових установ Національної академії, нав'язують суспільству хибне уявлення про нібито відсутність наукових результатів тощо. Цю кампанію дискредитації національної науки, що фактично веде до цілковитого знищення дослідницьких інститутів, розгорнуто тоді, коли науковці вже й без того опинилися поза межею виживання, що спричинило масовий відтік молоді до комерційних структур або ж за кордон ([Національна академія наук України](#)).

На жаль, широкий загал не обізнаний із численними унікальними винаходами й розробками науковців НАНУ у царині сучасних технологій, надтвердих матеріалів, військової техніки, якими зацікавилися і Європа, і Америка, – от лишень не було інтересу з боку наших державних відомств.

Чималі здобутки має й академічна гуманітаристика, яка розробляє фундаментальну наукову тематику, що відсутня у дослідницькій діяльності вищих навчальних закладів; здійснює підготовку висококваліфікованих наукових кадрів. Наприклад, за найскладніших умов та економічних проблем колектив Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т.

Рильського НАН України не припиняв роботи з підготовки й опублікування фундаментальних монографій з народознавства й мистецтвознавства, багатотомних енциклопедій; здійснював програму з перевидання народознавчої спадщини, проводив експедиційні дослідження й реалізовував оригінальні видавничі проекти.

Результатом дослідницької та видавничої діяльності нашого Інституту як багатопрофільної установи стало щорічне видання без жодного державного фінансування понад 50-ти книг, серед яких багатотомні фундаментальні праці: «Історія українського мистецтва», «Історія української музики», «Історія декоративного мистецтва України», «Етнічна та етнокультурна історія України», «Українська музична енциклопедія», «Історія українського театру», енциклопедичні словники «Художня культура західних і південних слов'ян ХІХ – поч. ХХ ст.», «Словник екранних медіа» та ін.

До наукових здобутків ІМФЕ належить підготовка й видання спільно з іншими академічними установами малярської спадщини Т. Шевченка в рамках проекту видання «Повного зібрання творів». Принагідно хочемо зауважити, що багатопрофільність ІМФЕ щонайкраще відповідає тенденціям сучасної світової та вітчизняної гуманітаристики, а саме – її міждисциплінарному характеру, дослідженням проблем межових дисциплін, соціокультурних, антропологічних розробок; поглибленій увазі до питань національної культури.

Інститут мистецтвознавства навіть за умови відсутності впродовж останніх 20 років спеціального державного фінансування на видання та польові експедиційні дослідження не припинив науково-експедиційної та видавничої роботи, планомірно здійснював обстеження й фіксацію фольклорно-етнографічних пам'яток, створив потужну джерельну базу для сучасних та майбутніх студій. Зокрема, співробітниками щорічно проводилося не менш ніж 5 експедиційних виїздів у рамках проекту «Шляхами Чубинського», внаслідок чого було створено унікальний фольклорно-етнографічний корпус джерел, що документує реалії етнокультури сучасної України. В рамках цього наукового проекту було підготовлено до друку багатотомне видання етнографічних та фольклорних матеріалів, створено його електронний відповідник, а також видано низку збірників із народної творчості.

Завдяки створеній в ІМФЕ власній видавничій базі, Інститут здійснює широку видавничу програму без будь-якого державного фінансування на друк праць. Так, щороку ми видаємо десятки праць, часописів («Народна творчість та етнологія», «Студії мистецтвознавчі»); 4 щорічника («Матеріали до української етнології», «Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії», «Слов'янський світ», «Музична україністика: сучасний вимір»).

В ІМФЕ ім. М.Т.Рильського НАН України започатковується й успішно реалізується проект «Українська етенографічна¹ спадщина» – опубліковано рукописні праці та матеріали архівної спадщини В. Кравченка (у 2-х томах), Ф. Колесси («Історія української етнографії»), Ю.Павловича («Україна в типажах народних, краєвидах та архітектурі»), К. Грушевської («Примітивні оповідання, казки і байки Африки й Америки»), О. Зілинського («Українські народні балади Східної Словаччини» (у 2-х частинах), О. Бежковича («Вибрані етнографічні праці»); а також підготовлено й перевидано «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край» П. Чубинського (у 7-ми томах), «Народознавча спадщина Хв. Вовка» (у 2-х книгах), «Українські народні думи» К. Грушевської (у 2-х томах), «Етнографічні писання Костомарова» та ін.

Народознавцями закладу опрацьовано й видано десятки книг актуалізованих нині жанрів народної пісенності, зокрема форматних збірників текстів пісень із різних регіонів України (А. Іваницького, Л. Єфремової); «Весільні пісні» у 2 томах (упорядник М. Пилипчак), «Подільське весілля» в записах М. Манюка, збірники текстів голосінь (І. Коваль-Фучило); окремі томи текстів про Голодомор (підготували Л. Іваннікова, В. Борисенко), народних анекдотів (І. Кімакович), замовлянь (Т. Шевчук), голосінь (І. Коваль-Фучило) та ін.

У фокусі зацікавлень співробітників ІМФЕ і сучасні теоретичні проблеми наук про народне й професійне мистецтво. У дослідженні їхніх студій вийшли друком монографії Л. Халюк (усні народні оповідання українців-переселенців Лемківщини, Холмщини, Підляшшя та Надсяння), К. Чаплик (екзистенція лемківських переселенців в умовах сучасної України), І. Коваль-Фучило (українські голосіння), Л. Мушкетик (з українського казкознавства), І. Кімакович (з української сміхової культури) тощо.

Останніми десятиліттями опубліковано десятки монографій з етномузикології та історії української музики А. Іваницького, М. Хая, І. Зінків, С. Грици, О. Немкович; з образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва (Т. Кара-Васильєва, О. Найден, Д. Степовик, Г. Складенко, З. Чегусова, Л. Бурковська); з культурології та кінознавства (І. Юдкін, С. Тримбач) та ін.

В рамках проекту міжнародної наукової співпраці з науковцями Польщі, Литви, Росії, Білорусі, Франції, Японії, Ізраїлю, Угорщини, Болгарії, Македонії, Туреччини, Румунії, Сербії, Хорватії, Канади та США в ІМФЕ підготовлено двотомник «Сучасна зарубіжна етнологія. Антологія» – унікальне видання, що не має аналогів в українській гуманітаристиці. Праця представляє українському читачеві близько 200 статей сучасних зарубіжних етнологів і фольклористів (на жаль, незважаючи на наші численні

¹ Так в оригіналі.

клопотання, академічним інститутам так і не було надано право на реалізацію своїх наукових видань).

В Інституті вже кілька років поспіль ведеться інтенсивна робота з оцифрування зразків народної пісенної та інструментальної музики, що зберігаються в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів ІМФЕ.

У наш непростий час працювати у сфері науки можуть лише справжні ентузіасти, люди, віддані своїй справі й готові самозречено здійснювати польові спостереження й дослідження народної та професійної культури.

Українська гуманітаристика за найскладніших умов відсутності фінансування та скорочення штатів, згорання наукових проектів здійснює титанічну роботу з розвитку й утвердженню національної культури, удоступненню її здобутків як для української, так і міжнародної спільноти. Науковці академічних інститутів працюють на підвищення авторитету нашої держави у світі, на формування сучасного інтелектуального потенціалу нації.

Ми закликаємо не руйнувати, а підтримати національну науку як запоруку цивілізаційного поступу країни... (список підписантів на сайті [НАН України](#)).

18.03.2016

Відео лекції директора Державного фонду фундаментальних досліджень академіка Бориса Вікторовича Гриньова «Національна академія наук: стратити не можна помилувати!» ([Державний фонд фундаментальних досліджень](#)).

<https://www.youtube.com/watch?v=5BrbydTyn3I&feature=youtu.be>

02.03.2016

Українська наука потребує нашої допомоги!

Врятуємо науку!

У зв'язку із катастрофічним скороченням фінансування Академії наук України на 31 % від мінімально необхідної потреби, наукові інститути змушені шукати шляхи, які допоможуть зберегти людей, наукові відділи, школи, та напрямки роботи. Простіше кажучи, фундаментальну науку в значній мірі змушують перейти на господарсько-фінансові відносини. Її перестають фінансувати за рахунок видатків громадян. Тим самим її підштовхують до трансформування у виключно прикладні наукові напрями ([Громадська організація інформаційний центр «Майдан»](#)).

На жаль, уряд України пішов ганебним шляхом, шляхом популізму по відношенню до реформування науки та майбутнього своєї країни. Він просто скоротив фінансування фундаментальної науки на 31 % від мінімально необхідної потреби. Це абсолютно неприпустимо, бо Україна стає

неконкурентоспроможною в науковому сенсі, а в перспективі, і в соціальному/загальному аспекті. Звісно, українська наука потребує докорінного реформування. В першу чергу – це незалежний зовнішній науковий аудит інститутів та установ НАНУ. Результати аудиту покажуть справжню ефективність наукових інститутів, відділів та окремих працівників.

В Радіоастрономічному інституті (РІ) НАНУ м. Харків була створена тимчасова комісія з провідних вчених (кандидатів та докторів наук), що не займають керівних посад <...> За більш-менш об'єктивними критеріями оцінки наукової праці, комісія вперше прозоро показала реальне становище наукових відділів всередині інституту. Було враховано кількість статей у фахових (переважно зарубіжних) наукових виданнях, кількість монографій, кількість аспірантів та молодих вчених, наявність міжнародних програм та грантів, загальне та додаткове фінансування, тощо. Вперше було проаналізовано штатний розклад інституту.

Що можна побачити у висновках комісії? Навіть в цій складній ситуації, в якій опинилась українська наука, можна знайти вихід, який мінімізує можливі втрати. По-перше, перехід в режим неповного робочого часу (4-х денний робочий тиждень) дасть змогу зберегти наявні наукові кадри та не допустити розриву у підготовці молодих кадрів найвищої кваліфікації. Цей захід допоможе трохи відтермінувати катастрофу, але є тимчасовим, бо якщо такий режим роботи продовжиться декілька місяців, то інститут неминуче втратить досвідчені наукові кадри та молодих спеціалістів. По-друге, інститут має мінімізувати адміністративні штати. По-третє, у наукових відділах потрібно скорочувати неефективних наукових співробітників, які опублікували мінімальну (за результатами атестації) кількість наукових статей за останні п'ять років. Якщо цього не робити, то будуть страждати ті співробітники, які намагаються наполегливо працювати, адже вони не мають жодного пріоритету порівняно із «баластом». З іншого боку, інститут має три будівлі, з яких принаймні одна стоїть напівпорожньою в майже аварійному стані, але обслуговується за рахунок бюджету. Це питання теж потребує вирішення.

На прикладі РІ НАНУ видно, що потрібен незалежний фінансовий та науковий аудит і рішення щодо ефективного використання наявних ресурсів всієї Національної академії наук України. Тим більше, що ці кошти отримано за рахунок платників податків.

Нагальною потребою є вибір пріоритетних напрямків наукових досліджень, а не рівномірне розмазування коштів по всіх наявних напрямках. Незалежна експертиза наукових проектів повинна стати необхідним фактором розвитку. Для підготовки майбутніх наукових кадрів необхідна підтримка обдарованої молоді ще зі шкільної парти (що неможливо без підтримки вчителів загальноосвітніх шкіл). Також треба систематично займатися популяризацією науки. Врешті-решт, платники податків повинні бачити, на що витрачаються їхні кошти.

З іншого боку, Радіоастрономічний інститут є провідною у світі науковою установою у галузі довгохвильової радіоастрономії. Колектив інституту має унікальний досвід спостережень на декаметровому радіотелескопі УТР-2 та радіоінтерферометрах УРАН-1, 2, 3, 4, які мають статус Національного надбання України, а також досвід їх побудови та підтримання в робочому стані. Вчені інституту приймають участь у великих міжнародних проектах з дослідження іоносфери Землі в середніх широтах, Арктиці та Антарктиді, космічної погоди, фізики Сонця, пульсарів, випромінювання Юпітера, спектральних ліній вуглецю, тощо. Також фахівцями інституту розроблено та побудовано експериментальні секції радіотелескопу нового покоління ГУРТ, що за характеристиками перевершує закордонні аналоги, а за вартістю дешевший на порядок від них.

Слід зазначити, що ті науковці, які розуміють ситуацію, орієнтуються на світову практику оцінок своєї наукової діяльності, – готові конкурувати зі своїми закордонними колегами за світовими стандартами. Але, щоб досягти необхідного конкурентоспроможного рівня, українській науці потрібно мати необхідне обладнання, пристойне фінансування, фінансову свободу, що неможливо без змін в правовій базі, без вибору пріоритетів та організаційних змін у НАН України. Інакше прискорена смерть української науки, на жаль, неминуча. Дзвін вже лунає!!!

Колектив науковців РІНАНУ

Перспективні напрями наукових досліджень

14.03.2016

Дослідження розвитку і роботи серця

10 березня 2016 р. на порталі українського видання «Українська правда» була оприлюднена стаття, присвячена дослідженню розвитку і роботи серця, що проводиться вченими Інституту молекулярної біології і генетики НАН України ([Національна академія наук України](#)).

Згідно зі звітом Європейської організації кардіологів (European Heart Network and European Society of Cardiology; 2012) щороку захворювання серцево-судинної системи стають причиною більш ніж 4 млн летальних випадків у світі. На жаль, смертність від цих хвороб в Україні у 2–4 рази вища, ніж у країнах ЄС. Кожен рік в Україні виявляється близько 2 млн нових випадків захворювань, кожен другий з яких – у особи працездатного віку. Поширення серцево-судинних захворювань, їхня загроза здоров'ю та вагоме соціально-економічне значення обумовлюють значний інтерес науковців до вирішення цієї проблеми.

Останнім часом актуальними стають дослідження, пов'язані з новими методами діагностики і лікування серцево-судинних захворювань, а також з'ясуванням причин їхнього виникнення та перебігу. Розуміння головних рушійних механізмів розвитку хвороби серця або його адаптації при вікових

змінах та фізичному навантаженні є необхідною умовою для створення та розвитку інноваційних підходів у терапії, профілактиці та діагностиці цих захворювань.

Часткова втрата цього гену спричиняє затримки розвитку постнатального міокарду та реактивацію фетальних (плодових) або гіпертрофічних генів. При обробці кардіоміоцитів (м'язова клітина серця, яка є структурною одиницею міокарду) гіпертрофічними стимулами та при введенні тваринам цих речовин відбувається активація сигнальної функції β -катеніну на ранніх стадіях розвитку гіпертрофії, що передуює появі виражених морфологічних перебудов органу. Тож, група вчених встановила, що β -катенін принципово важливий для нормального розвитку серця під час кардіогенезу, а також для постанатального росту серця. При гемодинамічних (гемодинаміка – галузь фізіології, яка вивчає закономірності руху крові кровоносними судинами) навантаженнях сигнальна функція β -катеніну є необхідною умовою для адаптації серця до стресу.

Для продовження дослідження вченим необхідно транспортувати в Україну партію генетично-модифікованих мишей, які були надані німецькими партнерами з Інституту Макса Планка. Науковці звертаються по фінансову допомогу до всіх небайдужих.

Група вчених Інституту молекулярної біології і генетики НАН України разом із старшим науковим співробітником Відділу генетики людини кандидатом біологічних наук О. Півень займається дослідженням канонічного Wnt-сигналіngu та β -катеніну у регуляції кардіогенезу та перебудовах дорослого серця. Важливо, що при багатьох серцевих патологіях (гіпертрофії, інфаркті) відбувається ембріонілізація міокарду, тобто активуються ембріональні кластери генів.

Із застосуванням умовнонокаутних та трансгенних тварин (зокрема, мишей) вчені Академії вивчають значення β -катеніну та канонічного Wnt-сигналіngu у зазначених вище процесах. Модель, яку застосовують вчені Інституту, дозволяє вивчати функцію окремого гену на рівні організму за умов його спрямованої делеції («вирізання»). Таким чином науковці визначили, що втрата гену β -катеніну виключно у тканинах серця у ранньому ембріогенезі не призводить до виражених вад розвитку ембріону, однак спричиняє летальність таких тварин у пізньому ембріогенезі та одразу після народження.

[Детальна інформація на сайті видання «Українська правда» або на сторінці О.О. Півень у соціальній мережі Фейсбук](#)

14.03.2016

Розроблено та впроваджено «Атлас природних, техногенних, соціальних небезпек і ризиків виникнення надзвичайних ситуацій в Україні»

В Інституті географії НАН України згідно зі спільним наказом ДСНС України та НАН України «Про створення Атласу природних, техногенних, соціальних небезпек і ризиків виникнення надзвичайних ситуацій в Україні» від 03.07.2013 р. № 443/356 завершено розробку двох Атласів, що характеризують критичний стан багатьох об'єктів господарства України та відображають різнопланові чинники можливого виникнення надзвичайних ситуацій в Україні ([Інститут географії НАН України](#)).

Розроблений «Атлас природних, техногенних, соціальних небезпек і ризиків виникнення надзвичайних ситуацій в Україні» класичного типу вміщує 143 карти з пояснювальними текстами, що структуровані за 6 розділами. Динамічний «Атлас техногенних небезпек України» дозволяє змінювати контент і тематичні карти у реальному масштабі часу.

9 березня 2016 р. відбулася офіційна зустріч і передача науково-технічної продукції Державній службі України з надзвичайних ситуацій. Оцінка успішної реалізації проведеної науково-дослідної роботи викладена в Акті про впровадження результатів виконання робіт із створення Атласу природних, техногенних, соціальних небезпек і ризиків виникнення надзвичайних ситуацій в Україні.

24.03.2016

Рослинні їстівні вакцини: переваги та перспективи застосування

Одним з напрямів сучасної біотехнології, який виник зовсім нещодавно й бурхливо розвивається у багатьох країнах світу, є створення трансгенних рослин для виробництва вакцин. Рослинні їстівні вакцини є окремим перспективним типом загальної групи так званих «біоінкапсульованих» фармацевтичних препаратів для перорального введення, у якому рослинні клітини використовуються як «біокапсули». На думку багатьох учених, трансгенні рослини можуть невдовзі створити альтернативу традиційним фармацевтичним засобам, виготовленим на основі спеціально дібраних білків. Усе це стало можливим завдяки останнім перспективним науковим здобуткам, зокрема, пов'язаним з експресуванням (утворенням) у рослинах особливих біологічно активних рекомбінантних протеїнів – генноінженерно синтезованих білків, які виступають аналогами антигенів збудників інфекційних захворювань людини і тварин. Упродовж останніх кількох років у вказаному напрямі досліджень досить плідно працюють фахівці Інституту клітинної біології та генетичної інженерії (ІКБГІ) НАН України, які вже одержали вагомий науковий результат ([Національна академія наук України](#)).

Слід зауважити, що вживання терміна «їстівні вакцини» щодо рослинних біоінкапсульованих препаратів усталилося історично – з огляду на те, що перші позитивні результати, які доводили можливість перорального доправлення лікарської речовини (субстанції) за допомогою рослинних клітин зі збереженням її цільової біологічної активності, були отримані саме для імунологічно активних рекомбінантних білків. Подальші дослідження засвідчили можливість ефективного застосування рослинних клітин також і для біосинтезу рекомбінантних аналогів таких груп білків людини, як ферменти й гормони. Іноді цей термін поширюють загалом на виробництво рекомбінантних ліків у рослинах. Останнім часом почали з'являтися повідомлення про позитивні результати досліджень європейських, ізраїльських і північноамериканських комерційних біотехнологічних організацій у напрямі створення та введення в експлуатацію відповідних виробничих потужностей, а також випробування трансгенних їстівних рослинних матеріалів, що акумулюють біологічно активні рекомбінантні протеїни, у галузі медицини людини й ветеринарії.

Зокрема, під час конференції «Вакцини, антитіла та біопрепарати на основі рослин» (Plant-based vaccines, antibodies and biologics), яка відбулася в червні 2015 р. у м. Лозанна (Швейцарська Конфедерація), вченими було виголошено багато доповідей, у яких ішлося про можливість використання у вигляді їстівних рослинних вакцин навіть тих речовин, застосування яких раніше здійснювалося лише за допомогою ін'єкцій. Серед таких речовин, зокрема, глюкоцереброзідаза, призначена для лікування хвороби Гоше: нині цей людський фермент виробляється клітинами моркви і, як виявилось, зберігає свій терапевтичний ефект навіть при пероральному застосуванні. Одержано й інші цікаві результати: наприклад, доведено суттєве поліпшення стану здоров'я хворих на гемофілію мишей, яким згодовували салат, що виробляє необхідний фактор крові. Участь у цій конференції взяли й українські науковці.

Фахівці ІКБГІ НАН України, спираючись на свій значний – понад тридцятирічний – досвід досліджень у галузі генетичної інженерії рослин і досліджень експресії гетерологічного генетичного матеріалу в рослинах, розроблюють власну технологію транз'єнтної експресії рекомбінантних білків у їстівних (в сирому вигляді) рослинах, а саме: білків – аналогів антигенів збудників різноманітних хвороб людини (для профілактичної вакцинації), інтерферону людини (для антивірусної й антиракової терапії), рекомбінантних моноклональних антитіл (або ж терапевтичних антитіл) і репортерних білків (із метою оптимізації методів створення й дослідження рослинних біоінкапсульованих рекомбінантних білкових препаратів).

Унікальність та основна конкурентна перевага дослідницьких результатів, одержаних ученими академії, полягає в тому, що ними вперше було розроблено відтворювані (тобто не випадкові, а неодноразово повторювані, підтверджені) протоколи з накопичення цільових (бажаних) рекомбінантних білків у біомасі низки видів їстівних (у сирому вигляді)

рослин із застосуванням механізму так званої транз'єнтної (тимчасової) трансформації цих рослин.

Високий рiвень накопичення цiльових рекомбiнантних бiлкових продуктiв у рослиннiй бiомасi, що забезпечується застосуванням наявного в ИКБГ НАН України iнструментарiю високоефективної транз'єнтної експресiї, дасть змогу, як передбачають ученi, використовувати такий рослинний матерiал i як бiоiнкапсульований лiкарський засiб iз пероральним методом введення, i як вихiдний матерiал для виокремлення й очищення цiльового бiлка за допомогою хроматографiчних методiв.

Проблеми стратегiї розвитку України

21.03.2016

Нацiональна доповідь «Полiтика iнтеграцiї українського суспiльства в контекстi викликiв та загроз подiй на Донбасi»

16 березня 2016 р. на засiданнi Президiї Нацiональної академiї наук України була заслухана Нацiональна доповідь «Полiтика iнтеграцiї українського суспiльства в контекстi викликiв та загроз подiй на Донбасi» члена Президiї НАН України, директора Інституту демографiї та соцiальних дослiджень iм. М. В. Птухи НАН України академiка Е. Лiбанової ([Нацiональна академiя наук України](#)).

Нацiональна доповідь була пiдготовлена фахiвцями Інституту демографiї та соцiальних дослiджень iм. М. В. Птухи НАН України, Інституту соцiологiї НАН України, Інституту полiтичних i етнонацiональних дослiджень iм. I. Ф. Кураса, Інституту економiки промисловостi НАН України, Інституту економiки та прогнозування НАН України, Інституту економiко-правових дослiджень НАН України та Інституту регiональних дослiджень iм. М. I. Долiшнього НАН України.

В основу доповідi було покладено оцiнку соцiально-економiчних втрат України внаслiдок подiй на Донбасi. Е. Лiбанова зробила акцент на ризиках, загрозах та можливостях iх уникнення на шляху розвитку краiни, нових можливостях та прiоритетах iнтеграцiї українського суспiльства, а також на складових елементах полiтики суспiльної iнтеграцiї України.

У доповідi науковець зазначила, що через велике соцiально-психологiчне напруження в суспiльствi, а також через значний задiяний вiйськовий контингент на Донбасi, iстотних змiн у ситуацiї на цiй територiї можна очiкувати лише у довгостроковiй перспективi. За її словами, Україна за жодних умов не буде визнавати законнiсть вiдторгнення своїх територiй, однак перебiг подiй не має зворотного напрямку i краiна вже нiколи не буде такою, якою вона була ранiше. За цих умов важливого значення набуває полiтика iнтеграцiї, яка має включати не тiльки формування української самосвiдомостi у мешканцiв Донецької та Луганської областей, формування iх культурної iдентичностi, але i готовнiсть до об'єднання з боку мешканцiв

інших регіонів. Вчена також припустила, що каталізатором рівня суспільної інтеграції може стати істотне підвищення стандартів якості життя.

Внаслідок подій на Донбасі України понесла значні втрати. Через збройний конфлікт на Сході країни за її межі виїхали майже 1 млн осіб, підвищилась смертність населення, знизився рівень народжуваності, погіршилась якість життя громадян. Держава втратила великий промисловий регіон (який надав значну кількість робочих місць), частину поселенської мережі, а також транспортну інфраструктуру.

Е. Лібанова наголосила, що відповідальність за відновлення понесених збитків має бути розділена на три зони: зону відповідальності держави, яка має опікуватися відновленням поселенської мережі, транспортної інфраструктури та вирішенням проблем внутрішньо переміщених осіб; зона відповідальності бізнесу, який має взяти на себе зобов'язання щодо відновлення виробничої інфраструктури та надати додаткові робочі місця; зона спільної відповідальності держави і бізнесу, яка полягає у спільному пошуку нових ринків збуту для товарів українського виробництва, а також у підвищенні соціальних стандартів життя українців.

Вчена зауважила, що кожна криза несе у собі нові потенційні можливості. Події на Донбасі створюють вагомі загрози соціально-економічному розвитку України, але одночасно відкривають можливості розбудови принципово нової країни із сучасною економікою та сформованим громадянським суспільством.

У обговоренні доповіді взяли участь президент НАН України академік Б. Патон, віце-президент НАН України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук академік С. Пирожков, голова Північно-східного наукового центру НАН України та МОН України, голова ради директорів ДНУ «НТК «ІМК» НАН України» академік В. Семиноженко, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, голова Науково-видавничої ради НАН України академік Я. Яцків, член Президії НАН України академік В. Тацій, член Президії НАН України академік В. Геєць, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік В. Локтєв, радник Президії НАН України академік В. Бар'яхтар, радник Президії НАН України академік В. Гончарук, член-кореспондент НАН України О. Власюк та ін.

[ПЕРЕГЛЯНУТИ ПОВНИЙ ТЕКСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОПОВІДІ](#)
[ПЕРЕГЛЯНУТИ ПРЕЗЕНТАЦІЮ ДОПОВІДІ АКАДЕМІКА НАН](#)
[УКРАЇНИ Е.М. ЛІБАНОВОЇ](#)

25.03.2016

Лібанова Е., академік НАН України, директор Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України
«Україна єдина» – це мета, а не гасло

Хоч би як вони розвивалися надалі, Україна вже ніколи не буде такою, якою була раніше, Донбас і Крим – також. Суспільство значною мірою поділене за ставленням до цих подій, до ролі в них місцевих жителів, регіональних еліт і Російської Федерації. Цей поділ необхідно долати, необхідно домагатися усвідомлення переважною частиною суспільства (в ідеалі – всім суспільством) важливості національної єдності, оскільки і безпека Української держави, і перспективи розвитку залежать не так від суто економічної ситуації і спроможності влади вирішувати поточні проблеми, як від загальних суспільних настанов ([Дзеркало Тижня. Україна](#)).

Події на Донбасі докорінно змінили соціопсихологічну ситуацію в Україні.

Хоч би як вони розвивалися надалі, Україна вже ніколи не буде такою, якою була раніше, Донбас і Крим – також. Суспільство значною мірою поділене за ставленням до цих подій, до ролі в них місцевих жителів, регіональних еліт і Російської Федерації. Цей поділ необхідно долати, необхідно домагатися усвідомлення переважною частиною суспільства (в ідеалі – всім суспільством) важливості національної єдності, оскільки і безпека Української держави, і перспективи розвитку залежать не так від суто економічної ситуації і спроможності влади вирішувати поточні проблеми, як від загальних суспільних настанов.

Нація, яка має чітко визначені перспективи, яка прагне спільних (інтегративних) для всіх цілей, у змозі витримати значні труднощі. Натомість, за відсутності єдиного бачення свого майбутнього тотальна поразка – неминуча. І, зрештою, не має значення, буде ця поразка обумовлена зовнішніми чи внутрішніми чинниками. Відповідно, нагальною потребою видається формування ефективної політики інтеграції українського суспільства.

Інтеграція українського суспільства має стати домінантою державної політики України. Водночас ідея соборності є й надалі залишатиметься панівною як серед населення, так і серед політикуму, тобто Україна ніколи не визнає анексію тимчасово окупованих територій.

Безумовно, інтеграція українського суспільства нині не може розглядатися поза контекстом подій на Донбасі. Необхідно зрозуміти й оцінити втрати, яких ці події вже завдали Україні, виокремити втрати непоправні, з'ясувати виклики, ризики та загрози, що виникатимуть у зв'язку із цим в осяжній перспективі, знайти нові можливості, які відкриваються через руйнування застарілої економіки і, можливо, ментальності, а вже виходячи з цього розуміння – сформулювати пропозиції щодо політики.

Врахування у цих пропозиціях контексту подій на Донбасі, крім усього іншого, передбачає визначення варіантів їх подальшого розвитку. Зокрема, припускається, що:

- істотних змін ситуації на сході України не варто очікувати скоро: надто потужне соціопсихологічне напруження сформоване, і надто значні військові контингенти РФ задіяні;

- за будь-яких умов розвитку подій Україна не визнаватиме законності анексії тимчасово окупованих територій;

- перебіг подій не має зворотного напрямку: не можна перекреслити два роки війни, кров та страждання людей;

- інтеграція українського суспільства передбачає не тільки формування української самосвідомості у жителів Донецької та Луганської областей, а й готовність до об'єднання жителів інших регіонів;

- каталізатором зміцнення національної самоідентифікації може стати (але не конче стане) істотне підвищення рівня та якості життя українців;

- якими б не були темпи і навіть характер змін на Донбасі, загальна ідеологія інтеграції українського суспільства не змінюватиметься, може йтися лише про певні хронологічні корективи політики.

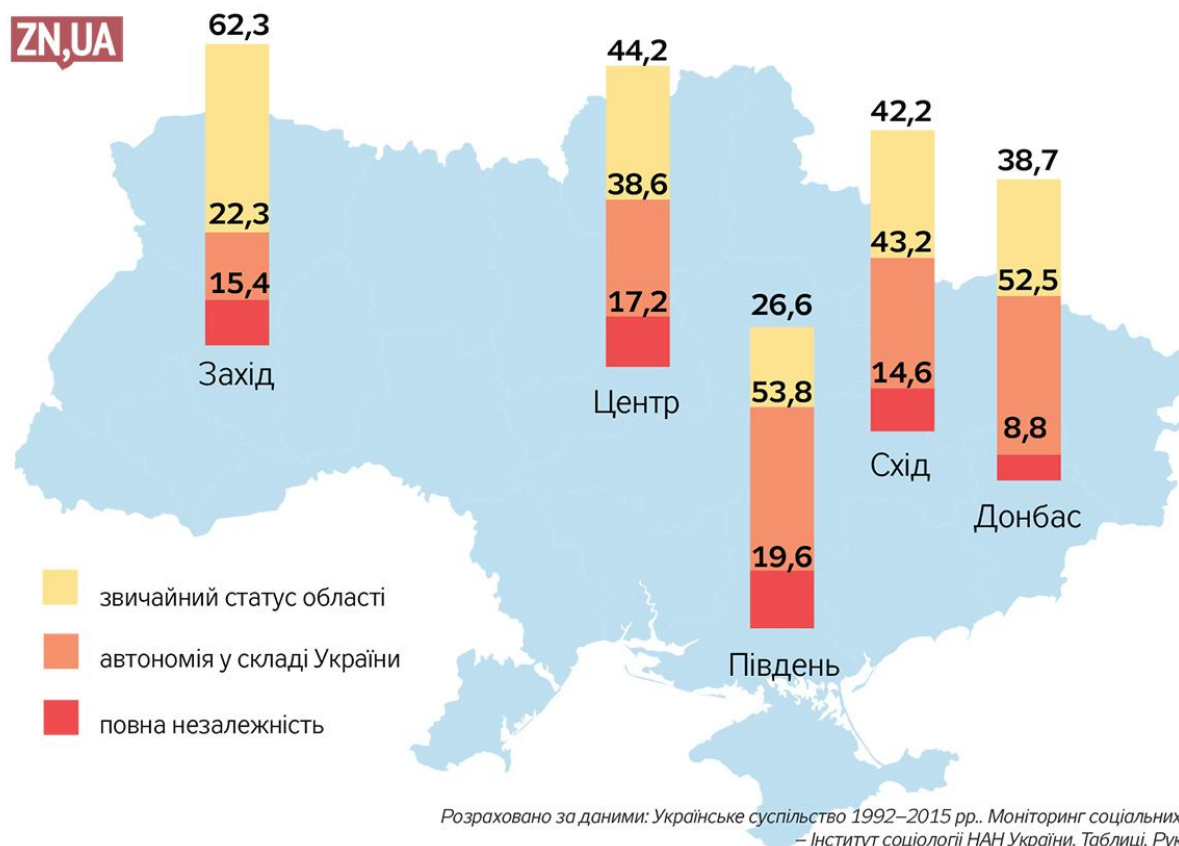
Всі спроби окреслення сценаріїв подальшого розвитку й оцінки ймовірності їх реалізації так або інакше виходять із політичних рішень передусім керівництва Російської Федерації та наших західних партнерів – США і ЄС. Загрози територіальній цілісності і безпеці України не є наслідком виключно російсько-українських відносин, – значною мірою вони відбивають зневажання глобальних принципів безпеки та світопорядку, інститутованих від середини минулого століття.

Поле рішень української влади насправді доволі вузьке, хоча вплив цього рішення на суспільне життя буде надзвичайно яскравим.

Якщо виходити з базових сценаріїв, визначених В. Горбуліним, – «тотальної війни»; «відтинання тимчасово окупованих територій», повної відмови України від окупованих територій і повного розриву з ними; «сателітності», тобто визнання автономії Донбасу і сепаратного миру з Росією на вигідних для неї умовах; «консервації конфлікту» на кшталт Придністров'я, Південної Осетії та Абхазії; «обмеженого військового протистояння та перманентних перемовин» за принципом «ні війни, ні миру», – Україна будь-що має обстоювати територіальну цілісність і державну незалежність при визнанні пріоритету національної єдності.

**Рис. 1. Підтримка населенням
можливих варіантів рішення щодо статусу
самопроголошених «ДНР» і «ЛНР»**

2015 р., % осіб, які визначились із відповіддю

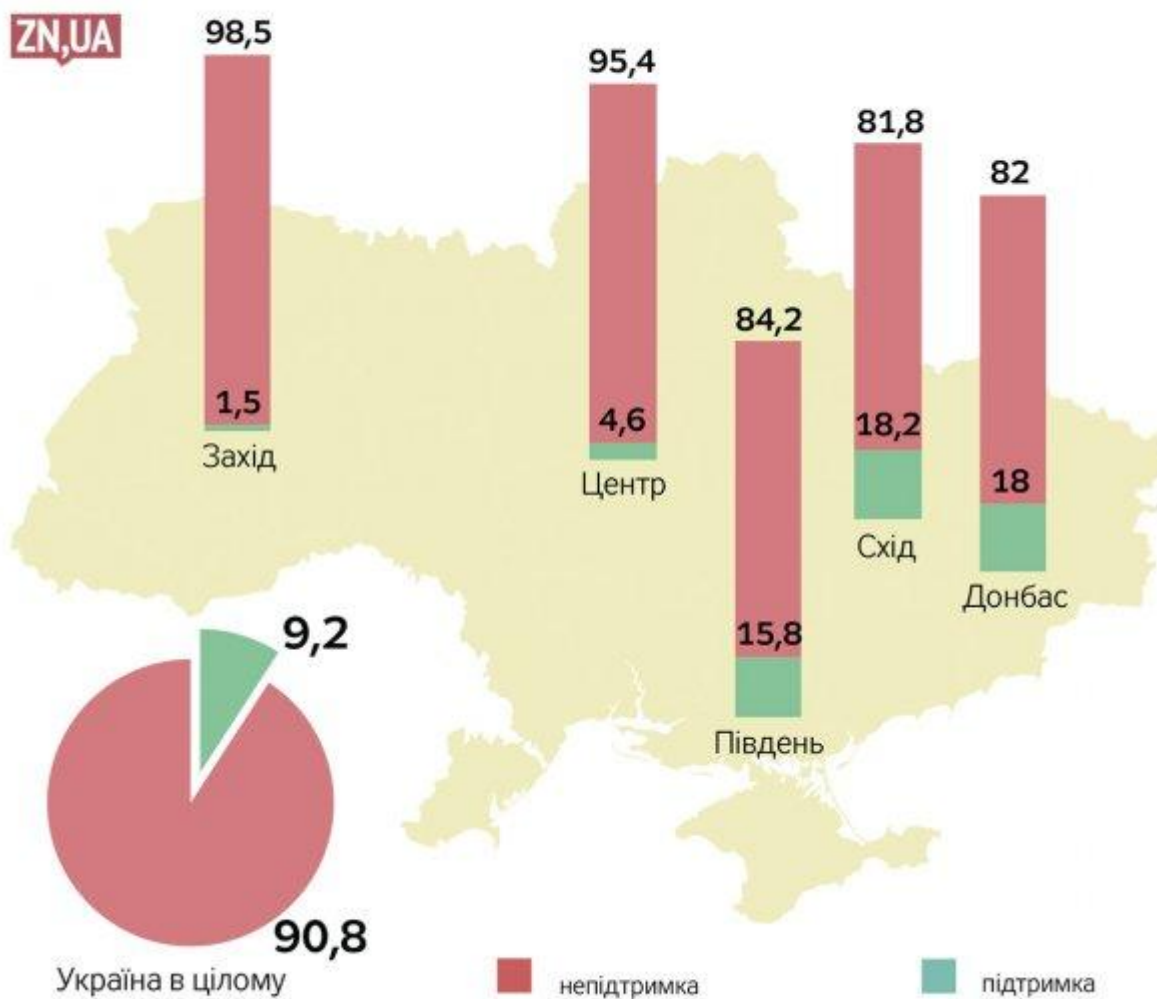
Особливості гібридної війни, за висновком фахівців Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, зокрема, полягають у її орієнтації не так на «анексію окремих територій, як на загальне ослаблення та дезорганізацію української влади, обмеження суверенітету і міжнародної правосуб'єктності української держави, руйнування її економічного потенціалу, виробничої транспортної, соціальної інфраструктури».

Фактично, війна йде за населення. І хоча, безперечно, «збирання земель російських» має неабиякий сенс у контексті сучасної політики Російської Федерації, пріоритетом у російсько-українських відносинах є формування жорсткої протидії будь-яким спробам України вийти з-під російського протекторату. Економічні чинники, звісно, мають сенс, але важливішими видаються суто політичні міркування.

Важливу роль у підготовці подій на Донбасі відіграла ідея зміни державного устрою України шляхом передачі владних повноважень і ресурсів не територіальним громадам, а регіонам, т. зв. федералізація, дуже вдало інкорпорована в політичну риторіку. І хоча, за даними Інституту соціології НАН України (2015 р.), на загал ідея соборності у країні панівна: 71 % населення (87 % жителів західних областей) є прихильниками єдиної

унітарної України, – 46 % жителів Донеччини є прибічниками федерального устрою, причому це стосується не автономії свого регіону, а устрою країни загалом. Такі настрої – типові для Донбасу, який демонстрував свої антистоличні (стосувалося це Петербурга, Москви чи Києва) уподобання впродовж усієї своєї історії. За висновком відомого в усьому світі дослідника феномену Донбасу Хіроакі Куромія, найвиразніше це виявлялось у кризові періоди. Характерно, що, як показує опитування, проведене 25.12.2014–15.01.2015 рр. Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», жителі Донбасу вирізняються за питомою вагою прихильників виходу зі складу України не тільки свого регіону (37 % проти 11,5 % загалом по Україні), а й, наприклад, Галичини (16 % проти 7). Отже, значно більша поширеність у регіоні орієнтацій на федеративний устрій Української держави пов’язана не тільки з прагненнями власного відокремлення.

Рис. 2. Ставлення населення до автономії області свого постійного проживання 2015 р., % осіб, які визначилися

Розраховано за даними: опитування, проведене соціологічною службою Центру Розумкова в травні 2015 р. в усіх регіонах за винятком АРК та тимчасово невідконтрольних територій Донецької і Луганської областей

Реалізація ідеї федеративного устрою майже неминуче спричинила б якщо не прямий розпад Української держави на окремі феодалні володіння, то її перетворення на аморфне об'єднання територій з великим обсягом повноважень юридичної і політичної, зокрема зовнішньополітичної, самостійності. Своєю чергою, це стало б на заваді зміцненню соборності України, її європейської та, особливо, євроатлантичної інтеграції. Натомість розширення повноважень і збільшення фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування (територіальних громад) істотно посилить можливості населення контролювати діяльність влади та використання бюджетних коштів – і водночас унеможливить звинувачення виключно центральної влади в місцевих негараздах. Така політика помітно знизить імовірність конфліктів між регіонами та центром, сприятиме реалізації потенціалу толерування і стабілізації відносин між регіональними та центральними органами влади, тобто інтеграції українського суспільства в цілому.

Процеси в економічній сфері (регіональна дезінтеграція, диференціація, недосконала податкова і міжбюджетна політика тощо), спекуляція певних політичних партій і блоків на невігластві та фобіях населення створили поживний ґрунт для міфу про Донбас і Галичину як про полюси регіональної системи України і навіть концепт «двох Україн», яким «не зійтися ніколи». Насправді ж Донбас від Галичини відрізняється значно менше, ніж від Ростовської чи Белгородської областей. Але нехтувати ментальними відмінностями жителів різних частин України і не приділяти їм належної уваги в політиці не можна.

Новітні чинники трагедії Донбасу, що відіграли роль детонатора подій, зумовлені загальним нагромадженням ризик-потенціалу як у регіоні, так і в Україні загалом. Доволі умовно стосовно Донбасу їх можна поділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать особливості економічної, криміногенної ситуації та поширення проросійських (прорадянських) настроїв у регіоні, зрада національних інтересів регіональними елітами, ідеологічна монолітність Донбасу за принципом «свій-чужий», економічний прагматизм і «федералістські» настрої місцевого населення, переважання російської мови в побутовому спілкуванні. Зовнішні чинники визначаються специфікою політичної ситуації в країні, масштабною корупцією та неадекватним реагуванням силових структур на зовнішні загрози, неготовністю України до інформаційної війни і впливом анексії АР Крим Російською Федерацією.

Економічні наслідки подій на Донбасі виходять далеко за межі зруйнованого регіону, – утворився цілий ланцюг економічних втрат. Так, втрата ринків сировини та збуту продукції численних підприємств, розміщених передусім у Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій областях, спричинила величезні втрати робочих місць і зростання безробіття, зменшення надходжень до бюджету і фондів соціального страхування. Необхідність ведення військових дій і пов'язане з цим багатократне

збільшення обсягів фінансування військової сфери закономірно призвели до зростання бюджетних витрат. Величезне ж, за масштабами, переміщення людей із тимчасово окупованих територій, т.зв. сірої зони, та частини поселень, що поблизу лінії розмежування, позбавило їх роботи, житла, засобів існування, а отже обумовило додаткове навантаження на й так напружений бюджет країни. Значних бюджетних витрат потребує відновлення зруйнованої інфраструктури на підконтрольних українській владі територіях Донбасу.

Цей, далеко не повний, перелік економічних втрат не вимірюється тільки грошми і не обмежується сьогоденням. Є дуже серйозні ризики та загрози, зокрема економічного характеру, подальшому розвитку України. Серед основних слід назвати низку маркетингових та логістичних загроз, насамперед сільському господарству, харчовій промисловості, енергетиці, транспорту, чия діяльність традиційно пов'язана з ринком Росії, а також із Донеччиною та Луганщиною. Бізнес потребує державної допомоги, передусім інформаційної, але не тільки, у пошуку нових ринків, налагодженні нових зовнішньоекономічних зв'язків. Близькість до зони військових дій, практично, знецінює для інвесторів – передусім зовнішніх, але й внутрішніх також – привабливість індустріально розвинених Харківської, Дніпропетровської, Запорізької областей. Тому після припинення воєнних дій на Донбасі сюди мають прийти передусім державні інвестиції, а держава має сприяти відновленню інфраструктури на концесійних засадах.

Боротьба за жителів Донбасу відбуватиметься не тільки, а радше – не так на тимчасово окупованих територіях, як у підконтрольних Україні районах. Як показують різноманітні соціологічні опитування, тут уже відбулися значні ментальні зрушення. Так, за даними Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», у жовтні 2015 р. лише 4,2 % респондентів бачили майбутнє цих територій відокремлено від України (2,5 % – як незалежних держав і 1,7 % – у складі Росії) проти 74,1 % прихильників суверенітету України над ними, хоча ще у вересні 2014-го частка прихильників відокремлення від України сягала 42,1 % (16,2 % прагнули входження до складу РФ, а 25,9 % – незалежності) проти 49,5% тих, хто бажав залишатися у складі України. Однак такий поділ думок видається доволі хистким: усталеність виникне лише тоді, коли населення відчує реальні соціально-економічні і політичні переваги перебування у складі України. Але, за різними оцінками, тільки відновлення зруйнованої інфраструктури коштуватиме 15–18 млрд дол., яких в Україні нема. Тому без масштабної міжнародної допомоги – не кредитної, а грантової – більша частина окупованих сьогодні територій залишиться індустріальною пустелею, що не додасть шансів на реінтеграцію її населення.

Падіння рівня доходів у поєднанні зі страхом за життя (своє, своїх дітей та рідних) посилює зовнішньоміграційні настанови мешканців Донбасу, причому за рахунок тих, хто прагне не тимчасово виїхати на заробітки або

навчання, а назавжди змінити країну проживання. Невпевненість у майбутньому, продовження воєнних дій провокує такі настрої і в інших регіонах. Величезна шкода, якої завдає (і завдаватиме в майбутньому) масовий виїзд активних людей, пов'язана з тим, що вони працюватимуть в інших країнах, витратять там зароблені кошти, народжуватимуть там дітей.

Веду це до того, що політика України, спрямована виключно на забезпечення високого рівня та якості життя своїх громадян, має враховувати політичні, економічні, соціальні умови її реалізації.

Події на Донбасі мають і економічний, і дуже важливий психологічний вплив на українське суспільство та Українську державу. Міф про те, що Донбас годує всю країну, який дуже довго – і, слід зазначити, доволі вдало – формувався місцевими можновладцями та дуже міцно вкоренився у свідомості місцевих жителів, зруйнований суворою реальністю. І якщо цього, можливо, ще не розуміють жителі окупованих територій, то все глибше усвідомлюють ті, хто їх залишив, хто животіє поблизу так званої лінії розмежування, хто працює на підприємствах Запорізької, Дніпропетровської, Харківської областей. Але, поряд із цим, загалом позитивним, хоч і дуже болючим наслідком, війна на Донбасі породила цілу низку викликів та загроз соціопсихологічного характеру.

Зокрема, істотно змінився соціальний статус окремих професій. Так, через значне скорочення (а в окремих випадках – і повну зупинку) роботи шахт цілком реальною видається зміна соціальної ролі шахтарів, яка впродовж усього періоду незалежності була важливою складовою політичного життя країни.

Перенасичення зброєю та близькість непідконтрольних Україні територій призводить до високого рівня загрози терористичних актів, проявів бандитизму і складної криміногенної ситуації. Неминучим наслідком стало ускладнення криміногенної ситуації в регіонах, далеких від тимчасово окупованих територій.

Кровопротиття і гостре політичне протистояння посилює агресивні настрої в суспільстві, налаштування на вирішення будь-яких суперечок і конфліктів нелегітимними методами, аж до застосування сили та зброї. Формується прагнення швидких і простих рішень, що супроводжується загрозами дегуманізації та криміналізації суспільства в цілому. Вже сьогодні часто люди, котрі до подій на Донбасі (точніше – до Революції Гідності) були добрими сусідами або навіть друзями, стали ворогами, посварилися й не підтримують жодних стосунків. На жаль, у таких ситуаціях на перший план виходять емоції, слова обвинувачення та помста. І з часом ці люди тільки утверджуються у своїх переконаннях: вони залишаються при своїй думці й абсолютно не сприймають іншої. Це може стати каталізатором поглиблення ціннісного розколу і нетолерантності, атомізації суспільства.

Відповідно, необхідно концентрувати зусилля на подоланні проявів масової агресії та запобіганні їм у майбутньому, задіювати для цього

комплекс правоохоронних інструментів, методів психологічного впливу, вести роз'яснювальну роботу і пропаганду.

В Україні існує реальна загроза втрати дієздатності державних структур і ослаблення державного суверенітету над територією. Головний чинник – правовий нігілізм із боку не тільки громадян, а й представників влади та цілих державних інституцій.

Легітимність влади неможлива без жорсткого дотримання законодавства всіма без винятку, застосування однакових покарань до всіх без винятку. Критичним моментом у подоланні корупції має стати докорінна зміна судової системи, забезпечення прийняття судових рішень виключно на засадах правосудності. Саме для цього необхідно повністю задіяти можливості зовнішнього впливу на судову систему.

Водночас, слід зазначити, що влада має забезпечувати виконання законів навіть із застосуванням сили.

Катастрофа Донбасу вже спричинила величезні економічні втрати для України і продовжує щодня потребувати гігантських обсягів фінансування на утримання і переозброєння армії, на соціальну допомогу, на відновлення інфраструктури постраждалих територій, на допомогу вимушеним переселенцям по всій країні. У поєднанні з глибокою економічною кризою це неминуче викличе масштабну бідність населення, значення якої багатократно посилюється через нерівність та навіть поляризацію за доходами, за можливостями захисту своїх прав; масове використання влади для особистого збагачення і формування відповідних кланів із підконтрольними силовими структурами. Своєю чергою, поєднання бідності, нерівності і корупції неминуче створює живильне середовище для сприйняття як ліво-, так і праворадикальної риторики. Відповідно, руйнуються традиційні світоглядні орієнтації, натомість формується база для появи та розвитку асоціальних ідеологій і практик.

Конче необхідна протидія за такими напрямками:

- боротьба з корупцією, результатом якої стане не тільки зменшення масштабів різноманітних хабарів, а й демонстративно-показове покарання винних із вищих шаблів державної влади;
- зниження масштабів економічно необгрунтованої нерівності, принаймні в державному секторі;
- цілеспрямована підтримка родин, які з незалежних від них причин опинилися за межею бідності, та непрацездатних осіб;
- створення робочих місць із прийнятними умовами та оплатою праці;
- прозорість бюджетних надходжень і витрат, включно з державними закупівлями та податковою системою;
- зміна політики оплати праці.

Цілий комплекс проблем пов'язаний з масовим вимушеним внутрішнім переміщенням людей з регіону конфлікту. Насамперед, **принципово помилковим видається поділ жителів Донбасу за їх місцем перебування відносно лінії бойових дій: не всі, хто залишився на тимчасово**

окупованих територіях, є сепаратистами, і не всі, хто виїхав звідти, – гарантовано проукраїнськи налаштовані. Сумніви викликає, зокрема, впевненість у тому, що більшість вимушених переселенців залишили своє житло з ідеологічних міркувань, а не керуючись прагненнями безпеки.

Сам по собі перетин кордонів аж ніяк не змінив їхніх переконань: ті, хто принципово підтримував ідеї сепаратизму, – поділяють їх досі. Перебіг подій на Донбасі викликав помітні психологічні зрушення у значної їх частини, але не в усіх. Частина, навпаки, загострила своє несприйняття української влади через матеріальні труднощі, нереалізацію своїх очікувань, часто необґрунтованих і нічим не виправданих. Але, у кожному разі, з цим треба рахуватися, особливо в контексті формування інтеграційної політики.

Оцінюючи перспективи амністії осіб, не заплямованих кров'ю, і показового покарання винних у розпалюванні сепаратизму в контексті інтеграційної політики, слід розуміти, що ці процеси не обмежуються територією Донецької та Луганської областей, – не все однозначно і в інших регіонах, традиційно зорієнтованих на Росію. **Механізми порозуміння, включно з примиренням, каяттям та покаранням, можуть бути різні, – у світі нагромаджено величезний досвід, який слід докладно проаналізувати й вибрати те, що може бути адаптоване до українських реалій.**

Дуже багато переселенців, попри загрозу нових обстрілів, хочуть і намагаються переїхати до поселень, розміщених максимально близько від їхніх рідних домівок, або навіть повернутися на окуповані території. ...Водночас це створює додаткове навантаження на території, які приймають внутрішньо переміщених осіб і які самі переважно і без того перебували у вкрай поганому стані.

Багато працездатних переселенців не мають роботи, а отже разом з родинами потребують допомоги. Через руйнування об'єктів соціальної інфраструктури у вкрай складній ситуації опиняються люди похилого віку, інваліди, хронічно хворі. Зростання масштабів дитячого сирітства і безпритульності, за відсутності належної роботи, не лише провокує збільшення кількості дітей, які не отримують освіти, а й є потенційною загрозою зростання злочинності.

Тривалі воєнні дії та постійне розширення їх учасників створюють проблеми поствоєнного синдрому і ресоціалізації демобілізованих, і часто — членів їхніх родин.

Водночас необхідно підкреслити позитивні зміни соціопсихологічної ситуації в Україні, викликані подіями на Донбасі:

- прискорився інтегративний розвиток української політичної нації, суспільство згуртовується навколо ідеї розбудови незалежної держави;
- посилення соціальних зв'язків багатократно відбилося у зростанні соціального капіталу, зокрема завдяки налагодженню принципово нової системи контактів між абсолютно не знайомими людьми;

– саме усвідомлення суспільної небезпеки і прагнення її уникнути зумовило масовий волонтерський рух, який є найбільш очевидним і яскравим виявом зміцнення громадянського суспільства та його соціальної ролі, зокрема пов'язаної із заміщенням дій держави;

– утворилася альтернативна офіційним ЗМІ інформаційна система, у формуванні й використанні якої бере участь значна частина українців, передусім молодого та середнього віку, що, вочевидь, сприяє розвитку демократичного суспільства.

Події на Донбасі, а радше – агресія Російської Федерації, спричинили істотне зростання в українців відчуття національної гідності. Відбуваються прискорене формування української громадянської нації, згуртованість довкола ідеї соборності і незалежності держави. За даними Інституту соціології НАН України, у 2002 р. передусім громадянами України прочувалися 42,9 % жителів (32,4 % жителів Донбасу), у 2013 р. – 50,7 % (41,7 % жителів Донбасу), а в 2015-му – 57,5 % (на жаль, лише 38,6 % жителів Донбасу); до того ж Донбас виявився єдиним регіоном, де частка жителів, які передовсім ідентифікують себе як громадяни України, за останні два роки зменшилася. А саме відчуття жителями Донецької та Луганської областей своєї належності до єдиної української нації є надзвичайно важливим чинником інтеграційного процесу.

Такі революційні зміни суспільного менталітету слід вітати. Вони можуть стати фундаментальною основою інтеграції суспільства, формування підтриманої масами національної ідеї. І, мабуть, не так важливо, що немає її чіткого формулювання, – рано чи пізно воно визріє. Головним видається те, що дедалі більше жителів України вважають себе представниками всієї країни, а не жителями свого регіону, міста або села. Поширені в деяких ЗМІ обвинувачення українців у етнічному націоналізмі спростовує вкрай низька частка осіб, які вважають себе передусім представниками свого етносу (за даними Інституту соціології НАН України, 3,0 % у 2002 р. і 3,1 % в 2015-му). Це свідчить про формування в Україні модерної громадянської нації.

Гуманітарна катастрофа на Донбасі, необхідність постійної допомоги величезним масам людей, які втратили своє житло, роботу, засоби до існування, необхідність допомоги армії, яка не мала найнеобхіднішого, багатократно прискорили розвиток в Україні громадянського суспільства. Окремі його структури ще дуже крихкі й недосконалі, можуть стати легкою здобиччю антидержавницької пропаганди. Тому надзвичайно важливо їх підтримувати, сприяти посиленню їхньої ролі в країні, – **але водночас і запобігати появі та розвитку квазігромадянських утворень і набуття ними кримінального характеру.** Протидією цьому можуть стати співпраця влади зі структурами громадянського суспільства, усвідомлення неурядовими організаціями того, що в цивілізованій країні допустимі виключно ті громадянські ініціативи і засоби боротьби за свої інтереси, які відповідають імперативам Декларації про права людини.

Тривале військове протистояння та побільшення людських втрат, перебування населення на окупованих і прилеглих до них територіях під інформаційним впливом російської пропаганди посилюють непорозуміння й протистояння в суспільстві. Їх подолання потребує величезної роз'яснювальної та пропагандистської роботи, до якої мають долучитися всі, хто впливає на формування світогляду людей, – освітяни, журналісти, депутати всіх рівнів. Ця копітка праця потребуватиме довгого часу і має стати невід'ємною частиною складного й комплексного процесу інтеграції та консолідації українського суспільства, зміцнення патріотизму та української громадянської ідентичності людей.

Говорячи про інтеграцію українського суспільства, слід мати на увазі і подолання поділу за ставленням до подій на Донбасі, до геополітичного напрямку розвитку (примітивізуючи: європейського проти євроазійського шляху), до стандартів особистісного вибору і неминучої відповідальності за нього vs державного патерналізму. **Попри все розчарування у т. зв. «ДНР» та «ЛНР», чимало жителів тимчасово окупованих територій залишаються далекими від визнання своїх помилок і від усвідомлення своєї належності до українського суспільства.** Водночас необхідно усвідомлювати принципові відмінності соціополітичного розвитку суверенної і тимчасово окупованої території України після 2014 р.: якщо суспільні трансформації в суверенній частині спрямовані на громадянську суб'єктність людини, то на тимчасово окупованій частині — навпаки, на перетворення людини в об'єкт політики. Безперечно, зрушення в політиці, в ментальності можновладців, у суспільній свідомості дуже повільні через спротив представників владних структур різного ґатунку, але вони відбуваються. За таких умов чим далі тим більше жителі двох частин України різнитимуться за здатністю користуватися політичними й економічними свободами, за прагненням патерналізму і відданістю демократичним принципам.

Порозуміння між тими, хто прагнув об'єднання з Росією (відокремлення від України), і тими, хто не шкодував життя у боротьбі за українську соборність, передбачає, зокрема, і усвідомлення допущених помилок, і визнання права кожної сторони на власну позицію, і пошук розумного компромісу. Основою має стати культивування значущості українського громадянства та об'єднання зусиль для розбудови справді соціальної правової демократичної держави.

Більшість країн, які пережили події, схожі на ті, що відбулися на Донбасі, здійснювали цілеспрямовану політику інтеграції суспільства. Це означає не розробку вузько орієнтованих заходів, а відповідний акцент усіх державних дій.

Розвиток подій на Донбасі за будь-яких умов чинитиме потужний вплив на загальну економічну ситуацію в країні, на спроможність бюджету фінансово забезпечити державні зобов'язання, врешті-решт – на рівень безробіття та доходи населення країни. Безперечно, це слід відповідним

чином враховувати в державній політиці. Але жодні поточні обставини не можуть змінити загальну ідею інтеграції українського суспільства.

16.03.2016

У Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему: «30 років після Чорнобиля: уроки та перспективи» (відео)

Заступник Голови Верховної Ради України О. Сироїд, відкриваючи слухання, звернулася до тих учасників, які брали участь у парламентських слуханнях, присвячених цій тематиці, минулого року. Вона нагадала, що це було одне з кращих обговорень у сесійній залі ([Офіційний веб-портал Верховної Ради України](#)).

О. Сироїд зазначила, що перед цими слуханнями вона поцікавилася, що було зроблено з того часу. «Якщо чесно – це жах, це сором! Тому що за рік фактично жодного рішення не прийнято і навіть не ініційовано. Тобто жодний пласт з тих проблем, які є, вони не зачеплені. Минулого року ми багато обговорювали важливих речей, інфраструктурні проблеми, обговорювали проблеми самого об'єкта “Укриття” і його фінансування, ефективного управління коштами. І немає пропозицій стосовно цього.

Так само, як обговорювалася проблема зберігання і переробки відходів. Також немає рішень стосовно цього.

Багато обговорювалося про зону відчуження. Про те, що потрібно приймати рішення, змінювати статус, можливо, частини цієї зони відчуження. Заводити управління землями зони відчуження. І знову ж таки жодного рішення.

І, нарешті, люди. Все, що стосувалося людських доль тих, кого зачепила чорнобильська трагедія. І їхнього статусу, набуття цього статусу. І адресності допомоги. І забезпечення медичної допомоги окремо. І тепер ще й оподаткування пенсій чорнобильців», – зазначила О. Сироїд.

Заступник Голови Верховної Ради висловила переконання, що ці речі будуть звучати й сьогодні. За її словами, потрібно подумати про способи розв'язання проблем, оскільки минулого року про це говорили, але способів та інструментів напрацьовано так і не було.

О. Сироїд звернулася до представників виконавчої влади. Вона попросила їх під час сьогоднішніх парламентських слухань прозвітувати людям про те, які рішення були прийняті і які не були прийняті.

Під час парламентських слухань заступник міністра екології та природних ресурсів Г. Вронська наголосила: «Чорнобильська трагедія не має аналогів за масштабами забруднення екологічної сфери та негативного впливу на здоров'я та психіку людей. 2016 р. Президент України оголосив роком вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та її жертв».

Заступник міністра соціальної політики В. Іванкевич під час виступу зазначив: «Вже 30 років ми живемо з наслідками аварії на Чорнобильській АЕС. Головне завданні міністерства – поліпшення соціального захисту найбільш вразливих категорій громадян, які найбільше потребують допомоги».

Як підкреслив заступник міністра охорони здоров'я, «за 30 років в Україні чітко визначено основні групи населення, які потребують особливої медичної допомоги: особи, які на момент аварії були дітьми й підлітками, отримали опромінення щитоподібної залози; ліквідатори, які працювали на майданчику Чорнобильської АЕС в 1986–87 рр.; населення, яке мешкає на забруднених територіях. Міністерство охорони здоров'я налаштовано на спільну роботу разом з органами місцевого самоврядування щодо поліпшення медичних послуг для зазначених категорій».

Голова Комітету з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи М. Томенко зазначив, що з 30 пунктів, запропонованих комітетом уряду до виконання, виконано лише чотири. За ст. 1 Конституції, Україна – соціальна держава, тобто апріорі рівень життя людей в країні не може ставати нижчим в тій чи іншій сфері. «Наше завдання – вимагати завтра розглянути законопроект щодо виконання відповідних вимог щодо учасників ліквідації наслідків катастрофи», – підкреслив він.

15.03.2016

25 років як в Україні розпочато земельну реформу

15 березня 2016 р. у Національній академії аграрних наук України відбувся круглий стіл «25 років земельної реформи: задуми, здобутки, проблеми завершення» ([Національна академія аграрних наук України](#)).

До участі у роботі круглого столу були запрошені народні депутати, безпосередні керівники та учасники реформування земельних відносин, колишні голови Державного комітету земельних ресурсів, а також вчені, директори інститутів системи НААН та працівники громадських землевпорядних організацій.

Я. Гадзало підкреслив, що Національна академія аграрних наук України, персональний склад якої було обрано 25 грудня 1990 р., безпосередньо брала участь у формуванні наукової та правової бази реформування земельних відносин. Проведенню реформи, особливо на її початковому етапі, приділяли значну увагу президенти академії – О.Созінов та М. Зубець, який одночасно з керівництвом академії був у цей період віце-прем'єр-міністром, міністром сільського господарства та народним депутатом України. Державний комітет України із земельних ресурсів очолювали академіки П. Гайдучський, Л. Новаковський та А. Даниленко.

Серед основних критеріїв оцінки завершеності земельної реформи Л. Новаковський, академік НААН, під керівництвом якого вийшло три редакції Земельного кодексу України, виділяє такі:

- формування комунальної власності;
- забезпечення реалізації конституційних повноважень власників землі;
- консолідація земель сільськогосподарського призначення;
- завершення формування правового поля, визначеного Земельним кодексом;
- зміна спрямованості землеустрою та вдосконалення земельного кадастру.

«Коли ми розпочинали земельну реформу, орієнтиром для нас була Франція, інші європейські держави, що ведуть господарство на засадах сімейних ферм. Ми розпаювали землю, обмежили площу приватного землеволодіння до 100 га, заборонили передачу сільськогосподарських земель у власність іноземних громадян і іноземних юридичних осіб. Хто викупить землі на умовах відкритого аукціону зараз? Безумовно, що не українські громадяни та фермери. Це будуть або агрохолдинги або інші аграрні об'єднання за участю іноземного капіталу», – зазначив Л. Новаковський.

На засіданні круглого столу були присутні представники влади. З вітальним словом виступив О. Ляшко, який зазначив, що питання землі для Української держави – це ключове питання її незалежності, а аграрна наука – невід'ємна умова успішного сільськогосподарського виробництва. У свою чергу Г. Заболотний підкреслив переваги технократичності уряду: «При прийнятті рішень потрібно спиратися на наукові аргументи. Необхідно чути вчених та розуміти проблеми, які стоять перед українською аграрною наукою».

М. Пшевліцький, начальник Львівського обласного земельного управління у своїй промові наголосив на тому, що в академії сконцентрувався той потенціал, який не залишить питання земельної реформи осторонь. «Академії важливо виступити не просто ініціатором, а й трансформатором тих проблем, які нагромадились у такій важливій сфері як регулювання земельних відносин», – зазначив М. Пшевліцький.

Наприкінці зустрічі було вирішено створити робочу групу з опрацювання питань завершення земельної реформи на чолі з Л. Новаковським.

«Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування». Аналітична доповідь

Реформування територіальної організації влади на засадах децентралізації є одним із ключових напрямів системних суспільних

трансформацій в Україні. Базовою складовою цієї реформи є оптимізація просторової основи функціонування органів влади, якою виступає адміністративно-територіальний устрій. Метою такої оптимізації є створення ефективної системи публічної влади в адміністративно-територіальних одиницях, здатної забезпечити сприятливі умови для життєдіяльності людей та можливості для стійкого соціально-економічного розвитку усіх регіонів шляхом раціонального використання їхнього потенціалу ([Національний інститут стратегічних досліджень](#)).

Питання необхідності побудови нової моделі територіальної організації влади й адміністративно-територіального устрою неодноразово піднімалось у політичному та експертному середовищі. Проте більшість таких спроб зупинялись на етапі концептуальних обґрунтувань або законопроектів. Натомість проблеми, пов'язані з недосконалістю адміністративно-територіального устрою та управління територіями не зменшувалися, а з роками наростали. Особливо вони загострилися на найнижчому базовому рівні – у селах, селищах та малих містах, де місцеве самоврядування переважно є неспроможним активізувати економічну діяльність і забезпечити сприятливе середовище для життєдіяльності людей.

Новий адміністративно-територіальний устрій повинен стати основою побудови нової моделі територіального управління, заснованої на засадах децентралізації, субсидіарності, балансу загальнодержавних інтересів з інтересами населення регіонів та територіальних громад, повсюдності місцевого самоврядування, спроможності й самостійності територіальних громад щодо вирішення питань місцевого значення. У 2014 р. започаткована реалізація реформи децентралізації, основними завданнями якої визначено досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на засадах субсидіарності та створення дієздатних територіальних громад як базової ланки адміністративно-територіального устрою. У рамках реформи мають відбутися принципово нові для України процеси співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад.

Доповідь присвячена розгляду концептуальних, інституційних та практичних питань реформування територіальних громад як першого етапу та базової ланки реформування адміністративно-територіального устрою з метою виявлення проблемних питань та вироблення шляхів їх вирішення.

[Завантажити.](#)

18.03.2016

До питання фінансово-бюджетної децентралізації екологічного оподаткування

Підготовлена головним науковим співробітником ДУ ІЕПСР НАН України доктором економічних наук, професором О. Веклич у відділі

економічних проблем екологічної політики та сталого розвитку аналітична записка «Нинішня модель фінансово-бюджетної децентралізації екологічного оподаткування як інституціональний чинник посилення екологічних викликів» розміщена на сайті Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. До вашої уваги посилання: http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article?art_id=58930&cat_id=45228

http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article?art_id=58930&cat_id=45228

10.03.2016

Хлобистов Є., доктор економічних наук, професор; Колмакова В., кандидат економічних наук, старший науковий співробітник (відділ економічних проблем екологічної політики та сталого розвитку ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»)

Приватні екологічні фонди: зарубіжний досвід і можливості для України

В умовах підвищення фінансової та бюджетної децентралізації на регіональному й локальному рівнях перед органами місцевого самоврядування особливо гостро постає питання пошуку додаткових фінансових джерел щодо вирішення нагальних екологічних проблем територіальних громад http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article?art_id=58930&cat_id=45228

Одним з альтернативних джерел фінансового забезпечення локальної екологічної політики в умовах децентралізації можуть стати позабюджетні екологічні фонди. При цьому слід зазначити, що наявна інституційна підтримка діяльності екологічних фондів у системі державної екологічної політики не відповідає сучасним економічним викликам і потребує свого реформування.

Огляд зарубіжного досвіду, зокрема, свідчить, що екологічні фонди зазвичай є суттєвим доповненням до бюджетного природоохоронного фінансування. Так, наприклад, екологічні фонди різного діапазону й характеру існують як у високорозвинутих країнах (США, Франція, Нідерланди), так і з менш розвинутою ринковою економікою (Польща, Болгарія, Чехія, Угорщина, Словаччина, Російська Федерація, Естонія). При цьому суттєвою їх відмінністю від українських фондів охорони навколишнього природного середовища є юридичний статус і незалежність від державного бюджету.

На нашу думку, особливе місце у вирішенні локальних екологічних проблем на місцевому рівні можуть займати також і приватні екологічні фонди. Їх діяльність є малодослідженою, проте може становити певний науковий і практичний інтерес щодо можливої імплементації кращих зразків у процесі децентралізації влади в Україні. Прикладом одного з перших успішних приватних екологічних фондів є «Фонд Аландських островів за майбутнє Балтійського моря», створений Андерсом Вікльофом у 1989 р. для охорони навколишнього середовища Балтики. *(Довідково: архіпелаг Аландських островів розміщений у північній частині Балтійського моря між Фінляндією та Швецією і на правах автономії належить Фінляндії. Населення, чисельність якого становить майже 25000, на 95 % шведського етнічного походження. У цьому контексті надзвичайно цікавим є унікальний досвід Фінляндії, яка змогла упродовж нетривалого історичного періоду успішно подолати гострий сепаратистський конфлікт з етнічними шведами Аландських островів, і цей результат пропагує як зразок для інших конфліктних регіонів Європи та світу.)*

Починаючи з 1990 р. й упродовж 25 років фонд Балтійського моря відзначає щорічними преміями внесок окремих людей та організацій в охорону навколишнього середовища регіону. Відзначаються найкращі інвестиційні проекти, технічні рішення, наукові дослідження, навчальні програми та інші заходи, які сприяють поліпшенню стану Балтійського моря. Загалом понад 650 000 євро вручено за ці роки 72 особам й організаціям (детальніше: <http://www.nefco.org/ru/news>). На сьогодні в Аландській провінції існує вже декілька аналогічних екологічних фондів, які були створені провідними комерційними компаніями, що безпосередньо займаються екологією Балтійського моря з найширшого спектра проблем. Традиційно громадяни та промисловість перераховують їм кошти, які потім витрачаються на природоохоронні проекти та інвестиції із залученням різних виконавців: від університетів і науково-дослідних інститутів до асоціацій та організацій громадян, муніципалітетів, міської влади, приватних осіб.

Сьогодні в Україні наявні всі інституційні умови для створення приватних екологічних фондів на рівні територіальних громад. Безперечними перевагами зазначеного є те, що ці фонди як неурядові організації безпосередньо представляють громадянське суспільство, володіють необхідною гнучкістю та фінансовою мобільністю і не мають фінансових обмежень. Приватні екологічні фонди вільні від корпоративних зобов'язань, належать самі собі і керуються лише власним статутом. Сподіваємося, що заради сприятливого екологічного майбутнього в Україні, можливо, будуть створюватися приватні екологічні фонди на рівні територіальних громад (на зразок Балтики) для вирішення конкретних локальних екологічних проблем.

Наука і влада

15.03.2016

Питання бюджетного фінансування НАН України

НАН України впродовж 2015–2016 рр. доклдала і продовжує докладати значних зусиль щодо збільшення у 2016 р. обсягів фінансування установ НАН України з Державного бюджету України ([Національна академія наук України](#)).

Процес формування цього річного проекту Держбюджету відбувався дуже непросто. Ще у вересні минулого року академії були доведені граничні обсяги видатків у загальній сумі 2 млрд 726,1 млн грн. Ці обсяги принаймні дозволяли проіндексувати наявний фонд оплати праці та комунальні видатки відповідно до рівня інфляції. Але наприкінці листопада, без будь-яких обговорень і нарад, Міністерство фінансів України подало новий варіант проекту Закону України [«Про Державний бюджет України на 2016 рік»](#).

Цим та пов'язаними з ним законопроектами було запропоновано запровадити сумнівні радикальні зміни у науковій сфері, зокрема, позбавити Національну академію наук, національні галузеві академії наук статусу самоврядних організацій, головних розпорядників бюджетних коштів, значно зменшивши обсяги їх фінансування; скасувати пільги із земельного податку для наукових установ; передати Лікарню для вчених та освітні установи НАН України до інших органів державного управління; суттєво погіршити існуючу систему пенсійного забезпечення працюючих науковців тощо.

Проекти цих непродуманих і руйнівних змін обурили наукову спільноту країни. З метою недопущення такого розвитку подій президенти Національної та національних галузевих академії наук направили спільні звернення до [Президента України П.О. Порошенка](#), [Голови Верховної Ради України В.Б. Гройсмана](#) та [Прем'єр-міністра України А.П. Яценюка](#) з переконливим клопотанням не допустити втілення зазначених «новацій», які б, без сумніву, зруйнували наукову систему країни.

НАН України надіслала відповідні клопотання з цього приводу головам [комітетів Верховної Ради України з питань науки та освіти](#) і з питань [бюджету \(додаток\)](#). Також були направлені звернення до [голови Комітету Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва В.В. Галасюка](#) та його першого заступника М. Єфімова, [голови підкомітету з питань бюджетної політики та удосконалення положень Бюджетного кодексу України Комітету Верховної Ради України з питань бюджету К. Іщейкіна](#), [голови підкомітету з питань видатків державного бюджету Комітету Верховної Ради України з питань бюджету О. Горбунова](#), [голови підкомітету з питань доходів державного бюджету Комітету Верховної Ради України з питань бюджету П. Унгурия](#), [голови фракції партії «Блок Петра Порошенка» у Верховній Раді України Ю.В. Луценка](#) та його заступника М. Томенка, [голови фракції політичної партії «Народний фронт» у Верховній](#)

[Раді України М. Ю. Бурбака, голови фракції політичної партії «Об'єднання «Самопоміч»» у Верховній Раді України О. Р. Березюка, голови фракції Радикальної партії у Верховній Раді України О. В. Ляшка, голови фракції політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»» у Верховній Раді України Ю. В. Тимошенко, голови фракції політичної партії «Опозиційний блок» у Верховній Раді України Ю. А. Бойка, голови депутатської групи «Воля народу» у Верховній Раді України Я. Москаленка, депутатської групи «Партія «Відродження»» у Верховній Раді України, інших народних депутатів.](#)

Слід відзначити й активну громадянську позицію, виявлену у цій надзвичайно складній ситуації колективами наших установ, профспілковими комітетами та молодими науковцями, які провели протестні акції під стінами Кабінету Міністрів України.

Важливе значення для припинення намагань радикального та загрозового реформування наукової сфери мала й зустріч Президента України П. Порошенка з керівництвом Національної академії наук та Міністерства освіти і науки, окремими науковцями та освітянами, народними депутатами, яка відбулась 25 грудня 2015 р.

Завдяки цим спільним зусиллям вдалося добитися зняття найбільш одіозних із запланованих радикальних змін у науковій сфері. За Національною академією наук, як і за галузевими академіями, збережено статус самоврядних організацій, головних розпорядників бюджетних коштів; збережено пільги по земельному податку; в системі академії залишено Лікарню для вчених та освітні установи; врегульовано питання про збереження існуючої системи пенсійного забезпечення працюючих науковців. Проте добитися помітного поліпшення обсягів фінансування академії у новому бюджетному році порівняно з попередніми цифрами не вдалося.

Так, Законом України [«Про Державний бюджет України на 2016 рік»](#) на фінансування НАН України передбачено видатки обсягом лише 2 млрд 54,2 млн грн, що на 725,0 млн грн менше від мінімально необхідних обсягів та навіть на 284,8 млн грн, або на 12,2 %, менше від фінансування 2015 р. Найбільше скорочення обсягів фінансування – з 2 млрд 202 млн грн у 2015 р. до 1 млрд 913 млн грн у 2016 р., тобто майже на 290 млн грн, або на 13,1 %, відбулося за основною бюджетною програмою (КПКВК 6541030), за якою здійснюються видатки на проведення фундаментальних та прикладних досліджень науковими установами ([довідка про скорочення бюджетного фінансування НАН України за цією бюджетною програмою та програмою «Наукова і організаційна діяльність президії Національної академії наук України» \(КПКВК 6541020\) за 2014-2016 роки](#) додається).

Таким чином, фінансування секцій та відділень НАН України на 2016 р. та цільових програм, програм підтримки молодих учених, програм підтримки розвитку інфраструктури та інших заходів НАН України було визначено у зменшених обсягах.

Водночас тільки для забезпечення виплат заробітної плати та нарахувань на неї згідно із затвердженими нормами щодо її сумарного підвищення у річному вимірі та зменшення Єдиного соціального внеску з 36,3 до 22 %, установам академії у 2016 р. необхідно мати збільшені порівняно з 2015 р. на 14,5 % видатки на фонд оплати праці.

Слід зазначити, що хоча номінальна зарплата згідно із збільшенням ставки першого тарифного розряду ЄТС зросла у минулому році на 30 %, середньомісячна заробітна плата працівників академії у зв'язку з критично недостатніми обсягами фінансування установ на виплату зарплат і надбавок майже не змінилась і на кінець минулого року становила 3992,0 грн, що навіть менше за середню зарплату по економіці. У той же час у 2015 р. частка зарплати і комунальних послуг сягнула максимальних показників у структурі видатків установ академії із загального фонду Держбюджету і становила 93 %.

Зважаючи на скрутне фінансове становище академії у поточному році та на виконання вимог 28-ї статті Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» щодо оптимізації мережі наукових установ, Президія НАН України вимушено прийняла [постанову від 20.01.2016 р. № 11 «Про фінансування НАН України у 2016 році»](#), реалізацію якої вже розпочато. Ця постанова передбачає, зокрема, реорганізацію, об'єднання чи ліквідацію неефективних закладів, установ та організацій, чи припинення їхньої діяльності.

Разом з тим, наприкінці січня академія звернулася до [Міністерства освіти і науки України, комітетів Верховної Ради України з питань науки і освіти та бюджету](#), а в лютому – до [Міністерства фінансів України](#), з проханням сприяти збільшенню на 725 млн грн її фінансування при підготовці та прийнятті Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік», розгляд якого передбачається у першому кварталі поточного року.

Крім того, академія розробила та подала Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти [пакет пропозицій](#) щодо внесення змін до законодавчих актів, реалізація яких сприятиме вирішенню питань забезпечення наукових працівників НАН України житлом шляхом залучення інвестиційних коштів для будівництва житла на вільних від забудови земельних ділянках, які знаходяться в постійному користуванні організацій та установ академії.

Слід зазначити, що 17 лютого в Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти відбулися [слухання щодо фінансового забезпечення у поточному році наукової та освітньої сфери](#). За підсумками слухань, пропозиції НАН України щодо збільшення обсягів її фінансування у поточному році були підтримані [рішенням цього комітету](#) та подані Кабінету Міністрів України (листи [від 23.02.2015 р. № 04-23/10-322](#) та [від 26.02.2016 р. № 04-23/10-374](#)).

На жаль, у відповідь на звернення Комітету Верховної Ради України з питань бюджету щодо фінансового забезпечення діяльності академії, Міністерство фінансів України листом від [18.02.2015 р. № 31-07020-04-10/4818](#) поінформувало НАН України, зокрема, що:

1. НАН України має ефективно використати кошти, затверджені їй Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік». Насамперед, реалізуючи вимоги статті 28 Закону про бюджет на 2016 р. щодо оптимізації мережі її установ тощо.

2. Академія має максимально залучати кошти спецфонду, зокрема міжнародних грантів («Горизонт 2020» тощо). «Окрім того, згідно з пунктом 2 статті 3 Угоди частина фінансового внеску (50 %) України може забезпечуватися за рахунок відповідного зовнішнього інструменту допомоги Європейського Союзу, за зверненням України» (цитата).

3. Фінансове забезпечення діяльності Національної академії наук України має вирішуватися за рахунок та в межах коштів, визначених Державним бюджетом України на 2016 р.

На звернення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти щодо необхідності збільшення у 2016 р. обсягів фінансування вітчизняної науки, у тому числі НАН України (листи [від 23.02.2015 р. № 04-23/10-322](#) та [від 26.02.2016 р. № 04-23/10-374](#)), Кабінет Міністрів України дорученнями від 03.03.2016 р. № 6924/1/1-16 та від 04.03.2016 р. № 7509/1/1-16 зобов'язав Міністерство освіти і науки України та Міністерство фінансів України підготувати відповідні пропозиції.

На виконання цих доручень НАН України листами від 11.03.2015 р. [№ 9с/521-5](#) та [№ 9с/522-6](#) надіслала Міністерству освіти і науки України та Міністерству фінансів України обґрунтовані пропозиції щодо необхідності збільшення обсягів фінансування НАН України на 725 млн грн при коригуванні Державного бюджету України на 2016 р.

Звертаємо увагу на те, що Президія НАН України й надалі продовжує активну роботу щодо збільшення обсягів фінансування академії у 2016 р. Зараз налагоджується більш тісна співпраця з Міністерством освіти і науки України, яке, сподіваємось, підтримає академію при розгляді зазначених змін до бюджету на рівні Кабінету Міністрів України.

Для НАН України є також важливою й позиція інститутів і наукової громадськості, які відстоюють інтереси науки у своїх зверненнях до Президента України, Верховної Ради України, уряду, інших державних органів, виступають з цих питань у засобах масової інформації.

16.03.2016

У засіданні Комітету з питань європейської інтеграції взяли участь заступники міністрів освіти та науки і аграрної політики та продовольства

16 березня під головуванням голови комітету І. Герашенко відбулося чергове засідання комітету за участі заступника міністра освіти і науки України М. Стріхи та заступника міністра аграрної політики та продовольства України з питань європейської інтеграції В. Рутицької ([Офіційний веб-портал Верховної Ради України](#)).

Члени комітету підтримали проект Закону № 0093. Ратифікація Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про науково-технологічне співробітництво створить правове підґрунтя для розвитку двосторонніх відносин у сфері науки і технологій. Партнерство у галузі принесе обопільну користь розвитку науки і технологій у наших країнах, сприятиме інтеграції українських науково-дослідних установ та університетів до європейської наукової спільноти та стане підвалиною для подальшої спільної участі у загальноєвропейських наукових проектах.

Під час засідання члени комітету розглянули низку законопроектів на їх відповідність праву Європейського Союзу, зобов'язанням України в рамках Ради Європи та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Такими, що не суперечать праву Європейського Союзу, було визнано проекти законів № 3384 та 2163а.

Метою проекту Закону № 3384, згідно з пояснювальною запискою, є забезпечення правової охорони прав авторів, виконавців, виробників фонограм (відеограм), комп'ютерних програм, баз даних при розповсюдженні їх творів та виконань, подолання піратства та поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Проектом Закону № 2163а пропонується звільнити від сплати акцизного податку та податку на додану вартість при ввезенні на митну територію України фізичними особами та реалізації фізичним особам, на утриманні яких знаходиться троє та більше неповнолітніх дітей, легкових автомобілів товарної позиції 8703 згідно з УКТ ЗЕД, які за своєю конструкцією та обладнанням призначені для перевезення пасажирів з кількістю 6–9 місць (включно з водієм), але не більше одного транспортного засобу на п'ять років.

Члени комітету визнали таким, що не суперечить праву Європейського Союзу, проект Закону № 2406а. Однак, разом з тим, визнали таким, що носить тимчасовий характер, зважаючи на складну економічну ситуацію в країні. Законопроект покликаний сприяти вирішенню питання зменшення залежності України від імпортного газу і скорочення споживання природного газу шляхом заміщення дровами. З метою заохочення переходу населення на

використання дров пропонується звільнити від оподаткування податком на додану вартість дрова, що відпускаються населенню для побутових потреб.

Члени комітету визнали таким, що не суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України, однак потребує доопрацювання на предмет відповідності принципу правової визначеності законопроект № 3506. Ключовим елементом законопроекту є вміщена в частині 1 статті 258-6 заборона «пропаганди і поширення ідеології тероризму» під загрозою застосування до винної особи відповідного кримінального покарання. Всі інші елементи запропонованої правилами Проекту статті 258-6 є, у певному сенсі, похідними від неї.

Разом з тим народні депутати визнали таким, що не відповідає праву Європейського Союзу законопроект № 3633.

Також було висловлено низку зауважень і пропозицій до проектів законів № 2754 та 3456.

Члени комітету ухвалили рішення створити Робочу групу для опрацювання рекомендацій, що містяться в Доповіді місії з оцінки потреб Верховної Ради України (Місія П. Кокса).

01.03.2016

Конкурс на грантову підтримку наукових і науково-технічних проектів

Державний фонд фундаментальних досліджень (ДФФД) оголошує конкурс на грантову підтримку наукових і науково-технічних проектів академічних інституцій та вищих навчальних закладів Криму і тимчасово окупованих територій, що розміщуються на базі інших вітчизняних установ ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Запити приймаються до 25 березня 2016 р. З умовами конкурсу можна ознайомитися на офіційному сайті ДФФД за посиланням:

http://www.dffd.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=27&lang=ua

02.03.2016

Павло Клімкін відвідав Європейську організацію ядерних досліджень

2 березня в рамках робочого візиту до Швейцарії (м. Женева) міністр закордонних справ України П. Клімкін провів зустріч із генеральним директором Європейської організації ядерних досліджень (ЦЕРН) Ф. Джіанотті. Сторони обговорили шляхи активізації двостороннього

співробітництва до остаточного набуття Україною статусу асоційованого члена в ЦЕРН ([Урядовий портал](#)).

Міністр запросив Ф. Джіанотті відвідати 9-й Всеукраїнський фестиваль науки, який пройде у травні ц. р.

П. Клімкін також ознайомився з науковим потенціалом організації та зустрівся з українськими вченими, які працюють у ЦЕРН.

26.03.2016

Нові вимоги до оформлення дисертації підготували у МОН

Міністерство освіти і науки підготувало проект вимог до оформлення дисертації, яким визначається структура, правила оформлення, вимоги до титульного аркушу, анотації та рекомендований перелік міжнародних стилів оформлення публікацій дисертації ([Українські реалії](#)).

Текст проекту наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» оприлюднений для обговорення на сайті МОН. Зауваження і пропозиції можна подавати протягом місяця.

Зокрема, вимогами до оформлення передбачено, що назва дисертації повинна бути лаконічною, без скорочень, відповідати обраній науковій спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми (завдання), вказувати на мету і предмет дисертаційного дослідження та його завершеність.

[Переглянути текст наказу.](#)

09.03.2016

Визначено пріоритети наукових космічних досліджень

За результатами засідань Ради з космічних досліджень НАН України (голова – президент НАН України, академік Б. Патон) та Науково-технічної ради Державного космічного агентства України (голова – голова ДКА Л. Сабодош) скоординовано діяльність двох інституцій. Розглянуто перелік науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт космічного агентства, проектів Цільової програми наукових космічних досліджень НАН та Державної цільової науково-технічної космічної програми на 2013–2017 рр. та визначено пріоритети і виконавців. За ініціативи голови ДКА сторони домовилися про проведення спільної експертизи таких робіт ([Державне космічне агентство України](#)).

У результаті обговорення на 2016 р. було визначено перелік проектів на загальну суму фінансування понад 200 млн грн.

Науковці розглянули концепцію та плани заходів зі створення національних науково-технічних систем глобального дистанційного моніторингу Землі, космічної погоди, контролю супутникового навігаційного поля, космічної обстановки та інших систем.

Зі слів заступника голови Ради з космічних досліджень НАН України академіка Я. Яцківа, учасники обговорення одностайно висловили думку, що у 2016 р. необхідно отримати конкретні результати за проектами дистанційного зондування Землі, досліджень іоносфери та космічної погоди. Ці проекти є важливими складовими для здійснення у 2017–2019 рр. запусків КА «Січ-2-1», «Іоносат-Мікро» та створення нових КА наукового призначення.

04.03.2016

Міністр освіти і науки Сергій Квіт зустрівся з Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Індія в Україні Маноджа Кумара Бхарти

4 березня 2016 р. міністр освіти і науки України С. Квіт зустрівся з Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Індія в Україні Маноджа Кумара Бхарти ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Сторони підкреслили, що співробітництво в галузі освіти і науки між Україною та Республікою Індія має давню традицію, та її зміцненню сприяють партнерські відносини між освітніми і науковими установами обох держав.

Враховуючи освітній, науково-технологічний потенціал обох країн, сторони співпрацюватимуть з питань забезпечення подальшого нарощування науково-освітньої співпраці, активізації співробітництва між університетами і науковими установами, спрямованого на проведення спільних наукових досліджень, збільшення взаємних академічних обмінів.

18.03.2016

Зустрічі з американськими делегаціями в ДКА

17 березня 2016 р. у рамках вивчення можливостей та подальшого зміцнення співробітництва між Україною та США в ДКА відбулися одразу дві зустрічі з представниками американської сторони ([Державне космічне агентство України](#)).

Делегація департаменту міжнародного співробітництва Міністерства оборони США на чолі з Кітом Вебстером надала роз'яснення щодо «Форуму з оборонного співробітництва та закупок», який проводить США 23–26 травня 2016 р. у Вашингтоні. Форум має на меті об'єднати близько 100

представників українських міністерств, відомств, Національної академії наук України, Верховної Ради, РНБО, державних і приватних підприємств, які уклали чи планують укласти контракти щодо закупівлі товарів подвійного призначення з американськими компаніями, та реалізують такі контракти за нових умов.

Темою ділових переговорів із делегацією Orbital ATK була подальша співпраця з українськими підприємствами в рамках програми «Антарес». Сторони також обговорили майбутній пуск ракети-носія «Антарес», який запланований на 24 червня 2016 р. Компанія Orbital ATK запросила представників ДКА бути присутніми на цьому запуску – такий візит був би хорошою нагодою чергової зустрічі для обговорення спільних проєктів.

04.03.2016

Голова ДКА Любомир Сабадош з робочим візитом відвідав Республіку Польща

2–4 березня 2016 р. делегація Державного космічного агентства України на чолі з головою Л. Сабадошем перебувала з робочим візитом у м. Варшаві (Республіка Польща). До складу делегації також увійшли представники підприємств космічної галузі та ректор Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» В. Кривцов. Мета візиту – продовжити діалог щодо реалізації спільних проєктів у космічній сфері ([Державне космічне агентство України](#)).

У рамках візиту відбулася перша зустріч на високому рівні між ДКА та АТ «Польська група озброєнь», під час якої сторони задекларували зацікавленість в пошуку можливостей реалізації спільних проєктів. На підтвердження цьому було підписано Меморандум про взаєморозуміння для започаткування спільної роботи.

Під час зустрічі з президентом Польського космічного агентства М. Банашкевичем обговорили порядок діяльності робочих груп експертів, а також проєкти та заходи за напрямками: ракети-носії, дистанційне зондування Землі, наукові космічні дослідження, участь у програмі ЄС «Горизонт 2020» та співпраця з Європейським космічним агентством. Чергові засідання робочих груп відбудуться 23–24 червня 2016 р. у м. Жешув (Республіка Польща) в рамках міжнародного космічного форуму.

Основними темами зустрічі в Інституті авіації стали програма обміну студентів за авіаційним та космічним напрямками, а також застосування напрацьованих вишів у спільних проєктах.

15.03.2016

Обласна рада вимагає збільшення видатків для установ Національної академії наук України на 725 млн 43 тис. грн

Львівська обласна рада прийняла звернення до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України щодо необхідності належного фінансування Національної академії наук України. Це звернення підтримали 64 депутати. Подаємо текст звернення ([Львівська обласна рада](#)).

ЗВЕРНЕННЯ

до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України
щодо необхідності належного фінансування
Національної академії наук України

Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» видатки для НАН України затверджено в обсязі 2054 млн грн, що на 26 % менше від її мінімальних потреб і на 12,2 % менше, ніж було минулого року. Водночас лише на виплату заробітної плати з нарахуваннями академії необхідно 2312,8 млн грн.

Тобто, виділені урядом кошти не покривають навіть видатків на оплату праці, не кажучи вже про оплату комунальних послуг і енергоносіїв, розвиток матеріально-технічної бази, проведення перспективних наукових досліджень, перш за все спрямованих на забезпечення обороноздатності та національної безпеки держави.

Зазначені кризові фактори не можуть не позначитися і на кадровому складі НАН України. Лише за 2015 р. чисельність її наукових установ без усякого формального скорочення зменшилась на 2830 осіб, тобто на 9 %, з них 96 осіб – доктори наук і 511 – кандидати наук. Посилюється відтік з академії молодих талановитих науковців, які емігрують в країни, де посправжньому цінують інтелект.

Також продовжує зростати соціальна напруга в колективах академічних установ Львівщини, адже внаслідок зменшення фінансування вимушено проводяться або масові скорочення працівників, або запроваджується режим неповного робочого часу. Фактично, без роботи може залишитися близько тисячі львів'ян.

Закликаємо Кабінет Міністрів України та Верховну Раду України невідкладно внести зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» щодо збільшення видатків для установ Національної академії наук України на 725 млн 43 тис. грн, а відтак і збільшення фінансування установ Національної академії наук України у Львівській області.

17.03.2016

Вчені вимагають врятувати українську академічну науку

16 березня 2016 р. у м. Львів відбулася загальноакадемічна акція протесту українських науковців, які виступили з вимогою внести зміни до Закону «Про Державний бюджет України на 2016 рік» щодо збільшення видатків Національній академії наук України на 725 млн 43 тис. грн та негайно подати відповідний законопроект на розгляд Верховної Ради ([Національна академія наук України](#)).

Напередодні заходу до академічної громади звернувся голова Львівської організації профспілки працівників НАН України Т. Яницький. Під час прес-конференції на тему: «Як держбюджет-2016 убиває фундаментальну науку» він наголосив, що тотальне недофінансування наукових установ НАН України несе у собі загрозу знищення науково-технічного потенціалу академії та української академічної науки в цілому. Державне фінансування не відповідає ні сучасним світовим тенденціям, ні можливостям нашої країни. У цьому році бюджет не забезпечить у повному обсязі навіть виплату заробітної плати та оплати комунальних послуг. «Нам надано 2 млрд 54 млн грн. Це на 26 відсотків менше від мінімальних потреб, і на 12 відсотків менше, ніж було минулого року. Водночас тільки для виплати заробітної плати працівникам Академії необхідно 2 млрд 300 млн грн», – зазначив Т. Яницький.

У заході також взяв участь директор Інституту народознавства НАН України академік С. Павлюк, який зазначив, що відсутність термінових дій щодо вирішення цього питання з боку керівництва держави призведе до втрати молодих обдарованих учених, які будуть змушені виїжджати за кордон у пошуках ліпшої долі. «Учені свої знання застосувати зможуть. А ось як буде українська наука без українських вчених?» – зазначив академік. Лише за 2015 р. з України виїхало понад одна тисяча науковців. З них – 96 докторів наук та 511 кандидатів наук.

Нагадаємо, що 17 лютого 2016 р. відбулося [засідання](#) Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, на якому було розглянуто питання «Про фінансове забезпечення сфери науки і освіти у 2016 році: проблеми та шляхи покращення». На засіданні були присутні керівники НАН України (зокрема, віце-президент академік А. Загородній), а також голова профспілки працівників НАН України А. Широков. Під час виступів представники академії обґрунтували прохання НАН України підтримати збільшення її фінансування по загальному фонду Державного бюджету на 725,43 млн грн, у т. ч. за КПКВК 6541030 – на 699,9 млн грн.

На виконання доручень Кабінету Міністрів України НАН України надіслала Міністерству освіти і науки України та Міністерству фінансів України обґрунтовані пропозиції щодо необхідності збільшення обсягів фінансування НАН України на 725 млн грн при коригуванні Державного бюджету України на 2016 р.

Президія НАН України й надалі продовжує активну роботу щодо збільшення обсягів фінансування академії у 2016 р. і звертається до інститутів і наукової громадськості з проханням продовжувати відстоювати інтереси науки у своїх зверненнях до Президента України, Верховної Ради України, уряду, інших державних органів, а також активно висловлювати позицію академічної спільноти у засобах масової інформації.

За результатами загальноакадемічної акції протесту українські науковці ухвалили [резолуцію](#).

29.03.2016

Сьогодні в Харкові відбулася академічна акція протесту на захист української науки

29 березня 2016 р., з 14:00 до 15:00 год відбулася акція протесту Харківської регіональної організації профспілки працівників НАН України за адресою: м. Харків, пл. Свободи (навпроти будівлі Харківської обласної державної адміністрації) ([Національна академія наук України](#)).

Світова практика доводить, що наука – основна рушійна сила розвитку цивілізації. Проявом таких тенденцій є значна частка ВВП (2–4 %), що виділяється на науку в розвинутих країнах світу. Однак в Україні наука ніколи не була державним пріоритетом. Її фінансування, а отже, фінансування вищої наукової організації країни – НАН України неухильно зменшується і на даний момент становить 0,2 % ВВП, що у вісім разів менше, ніж гарантовано ст. 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Обсяг фінансування академії у 2015 р. становив 2,3 млрд грн (80 млн євро), що дорівнює фінансуванню одного середнього європейського університету, тоді як науковий бюджет Румунії становить 1 млрд євро, Польщі – 5 млрд євро. В Україні число вчених є удвічі меншим, ніж у країнах ЄС. За цим показником ми вже поступаємося Албанії. Дедалі загрозливішим, навіть більше, ніж у 1990-ті роки – стає безповоротна втрата талановитих молодих кадрів, які виїжджають за кордон.

НАН України перебуває на межі виживання. Коштів бракує навіть на оплату праці і комунальні послуги, вартість яких постійно зростає, не кажучи вже про фінансування власне наукових досліджень, оновлення матеріально-технічної бази, придбання сучасного наукового обладнання. Розмір заробітної плати в академії має стійку тенденцію до зниження відносно даного показника в промисловості. Так, на кінець минулого року середня зарплата по академії становила 3992 грн, що менше середньої зарплати по промисловості. Хоча згідно зі статтею 36 вищезгаданого закону, вона має бути не меншою від подвоєної зарплати працівників промисловості. З таким обсягом фінансування науки неможливим стає залучення до дослідницької діяльності талановитої молоді, а без цього, як точно зауважив відомий

європейський економіст Е. Райтнер: «З держави, яка виробляє деталі ракет, Україна перетворюється на державу, яке продає багато кукурудзи».

У 2016 р. ситуація з фінансуванням науки в Україні стала взагалі катастрофічною. Зокрема, академія недофінансована на третину. Згідно із Законом України «Про державний бюджет України на 2016 рік» фінансування НАН України становило 2 млрд 54,2 млн грн, що на 725 млн грн менше від мінімальних потреб. Крім того, це на 12,2 % менше фінансування 2015 р., тоді як тільки для забезпечення виплати заробітної плати з нарахуваннями академії у 2016 р. необхідно коштів на 14,5 % більше, ніж 2015 р. Наслідком цього стало запровадження практично в усіх наукових установах НАН України режиму неповного робочого дня, а також скорочення співробітників. І це незважаючи на те, що за роки незалежності кількість наукових співробітників в Україні вже і так скоротилася в 3,6 рази (тоді як у європейських країнах зросла на 20 %) і зараз країна посідає останнє місце у Європі за цим показником. У трудових колективах зростає соціальна напруженість. А це не може не спричинити акцій протесту проти фактичного геноциду науки в Україні.

Вимоги профспілки:

1. Виконання норм статей 36 і 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», що дасть змогу забезпечити конституційні права вчених України на роботу за фахом і відповідну її оплату.

2. Кабінету Міністрів України невідкладно внести, а Верховній Раді України ухвалити зміни до Закону України «Про державний бюджет України на 2016 рік», збільшивши фінансування НАН України на 725 млн 43 тис. грн.

29.03.2016

Николаевские ученые присоединились к пикету в защиту науки

29 марта утром ученые Южного научного центра Национальной академии наук Украины вышли на предупредительный пикет под стены Одесской областной государственной администрации (0512.com.ua).

Сотрудники ведущих научных организаций Одесской и Николаевской областей требовали от региональных властей обратить внимание на состояние отечественной науки и донести позицию научного сообщества до столицы.

По словам ученых, закон Украины о бюджете на 2016 год фактически уничтожит Национальную академию наук.

«Это сознательный развал Академии, – считает председатель одесской региональной организации профсоюзов сотрудников НАН Украины Л. Деркач. – Запланированные объемы финансирования науки на 26 % ниже минимальных потребностей высшей научной организации страны. Они не обеспечивают расходы академических учреждений Южного научного центра даже по таким статьям, как выплата заработной платы и оплата

коммунальных расходов. От нас бегут молодые сотрудники, и очень скоро Украина останется вообще без науки».

Результатом митинга стала резолюция, в которой ученые потребовали от Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины и Премьер-министра не допустить уничтожения Национальной академии наук.

«Мы требуем проведения в Верховной Раде слушаний по ситуации, сложившейся в отечественной науке, и увеличения финансирования Национальной академии наук до уровня, предусмотренного законом о научной и научно-технической деятельности», – рассказала Л. Деркач.

16.03.2016

Микола Балагутрак: «Якби до всіх реформ, що розпочинає уряд, був би справді науковий підхід, чи так би вони зараз гальмували?»

Голова профспілкової організації Інституту народознавства Національної академії наук України М. Балагутрак про урядову реформу в системі фінансування науки в Україні ([Львівський портал](#)):

«У грудні був протиснутий держбюджет в парламенті з порушенням всіх норм, порушенням Закону «Про наукову та науково-технічну діяльність». Фактично урядом зрізано фінансування Національної академії наук. Мало того, уряд розпочав так звану реформу в академії наук – наслідки її ми вже відчули. Чомусь уряд цю реформу назвав «оптимізацією складу установ і організацій». Ви вже бачите, до чого це призвело. Ми не отримали мінімальних коштів навіть на виплату заробітної плати і на оплату комунальних послуг. Очевидно, цю реформу спіткає така ж доля, як і інші реформи, які проанонсував уряд. Швидше за все, уряд знову хвалитиметься тим, що він допоміг науці в тому плані, що вже більшість докторів наук і кандидатів наук зможуть оформити собі субсидію на житлово-комунальні послуги. Статистика порахує – і уряд з гордістю про це доповість.

Згідно доведених об'ємів фінансування до наших установ, виконавши урядові реформи, ми повинні були скоротитися на Львівщині на 40 % – це близько 1000 львів'ян опинилися би на вулиці. Крім того, це би підірвало наш науковий потенціал. Що найцікавіше – все це відбувається всупереч нашому базовому Закону. Закон говорить про те, що середня зарплата в наукових установах має становити двічі середню по промисловості. Закон говорить про те, що наука повинна фінансуватися приблизно як у провідних наукових державах на рівні 1,7 %. Ну добре, уряд підстрахувався і вніс в закон, що ці положення вступають у дію з 2020 р. Але ми не бачимо жодного поступального кроку до збільшення цього фінансування. Фінансування у цьому випадку – це навіть не головне. Є важливі пункти у цьому Законі, які говорять про те, що академія наук як самоврядна організація приймає участь у розбудові держави. Ми повинні здійснювати незалежну наукову оцінку

стратегічних проектів, реформ тощо. Якби до всіх реформ, що розпочинає уряд, був би справді науковий підхід, чи так би вони зараз гальмували?

Профспілковим комітетом Верховної Ради України було ухвалене рішення про збільшення фінансування НАН на 725 млн грн до її мінімальних потреб. Тобто ми готові почати, ми готові реформуватися, але давайте почнемо з базового рівня. Тому що, якщо ми скоротимося на той відсоток, який нам пропонує уряд, – це означає, що впроваджувати норми Закону і проводити реформу вже не буде для кого».

21.03.2016

Попович О., доктор економічних наук, заслужений діяч науки і техніки України

«ІННОВАЦІЙНИЙ» ПІДХІД ВЛАДИ до знищення української науки

Президент України, коли підписав нову редакцію Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», написав у своєму твітері: «Цей закон відкриває перед наукою унікальні перспективи. Перед науковцями, які хочуть перетворити Україну в сучасну європейську державу...». Нас, науковців, це потішило – і тому, що закон справді містить чимало новацій, яких ми не один рік домагалися, та й сам факт, що наш Президент пов'язує перетворення України на сучасну європейську державу з розвитком науки (адже останнім часом висловлювання Прем'єр-міністра та цілого ряду інших можновладців викликали серйозні сумніви в тому, що вони розуміють: без науки всі розмови про «європейські стандарти» – пустопорожня балаканина). Потішило також і те, що зі старої редакції в ухваленому законі бюрократії не вдалося викинути принципово важливі норми – наприклад, що держава повинна виділяти з бюджету на науку щонайменше 1,7 % ВВП. Цю норму виконавча влада досі просто ігнорувала, тож було сподівання, що тепер цього не вдасться робити, тим паче що закон вимагає нарощувати витрати на науку, щоб досягти в недалекій перспективі сукупних витрат на наукові дослідження й розробки 3 % ВВП. Ми розуміли, що відразу на такий рівень наукомісткості ВВП вийти неможливо, але ж принаймні деякого нарощування цього показника логічно було чекати вже в бюджеті 2016 р. ([Commons/Спільне](#)).

Але запропонований урядом і затверджений Верховною Радою України бюджет приголомшив. На засіданні Комітету Верховної Ради України з питань науки й освіти, яке відбулося 17 лютого 2016 р., було констатовано, що передбачені Законом «Про державний бюджет України на 2016 рік» видатки державного бюджету становитимуть лише 0,16 % ВВП (3 676 743,4 тис. грн), тоді як у 2014 р. цей показник був майже вдвічі більшим – 0,28 % ВВП.

Мимоволі пригадується не дуже давнє минуле: президент Кучма підписав щонайменше 6 указів, розпоряджень і доручень, у яких вимагав уже з наступного року передбачити в державному бюджеті збільшення витрат на наукові дослідження та розробки у відповідності до закону – тобто, до 1,7 % ВВП. Проте Мінфін і уряд не тільки не збільшували цей показник бодай на кілька сотих відсотка, але навпаки, зменшували його, демонструючи, «хто в хаті господар».

Спробую пояснити, що означають ці «сухі цифри».

Якось навіть ніяково в наш час писати про значення науки для розвитку країни – здається, нині це зрозуміло кожному школяреві. І практичним досвідом, і численними теоретичними дослідженнями доведено: без науки країна немає майбутнього – принаймні такого майбутнього, в якому вона може розраховувати на повагу сусідів, а її народ – на гідний рівень життя.

Як інформує остання [доповідь ЮНЕСКО](#), за останні 5 років чисельність наукових працівників у світі збільшилася на 20 % і сягнула в 2013 р. 7,8 млн осіб. Проте динаміка кадрового потенціалу української науки протилежна європейській і загальносвітовій тенденції його розвитку. У загальній кількості зайнятого населення України 2014 та 2013 р. науковці становили лише 0,49 % (1990 р. – 1,16 %). Тобто ми вийшли на рівень найменш розвинених у плані науки країн, таких як Румунія (0,46 %) й Кіпр (0,71 %). У Фінляндії ця частка сягає 3,2 %, у Данії – 3,2 %, у Швейцарії – 2,66 %, у Норвегії – 2,56 %, у Словенії – 2,27 %. До того ж за останні роки в названих країнах вона досить інтенсивно нарощувалася. У середньому по ЄС цей показник у 5–6 разів більший, ніж в Україні. Водночас, відповідно до так часто згадуваних серед наших політиків європейських стандартів, показник питомої кількості науковців на душу населення (поряд із часткою ВВП, що витрачається на наукові дослідження й розробки – так званою наукомісткістю ВВП [1](#)), є одним із загальноновизнаних критеріїв у оцінюванні можливостей інноваційного розвитку країни.

Не дивно, що майже всі наші сусіди, навіть ті, чия наука раніше суттєво поступалася авторитетом українській, – і Туреччина, і Польща, і Румунія – постійно нарощують свій науковий потенціал (не кажучи вже про безпрецедентний темп нарощування цього потенціалу в країнах, які ставлять собі за мету наздогнати економічно розвинутих конкурентів – таких як Японія, Південна Корея, Китай і т. ін.).

І цілком зрозуміло, чому це робиться, адже, як зафіксовано вже в преамбулі до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід’ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та

світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб». Схожа констатація була вже в ухваленому 1991 р. Законі України «Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності», тож є всі підстави вважати, що вона не нова для наших міністрів і депутатів. І все ж можна засумніватись у цьому, простежуючи [динаміку кількості дослідників в Україні за роки незалежності](#). Ця динаміка незаперечно свідчить: протягом практично всієї історії незалежної України, а особливо в останні роки, послідовно провадився курс на знищення української науки.

В останні роки винахідлива вітчизняна бюрократія знайшла спосіб поступово придушувати науку, імітуючи посилення уваги до неї. Нібито йдучи назустріч бажанням науковців, які скаржаться на неприпустимо низький рівень заробітної плати, їм кілька років поспіль потроху підвищували її рівень «у межах видатків на оплату праці, затверджених у кошторисах установ, закладів та організацій», тобто без відповідного збільшення фінансування. І результати не забарилися: тільки з 2005 по 2014 р. кількість дослідників в Україні зменшилася майже вдвічі (а порівняно з 1991 р. – більше ніж учетверо).

Ми дійшли до того, що оголошення про ухвалення урядового рішення про підвищення заробітної плати в державних наукових установах у останні роки вже не викликало позитивних емоцій у вчених, а нині воно й поготів викликає жах. Адже, як результат такого підвищення, у багатьох інститутах науковців було переведено на роботу за скороченим робочим тижнем або «добровільно-примусово» відправлено у відпустку без оплати, щоб штатний розпис із новими ставками вклався у виділений фонд заробітної плати – і водночас щоб було збережено відповідні посади, а отже й можливість продовжувати роботу (зрозуміло, що в результаті такого «підвищення» реальна заробітна плата радше зменшувалась).

Ось що каже, наприклад, керівник одного з інститутів:

– Ми встановили скорочений робочий тиждень – у нас тепер три вихідні дні й у четвер офіційно працюємо лише чотири години, крім того, скоротили дві посади, але все одно фонду заробітної плати не вистачає. Що робити – не знаю!..

– А для тих, кого не скоротили, заробітна плата все-таки підвищилась?

– Звідкіля?! Реально вони отримуватимуть навіть трохи менше, ніж до «підвищення». Але все ж матимуть можливість працювати! Без цього нам просто не вдасться завершити цілу низку досліджень.

Ніхто не підраховував, наскільки поширений такий підхід, але маю підстави твердити, що схожа ситуація нині склалася в більшості інститутів Національної академії наук України.

Проте такий безпрецедентний у нинішньому світі темп знищення наукового потенціалу країни, мабуть, видався нашим фінансистам замалим, і вони винайшли спосіб його прискорити: відразу за черговим підвищенням заробітної плати науковців на 25 %, проведеним у грудні минулого року,

було оголошено, що відповідно до бюджету 2016 р. витрати на наукові дослідження й розробки буде суттєво зменшено (див. преамбулу). Якщо врахувати ще й нечуване зростання всіх комунальних платежів, і те, що у 2016 р. прогнозують велику інфляцію, стає зрозумілим, що, попри всі протести й аргументи громадськості, удар по науці буде надзвичайно потужним.

Невдовзі директорів наукових установ попросили підтвердити, що останнє підвищення заробітної плати фактично компенсувало інфляцію гривні в 2015 р. (тобто потреби в індексації, якої вимагають профспілки й опозиція, вже немає, хоча навіть найоптимістичніші оцінки інфляції за минулий рік називають щонайменше 42 %!!!). Попри загальні подив і обурення неприкритим цинізмом цього звернення, не виключено, що деякі директори наукових установ таки написали ці листи, щоб не псувати відносин із владою.

Якщо в перші десять-п'ятнадцять років скорочення наукового потенціалу ще супроводжувалося деклараціями про необхідність переведення вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку, а отже, про необхідність спиратися на передову науку, то зараз і про такі декларації вже забули й стали розглядати науку як найбільш безболісний напрям економії бюджетних коштів. Хоча це теж ілюзія, адже витрати на науку вже складають таку мізерну частку бюджету української держави (0,25 % ВВП), що навіть якщо їх повністю скасувати, бюджет цього практично не відчує. Мало того, бюджет може навіть втратити, адже податки та внески в соціальні фонди сплачуються з усіх надходжень – і з бюджетних, і з тих, які отримують наукові установи від замовників. Тобто наука в сукупності своїй часом повертає до бюджету через податки більше, ніж їй виділяє держава.

Проте, звичайно, є й інші мотиви – дехто ласим оком поглядає на майно наукових установ, усе ще чимале й досі не приватизоване.

Виникає питання, кому належить авторство цієї лицемірної політики, цього підступного знуцання над людьми. Чи може, це просто бюрократичний недогляд, які нерідко трапляються в нашій державі? Ні, не недогляд. Про це свідчить нещодавно отримана інститутами сувора вимога привести штатні розписи у відповідність із новими умовами оплати в межах наявних коштів. Тобто по суті – це директива різко скоротити кількість працівників-науковців. Можна підрахувати, наскільки це серйозно, наприклад для інститутів НАН України: якщо кількість робочих днів на 5 менша – це значить, що місяць стає «коротшим» на 25 %, а отже й фонд заробітної плати зменшується приблизно на чверть. За незмінності посадових окладів це означало б зменшення кількості працівників на стільки ж. Але ж оклади зросли, тож і після такого скорочення коштів усе одно не вистачить, тому скорочення має бути ще більшим. Це для академії. Проте з наведених у преамбулі даних можна зробити висновок, що для інших наукових установ зменшення асигнувань буде значно більшим, тобто чотириденний робочий тиждень тут не допоможе – доведеться цілу низку наукових установ просто

ліквідувати. І якщо на зменшення кількості науковців в Україні удвічі до 2014 р. знадобилося 9 років, то наші «інноватори», якщо їх не зупинити, можуть домогтися аналогічного результату лише за рік-два.

У світлі наведених вище цифр це означає, що нинішній наш уряд не тільки взяв курс на ліквідацію наукового потенціалу країни, якого досить послідовно дотримувалися більшість попередніх урядів, але й вирішив його впроваджувати значно інтенсивніше.

Нам пояснюють: важко державі, адже фактично ми перебуваємо в стані війни, отже – не вистачає коштів. Аргумент, звичайно, потужний – таки важко... Але чи легше було, наприклад, під час вітчизняної війни з фашистською Германією? Але ж під час тієї надзвичайно важкої – і в людському плані, і в економічному – війни витрати на науку в СРСР було збільшено в 1,2 раза. А відразу по закінченні війни – у 1946 р. – заробітну плату науковців було збільшено в 5–6 разів. А в нинішні часи можна звернути увагу на Китай, де заробітна плата вчених за 15 років зросла у 24 рази. Що це – вияв особливої симпатії до науки й науковців, чи сердечної доброти властей? Зовсім ні – це просто прагматичне розуміння того, що без науки країна не має майбутнього.

Зауважимо, що п. 1. ст. 36 Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», який щойно підписав Президент України, проголошує: «Оплата праці наукового працівника повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для його ефективної самостійної творчої діяльності, підвищення престижності професії наукового працівника, стимулювати залучення талановитої молоді до наукової і науково-технічної діяльності та підвищення кваліфікації наукових працівників». На жаль, ця норма закону в нас явно не виконується, і є великі сумніви в тому, що чинна влада збирається хоч щось зробити в цьому напрямі. Судячи зі заяв, які ми чуємо від Прем'єр-міністра та урядовців, – усе радше навпаки: нав'язлива ідея економії на науці, незважаючи на об'єктивну безперспективність і стратегічну абсурдність такої економії, міцно вкоренилася в їхніх головах.

Як на рівні особистих вражень, так і в результаті спеціальних досліджень вікової структури кадрового потенціалу української науки переконаємося: молодь усе ще йде в науку, але, на превеликий жаль, не затримується в ній надовго. Особливо виразно це видно на прикладі кандидатів наук – у кращому випадку рік-два після захисту дисертації попрацює молодий дослідник у науково-дослідній установі, яка зробила його вченим, і залишає її в пошуках гідної оплати праці. Це можна зрозуміти – прогодувати сім'ю за заробітну плату молодшого наукового співробітника вельми проблематично. Узагалі, з точки зору насичення економіки висококваліфікованими фахівцями це непогано, адже підвищення рівня підготовки фахівців на основі новітнього наукового знання – теж одна з важливих суспільних функцій науки. Але з другого боку, як же бути самій науці? Якщо переважна більшість дослідників найбільш продуктивного віку покидатиме інститути, важко буде забезпечити належну інтенсивність

наукового пошуку. Виходячи з цього, науковці й організатори науки на всіх рівнях намагаються довести, що заробітну плату в науці дійсно треба суттєво підвищити – але ж не таким езуїтським способом, не ціною знищення наукових шкіл і установ.

Тому що можливість працювати – це для справжнього вченого, звичайно, головне, але ж треба ще й жити: заплатити за комунальні послуги, вартість яких фантастично зросла, прогодувати дітей. Тому далеко не всі можуть собі дозволити довго залишатися в нашій забутій вітчизняними владиками науці.

І все ж, попри всі складнощі та негаразди, наука України жива й продовжує працювати. Рідко, прориваючи блокаду замовчування чи й безсовісно-наклепницьких оцінок деяких журналістів і політиків, з'являється доступна широкій громадськості інформація про її звернення.

Зрозуміло, що більшості наших олігархів наука ні до чого: доки можна отримувати надприбутки за рахунок розпродажу ресурсів і дешевої робочої сили, всілякі там інновації в них не викликають інтересу. Але ж хтось у державі повинен думати про майбутнє, зважувати шлях принаймні на один-два кроки вперед! На що можуть розраховувати наші діти й онуки вже через 10–15 років у країні, практично позбавленій наукового потенціалу? Адже далеко не всі вони зможуть влаштуватися вчитися й працювати за кордоном. А без розвитку науки ми неминуче прийдемо й до падіння рівня освіти, і до подальшого зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, зумовленого технологічною деградацією промисловості.

Така Україна – як джерело дешевих трудових ресурсів і сировини (доки ці джерела не вичерпались!) – цілком влаштовує й багатьох наших закордонних «друзів», але чи влаштує вона народ України?!

Тож назріла потреба рішучих дій, спрямованих на відродження вітчизняної науки. Вона все ще жива й видає цілком достойні результати, не вірте розмовам про її безплідність. Нещодавно «Дзеркало тижня» опублікувало інформацію про лише кілька наукових робіт НАН України, економічний ефект від яких багаторазово перевершує фінансування всієї української науки. Далеко не всім відомий, наприклад, і той факт, що на кожную гривню, яку держава витрачає на підтримку КБ «Південне», ця науково-виробнича установа повертає в бюджет 60 грн (чи не за це кілька днів тому без жодних пояснень було звільнено її генерального конструктора?!).

Але значна частина наукових організацій працюють на межі своїх можливостей, по суті виживають, а не розвиваються. Зволікання з наданням їм необхідної підтримки може призвести до незворотних наслідків (сотні науково-дослідних інститутів уже зникли зі статистики і з життя). На першому етапі для цього достатньо незначних на макрорівні коректив державного бюджету. А далі необхідно терміново запровадити реальні стимули збільшення витрат на наукові дослідження з боку виробничих структур – не тільки позитивні, у плані полегшення податкового тиску

шляхом виключення з бази оподаткування коштів, витрачених на замовлення наукових досліджень і розробок. За прикладом деяких європейських держав доцільно було б запровадити й певні покарання за використання застарілих технологій, нехтування можливостями інноваційного розвитку.

23.03.2016

Руйнація Української держави через науку?

Тривожний мітинг львівських науковців 16 березня 2016 р. відбувся після низки подібних заходів у всій Україні, покликаних насправді звернути увагу на українське наукове середовище, яке розвивається (чи самоліквідується) «завдяки» насамперед незадовільним фінансуванню і кадровій роботі (LB.ua).

Вся історія світу однозначно доводить, що якщо держава перестане оптимально фінансувати науку – така держава невдовзі зникає. Тепер навіть визначили критичний нижній поріг фінансування: 0.9 % ВВП. Тут ідеться про сумарне фінансування: і з бюджету, і за рахунок промисловості. Україна у це, на жаль, не вкладається, принаймні в останні роки – на науку виділяється щорічно сумарно 0.6–0.8 % ВВП. Зокрема: за рахунок державного бюджету фінансується фундаментальна наука на рівні приблизно 0.3 %. Хоча існує Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 р., який передбачає державне фінансування науки 1.7 % ВВП. Закон є, але він не виконується. Значною мірою українська наука існує за рахунок ще радянських ресурсів. Крім цього, варто наголосити, що загальні витрати на одного науковця в Україні є нижчими у щонайменше 70 разів (!) за витрати в США і щонайменше втричі менші, ніж в РФ, не кажучи вже про лідера науко-технічного розвитку Японію. Також ми у великому «програші» у порівнянні з країнами ЄС, зокрема – нашими сусідами.

Варто наголосити на тому, що наукове середовище всюди, у тому числі і в Україні, є найбільш аполітичним, найбільш скромним, толерантним тощо. З іншого боку, – науковцям дуже важко і навіть не можливо «навішати лапшу на вуха», оскільки будь-яке повідомлення, звіт чи обіцянку науковці здатні об'єктивно проаналізувати і зробити об'єктивний висновок. Саме тому слова науковців були, є і будуть найбільш авторитетними у суспільстві. Це стало основою вільнодумства у радянські часи. І, що виключно важливо – основою того, що чи не найбільший відсоток із справжніх науковців були серед активістів українського національного відродження наприкінці 80-х – початку 90-х минулого століття, яке очолив Народний Рух України.

Беручи до уваги згадані та не менш важливі інші обставини, на перший погляд дивно, що майже 25 років українська наука фактично самоліквідувалася. Є підстави вважати, що і фінансування, і кадрові рішення, та багато-багато чого іншого блокувалося здебільшого середньою і

низовою ланкою українських владних структур, причетних до забезпечення діяльності української науки, інколи – навіть не зважаючи на позицію і наміри «верхів». П'ята колона? Мабуть це гарно вкладається у одного лідера держави про «несостоявшееся государство Украина».

Особливо дивно це тепер, під час російської агресії, коли варто би було ініціювати зібрання та індивідуальні консультації з провідними українськими науковцями та інженерами, які розуміються на зброї та її компонентах – подібного до того, як це робилося в 40-х роках минулого століття в СРСР, коли творився атомний проект. Звичайно, що це слід би робити не зважаючи на позиції іноземців, подібно до того як колись повівся Ізраїль перед війною з арабськими країнами. Нехай би іноземні спецслужби трохи «порозбивали лоби», намагаючись вивідати, чи не відновлює Україна свій ядерний потенціал. Така ситуація стимулювала б західні країни бути більш рішучими в діалозі з сучасними агресорами.

Очевидно, що занадто мале державне фінансування української науки пояснюється браком грошей у державному бюджеті. І це логічно, адже вільних грошей у бюджеті дійсно не було, нема, і не скоро будуть. А якби й з'явилися, то їх виділять тим, хто менш коректний, ніж науковці і вмів агресивніше протестувати. Але ж інші питання в науці, зокрема кадрові та організаційні, менше залежать від фінансів. Їх можна і треба вирішувати негайно.

З усього виходить, що розвиток української науки і науково-технічної галузей має бути пріоритетом для нашої держави. Зокрема, у нас треба негайно реструктуризувати економіку, яка має розвиватися насамперед на основі українських наукових напрацювань; змінити підходи до фінансування науки і науково-технічної діяльності, забезпечуючи їх розвиток, а не виживання; забезпечити кадрову і організаційну роботу науки в інтересах української держави тощо. Саме так планували діяти українські державники на початку 90-х років минулого століття. Але їх, на жаль, не почули. Якщо ж цього не буде зроблено, треба буде й далі дивуватися тому, що українські наукові та інженерні таланти працюють на інші нації, в цілому світі. А відтак, – бути готовим до того, що таким чином здійснюється ліквідація української держави.

Суспільні виклики і потреби

Українська наука і проблеми формування інформаційного суспільства

16.03.2016

Президент затвердив Стратегію кібербезпеки України

Президент П. Порошенко підписав [Указ](#), яким увів в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня «Про Стратегію

кібербезпеки України» ([Офіційне інтернет-представництво Президента України](#)).

У документі наголошується, що разом з перевагами сучасного цифрового світу та розвитком інформаційних технологій, нині активно розповсюджуються випадки незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, персональних даних, незаконних фінансових операцій, крадіжок та шахрайства у мережі Інтернет. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися для здійснення терористичних актів, зокрема шляхом порушення штатних режимів роботи автоматизованих систем керування технологічними процесами на об'єктах інфраструктури. Більшого поширення набуває політично вмотивована діяльність у кіберпросторі у вигляді атак на урядові та приватні веб-сайти в мережі Інтернет.

У концепції зазначається: «Економічна, науково-технічна, інформаційна сфера, сфера державного управління, оборонно-промисловий і транспортний комплекси, інфраструктура електронних комунікацій, сектор безпеки і оборони України стають все більш уразливими для розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб у кіберпросторі. Цьому сприяє широка, подекуди домінуюча, присутність в інформаційній інфраструктурі України організацій, груп, осіб, які прямо чи опосередковано пов'язані з Російською Федерацією».

Метою Стратегії кібербезпеки України є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави.

Основу національної системи кібербезпеки становитимуть Міністерство оборони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служба безпеки України, Національна поліція України, Національний банк України, розвідувальні органи.

Стратегія передбачає комплекс заходів, пріоритетів та напрямів забезпечення кібербезпеки України, зокрема, створення і оперативну адаптацію державної політики, спрямованої на розвиток кіберпростору та досягнення сумісності з відповідними стандартами ЄС та НАТО; формування конкурентного середовища у сфері електронних комунікацій, надання послуг із захисту інформації та кіберзахисту; залучення експертного потенціалу наукових установ, професійних та громадських об'єднань до підготовки проектів концептуальних документів у цій сфері; підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі; розвиток міжнародного співробітництва та підтримку міжнародних ініціатив у сфері кібербезпеки, у тому числі поглиблення співпраці України з ЄС та НАТО.

Крім того, РНБО доручила Кабінету Міністрів разом із СБУ, Службою зовнішньої розвідки та за участі Національного інституту стратегічних досліджень затвердити у двомісячний строк план заходів на 2016 р. із

реалізації Стратегії кібербезпеки України та надалі розробляти і затверджувати такі плани щороку та інформувати про стан реалізації.

Також рада вирішила утворити Національний координаційний центр кібербезпеки як робочий орган РНБО.

31.03.2016

Верховна Рада України прийняла Постанову «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України”»

Зокрема, згідно з Постановою, Кабінету Міністрів України рекомендовано під час підготовки програм діяльності Кабінету Міністрів України, а також розробки проектів Державних програм економічного і соціального розвитку України та проектів законів про Державний бюджет України на 2017 р. та наступні роки, інших проектів законів України, прийнятті нормативно-правових актів, які стосуються галузі інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційного простору України, враховувати рекомендації, зауваження та пропозиції, висловлені учасниками парламентських слухань ([Офіційний веб-портал Верховної Ради України](#)).

Також Кабінету Міністрів України рекомендовано до 1 липня та до 1 грудня 2016 р. поінформувати Верховну Раду України щодо виконання Рекомендацій парламентських слухань, схвалених цією Постановою. Відповідний проект Постанови зареєстровано за [№ 4198](#).

21.03.2016

МОН співпрацюватиме з розробником бібліографічної та реферативної бази даних SCOPUS

21 березня 2016 р. міністр освіти і науки України С. Квіт і голова правління компанії Elsevier B.V. (Королівство Нідерландів) Йонг Сук Чі підписали Меморандум про взаєморозуміння між міністерством і компанією «Ельсевір» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У підписанні Меморандуму також взяли участь заступник міністра освіти і науки М. Стріха, директор по роботі з органами державної влади компанії «Elsevier B.V.» М. Фатхуллін, представники міністерства.

С. Квіт підкреслив важливість співпраці Міністерства освіти і науки з компанією «Елсевір» – одного з найбільших у світі видавництв наукової, технічної і медичної інформаційної продукції, розробником та власником бібліографічної та реферативної бази даних SCOPUS.

«З прийняттям нових Законів України “Про вищу освіту” і “Про науку і науково-технічну діяльність” ми розглядаємо нашу співпрацю з точки зору забезпечення нового якісного рівня, оцінки якості наукової діяльності українських університетів і наукових установ із застосуванням зовнішніх критерії оцінювання», – підкреслив міністр.

Заступник міністра М. Стріха звернув увагу на важливість присутності наукових публікацій українських учених у визнаних міжнародних наукових виданнях, які входять у провідні бібліографічні бази, що є важливою умовою налагодження міжнародних наукових контактів українськими вченими та, зокрема, кар’єрного зростання молодих науковців.

Голова правління компанії Elsevier В.В. Йонг Сук Чі підтвердив намір компанії розвивати співпрацю з Міністерством освіти і науки, що спрямована на подальше зміцнення наукового і освітнього процесу в Україні.

Зокрема, «Ельзевір» розгляне можливості для формування інформаційних рішень, адаптованих до науково-дослідних й освітніх потреб української науки і суспільства, а також інструментарію застосування аналітичних даних, що належать компанії, у роботі відповідних інформаційно-аналітичних систем міністерства.

Окрім того, сторони вивчать можливості надання особливих умов отримання доступу наукового співтовариства України до повнотекстового контенту через Science Direct і до реферативної бази даних, а також до індексів цитування через Scopus для університетів і наукових організацій України.

З метою підвищення рейтингу українських наукових досліджень у світовому медіа просторі сторони домовилися про запровадження у 2016 р. премії Scopus Award Україна в рамках глобальної ініціативи Ельзевір, що визначатиме дослідників широкого спектра дисциплін (таких як природничі науки, медицина, фізика, соціальні та гуманітарні науки, хімія, математика, матеріалознавство, сільське господарство, науки про навколишнє середовище тощо).

Слід зазначити, що компанія «Ельзевір» – найбільше у світі видавництво наукової, технічної і медичної інформаційної продукції і послуг. Співпрацюючи зі світовими науковими спільнотами, компанія видає більш ніж 2000 журналів і 1900 нових книг щорік. Окрім друкарської продукції, видавництво пропонує такі інноваційні електронні продукти і ресурси, як ScienceDirect, MD Consult, Scopus, а також бібліографічні і реферативні бази даних в електронному вигляді. Компанія «Ельзевір» має понад 70 представництв по всьому світу.

28.03.2016

В Україні для студентів почав функціонувати портал про навчання у країнах ЄС і НАТО

В Україні розпочав свою роботу новий проект, який сприятиме підвищенню мобільності студентської молоді в рамках європейського і євроатлантичного простору – портал eepro.info. Цей інформаційний ресурс складається з освітньої і правової частин. Портал створено за сприяння Міністерства закордонних справ Естонської Республіки ([Міністерство освіти і науки України](#)).

На думку координатора проектів Посольства Естонії в Україні А. Михайлової, eepro.info надасть можливість користувачам отримати повну інформацію про освіту закордоном, допоможе українським студентів дізнатися про Європу і світ.

«Портал дозволить абітурієнтам, студентам, науковцям значно зекономити свій час. Адже раніше, щоб знайти цікаву навчальну програму, молодій людині необхідно було передивитися з десятків сайтів, витратити декілька годин», – зазначив автор проекту, секретар групи міжпарламентських зв'язків між Україною та Естонією М. Колібабчук. Сьогодні знайти інформацію набагато простіше, адже на сайті розміщено все про стипендії, гранти, конференції закордоном. Портал також надає правову допомогу з основних питань, що стосуються прав і обов'язків української молоді як в межах України, так і закордоном.

«Незабаром плануємо викласти на сайт контакти українських громад в різних країнах світу, аби у наших студентів, була можливість безболісно адаптуватися в чужому середовищі – українська діаспора завжди допомагала і допомагає нашим громадянам в проблемних ситуаціях», – поділився планами автор проекту.

Радник міністра освіти і науки України С. Пархоменко зазначив, що Українська держава зацікавлена, аби молодь отримувала європейську освіту, а після завершення поверталася в Україну і вкладала весь свій професійний хист в розбудову країни. «Євроінтеграція неможлива, якщо країною керують люди, які ніколи не були в країнах ЄС. У людини завжди має бути право вільного вибору – одне із засадничих цінностей вільного світу, країн ЄС і НАТО», – підкреслив він.

04.04.2016

Розширене засідання Науково-видавничої ради НАН України

31 березня 2016 р. у сесійній залі Великого конференц-залу НАН України відбулося розширене засідання Науково-видавничої ради (НВР) НАН України за участі почесного віце-президента компанії Thomson Reuters із розвитку контенту та взаємодії з видавництвами Дж. Теста. Під час заходу

було обговорено шляхи розвитку наукових журналів за допомогою наукометричної бази даних Web of Science ([Інноваційна Україна](#)).

У своєму вступному слові на відкриття засідання голова НВР НАН України академік Я. Яцків привітав присутніх і зазначив, що участь у заході беруть участь понад 100 працівників наукових установ академії – видавничих підрозділів, редакційних колегій і редакцій 50 наукових періодичних видань, а також працівники Видавничого дому (ВД) «Академперіодика» НАН України.

Академік Я. Яцків наголосив, що наукові періодичні видання є необхідним елементом розвитку науки і технологій, засобом здійснення комунікації між ученими. Тому надзвичайно важливо, щоб він був добротним і передбачав якісний відбір публікацій, слугував своєрідним фільтром для псевдонаукових статей тощо. Як зазначив доповідач, в Україні статті пишуться здебільшого не для інформування громадськості про нові наукові результати, а для задоволення вимог до кількості наукових публікацій у періодичних виданнях, що необхідні для захисту кваліфікаційних робіт. З огляду на це, у нашій державі існують серйозні проблеми з власними науковими періодичними виданнями, зокрема, з їх якістю та відповідністю міжнародним стандартам. Голова НВР НАН України нагадав присутнім, що на спільному засіданні Президії НАН України та Колегії МОН України, яке відбулося 25 березня 2016 р. (докладніше про це – за посиланням: <http://g.ua/NcVt>), розглядалося і питання про необхідність удосконалення вимог до наукових фахових видань України. Є сподівання, що найближчим часом такі зміни відбудуться. Академік Я. Яцків також відзначив позитивні зрушення, серед яких – відчутне підвищення якості виготовлення наукових періодичних видань НАН України та приєднання академічних видань до системи користування індексами DOI. Значну роль у цьому процесі відіграє консультативна та практична допомога ВД «Академперіодика» НАН України, який розробив Концепцію формування сегмента видавничої продукції академії в електронному середовищі. Важливим компонентом комунікації і майданчиком для обміну досвідом між редакціями є конференція «Наукова періодика: традиції та інновації», щорічно організовувана ВД «Академперіодика» НАН України за підтримки НВР НАН України й активної участі групи науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України. Цьогоріч конференцію заплановано на першу декаду червня.

Менеджер компанії Thomson Reuters із розвитку бізнесу в Україні, Білорусі та Грузії О. Сябенко розповів присутнім про те, що підрозділ наукових досліджень та інтелектуальної власності компанії Thomson Reuters, яка є провідним світовим постачальником аналітичної інформації для бізнесу й науки, надав свої флагманські інформаційні ресурси українському Консорціуму e-VERUM, до складу якого увійшли 100 вітчизняних вищих навчальних закладів і наукових установ. Така співпраця, за його словами, має на меті підвищити наукову й публікаційну активність і продуктивність

українських учених, вивести міжнародне наукове співробітництво вітчизняних вищих навчальних закладів і наукових установ на новий рівень, а також простимулювати фінансування дослідницьких проектів за рахунок грантів і наукового співробітництва. Керівництво НАН України та її установ тепер матиме додаткові інструменти для стратегічного планування розвитку дослідницьких організацій, а також управління ним. О. Сябренко у своєму виступі наголосив на унікальній користі наукометричної бази даних Web of Science для видавців – у напрямі міжнародного розвитку й розвитку наукового потенціалу.

Почесний віце-президент компанії Thomson Reuters із розвитку контенту і взаємодії з видавництвами Дж. Теста розповів про процес відбору журналів для флагманських індексів наукового цитування (SCIE, SSCI, AHCI), які становлять ключову колекцію бази Web of Science, та до нового Індексу цитування джерел, що з'являються (ESCI). Він зауважив, що новий індекс є частиною Core Collection (тобто «Основної колекції» згаданої бази). Усі журнали ESCI проходять обов'язковий, хоч і менш жорсткий відбір. Компанія подбала про те, щоб інформація щодо цитувань журналів нової бази була доступною, проте дані цитування не сприятимуть збільшенню імпаکت-факторів, а для журналів з ESCI імпакт-фактори не розраховуватимуться.

Дж. Теста нагадав присутнім про критерії відбору наукової періодики до наукометричної бази даних Web of Science, серед яких:

- наявність англійської бібліографічної інформації (заголовки, авторське резюме, ключові слова);
- наявність бібліографічних посилань у романському алфавіті;
- наявність рецензування;
- міжнародний склад редакційної ради/колегії;
- міжнародний склад авторів;
- регулярність і вчасність публікування;
- дотримання «Міжнародних редакційних конвенцій» (International Editorial Conventions).

Він наголосив, що, подаючи журнали до цієї бази, необхідно подбати про англійський контент, зокрема, про наявність статей англійською мовою, подання метаданих англійською мовою та відповідність міжнародним редакційним правилам. До того ж, слід враховувати, що, отримавши відмову, журнал може повторно подавати заявку на включення до індексів Web of Science не раніше ніж за два роки. Але варто пам'ятати, що якщо виданню відмовлено у включенні до одного з основних, флагманських індексів, то для нього залишається можливість одразу подавати заявку й бути включеним до ESCI. Перед поданням потрібно перевірити відомості про видання в реєстраційній базі даних Ulrich's Periodicals Directory, а саме – стандартний номер періодичного видання (ISSN). Найкраще взяти окремий ISSN на електронний відповідник друкованої версії періодичного видання. При цьому

необхідно враховувати, що електронна й паперова версії видань мають бути тотожними: жодні розбіжності між ними є не припустимими.

Рішення про включення до бази Web of Science ухвалюється компанією Thomson Reuters на підставі аналізування трьох послідовних випусків журналу, які слід надати одночасно (можна надсилати їх паперовий примірник). Мова наповнення журналу не має значення, однак вихідну інформацію видання, метадані і бібліографічні списки кожної статті необхідно дублювати англійською. Якщо журнал має онлайн-версію, можна, не надаючи паперових примірників, долучити до заявки посилання на його інтернет-ресурс, а в разі відтермінування викладення повного тексту статей – надіслати повні PDF-файли відповідних номерів.

Крім того, Thomson Reuters не вважає перешкодою наявність доцільного самоцититування.

До індексів Thomson Reuters можуть бути включені політематичні (мультидисциплінарні) наукові періодичні видання. Проте, на думку Дж. Теста, потрібно зважати на високий рівень конкуренції, адже мультидисциплінарними є такі видання, як, наприклад, всесвітньо відомі журнали Science і Nature.

Можливим також є подання до індексів серій книг.

Детальніше з інформацією щодо Web of Science можна ознайомитися у презентаціях, люб'язно наданих Дж.Теста та О. Сябренко:

[Процес відбору часописів до ключової колекції Web of Science...](#)

[Web of Science: для наукових часописів України](#)

04.03.2016

В НАН України обговорили шляхи вдосконалення офіційного сайту Академії

3 березня 2016 р. відбулася зустріч віце-президента НАН України, директора Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України, голови Комісії по роботі з науковою молоддю НАН України академіка А. Загороднього з молодими науковцями академії ([Національна академія наук України](#)).

Захід було присвячено обговоренню питань удосконалення структури й організації офіційного інтернет-порталу НАН України – з метою якомога повнішого представлення здобутків академії широкому загальному користувачів всесвітньої мережі. У зустрічі взяли також участь директор і співробітники Центру практичної інформатики НАН України, які займаються забезпеченням підтримки функціонування сайту, представники науково-організаційного відділу Президії НАН України, Відділення інформатики НАН України, молоді вчені.

Віце-президент НАН України академік А. Загородній у своєму вступному слові наголосив, що, з огляду на необхідність розширення інформаційної присутності академії в публічному просторі країни, постала проблема поліпшення якості контенту (за формою та змістом) офіційного сайту організації (<http://www.nas.gov.ua>), а також його функціональних характеристик, призначених для забезпечення внутрішньоакадемічних потреб. Учений виокремив дві основні складові цієї проблеми – здійснення технічної підтримки інтернет-порталу та його наповнення. При цьому сайт має надавати всебічну інформацію про діяльність академії – у формі, максимально доступній для різних цільових аудиторій користувачів (зокрема, для представників ЗМІ, а також для науковців та ін.), і згідно з усіма сучасними вимогами до таких ресурсів.

Під час зустрічі було заслухано й обговорено доповіді директора Центру практичної інформатики НАН України кандидата технічних наук О. Платонова і старшого наукового співробітника відділу автоматизації програмування Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України кандидата фізико-технічних наук А. Мелашенка, присвячені можливостям подальшої роботи над удосконаленням інтернет-порталу НАН України.

Наостанок академік А. Загородній закликав усіх охочих долучатися до обговорення можливостей удосконалення офіційного сайту НАН України та подавати свої пропозиції з цього питання до 21 березня 2016 р. за адресою: website@nas.gov.ua

17.03.2016

На засіданні Вченої ради розглянули результати комплексної перевірки діяльності НБУВ

У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського відбулося засідання вченої ради, на якому заслухали та обговорили результати комплексної перевірки діяльності НБУВ за 2010–2014 рр. проведеної на виконання відповідного рішення Президії НАН України ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

У засіданні взяли участь заступник голови Комісії з перевірки діяльності НБУВ, заступник директора Інституту історії України НАН України член-кореспондент НАН України Г. Боряк та почесний директор НБУВ академік О. Онищенко.

Висновки та рекомендації Комісії з перевірки діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, сформовані на підставі вивчення стану науково-дослідної, науково-інформаційної, науково-організаційної та фінансово-господарської діяльності НБУВ, аналізу роботи структурних підрозділів, ознайомлення з плановою та звітною документацією, бесід з керівниками структурних підрозділів та науковими співробітниками,

виголосив заступник голови комісії член-кореспондент НАН України Г. Боряк.

Результати комплексної перевірки засвідчили високий потенціал, результативність і динамізм роботи НБУВ як провідного в Україні і знаного далеко за її межами центру досліджень проблем бібліотекознавства, книгознавства, документознавства, соціальних комунікацій та суміжних з ними дисциплін; бібліотечно-інформаційного й науково-видавничого центру, який забезпечує зростаючі потреби сфер науки, освіти, культури, державного управління, інноваційного розвитку України.

Водночас комісія констатувала, що розвиток науково-дослідної, а ще більшою мірою – бібліотечно-інформаційної діяльності НБУВ упродовж останніх років помітно стримується через недостатність фінансування та матеріально-технічного забезпечення. Серед негативних чинників, що впливають на розбудову електронних інформаційних ресурсів, впровадження новітніх дистанційних бібліотечних сервісів, було названо застарілість комп'ютерного та периферійного обладнання, неможливість його заміни через існуючу нині заборону закупівель комп'ютерної техніки. Надзвичайно гострою проблемою для НБУВ є нестача площ для зберігання бібліотечних фондів.

За підсумками проведеної комплексної перевірки Комісія Президії НАН України рекомендувала, зокрема, таке:

- схвалити результати науково-дослідної, науково-інформаційної, науково-організаційної та фінансово-господарської діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського за 2010–2014 рр., визнавши їх такими, що відповідають вимогам до наукових установ НАН України, статутним завданням НБУВ щодо розвитку наукових досліджень та науково-інформаційного забезпечення зростаючих потреб сфер освіти, науки, культури, державного управління, науково-технічного, інноваційного поступу України;

- підтримати основні напрями здійснюваної у НБУВ роботи з удосконалення системи планування, організації досліджень та практичного впровадження одержаних наукових результатів, модернізації науково-інформаційної діяльності, перебудови роботи редакцій наукових часописів НБУВ відповідно до європейських стандартів;

- рекомендувати НБУВ розробити нову перспективну стратегію розвитку бібліотеки, скоригувавши її відповідно до вимог прийнятих у 2015 р. нових редакцій законів України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та «Про вищу освіту»;

- підтримати пропозиції НБУВ щодо вдосконалення чинного законодавства в галузі інформаційно-бібліотечної діяльності.

У контексті обговорення результатів перевірки виступив генеральний директор НБУВ член-кореспондент НАН України В. Попик. Він ознайомив присутніх із ключовими тезами своєї доповіді на засіданні бюро Відділення

історії філософії та права НАН України за результатами перевірки діяльності НБУВ.

В обговоренні висновків та рекомендацій комісії також взяли участь директор Інституту рукопису НБУВ член-кореспондент НАН України Л. Дубровіна, заступник генерального директора НБУВ доктор історичних наук В. Горовий, завідувач відділу бібліометрії та наукометрії СІАЗ НБУВ кандидат технічних наук Л. Костенко.

«Комісія окреслила для нас широку панорамну картину стану справ», – підсумовуючи обговорення, зазначив присутній на засіданні почесний директор НБУВ академік О. Онищенко, а також виголосив кілька тез щодо пріоритетних завдань на перспективу.

Теза перша. В означеному періоді бібліотека продовжувала планову роботу як інформаційний центр подвійного значення: загальноакадемічного і загальнодержавного. Нині ж перед нею постає нове надважливе завдання: консолідувати українознавчі ресурси в інформаційному просторі.

Теза друга. Базовою одиницею інформаційного суспільства, за словами академіка, є мережева установа, з її внутрішньо-корпоративною мережею і мережею зовнішньою. У цьому сенсі важливо відпрацьовувати ідеї, моделі й алгоритми мережевої бібліотеки. Така бібліотека повинна інтегрувати в собі всі наявні інформаційні ресурси, орієнтуватися на новий тип читача, нові форми обслуговування; посилювати освітню діяльність у сфері цифрової культури.

Теза третя. У кризових умовах розумні колективи об'єднуються; орієнтуючись на розвиток, шукають шляхи збереження персоналу.

Учасники засідання розглянули й інші питання порядку денного.

**Горовий В., доктор історичних наук, заступник генерального
директора Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства**

<...> В останні десятиріччя з розвитком інформатизації відчувається зростаюча потреба уніфікації в розробці понятійного апарату процесу наукових досліджень. Це стосується всіх аспектів інтернаціональної за своєю суттю наукової діяльності, у тому числі й узгодження характеристик процесу самого суспільного розвитку. При цьому, як зазначає І. Валлерстайн, «...сьогоднішній вибір в одному відрізняється від попередніх. Це перший вибір, до якого залучений увесь світ, оскільки історична система, в якій ми живемо, вперше охоплює всю планету» [1]. Нині за характеристикою виробничої діяльності цивілізаційний прогрес поділяється на три основні етапи: доіндустріальний – з розвитком добувних видів господарської діяльності, індустріальний – з розвитком технологій обробки і машинним

виробництвом і постіндустріальний – зі зростаючим значенням обробки даних, використанням інформаційних ресурсів, з удосконаленням виробничої і соціальної організації суспільства. Такий поділ охоплює великі проміжки людської історії і є дуже загальним орієнтиром для сьогодення [2] ([Центр досліджень соціальних комунікацій](#)).

Сучасний, постіндустріальний, етап розвитку людства потребує детальнішої градації з точки зору розуміння ієрархії змісту інформаційних процесів, які в ньому відбуваються. А. Турен нове суспільство називає **програмованим**. Таке суспільство, на думку дослідника, є відповіддю на соціальний запит нинішнього етапу еволюції цивілізації, що пов'язаний з розвитком її самоорганізації, підкреслює її властивість «створювати моделі управління і виробництва, організації розподілу і споживання... В цьому плані можна говорити про індустріалізацію інформації, споживання, здоров'я, наукових досліджень і навіть загального навчання» [3].

Використання зазначеного терміна обумовлене насамперед реакцією на об'єктивну потребу самоорганізації суспільства у відповідь на все нові й нові для нього зовнішні виклики. Цей процес прискорюється з посиленням глобальних впливів під дією науково-технічного прогресу, з удосконаленням інформаційних технологій та із зростанням обсягів продукуюваної інформації. У зв'язку з цим ще до появи Інтернету й масового використання електронних інформаційних технологій зростає суспільна увага до проблеми вдосконалення системи соціальних інформаційних комунікацій, потужності та якості інформаційного обігу в суспільстві. При цьому «інформація все більше виявляється пов'язаною з рішеннями, тобто з владою, з можливістю програмувати, а це зумовлено зростаючою потужністю і цінністю засобів комунікації» [4].

Використання терміна «програмоване суспільство» пов'язане з дослідженням процесу накопичення суперечностей суспільства індустріального і характерних ознак формування нового етапу розвитку людства, вперше в його історії на рівні осмисленої самоорганізації. Суперечності знаходили своє відображення насамперед в інформаційній сфері, при всьому тому, що значення цієї сфери в практиці суспільного життя було незрівнянно меншим, ніж нині. Ці суперечності почали проявлятися вже всередині минулого століття. Так, у контексті своєрідного трактування китайцями теорії класової боротьби Лінь Бяо вже тоді заявляв, що «класові битви» кінця двадцятого століття швидше відбуватимуться між націями, ніж всередині їх» [5].

Пізніше, у другій половині ХХ ст., коли суперечності набули певних системних рис, що дало підставу А. Турену прогнозувати появу нового суспільства, дослідник зауважував: «Особливість соціального конфлікту в програмованому суспільстві полягає в тому, що правлячий клас у ньому контролює, здається, всю сукупність сторін соціального життя. Це залишає підлеглим класам говорити і діяти з опорою на соціальну автономію. Таким

чином, вони змушені протистояти соціальному пануванню від імені того, що єдине від нього вислизає, тобто від імені природи» [6]. Розвиток системи інформаційних комунікацій сприяв покращенню доступу до інформаційних ресурсів різним категоріям користувачів. З упровадженням електронних інформаційних технологій, поширенням Інтернету можливості для успішної самоідентифікації соціальних структур, відстоювання цієї самоідентифікації і подальшого культурного розвитку на її основі почали стрімко зростати.

Варто зауважити, що А. Турен, як і деякі інші дослідники другої половини ХХ ст., перебуваючи під враженням активізації наявних соціальних структур і бурхливого розвитку нових, що демонстрували потенціал зростання і не вписувались у закономірності еволюції індустріального суспільства, перспективи програмованого суспільства вбачав на шляху зростання суперечностей держави і суспільства. «Чим слабше інтегроване громадянське суспільство, тим більше воно являє собою мережу з безліччю центрів рішень і областей соціального впливу і тим більше державна сфера відмежовується від сфери суспільства. Тому що перша являє собою галузь історичної зміни, в ній здійснюється підтримка ідентичності соціального цілого в його русі від минулого до майбутнього, де цьому цілому загрожують спільності, що його оточують, між тим як громадянське суспільство – це сукупність складних суспільних відносин з усе більш численними точками конфліктів і переговорів» [7]. Теза про зростання цих суперечностей знаходить відгомін і в наш час [8], хоча нинішній розвиток соціальної структури і система інформаційних обмінів переконують у тому, що ми сьогодні є свідками формування нового, якісно вищого рівня формування суспільства, заснованого на продуктивному використанні його інтелектуального ресурсу. При цьому уявлення про програмоване суспільство в застосуванні до процесів удосконалення соціальної структури нинішнього суспільства у певних ситуаціях може бути виправданим і в сучасних дослідженнях.

Протягом останніх десятиріч нинішнє суспільство, з огляду на еволюцію соціально-інформаційних процесів, з більшим чи меншим успіхом також іменується «суспільством інформаційним» [9], «суспільством знань» та «цифровим суспільством». Кожен із зазначених термінів відображає певні особливості нового суспільства і також є правомірним при аналізі цих особливостей у суспільних процесах сьогодення.

Термін **«інформаційне суспільство»** виник з усвідомленням зростаючого значення процесу активного використання інформаційних ресурсів у перетворюючій діяльності сучасного суспільства. Власне, ідеться про наближення прикладного використання нової інформації саме в перетворюючій діяльності. Адже необхідна для будь-якої осмисленої дії, аж до монотонної, повторюваної багатократно і протягом тривалого часу,

інформація у свідомості людини завжди була тим необхідним мобілізуючим імпульсом, що передує і потім супроводжує цю дію.

Коли ж ідеться про зростаючу роль інформації в людській діяльності, мається на увазі насамперед та її частина, що в умовах прискорення суспільного розвитку використовується в інноваційній діяльності, у реагуванні суспільства на нові виклики. Такий ресурс у своїй сукупності складається з нової, насамперед наукової, інформації, що відображає зміст викликів, які постають перед суспільством, і визначення змісту дій щодо їх нейтралізації, інформації про наявний суспільний досвід з певної проблематики та обслуговуючої інформації, пов'язаної насамперед із функціонуваннями засобів зв'язку.

Д. Белл кілька десятиріч тому зазначав: «По мірі того, як ми наближаємось до кінця двадцятого сторіччя, стає все більш очевидним, що ми вступаємо в інформаційну еру... Нова інформаційна ера базується не на механічній техніці, а на “інтелектуальній технології”, що дозволяє нам говорити про новий **принцип** суспільної організації і соціальних змін. Це також ставить в центр уваги теоретичне знання як джерело оновлення і зміни природи технічного прогресу. Так само це робить значущою й ідею глобалізації...» [10].

Таким чином, нинішнє суспільство, і це особливо помітно в перші десятиріччя його становлення, наближаючи свій інформаційний ресурс до реальної суспільної діяльності, послуговується дуже складною, як іще іноді називають, гібридною, структурою інформаційних ресурсів. Ці ресурси задовольняють потреби наявних іще елементів індустріального виробництва і зростаючі запити суспільства, що трансформується, – його інноваційних інтелектуальних технологій, та все більше зростає значення теоретичного знання як джерела прогресу. Зважаючи на складну систему ресурсів зазначеного періоду за призначенням, на різноманітні системи їхніх носіїв – від паперових до цифрових, термін «**інформаційне суспільство**» є найбільш вичерпним для аналізу процесів трансформації технологій перехідного періоду, а також аналізу закономірностей розвитку інформаційної сфери суспільства з урахуванням постійного оновлення інформаційних технологій.

Цей термін вбирає в себе всю складність взаємозв'язків між соціальною інформацією [11], необхідною для задоволення запитів усього комплексу соціальної практики, відповідних запитів у масштабах від особи до суспільства в цілому. Він відображає інформаційну основу розвитку, від еволюції виробничих сил, удосконалення суспільних відносин, духовного зростання суспільства і до поняття наукового знання, творення вищої форми інформаційного продукту – виробітку й теоретичної систематизації об'єктивних знань про дійсність [12]. Термін «інформаційне суспільство» включає в себе також усі рівні якісних показників визначення інформаційних продуктів, що циркулюють у системі інформаційного обігу, від негативних впливів у процесі передачі в

інформаційних мережах до змістовних показників – рівня наукоємності цих продуктів.

У суспільній практиці якість застосовуваного знання співвідноситься з різними запитами, пов'язаними з його використанням тими чи іншими соціальними структурами суспільства. Ці структури, відповідно, об'єднуються цілями, характеризуються кваліфікацією, інтелектуальним рівнем, реальними можливостями включення до творчої діяльності та іншими факторами.

У ході перетворення науки на реальну виробничу силу, наближення її до реальних перетворювальних процесів у суспільній практиці загострюється потреба структурування знання в процесі його трансформації від складової пізнавальної діяльності, вироблення і теоретичної систематизації нових знань до відображення в технологіях, інноваційних процесах суспільної діяльності. Початок такої систематизації покладено У. Нордхаузом у його аналітичній схемі, у рамках якої «розрізняються два види знання – загальне і технічне, причому це розрізнення пов'язане з корисністю знання у виробництві або ж нового знання, або ж більшої кількості товарів» [13]. Розширення цього процесу спостерігає Д. Белл, зазначаючи, що «радикально новим явищем сьогодні стала кодифікація теоретичних знань і та важлива роль, яку вона відіграє у створенні як нових знань, так і у виробництві товарів і послуг» [14].

Таким чином, ми бачимо, що із зростанням впливу знання на еволюцію суспільства сфера його застосування набуває все більшого значення і схиляє дослідників до її самостійного розгляду. У зв'язку з цим деякі з них, не виключено, з певною поспішністю, приймають реалії сьогодення за реалії **суспільства знань**. У той самий час, на думку заступника генерального директора ЮНЕСКО з питань комунікації та інформації А. В. Хана, інформаційне суспільство є функціональним блоком суспільства знань. Це можна пояснити тим, що концепція інформаційного суспільства пов'язана з ідеєю технічних інновацій, тоді як суспільство знань охоплює соціальні, культурні, економічні, політичні та інші аспекти суспільних перетворень, а також більш широкий та багатогранний погляд на розвиток суспільства майбутнього. Через те концепція «суспільства знань» краще відображає складність та динамізм змін у суспільстві ніж концепція «інформаційного суспільства» [15].

У цьому разі цінним є насамперед сам факт поділу знаннєвої сфери на складові. Водночас звуження функціонального призначення концепції інформаційного суспільства лише до «технічних інновацій» є невиправданим. За такого підходу з арсеналу пізнавальної діяльності суспільства викреслюється гуманітарне знання, що суперечить сучасним поглядам на значення цих наук «як способу впорядкування знань» [16], як процесу возз'єднання так званих двох культур – природничих і гуманітарних наук; організаційне возз'єднання і новий

розподіл суспільних наук і визнання за ними центральної ролі у світі знань [17].

Очевидно, при розрізненні термінів продуктивним може стати підхід на основі класичного представлення знання як результату пізнавальної діяльності, у наш час насамперед наукової, що підтверджується суспільною практикою. Однак у сучасних умовах, з урахуванням нинішніх темпів розвитку суспільного життя, підтвердження практичною діяльністю не завжди вкладається в часові рамки, пов'язані з подальшим розвитком наукової діяльності. Тому останнім часом до співставлення результатів наукової діяльності із суспільною практикою застосовуються деякі нові підходи. Зокрема це пов'язано з перевіркою нових результатів в умовах штучного моделювання реальних суспільних процесів у лабораторних умовах з прискоренням, зі співставленням з логікою розвитку раніше напрацьованого знання та з порівнянням зі здобутками суміжних і інших наук. З цього приводу І. Валлерстайн справедливо зауважує, що «не існує вагомих причин припускати, що найбільш ефективні спроби перебороти незнання можуть бути здійснені в тій вузькій сфері, де воно було виявлене. Фізик може стикнутися з проблемами, вирішення яких вимагатиме знань, що раніше належали до біології чи філософії» [18]. Продовжуючи думку, сьогodнішній рівень знань можемо визначати як опосередковану і певною мірою скоординовану інформацію на основі сучасної пізнавальної діяльності, що базується на виробленій протягом людської історії логіці розвитку суспільного знання.

Визначаючи особливості, яким має відповідати суспільство знань, сучасні дослідники доходять висновку, що «модель “суспільства знань” – це, власне, те саме інформаційне суспільство, якісно збагачене духовним та інтелектуальним потенціалом людства. У такому суспільстві знання рухає економіку, сприяє розвитку продуктивних сил і моральному вдосконаленню суспільства» [19]. Дослідники також відзначають, що «в суспільстві і науці все вагомішу роль починають відігравати символічні методи, а науки інформаційно-кібернетичного циклу висувуються на перше місце.... Поняття “інформаційне суспільство” націлює на інтелектуалізацію знакових систем шляхом зниження їх ентропії» [20].

При осмисленні наведених вище, а також інших характерних особливостей декларованого суспільства знань доходимо висновку про обов'язкову необхідність високого професійного, інтелектуального рівня, необхідного для будівничих цього суспільства, соціально активної його частини. Однак сьогодні ще немає підстав для твердження про те, що соціальна база суспільства знань вже сформована (на рівнях професійному, моральному, загальнокультурному тощо), що створені суспільні механізми ефективної взаємодії в системі «суспільний розвиток – нові знання» та що соціальна структура суспільства відповідає вимогам суспільства знань. У зв'язку з цим застосування терміна «суспільство знань» на сьогодні правомірним є поки що в контексті аналізу наступного

після інформаційного етапу розвитку суспільства та в межах аналізу тенденцій розвитку сучасної наукової діяльності.

Взагалі, для останніх десятиріч у зв'язку з бурхливим розвитком технологічного прогресу у сфері інформаційних технологій стала характерною ідеалізація можливостей тих чи інших технологій і перенесення перспектив їх упровадження на прояви всього суспільного прогресу. Так, наприклад, Ян ван Дейк у своїй книзі «**Мережеве суспільство**» (De Netwerkmaatschappij) визначає це суспільство як таке, у якому комбінація соціальних мереж і медіа мереж формує їхній основний спосіб організації і найважливіших структур від особистісного до кожного з рівнів соціальної структури суспільства. І, таким чином, підкреслюється значення розвитку системи соціальних комунікацій постіндустріального суспільства.

Поява терміна «**цифрове суспільство**» пов'язана з розвитком успішно сприйнятих суспільною практикою цифрових технологій. Ці технології швидко витісняють застосовувані на старті впровадження електронних інформаційних технологій аналогові, демонструючи значно вищу якість передачі інформації, точність і, що дуже важливо в контексті зростаючих обсягів інформаційних обмінів, компактність інформаційних продуктів.

Д. Тапскотт виділяє при цьому дванадцять вузлових ознак нового суспільства [21], серед яких ключовими є орієнтація на знання, цифрова форма представлення об'єктів, віртуалізація виробництва, інноваційна природа розвитку, інтеграція, конвергенція, динамізм, глобалізація тощо. Українські дослідники також вважають, що «цифрова культура є матрицею цих процесів, котра за своєю гнучкістю, операційністю та мобільністю виявляється значно ефективнішою за моделі системного бачення та відповідної організації економічних процесів. Тому масштабна інтеграція в цифрову культуру українського суспільства на його різних соціальних рівнях лише посилить ділову активність, зростання соціального капіталу, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної освіти і науки. Наявність цифрової культури суспільства – головна ознака його успішності в усіх секторах життєдіяльності країни» [22]. Однак при цьому варто зауважити, що такі висновки в умовах нашої дійсності мають значною мірою лише споглядалне значення, оскільки про значення впровадження цифрових технологій можна говорити лише в тих вузьких сферах суспільної діяльності, де впроваджені електронні інформаційні технології і де є достатній для обігу ресурс електронної інформації, без необхідності залучення до цього обігу інформації на інших носіях. Автори процитованого вище матеріалу також погоджуються, що «рівень розвитку цифрової культури українського суспільства є недостатнім, зокрема це стосується регіонального виміру проблеми. Якщо подивитися на соціальну стратифікацію України та на рівень «комп'ютеризації», «інформатизації» регіональних шкіл, закладів культури та освіти, стає очевидним, що в нашій країні у соціальному та інтелектуальному плані співіснують як «модерні», так і «постмодерні»

сегменти, поняття й цінності індустріальної і постіндустріальної (постінформаційної) доби» [23].

Повертаючись до проблеми термінології, що характеризує специфіку розвитку різних аспектів постіндустріального суспільства, видається за правомірне на нинішньому його етапі використовувати всі основні терміни, поширені в суспільній практиці. Адже вони опираються на ті чи інші реальні характерні особливості нового суспільства. На етапі переходу до якісно нового стану інформаційного забезпечення суспільної еволюції видається правомірним використання кожного з них для характеристики певних процесів, від універсального «інформаційне суспільство», що ґрунтується на широкому спектрі технологій – від традиційних до цифрових, до терміна «цифрове суспільство», що виходить з уже наявних ресурсу цифрової інформації, відповідних технологій та соціальних структур суспільства. Перспективи цього, останнього в розглянутому термінологічному спектрі, суспільства, як і майбутнього суспільства знань і, не виключено, з розвитком інформаційних технологій нових його модифікацій будуть залежати і надалі від суспільних запитів на розвиток, від наявного інформаційного ресурсу розвитку і технологій нового інфотворення, від розвитку технологій інформаційних обмінів у суспільстві і від можливостей узгодження з цими процесами його соціальної структури.

Список використаних джерел

1. *Валлерстайн И.* Конец знакомого мира: Социология XXI века / пер. с англ. – Москва : Логос, 2003. – С. 183.
2. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / пер. с англ. – Москва : Academia, 1999.
3. *Турен А.* Возвращение человека действующего. Очерк социологии / пер. с фр. – Москва : Научный мир, 1998. – С. 130–131.
4. Там само. – С. 136.
5. *Lin Piao* Long Live the Viktory of People’s War // New China News Agency. September 2. 1965 ; англ. переклад у кн.: Griffiths S.B. Peking and People’s War. N.Y., 1966. P. 51–114.
6. *Турен А.* Возвращение человека действующего. Очерк социологии / пер. с фр. – Москва : Научный мир, 1998. – С. 138.
7. Там само. – С.143.
8. *Сорос Дж.* Про глобалізацію / пер. з англ. – Київ : Основи. – 2002. – С. 19–20.
9. *Иноземцев В.* Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. – Москва : Логос, 2000. – 302 с.
10. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / пер. с англ. – Москва : Academia, 1999.
11. Див.: *Горовий В.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс. – Київ, 2010. – С. 56–87.

12. Советский энциклопедический словарь. – Москва : Советская энциклопедия, 1986. – С. 866–867.
13. *Nordhaus W.* Invention, Growth and Welfare : A Theoretical Treatment of Technological Change. Cambridge, 1969.
14. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / пер. с англ. – Москва : Academia, 1999.
15. На пути к обществам знаний: Интервью с заместителем Генерального директора ЮНЕСКО по вопросам коммуникации и информации г-ном А.В. Ханом // Наука в информационном обществе: Информационное издание / сост. Е. И. Кузьмин, В. Р. Фирсов. – Санкт-Петербург, 2004. – С. 22–26.
16. *Валлерстайн И.* Конец знакомого мира: Социология XXI века / пер. с англ. – Москва : Логос, 2003. – С.187.
17. Там само. – С. 323.
18. Там само. – С. 326.
19. *Кушерець В.* Від Товариства «Знання» до суспільства знань // Знання – інформаційний портал. – 2010. – 01.03. – Режим доступу: <http://www3.znannya.org.ua/node/30>.
20. *Найдьонов О. Г.* Інформаційне суспільство як суспільство знань. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/7213/2/Naydionov.pdf>.
21. *Танскотт Д.* Електронно-цифрове общество: Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта / пер. с англ.– Киев : INT Пресс; М.: Рефл-бук, 1999. – 432 с.
22. «Питання розвитку цифрової культури українського соціуму». Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1631/>.
23. Там само.

Міжнародний досвід

09.03.2016

Відкриття міжнародного наукового інтернет-порталу

Швейцарський національний науковий фонд (Swiss National Science Foundation) оголосив про запуск нового наукового інтернет-порталу Sciencegeist.com ([Національна академія наук України](#)).

Сайт пропонує щоденні новини, а також щотижневий інформаційний бюлетень, присвячений питанням міжнародної політики в галузі науки, а також постійно зростаючий архів наукових статей із зазначеної тематики.

Міжнародна політика в галузі науки опікується проблемами наукового рецензування, відкритості наукових результатів, кар'єрного росту учених та зміни поколінь у науці. Головна мета порталу – сприяти розвитку міжнародної політики в галузі науки та поінформованості наукового співтовариства стосовно актуальних наукових досліджень, їх оцінки та фінансування, а також про шляхи донесення оперативної інформації щодо отриманих наукових результатів до широкої громадськості.

Швейцарський національний науковий фонд запрошує усіх охочих до активного користування новим сайтом, відвідати який можна за посиланням: <http://www.sciencegeist.com/>

09.03.2016

Проект «ЕaPConnect» забезпечит високоскоростний доступ к науко-образовательной сети Европы

Пан-Европейская мультигигабитная научно-образовательная сеть GEANT (Gigabit European Advanced Network Technology) в настоящее время по 44 различным направлениям располагает сетевой инфраструктурой протяженностью 50 тыс. км и на высоком уровне оказывает услуги 43 странам, 10 тыс. организациям и более 40 млн пользователям ([Национальная академия наук Азербайджана](#)).

Для создания объединяющей страны Восточной Европы региональной высокоскоростной сети по науке и образованию и подключения этих стран в электронную научную инфраструктуру Европы по инициативе и при координации Ассоциации GEANT реализуется проект EaPConnect (Eastern Partnership Connect), финансируемый Европейской комиссией.

Об этом сообщил глава отдела международных связей Института информационных технологий НАНА, доктор философии по технике В. Мусаев в ходе своего выступления в связи с реализацией проекта EaPConnect – компьютерной сети стран Восточного партнерства (ВП). Отметил, что основная цель проекта является обеспечение участия ученых, исследователей, преподавателей и студентов из стран региона Восточного партнерства в сотрудничестве в сфере исследований и образования. EaPConnect нацелен на устранение цифровой разницы между странами Европы и ВП, обеспечение высокоскоростного доступа стран ВП в Европейские сети и научно-информационные ресурсы.

В. Мустафаев также подчеркнул, что в целях расширения возможностей научно-компьютерной сети AzScienceNet, которая предлагает сетевые услуги и технологии всем научным учреждениям и организациям НАНА, налаживаются тесные связи сотрудничества с соответствующими структурами Европейского Союза.

Далее выступил академик-секретарь НАНА, директор Института информационных технологий НАНА, академик Р. Алгулиев. Отметив, что сотрудничество Азербайджана с Европой в области науки и образования является одним из приоритетных направлений государственной политики, академик сообщил, что в стране предпринимаются важные шаги, направленные на ускорение этого процесса. В результате проводимой главой государства успешной внешней политики повышается конкурентоспособность национальной экономики страны, которая в свою

очередь создает условия для занятия достойного места национальной продукции на мировом рынке.

Достижение устойчивого экономического роста и прогресса за счет развития ненефтяного сектора занимает важное место в стратегии дальнейшего развития Азербайджанской Республики. Одной из основных опор такого развития является ИКТ. В настоящее время наряду с нефтепроводом между Европой и Азербайджаном, в рамках проекта Euronect для науки также создается «широкополосная сеть Интернета». Это является важным шагом в реализации перехода от нефтяной стратегии к стратегии ИКТ.

По словам академика, с целью интеграции в европейскую электронную научную среду благодаря техническим возможностям завоевавшего статус национального оператора AzScienceNet посредством азербайджанского узла в Венгрии GEANT планируется прямое подключение к Европе. Отметив, что в первой половине текущего года планируется участие сотрудников института на заседаниях, организованных в рамках проекта Euronect, Р. Алгулиев подчеркнул необходимость информирования общественности о мерах, предпринятых в НАНА в области интеграции в европейскую научную среду.

«Ожидается возможность использования данной сети 2 миллионами ученых, исследователей и студентов из 700 научных учреждений региона. С 2016 г. планируется получение сетью AzScienceNet возможности стремительного доступа в пан-Европейскую научно-образовательную сеть со скоростью в 1 Гб/с. Обеспечив выход в научную базу и обмен объемной надежной информацией, высокоскоростная широкополосная сеть придаст импульс международному научному сотрудничеству», – отметил ученый. Академик выразил уверенность в том, что достигнутые в рамках проекта научные и технологические новшества внесут большой вклад в научно-образовательную общественность страны.

17.03.2016

Объявлен конкурс на лучшее представление научных достижений 2016 года в средствах массовой информации

В целях формирования целостного позитивного образа науки, повышения ее авторитета, привлечения внимания широких слоев общественности к достижениям белорусских ученых, представления актуальной информации о разработках, проводимых в целях социально-экономического развития страны, стимулирования творческой и профессиональной активности, как журналистов, так и непрофессиональных популяризаторов науки Национальная академия наук Беларуси объявила конкурс 2016 г. с вручением дипломов и денежных премий физическим лицам ([Национальная академия наук Беларуси](#)).

Конкурс будет проводиться по четырем номинациям: лучшая публикация, лучший сюжет (программа) на радио и телевидении, лучшая публикация в научно-популярном издании, лучшее представление достижений Национальной академии наук Беларуси в сети Интернет. По каждой из номинаций присуждается три премии. Выдвижение кандидатур на конкурс осуществляется в порядке и в сроки, установленные Положением о конкурсе на лучшее представление научных достижений в средствах массовой информации. С Положением о конкурсе ознакомиться можно [здесь](#).

Формування та впровадження інноваційної моделі економіки

22.03.2016

Голова Комітету з питань промислової політики та підприємництва Віктор Галасюк взяв участь у «круглому столі» «Промислова нерухомість та індустріальні парки»

У рамках організованого [Ukrainian Building Community](#), «[Асоціація індустріальних парків України](#)» (АІНПУ) та [Better Regulation Delivery Office](#) заходу обговорювали імплементацію Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо зняття регуляторних бар'єрів для розвитку мережі індустріальних парків в Україні)» та перспективи розвитку мережі індустріальних парків в Україні ([Офіційний веб-портал Верховної Ради України](#)).

Голова комітету В. Галасюк зазначив: «Індустріальні парки одночасно є інструментом децентралізації (оскільки дають місцевим територіальним громадам можливість створювати нові робочі місця та залучати іноземні інвестиції, наповнювати місцевий бюджет) та інструментом реалізації державної економічної та промислової політики».

За його словами, індустріальні парки є однією з ключових складових моделі промислової політики, розробленої та затвердженої комітетом. «Індустріальні парки – це один з елементів того інвестиційного “пазлу”, який має скластися для того, аби ми перейшли від “проїдання” до розвитку. Розвитку власної промисловості та економіки», – наголосив В. Галасюк, додавши, що використання цього інструменту допомогло багатьом країнам світу підняти власне виробництво і суттєво збільшити ВВП.

Разом з тим народний депутат зауважив, що задля ефективного запровадження індустріальних парків в Україні потрібен комплекс умов. Так, згаданий вище Закон «встановлює базові “правила гри” – організаційні засади діяльності індустріальних парків в Україні, є досить детально прописаний та містить норми прямої дії, що мінімізують можливість корупційних проявів з боку влади». Разом з тим цього абсолютно недостатньо, адже в інших країнах забезпечується ряд сприятливих умов – потужних податкових, митних та регуляторних преференцій.

У цьому ключі В. Галасюк розповів про законопроекти, що містять дієвий набір стимулів для розвитку індустріальних парків в Україні – проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки» (№ 2554а) та проект Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки» (№ 2555а).

Висловлюючи вдячність усім, хто підтримав прийняття базового законопроекту, голова комітету відзначив, що наразі в парламенті формується «промислове лоббі», якого до недавнього часу, на жаль, не існувало.

21.03.2016

У МОН проведено нараду щодо розпорядження правами ІВ в контексті виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт

17 березня 2016 р. представники Державної служби інтелектуальної власності України (ДСІВ) та Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) узяли участь у нараді, яку проводило Міністерство освіти і науки України (МОН). Зустріч стосувалася питань виконання пункту 7 заходів, визначених у резолюції віце-прем'єр-міністра України В. Кириленка від 06.10.2015 р. № 35364/8/1-15 ([Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»](#)).

Ведучий наради, директор департаменту інноваційної діяльності та трансферу технологій МОН В. Шовкалюк повідомив, що зазначений пункт передбачає необхідність розробки МОН методичних рекомендацій різного змістового напрямлення:

1) укладання договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на службові об'єкти права інтелектуальної власності, що створюються в процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;

2) постановка на бухгалтерський облік нематеріальних активів, що є предметом договорів (контрактів) на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та які укладаються науково-дослідними установами, організаціями;

3) відображення в договорах на виконання НДР та НДДКР питань дотримання комерційної таємниці.

Власне ці питання й стали основними в порядку денному наради.

Крім представників МОН, ДСІВ та Укрпатенту у заході взяли участь співробітники Міністерства фінансів України, Національної академії

медичних наук, Національної академії правових наук, Національної академії наук, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Київського національного університету технологій та дизайну, Інституту інтелектуальної власності Національного університету «Одеська національна юридична академія», Національного технічного університету України «КПІ», Національного університету харчових технологій, Українського інституту науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ).

Під час обговорення питань наради представники Інституту інтелектуальної власності Національного університету «Одеська національна юридична академія» повідомили, що мають напрацювання, які можуть бути взяті за основу під час підготовки методичних рекомендацій. Представники МОН акцентували на вимогах до кінцевого варіанта рекомендацій: наявність посилань на норми чинного законодавства й абсолютна відповідність останнім.

Водночас учасники наради відмітили, що сучасна законодавча база є достатньою для врегулювання питань розпоряджання правами інтелектуальної власності в контексті виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

П. Цибульов, професор Інституту інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія» у м. Києві, зазначив, що питання розподілу майнових прав також врегульовані спеціальним законодавством у цій галузі, зокрема законами України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Крім того, Міністерство фінансів надало рекомендації щодо обліку нематеріальних активів.

В. Дмитришин, представник УкрІНТЕІ, повідомив, що періодично порушується питання про розробку типового договору щодо розпоряджання правами інтелектуальної власності в контексті виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Чинне законодавство передбачає дію принципу спільного розподілу прав у випадку використання договору замовлення або в разі створення об'єктів у зв'язку з виконанням трудового договору, якщо інше не передбачено договором. Якщо ж договору немає, можуть виникати конфліктні ситуації між науково-дослідною установою та творцем, що наводить на думку про потребу розробки типових договорів.

В. Дмитришин відмітив, що право інтелектуальної власності є приватним правом, сторони мають на власний розсуд врегулювати розподіл майнових прав на основі одного з принципів цивільного права – свободи договору. У випадку ж наявності типового договору науково-дослідні установи орієнтуватимуться на вже готовий варіант розподілу прав, хоча він не завжди буде оптимальним.

Слід зазначити, що на веб-сайті ДСІВ в рубриці «Авторське право і суміжні права» розміщені рекомендації щодо правового режиму службових

творів, які, крім загальних питань авторського права, містять положення щодо специфіки виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, а також містять посилання на зразок договору про розподіл майнових прав на службовий твір (цей зразок так само розміщений на вищезгаданому веб-сайті). При цьому типовий договір ДСІВ не нав'язує сторонам якийсь один варіант розподілу майнових прав і залишає вибір способу вирішення цього питання на розсуд сторін договору.

Т. Мостенська озвучила проблеми бухгалтерського обліку нематеріальних активів, які виникали в Національному університеті харчових технологій. Під час дискусії з цього питання також аналізувалися оптимальні шляхи амортизації нематеріальних активів.

Учасники наради обговорювали й низку інших тем: інвентаризація та оцінка нематеріальних активів; застосування Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», схваленого Методологічною радою з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України; вимоги Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності».

П. Цибульов також відзначив, що оскільки не всі матеріальні активи, на які оформлено права інтелектуальної власності, у подальшому використовуються, ті активи, що не мають перспектив практичного застосування, варто списувати на власні затрати й не ставити на баланс.

Деякі учасники наради поділилися інформацією про те, що під час перевірок контролюючі органи звертають увагу на факт поставлення на баланс нематеріальних активів.

Ю. Капіца, представник Національної академії наук, зазначив, що Мінфін надавав рекомендації щодо обліку комп'ютерних програм як нематеріальних активів.

Наприкінці обговорення учасники констатували, що, оскільки багато з розглянутих питань урегульовані в чинному законодавстві, роз'ясненнях та рекомендаціях профільних органів, доцільно провести декілька семінарів щодо різних аспектів розпоряджання правами інтелектуальної власності в контексті виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, оцінки та обліку нематеріальних активів.

На цих семінарах представники науково-дослідних установ можуть озвучити проблемні питання, з якими доводиться стикатися на практиці й відповіді на які можуть бути знайдені під час підготовки МОН методичних рекомендацій.

24.03.2016

Олексій Павленко: плануємо залучити ізраїльських науковців до інноваційних проектів у сільському господарстві

У рамках робочого візиту до Держави Ізраїль міністр аграрної політики та продовольства України О. Павленко зустрівся з головним науковцем Міністерства сільського господарства та розвитку сільських територій Ізраїлю доктором Аві Перлом (Avi Perl), директором центру Kidum при Міністерстві сільського господарства Якобом Муалем Маромом (Jacob Mualen Marom) та представниками Державного науково-дослідного сільськогосподарського центру «Волкані» ([Міністерство аграрної політики та продовольства України](#)).

Під час зустрічі сторони погодилися, що важливим механізмом налагодження та поглиблення двостороннього співробітництва між Україною та Ізраїлем є діяльність Спільної українсько-ізраїльської комісії з питань торгівлі та економічного співробітництва. Було досягнуто домовленості щодо включення питання співробітництва в аграрній науці та дослідженнях у порядок денний чергового засідання комісії.

«Зокрема, ми плануємо запросити представників Державного науково-дослідного сільськогосподарського центру «Волкані» відвідати Україну та зустрітися з українськими науковцями для надання їм технічної допомоги і відповідних консультацій. Також планується обговорити започаткування українсько-ізраїльського інноваційного проекту в аграрній сфері», – повідомив О. Павленко.

29.03.2016

Кличко: Инновационные разработки наших изобретателей должны воплощаться, чтобы улучшить жизнь киевлян

Мэр Киева В. Кличко подписал Меморандум о сотрудничестве по реализации совместных инновационных проектов с ректором Киевского национального университета им. Тараса Шевченко Л. Губерским и председателем Совета директоров предприятий, учреждений и организаций г. Киева А. Осадчим ([LASTNEWS](#)).

«Чтобы город развивался и был современным, мы должны использовать инновационные технологии. Сейчас на выставке в университете мы увидели презентации многих интересных проектов, которые нужно реализовывать. Мы имеем большой потенциал, и вопрос в том, чтобы создать условия, чтобы этот потенциал был реализован», – отметил В. Кличко.

Мэр добавил, что во время каждой поездки за границу интересуется, как технологически развиваются современные города и страны, какие инновационные технологии применяются и что можно и нужно внедрять в Киеве, чтобы сделать жизнь киевлян комфортнее.

«Мы уже реализуем новейшие технологии в управлении городом. Мы изучаем зарубежный опыт. Но в Украине есть много талантливых ученых, в том числе и в стенах этого университета, у Киева большой потенциал. К сожалению, этот потенциал больше используется за рубежом, чем у нас в стране. Наша задача – создать условия, чтобы этот научный потенциал реализовывался в конкретных проектах у нас на Родине, и в частности в Киеве», – подчеркнул В. Кличко.

Он отметил, что столичная власть в первую очередь заинтересована в разработках технологий по очистке воды и оптимизации транспортных потоков. Также мэр заинтересовался разработкой университета – атласом Киева, который был представлен на выставке.

В свою очередь Л. Губерский добавил, что в университете наработано много проектов в сфере энергоэффективности и использования альтернативных источников энергии, разработки в отраслях АПК, медицины и т. п.

«В университете работает 2600 научных работников. Такой научный потенциал не только может, а обязан работать на благо нашего города», – подчеркнул ректор КНУ им. Т. Шевченко.

Мэр рассказал, что в апреле прошлого года столичная власть подписала Меморандум о сотрудничестве с Киевской политехникой по реализации проекта создания инновационного научного городка «Polyteso Сайенс Сити».

«Мы заинтересованы в таком сотрудничестве и с другими столичными высшими учебными заведениями. И сегодняшнее подписание Меморандума о намерениях с Киевским национальным университетом имени Шевченко должно стать первым шагом к реализации совместных проектов в рамках корпорации “Научный парк Киевский университет имени Тараса Шевченко”», – подчеркнул В. Кличко.

Мэр поблагодарил разработчиков и изобретателей, а также отметил, что столичная власть всегда открыта для инноваций.

«Мы будем поддерживать стартапы и давать возможность молодым людям реализовывать себя. Наша задача – чтобы эти молодые разработчики работали на родине. Это и дополнительные рабочие места, и налоги в бюджет, и толчок для развития экономики. Наша задача – чтобы те идеи и проекты, с которыми мы ознакомились, не оставались на бумаге, а были в ближайшее время реализованы», – резюмировал В. Кличко.

16.03.2016

Засідання бюро Президії НААН: Механізм реалізації Програми інноваційно-інвестиційного розвитку НААН 2016–2020 рр.

Основою успішного розвитку аграрного сектору економіки України є розбудова та розвиток інноваційної платформи агропромислового

виробництва, створення затребуваних вітчизняним виробництвом конкурентоспроможних науково-технічних розробок та їх впровадження у вигляді інновацій через ринкові механізми ([Національна академія аграрних наук України](#)).

15 березня 2016 р. відбулося засідання бюро Президії НААН під головуванням президента НААН Я. Гадзала, на якому розглядалося питання про механізм реалізації Програми інноваційно-інвестиційного розвитку НААН на 2016–2020 рр.

У засіданні взяли участь ректор НТУУ «Київський політехнічний інститут», президент Наукового парку «Київська політехніка» М. Згуровський, генеральний директор Наукового парку «Київська політехніка» В. Гнат, ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України С. Ніколаєнко, радник голови Київської ОДА І. Трушенко та ін.

В умовах обмеженого державного фінансування, недостатньої ефективності експериментально-виробничої бази головним пріоритетом підвищення ефективності аграрної науки є створення дієвої системи трансферу інновацій, поширення сучасних технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, методів і способів організації менеджменту в аграрному підприємстві, створення умов для залучення інвестицій в наукоємну сферу АПК. На комплексне вирішення цих проблем спрямована Програма інноваційно-інвестиційного розвитку НААН на ринкових засадах на 2016–2020 рр., яка схвалена Президією НААН 24 лютого 2016 р.

Модель ґрунтується на ефективній державній інноваційній політиці, галузевій структурі науково-методологічних центрів за пріоритетними напрямками АПК, територіальній трансферній інфраструктурі, які забезпечують зв'язок науки з виробництвом, і кооперованому довгостроковому партнерстві науки з економічно активними сегментами АПК України.

Програма відповідає стратегічним напрямкам [Програми сталого розвитку «Україна-2020» Президента України](#) та програми дій Кабінету Міністрів України щодо забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави.

Міжнародний досвід

15.03.2016

Новые научные центры – перспектива Литвы стать страной инноваций

Открытые в Вильнюсе в районе Саулетякё Объединенный центр наук о жизни и Национальный центр физических и технологических наук позволят Литве стать страной инноваций, сказали на торжественной церемонии

открытия центров президент страны Д. Грибаускайте и премьер-министр А. Буткявичюс ([The Baltic Course](#)).

«Когда я читала бумаги, что Литва производит 10 % научных лазеров в мире, это звучит хорошо, но пока не увидишь и не почувствуешь, этого не поймешь. Когда читаешь, что биотехнологий Литва производит вдесятеро больше среднего показателя по Европе, это тоже кажется просто бумагой, когда видишь, понимаешь – у Литвы действительно есть перспектива, Литва действительно будет страной инноваций. Наука Литвы сегодня расцветает красивейшим цветком, мы открываем два очень важных научно-исследовательских центра мирового уровня», – сказала президент на открытии.

Премьер подчеркнул, что в этих центрах сконцентрировано лучшее, что есть у Литвы – это и ученые мирового уровня, и талантливая молодежь, и самое современное исследовательское оборудование.

«Мы сегодня являемся очевидцами воплощенной мечты. Открыла двери литовская научная мекка (...) Работающие здесь ученые создают почти две трети научной продукции Литвы, если измерять ее числом публикаций и патентов», – сказал премьер на открытии центров.

В правительственном сообщении говорится, что общая стоимость проекта Объединенного центра наук о жизни составляет 49,5 млн евро, из которых 14,6 евро выделено из бюджета страны, стоимость проекта Национального центра физических и технологических наук – 69,2 млн евро, из которых 10,4 млн евро выделено из бюджета, а остальные средства – из структурных фондов Евросоюза.

30.03.2016

Представитель НАН Беларуси принял участие в пресс-конференции, посвященной итогам инновационного развития Республики Беларусь за пять лет

30 марта в пресс-центре Дома прессы состоялась пресс-конференция на тему: «Итоги инновационного развития Республики Беларусь за пять лет. Перспективные направления на предстоящий период». В мероприятии принял участие И. Солонович, начальник Главного управления научной, научно-технической и инновационно-производственной деятельности аппарата НАН Беларуси, а также представители Государственного комитета по науке и технологиям Республики Беларусь и Министерства экономики Республики Беларусь ([Национальная академия наук Беларуси](#)).

В своем докладе И. Солонович рассказал о роли НАН Беларуси в инновационном развитии страны и привел следующие факты: общий объем работ, выполненных НАН Беларуси за 2015 г. составил 4,723 трлн р., из которых 2,324 трлн р. – инновационная деятельность. За счет внебюджетных

источников было произведено продукции на 3,178 трлн р. (67,3 % – от общего объема выполненных работ).

«Что касается научных исследований – Национальная академия наук Беларуси является заказчицей всех 12 государственных программ научных исследований, которые выполнялись в эту пятилетку в стране», – отметил И. Солонович. Кроме научной работы НАН Беларуси активно занимается научно-техническими разработками. «В 2015 г. выполнялось 23 научно-технических программы, по 8 из которых НАН Беларуси выступала государственным заказчиком. В рамках данных государственных научно-технических программ НАН Беларуси было выпущено продукции на 2,286 млрд долл. США, из которых на 2,277 млрд долл. США – по разработкам НАН Беларуси», – привел данные начальник Главного управления.

Также начальник Главного управления научной, научно-технической и инновационно-производственной деятельности аппарата НАН Беларуси кратко ознакомил журналистов с созданными в течение 2011–2015 гг. инновационными производствами на базе НАН Беларуси. Всего за это время было создано 49 инновационных производств.

21.03.2016

Дубовик С.

Пройти по инновационному кругу

Научно-практический семинар «От науки к бизнес-инновациям» собрал 15 марта в НАН Беларуси молодых ученых, представителей вузов, бизнес-кругов, а также депутатов Палаты представителей Национального собрания Республики Беларусь. В числе его организаторов – Центр развития молодежного предпринимательства экономического факультета БГУ, Институт социологии и Совет молодых ученых НАН Беларуси ([Навука](#)).

Семинар открыл главный ученый секретарь НАН Беларуси А. Кильчевский. Он заострил внимание молодых коллег на своем опыте организации коммерчески ориентированных научных центров Института генетики и цитологии, который Александр Владимирович ранее возглавлял. Один из таких востребованных продуктов – генетические паспорта. Это способствует привлечению внебюджетных средств в институт, популяризации результатов его работы. А. Кильчевский подчеркнул, что у молодых людей должна быть смелость идти сложным научным путем. Плохо, если, не достигнув результата, не внедрив технологию в реальный сектор экономики, молодой ученый свернет с намеченного пути. Поэтому нужно продвигать свои идеи, зарабатывать законными путями (а их немало), и самореализовываться. Все это приветствуется. В целом семинар был направлен на то, чтобы ученый понимал, как взаимодействовать с бизнесом, который потенциально заинтересован в новых идеях и разработках. Здесь важную роль играет психология. Как отметила в своем выступлении

начальник учебно-научного Центра развития молодежного предпринимательства экономического факультета БГУ, доктор психологических наук Л. Шумская, «мы провели исследования требований работодателей к молодым кадрам в сфере предпринимательства. Среди таких качеств не только профессиональные – опыт работы, профподготовка, знания языков и IT-технологий, но и личные – мотивация достижений, адекватность самооценки, инновационность, навыки общения, социальная ответственность и патриотизм». То есть без идеи и стремления к достижению цели наряду с сопутствующими мотиваторами прийти к успеху весьма сложно.

О своем опыте и понимании нюансов бизнеса молодым ученым рассказал известный белорусский бизнесмен А. Кнырович, успех которого начинался с внедрения научных достижений, а именно с эффективных ресурсосберегающих технологий и материалов для реконструкции и модернизации инфраструктуры современного города еще в середине 90-х годов прошлого века. Сегодня он – бизнес-ангел, человек, который вкладывает немалые деньги в развитие стартап-проектов для их дальнейшей коммерциализации с помощью более крупных инвесторов.

Свое выступление А. Кнырович построил в форме диалога, который аудитория активно поддержала. Он отметил, что сообществом бизнес-ангелов к финансированию принимается лишь около 1 % от всех поданных проектов (за 5 лет из 1.500 одобрено лишь 15). Это говорит о высоких требованиях к современным идеям.

А. Кнырович процитировал основателя компании Apple С. Джобса, который утверждал, что тот, кто придумал продукт, получает 1 доллар; тот, кто произвел, – 10, а тот, кто продал, – 100. «Это не работает лишь тогда, когда вы – монополист», – заметил А. Кнырович. О чем это говорит? Современность диктует свои порядки, а значит, каждый обладатель идеи должен уметь не только генерировать ее, но и правильно позиционировать на рынке. Нужно уметь уловить сдвиг парадигмы: когда продукт, не стоивший существенных денег, вдруг вырастает в цене, становится сверхвостребованным или когда при валютном дисбалансе начинают выигрывать экспортеры продукции за счет более выгодного курса. К тому же важна скорость реагирования, умение оказаться в нужное время в нужном месте. «Мы разрабатывали проектную документацию за месяц, когда как в нормальном режиме на это тратится полгода. Понимали, что от этого зависит успех», – подчеркнул А. Кнырович, говоря о необходимости самомобилизации в определенный период деятельности. В процессе общения также обсуждались проблемы частно-государственного партнерства, бизнес-прогнозов, рисков, мотивации на минимизацию убытков и даже особенности пиара в отношении новых проектов.

В выступлении депутата Палаты представителей Национального собрания И. Клещук была представлена законодательная база Республики Беларусь, направленная на поддержку развития молодежного предпринимательства и создание соответствующей инфраструктуры, а также

высказана мысль об актуальности проблемы воспитания молодых лидеров в сфере науки и организаторов малого наукоемкого бизнеса, их целевой подготовки.

Кроме того, в рамках семинара с докладом о «Проблемах финансирования инициативных проектов ученых» рассказала старший научный сотрудник Объединенного института машиностроения НАН Беларуси О. Баран. Тему обучения предпринимательству затронул студент 4 курса экономического факультета БГУ В. Дашкевич.

Семинар вызвал интерес у молодежи, поскольку к участию в нем были приглашены практики, которые испытали на себе, что значит идти по инновационному кругу от идеи до сбыта готовой продукции. Многим молодым ученым еще только предстоит встать на этот нелегкий путь и внести свой достойный вклад в развитие экономики нашей страны. А потому мероприятия по передаче практического опыта и понимания бизнеса должны быть продолжены.

29.03.2016

Армянский центр «Тумо» возглавил рейтинг самых инновационных школ мира по версии журнала We Demain

Центр инновационных технологий «Тумо» занял первое место в рейтинге десяти самых инновационных школ мира, составленный французским журналом We Demain ([Новости-Армения](#)).

Как сообщается на официальной [странице](#) центра в соцсети Facebook, в число учебных заведений, включенных в рейтинг, вошли, в частности, AltSchool в Силиконовой долине, Fuji Kindergarten в Токио, а также Steve Jobs Schools. «Что и говорить, мы горды оказаться в одном списке с такими школами».

Центр креативных технологий «Тумо» открылся в Ереване в августе 2011 г. Его целью является бесплатное обучение молодых людей от 12 до 18 лет навыкам в ИТ-сфере, их ознакомление с передовыми технологиями, а также предоставление возможности для углубленного изучения интересующих их ИТ-сфер.

С момента создания центра обучение в нем уже прошло свыше 10 тыс. человек. В настоящее время подразделения центра «Тумо» действуют в Дилижане, Гюмри, Степанакерте (Нагорно-Карабахская Республика).

Проблеми енергозбереження

31.03.2016

Україна та Австралія співпрацюватимуть в секторі атомної енергетики та мирного використання ядерної енергії

Під час робочого візиту Президента П. Порошенка до США підписано Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Австралії про співробітництво в галузі використання атомної енергії в мирних цілях. ([Офіційне інтернет-представництво Президента України](#)).

У присутності Президента документ підписали міністр енергетики та вугільної промисловості України В. Демчишин та міністр закордонних справ Австралії Д. Бішоп.

Глава держави також провів переговори з Міністром закордонних справ Австралії Д. Бішоп. «Австралія прагне допомогти Україні диверсифікувати поставки уранової сировини для мирних цілей», – заявила Д. Бішоп після підписання угоди.

Угода між Україною та Австралією передбачає співпрацю в секторі атомної енергетики та мирного використання ядерної енергії. Зокрема, можливі форми співробітництва у напрямі фундаментальних та прикладних досліджень; наукових, технічних та промислових досліджень та розробок; ядерної безпеки, радіаційного захисту та захист навколишнього середовища.

23.03.2016

Вітчизняні установи, що працюють в сфері ядерної енергетики, отримають нові можливості долучитися до європейських науково-дослідних та тренувальних програм.

Кабінет Міністрів прийняв розпорядження щодо формування делегації для переговорів з європейською стороною про асоційовану участь України у Програмі наукових досліджень та навчання Євратом (2014–2018) ([Урядовий портал](#)).

Очолить делегацію міністр освіти і науки України С. Квіт, серед її членів – представники зацікавлених центральних органів виконавчої влади, Національної академії наук, профільних дослідних установ.

Реалізація розпорядження дасть змогу науковцям країни отримати доступ до наукових інфраструктур ЄС ядерної та термоядерної галузей, залучити вітчизняні дослідницькі установи до використання у проектах Програми.

[Текст документа: «Про делегацію Уряду України для участі у переговорах з Європейською Комісією щодо укладення Угоди між Урядом України та Європейським Співтовариством з атомної енергії про наукову і](#)

[технологічну співпрацю та асоційовану участь України у Програмі наукових досліджень та навчання Євратом \(2014–2018\)» № 214-р – редакція від 23.03.2016.](#)

15.03.2016

Створення Фонду енергоефективності увійшло в Програму дій Уряду на 2016 рік

Одним з основних напрямів діяльності уряду в поточному році стане створення Фонду енергоефективності. [Це передбачено планом дій Кабінету Міністрів України на 2016 рік. \(Урядовий портал\).](#)

[Фонд забезпечить енергетичну безпеку](#) і перехід до енергоефективного та енергоощадного використання та споживання енергоресурсів із впровадженням інноваційних технологій.

Передбачається розробити та подати до уряду проект постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін до постанови КМУ від 17 жовтня 2011 р. № 1056 «Деякі питання використання коштів у сфері енергоефективності та енергозбереження». Цей документ удосконалив порядок використання коштів передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження.

Планується також розробити та подати на розгляд уряду проект постанови Кабінету Міністрів України щодо створення Фонду енергоефективності. А це, у свою чергу, забезпечить утворення [міжвідомчої робочої групи](#) щодо координації дій із створення та функціонування цього фонду. Міжвідомча робоча група має подавати пропозиції щодо фінансово-економічного функціонування Фонду енергоефективності, порядку його фінансування, зокрема з урахуванням зменшення в майбутньому витрат на надання субсидій та спрямування відповідних коштів на здійснення заходів з енергоефективності.

Фонд енергоефективності створить умови для посилення комплексності, розширення ринку та поглиблення термомодернізації житлових будинків під час реалізації державної програми стимулювання енергоефективності.

Крім того, заплановано розробити та подати на розгляд уряду проект постанови Кабінету Міністрів України про державну систему моніторингу показників енергетичного балансу. Це вдосконалив діючу методологію моніторингу показників енергетичного балансу з урахуванням кращих світових практик та впровадження нових або відсутніх видів моніторингу (механізмів державної підтримки, Національних планів дій, показників енергоефективності тощо).

Також у плані зазначено розробку та подання на розгляд до Кабміну проекту постанови Кабінету Міністрів України про удосконалення порядку нормування паливно-енергетичних ресурсів, що створить прозорі умови

нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів та умов для ефективного запровадження обов'язкового стимулюючого регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

На цей рік у плані також зазначена розробка та внесення уряду проекту розпорядження КМУ про затвердження плану заходів із впровадження системи енергетичного менеджменту в бюджетних установах. Ці заходи забезпечать максимально ефективного використання енергоносіїв бюджетними установами шляхом впровадження системи енергоменеджменту з урахуванням системного підходу до управління енергоспоживанням.

22.03.2016

У Комітеті з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки відбулися комітетські слухання на тему: «Як забезпечити зростання ВВП за рахунок зниження енергоємності України? Європейський досвід енергетичного переходу»

У заході взяли участь народні депутати України, представники Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, Міністерства екології та природних ресурсів України, посольств Великої Британії, Франції та Швеції в Україні, Групи ЄС для підтримки України, Національної академії наук України, асоціацій, міжнародних і громадських організацій ([Офіційний веб-портал Верховної Ради України](#)).

Під час комітетських слухань розглядалося питання «декаплінгу» – відмежування темпів економічного зростання від використання природних ресурсів, викидів парникових газів та негативного впливу на навколишнє середовище. Це питання є актуальним, оскільки українська економіка виходить з періоду рецесії, що відповідно викликає необхідність створення запобіжних заходів для збільшення споживання енергоресурсів. Так, за офіційними даними Міжнародного енергетичного агентства у 2013 р. енергоємність ВВП України була у 2,6 та 2,4 рази вища ніж у країнах ОЕСР. Такий низький рівень енергоефективності в країні загалом, та в енергоємних галузях економіки зокрема, є викликом конкурентоспроможності національної економіки.

О. Домбровський, перший заступник голови Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки, наголосив на нагальності порушеної проблематики у зв'язку з тим, що Україна споживає в п'ять разів більше енергоресурсів, ніж країни ЄС, і, відповідно, є в п'ять разів менш конкурентною. На думку О. Рябчина, голови підкомітету з питань енергозбереження та енергоефективності, питання зниження енергоємності є складною міждисциплінарною проблемою, яка потребує координації зусиль органів влади, аналізу європейського досвіду та експертної підтримки українських фахівців. Народний депутат підкреслив, що термін «декаплінг»

потрібно виносити в інформаційне поле, популяризуючи питання енергоефективності та енергозбереження.

На комітетських слуханнях було розглянуто європейський досвід «зеленого» зростання та запропоновано кроки, які допоможуть Україні досягти рівня європейських країн. Т. Веллерт, керівник групи ЄС за напрямом енергетика та екологія, звернув увагу на широкий набір інструментів досягнення декаплінгу економічного зростання та енергоемності ВВП: запровадження політики, стимулюючої придбання меншої кількості нових автомобілів; впровадження енергоефективних технологій при будівництві нових житлових будинків; впровадження вимоги енергоефективного маркування та екодизайну; зниження енергоемності промисловості.

Р. Фюкс, голова Фонду ім. Гайнріха Бюлля, поділився своїми міркуваннями про те, що у світі вже відбувається «зелена» революція у зв'язку з глобальними екологічними викликами, серед яких зміна клімату є лише вершиною айсбергу. Європейський експерт наголосив, що найдешевшим джерелом енергії нині є енергоефективність.

Огляд набутого українського досвіду у сфері зниження енергоемності ВВП було презентовано С. Савчуком, головою Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України. Головною метою Національного плану дій з енергоефективності, за словами С. Савчука, є скорочення кінцевого споживання енергії на 9 % у 2020 р., найбільше зменшення споживання очікується досягти в житловому секторі. Для досягнення цілей Національного плану було розроблено Державну програму з енергоефективності («теплі» кредити), яка вже має позитивні результати.

Аналіз поняття «декаплінг», рівень споживання енергетичних ресурсів у ЄС та в Україні, можливості та рекомендації для України було презентовано Р. Ніцовичем, керівником програм Dixi Group.

Підсумовуючи, Р. Фюкс наголосив, що ми стоїмо на порозі суттєвих світових змін у сфері енергетики: відбувається декарбонізація, трансформуються енергетичні ринки. Україна має можливість стати на рейки «зеленої» економіки, а поєднання українського потенціалу в ІТ галузі та галузі енергоефективності може стати значним стимулом для розвитку економіки.

16.03.2016

Засідання Президії НАН України

Учасники чергового засідання Президії НАН України заслухали і обговорили доповідь голови наукової ради цільової комплексної програми фундаментальних досліджень НАН України «Водень в альтернативній енергетиці та новітніх технологіях» академіка НАН України В. Скорохода про виконання зазначеної програми ([Національна академія наук України](#)).

В її обговоренні взяли участь академік НАН України Б. Патон, директор Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України академік НАН України З. Назарчук, завідувач відділу Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України доктор технічних наук М. Савицький, виконувач обов'язків директора Інституту відновлюваної енергетики НАН України доктор технічних наук С. Кудря, віце-президент НАН України, директор Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України академік НАН України В. Кошечко, директор Інституту проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного НАН України академік НАН України Ю. Мацевитий.

Президія НАН України відзначила, що доповідь та виступи у її обговоренні засвідчили вагомі результати виконання цільової комплексної програми фундаментальних досліджень НАН України «Водень в альтернативній енергетиці та новітніх технологіях».

Було підкреслено, що сьогодні в розвинутих країнах дослідження в галузі використання водневих технологій і власне їх практичне використання набувають широкого розвитку. Тому дуже важливо, що в Україні розвиваються такі дослідження й уже одержано ряд вагомих результатів.

Так, розроблено наукові основи сучасних електрохімічних, фотоелектрохімічних, плазмохімічних та мікробіологічних методів отримання водню. Запропоновано методи створення ефективних воднеакумуляуючих матеріалів для його зберігання, а також електродних і електролітних матеріалів для паливних комірок.

Поруч із фундаментальними дослідженнями виконавцями програми було підготовлено низку важливих технологічних рішень, зокрема розроблено основи технологій отримання водню для альтернативної енергетики та хімічної промисловості. Створено технології, у тому числі і біотехнології, продукування водню на основі використання біологічної маси і, що особливо важливо для екології, з органічних побутових і промислових відходів.

Деякі розробки готові до впровадження. Тому в тісному співробітництві з потенційними замовниками потрібно, як було зауважено, довести їх до практичного впровадження.

Підсумовуючи розгляд питання, Президія НАН України констатувала, що загалом представлені результати є досить вагомими, однак потребують подальшого наукового доопрацювання й запропонувала затвердити нову програму, яка дасть можливість розв'язати ряд фундаментальних проблем у цій галузі та доопрацювати незакінчені технологічні розробки.

Було прийнято проект постанови з цього питання.

Аналіз енергетичних стратегій країн ЄС та світу і ролі в них відновлюваних джерел енергії. Частина 2

Загроза глобального потепління, вичерпність викопних палив та інші змушують країни світу суттєво змінювати структуру енергетичного сектору. Країни розробляють і реалізують плани та стратегії щодо скорочення загального енергоспоживання за рахунок впровадження енергоефективних технологій та заміщення традиційних енергоносіїв відновлюваними джерелами енергії (ВДЕ) ([GREENenergyefficiency](#)).

Керівники Біоенергетичної асоціації України (БАУ) Г. Гелетуха та Т. Желєзна в [першій частині](#) статті поділились аналітикою щодо сучасного стану та перспектив розвитку відновлюваної енергетики². Зараз до уваги читачів порталу [GREENenergyefficiency](#) світові тренди енергостратегій.

Енергетичні стратегії деяких країн Європейського Союзу та світу

ДАНІЯ

У 2011 р. у Данії було прийнято Енергетичну стратегію до 2050 р., яка окреслила заходи для досягнення довгострокової мети – повної незалежності країни від викопних палив. Стратегія також визначає нові коротко- та середньострокові заходи для виконання національних цілей 2020 р. – 33 % відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) у валовому кінцевому енергоспоживанні (що навіть перевищує офіційну ціль Данії як члена ЄС – 30 %), 10 % ВДЕ на транспорті та скорочення загального енергоспоживання на 6% у порівнянні з 2009 р. Данія поставила собі за мету увійти до першої трійки країн світу з точки зору успішності впровадження відновлюваних джерел енергії до 2020 р. та стати однією з найбільш енергоефективних країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку також до 2020 р.

АВСТРІЯ

Відновлювані джерела енергії наразі займають друге місце в структурі енергоспоживання Австрії (30 %) після нафтопродуктів (36 %). З усіх ВДЕ 58 % припадає на біомасу та органічні відходи. Енергетична стратегія Австрії до 2020 р. ставить за мету збільшення частки ВДЕ у валовому кінцевому енергоспоживанні до 34 %. При цьому важливу роль відіграє впровадження заходів з енергоефективності та енергозбереження, оскільки завдяки цьому планується втримати ВКЕ у період до 2020 р. на рівні 2005 р. (близько 1150 ПДж/рік). Без застосування заходів з енергоефективності валове кінцеве енергоспоживання країни у 2020 р. могло б збільшитися на 200 ПДж/рік.

Наразі в Австрії на громадському та урядовому рівнях йдуть дебати щодо необхідності прийняття нової стратегії з більшими часовими рамками та амбіційнішими планами. Асоціація відновлюваної енергетики Австрії

² Шляхи розвитку української науки. – 2016. – № 2. – С. 147–153.

пропонує прийняти нову енергетичну стратегію принаймні до 2030 р. з такими ключовими цілями: скорочення кінцевого енергоспоживання на 940 ПДж порівняно з 1990 р., нарощування частки відновлюваної енергії до 60 % та скорочення викидів парникових газів на 60 % до 2030 р.

Треба зазначити, що вже зараз 100 % електроенергії в Нижній Австрії, найбільшій федеральній землі країни, генерується з ВДЕ, а саме, 63 % – на ГЕС, 26 % – на ВЕС, 9 % – з біомаси і 2 % – за рахунок сонячної енергії. Що стосується Австрії в цілому, відновлювані джерела забезпечують 75 % всього обсягу виробництва електроенергії.

ШВЕЦІЯ

Розвиток енергетики у Швеції керується Законом про інтегровану кліматичну та енергетичну стратегію (2008 р.), яким встановлено ряд доволі амбітних цілей. Зокрема, планується досягти 50 % ВДЕ у валовому кінцевому споживанні енергії до 2020 р., відмовитися від викопних палив в транспортному секторі до 2030 р. й досягти повної декарбонізації до 2050 р.

Також у 2015 р. урядом Швеції було прийнято за мету стати першою країною, яка повністю відмовиться від викопного палива (без зазначення конкретного терміну досягнення мети), але при цьому залишається використання атомної енергії в певному обсязі. Для реалізації плану по відмові від викопного палива виділено значні кошти на впровадження цілої низки заходів, зокрема, на розвиток сонячної електрогенерації, дослідження технологій зберігання електроенергії, створення «розумних» мереж, модернізацію житлових будівель та підвищення їх енергоефективності, впровадження ВДЕ на транспорті.

НІМЕЧЧИНА

Енергетична Стратегія Німеччини до 2050 р. (прийнята у 2010 р.) передбачає повну відмову від використання атомної енергії до 2022 р. Цей строк (коротший за попередньо прийнятий) було встановлено після аварії на японській АЕС Fukushima Daiichi у березні 2011 р. Реалізація даного плану почалася із зупинки 8 найстаріших АЕС Німеччини. Відновлювані джерела енергії було визначено енергетичною стратегією як основною складовою структури енергопостачання країни у перспективі до 2050 р. Також було розроблено законодавчі механізми стимулювання розвитку ВДЕ та підвищення енергоефективності. Ці механізми (загалом 7) прописані в програмі «Енергетичний перехід» (*Energiewende*).

Основні цілі Енергетичної Стратегії Німеччини до 2050 р. представлено в табл. 1. Закон про відновлювані джерела енергії 2012 р. (*EEG 2012*) визнав ці цілі обов'язковими. У 2050 р. внесок ВДЕ до загального кінцевого енергоспоживання має становити 60 %, до споживання електроенергії – 80 %. При цьому загальне споживання первинної енергії зменшиться на 20 % до 2020 р. та на 50 % до 2050 р. від рівня 2008 р.

Основні показники Енергетичної Стратегії Німеччини до 2050 року

Показники	2012	2020	2030	2040	2050
Частка ВДЕ у загальному кінцевому споживанні енергії	10%	18%	30%	45%	60%
Частка ВДЕ у споживанні електроенергії	20%	35%	50%	65%	80%
Скорочення споживання первинної енергії (порівняно з 2008 р.)	-5%	-20%	-30%	-40%	-50%
Скорочення споживання електроенергії (порівняно з 2008 р.)	-1%	-10%	н.д.	н.д.	-25%
Скорочення кінцевого енергоспоживання на транспорті (порівняно з 2008 р.)	н.д.	-10%	н.д.	н.д.	-40%
Скорочення викидів парникових газів (порівняно з 1990 р.)	-27%	-40%	-55%	-70%	-80%

н.д. – немає даних.

США

У 2014 р.п США Б. Обама запропонував так звану «*Всеосяжну Енергетичну Стратегію*». Одним з її ключових елементів є розвиток відновлюваних джерел енергії, переважно «зеленої» електрогенерації. Зокрема, планується майже потроїти обсяг виробництва електроенергії з ВДЕ – до **20 %** у 2030 р. (без врахування гідроенергії). При цьому викиди парникових газів на електростанціях США мають зменшитись на 32 % до 2030 р. Треба зазначити, що окремі штати, наприклад Каліфорнія, впевнено рухаються по шляху досягнення 100 % енергії з відновлюваних джерел.

Каліфорнія

Фахівцями Стенфордського Університету було проведено дослідження та аналіз майбутнього розвитку енергетики штату Каліфорнія. Основна ідея полягала у відмові від викопного палива та ядерної енергетики на користь відновлюваних джерел енергії. Шляхом нарощування нових потужностей на ВДЕ, впровадження заходів з підвищення енергоефективності та переходу з технологій генерації енергії, що використовують процеси горіння палива, на енергетику без використання будь-яких видів палива штат може досягти 100 % відновлюваної енергетики та повністю відмовитися від викопного палива до 2050 р. При цьому прогнозується наступний внесок різних ВДЕ: сонячна енергія – 55 %, енергія вітру – 35 %, геотермальна енергія – 5 %, гідроенергія – 4 %, енергія хвиль – 1 %. Цікавим результатом даного дослідження є також те, що площа земель, необхідних для встановлення всього запланованого обладнання на ВДЕ, займатиме лише 4,77 % від загальної площі Каліфорнії. Очікуваний розподіл площі такий: ВЕС (наземні) – 2,77 %, ВЕС (офшорні) – 0,86 %, СЕС – 1,14 %, геотермальні установки – 0,006 %.

Гаваї

Влітку 2015 р. Гаваї стали першим штатом США, який прийняв законодавчо закріплену мету – досягти 100 % виробництва електроенергії з ВДЕ до 2045 р. Для контролю динаміки досягнення цієї мети законом також встановлено дві проміжні цілі: 30 % «зеленої» електроенергії у 2020 р. та 70 % – у 2040 р. Треба зазначити, що за останні п'ять років частка ВДЕ у виробництві електроенергії на Гаваїх подвоїлася і становить наразі 22 % загального обсягу. У разі невиконання офіційних цілей з розвитку «зеленої» електрогенерації енергокомпанії будуть вимушені сплачувати штраф у розмірі 2 цента за кожну «надлишкову» кіловат-годину, вироблену з викопних палив.

КИТАЙ

Наразі Китай є одним з найкрупніших інвесторів у секторі відновлюваної енергетики у світі. Кошти, виділені державою на розвиток «зеленої» енергетики у період 2011–2015 рр., становили 473 млрд дол. США. У результаті цього протягом останніх п'яти років у країні спостерігалось стрімке зростання електричних потужностей на ВДЕ, зокрема вітрових та сонячних електростанцій. У 2013 р. завдяки впровадженню 13 ГВт сонячних фотоелектричних елементів обсяг уведення нових потужностей на ВДЕ вперше перевищив обсяг нових потужностей на викопних паливах.

Міжнародне енергетичне агентство зробило прогноз розвитку світової енергетики, згідно з яким Китай може досягти більше 960 ГВт на ВДЕ до 2040 р. і задовольнити за рахунок них майже 30 % своєї потреби в електроенергії. Згідно з іншим дослідженням, виконаним Національним центром з відновлюваної енергетики Китаю у 2015 р., країна може покрити 85 % загального виробництва електроенергії та 60 % споживання первинної енергії за рахунок ВДЕ до 2050 р.

ІНДІЯ

Уряд Індії планує прийняти нову програму розвитку відновлюваної енергетики. Головною метою цієї програми буде досягнення 40 % встановленої електричної потужності на ВДЕ у 2030 р. Це відповідатиме загалом близько 350 ГВт, у тому числі 250 ГВт сонячних електростанцій та 100 ГВт вітрових електростанцій. Наразі в Індії працюють 36 ГВт електричної потужності на ВДЕ, що становить приблизно 13 % від загальної встановленої потужності.

Зведена інформація щодо ключових показників довгострокових енергетичних стратегій деяких країн ЄС та світу представлена в табл. 2.

Частка ВДЕ у валовому кінцевому енергоспоживанні деяких країн світу згідно з даними їх офіційних енергетичних стратегій

Країна	2014	2020	2030	2040	2050
Австрія	30% 75% ¹⁾ (у 2015)	34% 16% ⁴⁾ (1990) 17% ⁵⁾ (2005)	н.д.	н.д.	н.д.
Данія	25% 20% ⁵⁾ (2005)	33%	55%	68%	100%
Німеччина	12,4% (у 2013) 27% ⁴⁾ (1990) 9% ⁵⁾ (2008)	18% 40% ⁴⁾ (1990) 20% ⁵⁾ (2008)	30% 55% ⁴⁾ (1990) 30% ⁵⁾ (2008)	45% 70% ⁴⁾ (1990) 40% ⁵⁾ (2008)	60% 80% ⁴⁾ (1990) 50% ⁵⁾ (2008)
Швеція	52,1% (у 2013)	50% 40% ⁴⁾ (1990) 20% ⁵⁾ (2008)	100% ³⁾	н.д.	100% ⁴⁾
Швейцарія	17,5% (у 2010)	45% 16% ⁵⁾	н.д.	56% (у 2035) 45% ⁵⁾ (у 2035)	60%
Індія	13% ¹⁾ (у 2015)	н.д.	40% ²⁾ 33-35% ⁴⁾	н.д.	н.д.
США (Гаваї)	20%	30%	40%	70%	100% (у 2045)
Коста-Рика	95-99% 100% ¹⁾ (у 2015)	100% ⁴⁾ (у 2021)	н.д.	н.д.	н.д.
Саудівська Аравія	1% (у 2015)	н.д.	н.д.	100%	н.д.
Уругвай	55% (у 2015) 94,5% ¹⁾ (у 2015)	88% ⁴⁾ (у 2017, 2009-2013)	100% ⁴⁾	н.д.	н.д.

Примітка: у дужках вказано рік порівняння або досягнення показника

- 1) У виробництві електроенергії.
- 2) Частка електрогенеруючих потужностей на ВДЕ.
- 3) У транспортному секторі.
- 4) Скорочення викидів парникових газів.
- 5) Підвищення рівня енергоефективності

Аналіз ситуації в Україні

Згідно з даними енергетичного балансу України за 2014 р., частка ВДЕ у загальному постачанні первинної енергії становить 2,6 %, у тому числі біомаса – 1,8 % (1,93 млн т н. е.). Національним планом дій з відновлюваної енергетики до 2020 р. (НПДВЕ) поставлено за мету досягти 11 % ВДЕ у валовому кінцевому енергоспоживанні у 2020 р., що відповідає зобов'язанням України, прийнятим перед Енергетичним Співтовариством.

Наразі в Україні діє Енергетична Стратегія на період до 2030 р., яка була прийнята в липні 2013 р. і відразу піддана обґрунтованій критиці. Основні показники цього документа жодним чином не узгоджуються з НПДВЕ. З метою виправлення цієї ситуації на сьогодні в Україні вже розроблено два проекти нового документа – Енергетичної Стратегії на період до 2035 р.

У листопаді 2015 р. в Україні було прийнято Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 р. (Розпорядження КМУ № 1228-р від 25.11.2015 р.). Планом передбачено досягнення у 2020 р. національної індикативної мети з енергозбереження в обсязі 9 % від середнього показника

кінцевого енергоспоживання за період 2005–2009 рр., що еквівалентне 6,5 млн т н. е. Крім того, Національний план дій визначає проміжну мету – до 2017 р. скоротити енергоспоживання на 5 %. Досягти цих показників планується шляхом реалізації заходів у чотирьох основних секторах кінцевого споживання енергії – побутовому секторі (де очікується найбільший ефект), секторі послуг, у промисловості та на транспорті.

Висновки

Наразі все більше країн світу ставлять собі за мету перехід на 50 і більше відсотків використання відновлюваних джерел енергії в енергетичному секторі. Кожна з цих країн розробила свій власний шлях досягнення мети, який відрізняється від інших часом імплементації, об'ємом, цільовими напрямками. Це пов'язано як з необхідністю підвищення рівня енергетичної безпеки, так і з завданням недопущення глобальної зміни клімату шляхом скорочення викидів вуглецю в атмосферу. Іншою тенденцією сьогодення є усвідомлення необхідності широкого впровадження енергоефективних заходів і включення їх до енергетичних стратегій. Таким чином, незалежність від традиційних палив досягається двома шляхами – впровадженням відновлюваних джерел енергії та скороченням загального енергоспоживання.

Для прискорення розвитку «зеленої» енергетики в Україні та підвищення рівня енергоефективності вважаємо за необхідне:

- Доопрацювати та прийняти Енергетичну Стратегію України на період щонайменше до 2035 р. з амбітнішими цілями щодо відновлюваних джерел енергії та енергоефективності.

- У довгостроковій перспективі (до 2050 р.) намагатись брати приклад із країн світу та Європи, що ставлять собі високі цілі (50 % і більше) щодо переходу на ВДЕ, скорочення викидів парникових газів та підвищення рівня енергоефективності.

- На національному рівні сприяти тому, щоб клімат планети розвивався за сценарієм 2DS (підвищення середньорічної температури на 2 градуси до 2050 р.).

27.03.2016

Коваленко Т.

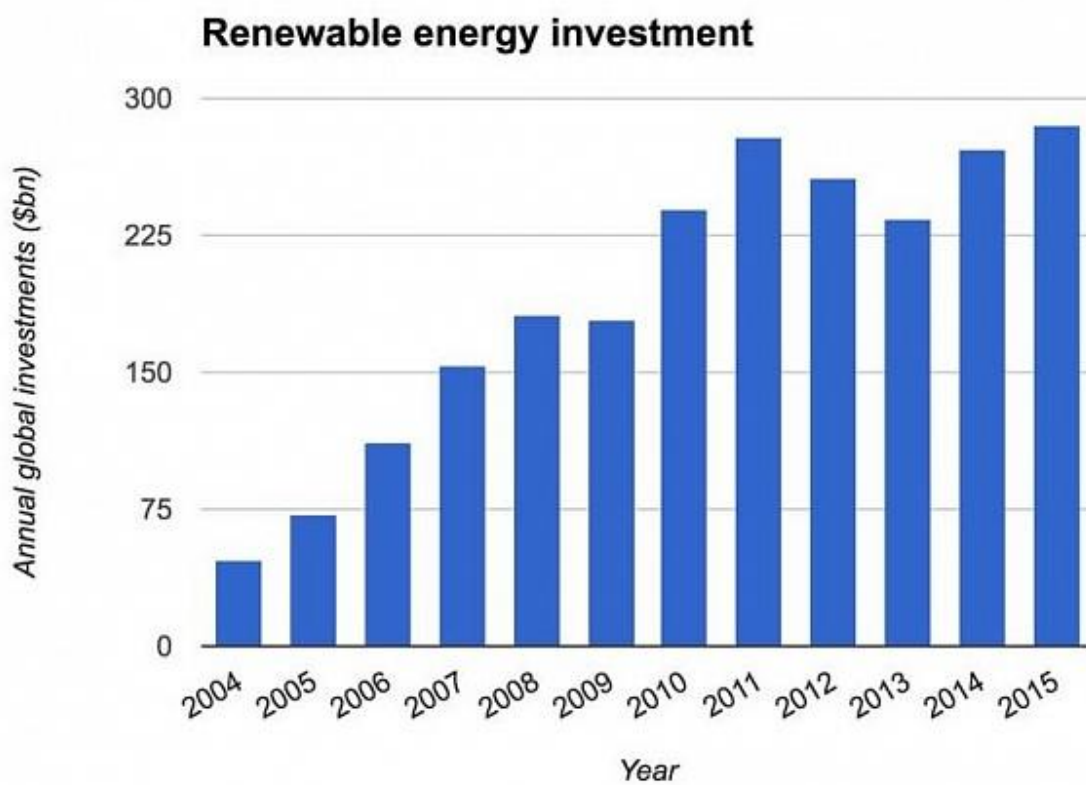
Новий рекорд: інвестиції у відновлювану енергетику в 2 рази більші, ніж у газ та вугілля

Інвестиції в поновлювані джерела енергії в минулому році були у два рази більші, ніж інвестиції у вугілля та газ, незважаючи на те що ціни на викопне паливо різко впали (EcoTown.com.ua).

Світові інвестиції у відновлювану енергетику становили рекордні 286 млрд дол., включно із 156 млрд дол. інвестицій Китаю, Індії, Бразилії та інших країн, що розвиваються. Тільки в Китаї інвестиції зросли на 17 % у порівнянні з попереднім періодом і становили 36 % від загальносвітового

показника. Водночас Китай заявив про тимчасову зупинку будівництва вугільних шахт у 15 провінціях.

На думку експертів, збільшення інвестування у ВДЕ продовжуватиметься, у той час як вугілля дешевшатиме.

Така «глобальна» тенденція в галузі поновлюваних джерел енергії спостерігатиметься у більшості країн, у рамках досягнення цільових показників Паризької кліматичної угоди.

24.03.2016

Яковлєва Н.

Вчені пропонують очищати шахтні води і виробляти біопаливо за допомогою живих водоростей

Британські вчені почали розробляти технологію очищення вод від важких металів за допомогою живих водоростей з подальшим виробництвом біопалива (EcoTown.com.ua).

Знизити негативний вплив видобутку природних копалин на навколишнє середовище мають намір науковці з Батського, Брістольського, Кардифського, Ексетерського університетів у співпраці з фахівцями Плімутської морської лабораторії, Управління вугільної промисловості та групи компаній з утилізації відходів Veolia в рамках проекту, який очолила компанія GW4 Alliance.

Наразі вчені досліджують здатність водоростей поглинати миш'як і кадмій з шахтних вод. Передбачається, що рослинні організми, які увібрали в

себе токсичні хімічні елементи, будуть перероблятися у твердий матеріал, з якого потім вилучатимуть важкі метали для електронної промисловості, а з решти твердих відходів виготовлятимуть біопаливо.

У разі успіху експерименту, зазначають розробники, ефективний самоокупний метод очищення старих шахт швидко завоює світову популярність і зможе справлятися з різними екологічними забрудненнями.

Зарубіжний досвід організації наукової діяльності

Федеративна Республіка Німеччина

Найкращі рішення приймаються на засадах здорового глузду і позитивного досвіду. Інтерв'ю з академіком НАН України А. Г. Загороднім // Вісник НАН України. – 2016. – № 3. – С. 3–10.

Про нову Методику оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, про її основні цілі й завдання, про систему організації науки в Німеччині та корисний досвід німецьких колег ми говорили з віце-президентом Національної академії наук України, директором Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України академіком НАН України Анатолієм Глібовичем Загороднім.

– Анатолію Глібовичу, на засіданні Президії НАН України 3 лютого 2016 р. було затверджено нову Методику оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України. Ви, як віце-президент Академії, опікувалися підготовкою цього питання. Розкажіть, будь ласка, детальніше, які головні причини, які обставини спонукали нас до змін у вже усталеній та перевіреній часом системі оцінювання наукової діяльності?

– Найголовнішою причиною є те, що українська наука, як і все українське суспільство, переживає зараз складний період трансформації, пов'язаний з інтеграційними процесами до європейського співтовариства. Що стосується науки, то сьогодні Україна націлена на входження до Європейського дослідницького простору, а це потребує запровадження адекватних, подібних до європейських процедур в організації наукової діяльності. Згідно з угодою про асоційоване членство України в Програмі Європейської комісії «Горизонт 2020», першим кроком на шляху інтеграції має стати незалежний аудит української науково-технічної сфери.

Другою причиною є необхідність імплементації нещодавно прийнятого Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», яким передбачено запровадження цілого комплексу заходів і використання нових інструментів державної підтримки науки, а вони, у свою чергу, потребують незалежної експертизи ефективності наукових робіт.

І по-третє, необхідність розроблення нової рейтингової (порівняльної) системи оцінювання діяльності наукових установ та їх наукових підрозділів прописано в Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 рр.

– Якщо звернутися до історії питання, з чого починалося розроблення нової методики?

– Насамперед ми вивчили досвід застосування процедур та критеріїв оцінювання діяльності наукових установ різних країн Європи – Австрії, Великої Британії, Німеччини, Польщі, Чехії та ін. Виявилось, що за своєю структурою дослідницький простір України дуже близький до дослідницького простору Німеччини. Це пояснюється історичними обставинами, оскільки свого часу Російська імперія перейняла не англосаксонську систему організації науки, де наукові дослідження були зосереджені переважно в університетах, а саме німецьку. Після ще більш глибокого вивчення різних систем оцінювання ефективності наукової діяльності в різних наукових інституціях Німеччини ми дійшли висновку, що нам найбільшою мірою підходить методика, яку використовує самоврядна наукова організація Асоціація Лейбніца.

– Анатолію Глібовичу, у двох словах розкажіть, будь ласка, як влаштована наукова сфера в Німеччині?

– Система організації науки в Німеччині досить складна. Вона охоплює близько 1000 державних науково-дослідних установ, які отримують бюджетне фінансування, а також різні центри досліджень та інновацій, що фінансуються промисловими концернами. У деяких сферах діяльності та в окремих регіонах ці наукові інституції і промислові підприємства об'єднуються в мережі та кластери. У науковій сфері зайнято понад 600 тис. працівників, а загальні внутрішні витрати на дослідження і розробки у 2013 р. становили приблизно 80 млрд євро, причому третина цієї суми – це витрати державного бюджету ФРН.

Основними компонентами державного дослідницького простору Німеччини є чотири самоврядні наукові інституції – Товариство Макса Планка, Асоціація Лейбніца, Асоціація Гельмгольца і Товариство Фраунгофера, федеральні дослідні інститути при міністерствах, Фонд досліджень Німеччини, Рада з природничих і гуманітарних наук, які фінансуються передусім федеральним урядом і частково урядами земель; понад 400 університетів, а також наукові установи, що фінансуються урядами земель. От погляньте, в інформаційному проспекті Федерального міністерства освіти і науки Німеччини (Bundesministerium für Bildung und Forschung – BMBF) наочно показано схему організації німецької науки і джерела її фінансування (див. рис.).

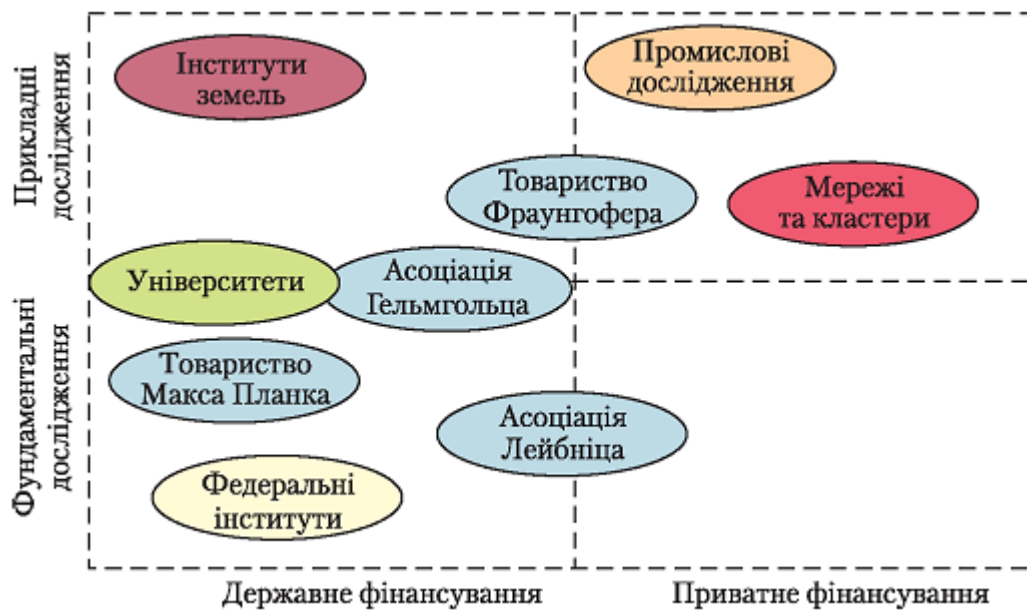

Схема організації наукової сфери в Німеччині

В університетах розвиваються окремі наукові напрями, а лівова частка наукових досліджень, зокрема великі комплексні наукові проекти, зосереджено в цих чотирьох згаданих інституціях, які за своїми функціями дуже схожі на нашу Академію.

Товариство Макса Планка (MPG) – здійснює фундаментальні дослідження в галузі природничих наук, наук про життя, суспільних і гуманітарних наук; до його складу входить 83 наукові інститути, в яких працює 17,2 тис. співробітників; базове бюджетне фінансування становить 1,7 млрд євро.

Асоціація Лейбніца (WGL) – здійснює фундаментальні та прикладні дослідження в галузі природничих наук, інженерії, суспільних і гуманітарних наук з акцентом на міждисциплінарні підходи; до її складу входять 92 наукові інститути та 8 музеїв, у яких працює 18 тис. співробітників (50,8 % — наукові дослідники); базове бюджетне фінансування — 1,64 млрд євро.

Асоціація Гельмгольца (HGF) – здійснює дослідження в галузі природничих наук із застосуванням великих експериментальних установок та комплексних дослідницьких інфраструктур; до її складу входить 18 наукових центрів, у яких працює 38 тис. співробітників; базове бюджетне фінансування – 4,24 млрд євро.

Товариство Фраунгофера (FhG) – здійснює прикладні дослідження, спрямовані на заповнення простору між фундаментальною наукою та інноваційною сферою використання наукових розробок; до його складу входить 66 наукових установ, у яких працює 23 тис. співробітників, базове бюджетне фінансування становить 0,67 млрд євро.

– Під час розроблення методики у вас були прямі контакти з німецькими колегами?

– Так, звісно. У квітні 2015 р. з ініціативи Посольства ФРН в Україні відбулася робоча нарада, або, як вони її назвали, workshop, присвячена системам оцінювання діяльності наукових установ у Німеччині. У ній взяли участь представники Федерального міністерства освіти і науки Німеччини (BMBWF), чотирьох згаданих вище наукових товариств, окремих установ. Вони ділилися своїм досвідом організації науки. Отримавши загальну інформацію, ми ретельно її вивчили і вирішили створити робочу групу під керівництвом першого заступника головного вченого секретаря НАН України Володимира Олександровича Ємельянова. До цієї групи ввійшли люди, які мали досвід роботи з європейськими інституціями саме у сфері, що стосується системи евалюації (наприклад, проф. І. Єгоров), співробітники Президії НАН України, які добре розуміються на нинішній системі оцінювання установ і знають усі її сильні та слабкі сторони, а також молоді активні науковці, наприклад О. Антонюк, Ю. Безверщенко та ін. Можу сказати, що саме завдяки ентузіазму цих молодих учених у надзвичайно короткий термін, буквально за місяць-півтора, вдалося здійснити широкий пошук інформації. Було знайдено методики оцінювання різних наукових інституцій (а форми управління і засади їх діяльності дещо різняться), перекладено їх українською, зроблено порівняльний аналіз, опрацьовано результати і, нарешті, визначено, що нам підходить, а що в наших умовах буде недоречним³.

У результаті, як я вже говорив, ми зупинили свій вибір на системі оцінювання, яка застосовується в Асоціації Лейбніца. Свого часу саме цією системою користувалися при об'єднанні Німеччини під час входження наукових установ колишньої Німецької Демократичної Республіки до наукового простору ФРН. Тоді близько половини інститутів Східної Німеччини витримали цю перевірку і успішно влилися в різні наукові товариства, переважно в Асоціацію Лейбніца. Ці установи зберегли свою структуру і напрями діяльності, що свідчить про досить потужну складову наукового простору НДР. Решту установ було реорганізовано або взагалі ліквідовано.

³ Оригінальні документи стосовно методик оцінювання в Товаристві Макса Планка та Асоціації Лейбніца:

<http://www.mpg.de/9704321/evaluation2015en.pdf>;
<http://www.mpg.de/197429/rulesScientificAdvisoryBoards.pdf>;
<http://www.leibniz-gemeinschaft.de/en/about-us/evaluation/the-evaluation-procedure-conducted-by-the-senate-of-the-leibniz-association/principles-of-the-evaluation-procedure/>;
<http://www.leibniz-gemeinschaft.de/en/about-us/evaluation/quality-assurance-by-scientific-advisoryboards-at-leibniz-institutions/>.

– А Товариство Макса Планка сильно відрізняється своєю структурою від Асоціації Лейбніца?

– Товариство Макса Планка також дуже подібне за структурою до нашої Академії. У них є наукові члени Товариства (аналог наших академіків), які на загальних зборах обирають Сенат (аналог Президії НАН України) строком на 6 років, Сенат обирає президента, віце-президентів та Виконавчий комітет (аналог Бюро Президії), який здійснює свою діяльність через Адміністративний офіс (аналог апарату Президії) під керівництвом генерального секретаря (аналог головного вченого секретаря). Наукова Рада Товариства поділяється на три секції, але, на відміну від наших секцій чи відділень, вони працюють не на постійній основі, а збираються за потреби.

Проте у Товаристві Макса Планка традиційно поширена практика створення невеликих наукових підрозділів під окремих актуальний напрям чи під якогось конкретного провідного вченого. Наприклад, в Інститут позаземної фізики одним із директорів тривалий час був відомий фізик і астрофізик, піонер досліджень складної (запорошеної) плазми професор Грегор Морфілл (Gregor Morfill). Після того як він у 2013 р. вийшов у відставку, очолювану ним групу з досліджень плазмових кристалів розформували, частину співробітників перевели до Дюссельдорфа. Сьогодні цей напрям в інституті більше не розвивається. І не тому, що дослідники погано працювали (вони, до речі, отримали цілу низку вагомих результатів, а професора Морфілла було удостоєно багатьох національних та міжнародних відзнак), а тому, що лідер цієї групи виконав завдання, яке ставив перед собою. Без нього команда може працювати вже не так ефективно, більшу віддачу від дослідників його групи можна отримати, якщо вони увійдуть до інших споріднених груп. Тобто німці в цьому питанні дуже практичні й насамперед керуються здоровим глуздом.

– Я перепрошую, що перебила Вас. І як далі розвивалися події?

– Отже, вже на початку літа 2015 р. робоча група розробила проект методики оцінювання. Наші німецькі колеги, люб'язно взявши на себе всі видатки, дали можливість членам української делегації відвідати Німеччину з тим, щоб на місці презентувати свої напрацювання, обговорити їх і врахувати зауваження та пропозиції. У вересні цей візит відбувся, програма була дуже насиченою. Українська делегація побувала у Бонні, Берліні та інших містах, провела зустрічі в міністерстві, в усіх чотирьох товариствах. Розмови були надзвичайно конструктивними, оскільки ми добре розуміли один одного.

На одному із засідань був присутній директор Інституту зоології і довкілля Асоціації Лейбніца професор Герберт Хофер (Heribert Hofer), який поділився з нами повчальною історією. Інститут розташований у східній частині Берліна. Під час об'єднання установа успішно витримала всі перевірки, їх навіть похвалили. Після такого випробування вони заспокоїлися, і, як кажуть, певною мірою спочивали собі на лаврах. Однак наступне оцінювання виявилось холодним душем. Перевірку вони пройшли, але отримали низку зауважень, довелося терміново виправляти недоліки.

Тобто система побудована так, що не дає можливості розслабитися, навіть якщо все добре.

Представник одного з інститутів Товариства Макса Планка розповів, що в їхній установі до перевірки починають готуватися заздалегідь ще за півтора-два роки. Створюють своєрідний організаційний комітет, який контролює виконання планів підготовки, заслуховує звіти підрозділів і навіть влаштовує детальні співбесіди з окремими працівниками. І чим ближче до приходу комісії, тим активніше працює цей комітет. Правда, слід зважати на те, що німці є німці, у них усе має бути перфектно. Зрозуміло, що істина лежить десь посередині і підготовка до перевірки не має заважати виконанню основної роботи. Однак система стимулює кожного керівника підрозділу, кожного науковця до чіткого формулювання завдань, які вони виконують, до ясного розуміння своїх планів на найближчий час. Таке усвідомлення допомагає організувати ефективне виконання робіт.

Повернувшись до Києва, робоча група трохи доопрацювала методика з урахуванням набутого під час візиту досвіду та порад і зауважень німецьких колег. У жовтні 2015 р. методика було представлено за засіданні Президії НАН України. Тоді її ухвалення тимчасово відклали, вирішивши дочекатися прийняття нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

– Анатолію Глібовичу, а які в німецькій системі є особливості, незвичні для нас?

– Основною характерною рисою німецької системи оцінювання є дуже ретельний відбір членів комісії, яка перевіряє установу. Вирішальну роль відіграє бездоганна наукова і етична репутація експертів, намагання повністю уникнути конфлікту інтересів – експерти у жодному разі не мають бути пов'язані з інститутом, який вони оцінюють. Причому мається на увазі не лише відсутність родинних зв'язків чи прямих наукових стосунків типу керівник – аспірант, а навіть не має бути спільних робіт чи участі у спільних проектах упродовж останніх, скажімо, десяти років. Ну й очевидно, що до складу комісії намагаються включити фахівців найвищого рівня з того чи іншого напрямку. Тому процес формування комісії може тривати досить довго.

Далі установа, яку перевіряють, отримує більш-менш стандартний набір анкет, які потрібно заповнити. Комісія вивчає ці папери, а потім приїздить безпосередньо до інституту, ознайомлюється з його діяльністю, зустрічається окремо з керівництвом установи, потім з колективом без присутності керівництва, члени комісії можуть поспілкуватися з будь-яким працівником, зайти до будь-якої лабораторії і поцікавитися, чим займаються співробітники, як у них ідуть справи.

Висновки роботи цієї комісії дуже важливі для подальшого фінансування установи. У підсумку їх можна звести до кількох опцій: 1) інститут працює дуже добре і ефективно, рекомендовано збільшити фінансування для розвитку і посилення певного напрямку їх діяльності;

2) інститут працює добре, фінансування достатнє, нехай продовжують свою справу; 3) інститут має певні проблеми, комісія надає рекомендації щодо їх подолання і встановлює термін для усунення цих недоліків. Може бути рекомендовано по завершенні цього терміну подати до комісії звіт про проведені заходи або може бути призначено ще одне дострокове оцінювання. Якщо комісія робить висновок, що, незважаючи на враховані зауваження, робота інституту не стає ефективнішою, то вона рекомендує зменшити фінансування цієї установи; 4) інститут працює неефективно, слід подумати про його реорганізацію або взагалі ліквідацію.

Ще однією характерною рисою роботи комісії є абсолютна конфіденційність під час оцінювання. Жодна думка, що висловлюється при обговоренні, жодна дискусія не потрапляють за межі вузького кола комісії. Проте після винесення вердикту – абсолютна публічність і відкритість. Усі документи і висновки виставляються на сайті у вільному доступі.

– А якщо виникають непорозуміння, які завжди трапляються у житті, або наукова установа має дуже вузьку спеціалізацію і фахівців з цього напрямку дуже мало, більшість з них працює в установі, яку перевіряють. Як виходять із такого становища?

– Загалом у Європі вузька сфера наукової діяльності не становить проблему. У нас захисти дисертацій відбуваються у спецрадах, до яких входять фахівці більш-менш спорідненого профілю, але часто не надто глибоко занурені у конкретну проблему, яку досліджував дисертант. Наприклад, у нашому Інституті теоретичної фізики у спецраді є фахівці з фізики високих енергій, фізики плазми, астрофізики і космології, теорії ядра, теорії твердого тіла та ін. Це наша традиція, яка склалася вже давно, і слід зауважити, якщо спецрада прискіпливо і вимогливо ставиться до своєї роботи, то користь від того, що дисертанта заслуховують фахівці близьких, але все ж інших галузей, дуже велика. Зовсім інша система, скажімо, у Франції. Там під кожний захист формують окреме журі, куди запрошують фахівців з конкретного, дуже вузького профілю роботи, за потреби шукають учених в інших країнах. Тобто дисертант захищає свою роботу перед аудиторією, яка до найдрібніших деталей розуміється на тому, що зроблено у цій роботі.

Що стосується проблем з відбором кандидатур, то в Німеччині є така інституція, як Наукова рада. Вона підпорядкована не канцлеру, не уряду, не міністерству, а виключно президенту країни, тобто повністю незалежна, має достатнє бюджетне фінансування і невеликий постійний штат обслуговуючих працівників. Прописано дуже складну процедуру відбору членів Ради з-поміж найавторитетніших учених, причому як німецьких, так і закордонних. До речі, за подібною процедурою в Україні передбачено створення Національної ради з питань розвитку науки і технологій. Так от, у проблемних випадках можна звернутися до цієї Ради, яка й сформує комісію з оцінювання.

Отже, світова практика давно вже виробила механізми подолання різного роду можливих конфліктів. Якщо є бажання і здоровий глузд, знайти фахових незалежних експертів не становить проблеми.

– Як фінансується робота комісії і чи отримують експерти винагороду?

– Запрошені до комісії фахівці грошової винагороди за свою роботу, як правило, не отримують. Справа в тому, що стати експертом дуже почесно, тим самим підтверджується, що вчений потрапляє до наукової еліти, а це додає ваги його реноме. У подальшому такий вид діяльності обов'язково вказують у резюме, і це підвищує статус науковця. У європейській та взагалі західній науковій практиці запрошення стати експертом чи рецензентом вважають честю, знаком визнання і довіри до цього науковця з боку наукової спільноти. Що стосується коштів на сам візит, то експерт просто оформлює відрядження. З іноземними експертами складніше, і в кожному конкретному випадку питання вирішується окремо. Штатної процедури тут немає.

– Наша методика передбачає трирівневу систему комісій. Це також запозичено з німецької системи?

— Так, певною мірою систему комісій також взято з німецького досвіду. Інститут перевіряє комісія третього рівня, сформована на рівні відділення НАН України. Ця комісія разова і створюється цілеспрямовано для перевірки конкретної установи. Для уникнення конфлікту інтересів членами комісії можуть бути співробітники інших відділень (це 5–6 осіб), два експерти взагалі не з Академії і бажано, за можливості, запросити хоча б одного іноземного експерта. Про перевірку інститут повідомляють заздалегідь, не пізніше, ніж за 2 місяці. Інститут може висловити свої аргументовані заперечення щодо складу комісії.

Мені здається, що в цій методиці є багато чого корисного. Наприклад, є пункт про те, чи має інститут концепцію свого розвитку. Час іде, з'являються нові напрями досліджень, змінюються пріоритети. Трапляється так, що після гучного відкриття основні зусилля спрямовують на певний напрям, оскільки всі сподіваються на його швидкий розвиток, очікують нових вагомих досягнень. Іноді ці сподівання справджуються, а іноді – ні. Так, відкриття високотемпературної надпровідності спричинило свого часу справжній бум досліджень у цій галузі. Усім здавалося, що прорив уже не за горами, виділялося багато грантів, роботи щедро фінансувалися. Проте, на жаль, не сталося, як гадалося. І зараз, безумовно, високотемпературну надпровідність вивчають у багатьох наукових центрах, але сьогодні цей напрям уже не є таким пріоритетним. Або свіжіший приклад – отримання графену. Сьогодні активно вивчають його властивості, проте, якщо прориву в плані практичного застосування графену найближчим часом не відбудеться, інтерес потроху згасатиме. Отже, дуже важливо, щоб кожен інститут відстежував тенденції у сфері своєї діяльності як у світі, так і в Україні, постійно дивився, що потрібно державі, і хоча б схематично, рамково уявляв собі шляхи подальшого розвитку.

Комісія другого рівня формується при секціях. Вона вже діє на постійній основі і до неї входять представники відділень, зовнішні експерти, але в ній не має бути керівництва секцій. Ця комісія розглядає висновки, надані комісією третього рівня. На цьому етапі можуть виникати якісь питання, певні побажання щось доопрацювати. До комісії другого рівня інститут може подати апеляцію, якщо він категорично не згоден з висновками.

Комісія першого рівня при Академії також працює на постійній основі. У ній не має бути членів Президії. До її складу входять авторитетні учені, представники міністерств, зокрема МОН, Мінфін, Мінекономрозвитку, Ради ректорів вищих навчальних закладів, а також представники високотехнологічного бізнесу і промисловості, тобто потенційних споживачів академічних розробок. Ця комісія затверджує остаточні рекомендації щодо конкретної установи. Крім прямої функції оцінювання наукової діяльності установ, на мою думку, робота цієї комісії формуватиме у влади та громадськості певний позитивний імідж Академії. Проте висновки комісії мають рекомендаційний характер, а остаточне рішення щодо установи залишається за Президією НАН України.

– Анатолію Глібовичу, у нашій науковій спільноті висловлюються різні, часто діаметрально протилежні думки щодо доцільності використання наукометричних показників при оцінюванні наукової діяльності. А як Ви вважаєте?

– Розумієте, в основі будь-якої справи має бути здоровий глузд. Ми зараз маємо можливість подивитися, як працюють різні методика в інших країнах, оцінити як позитивний, так і негативний досвід. Висновок простий – не можна зловживати при оцінюванні наукометричними показниками, такими як індекс Хірша та інші індекси цитування, але й не можна взагалі ними нехтувати. Наукометрія дає важливу інформацію, яку складно зібрати й охопити під час індивідуальної експертизи. Проте не можна дозволити, щоб кількісні показники з інструменту перетворилися на самоціль.

Дуже важливо, що Методику оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України створено на основі й у повній відповідності до Лейденського маніфесту⁴. Світова наукова спільнота вже пройшла цей шлях, вже побачила, які можуть виникати перекося, зробила висновки з помилок і дійшла згоди, сформулювавши основні принципи, на яких має будуватися система оцінювання ефективності наукової діяльності. Найкращі рішення приймаються на засадах збалансованих суджень і, повторюю ще раз, здорового глузду.

⁴ На конференції у Лейдені у вересні 2014 р. було запропоновано принципи, яких слід дотримуватися при аналізі діяльності організацій, наукових груп та окремих дослідників. Після кількох місяців обговорення наукометристи світу досягли консенсусу, і у квітні 2015 р. було опубліковано 10 принципів наукометрії, або Лейденський маніфест (Hicks D., Wouters P., Waltman L., de Rijcke S., Rafols I. Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. Nature. 2015. 520 (7548): 429.).

– Анатолію Глібовичу, на завершення нашої бесіди ще одне запитання. Ми говорили про подібність структури організації науки в Німеччині та в Україні. Але є одна величезна відмінність – це обсяги фінансування. Як працюватиме нова методика у нашому безгрошів'ї?

– Так, хронічне недофінансування – найголовніша наша проблема і найбільший біль. Попри те, що наука сьогодні є основною рушійною силою сучасного розвитку цивілізації, в Україні вона ніколи не була державним пріоритетом. У 2015 р. на функціонування всієї наукової сфери (НАН України, 5 галузевих академій і наука у вищих навчальних закладах) з Держбюджету було виділено близько 5 млрд грн, що за нинішнім курсом відповідає менш як 170 млн євро. Приблизно таку саму суму вчені заробляють самостійно, за рахунок вітчизняних і закордонних замовлень, міжнародних грантів проектів. Обсяг фінансування Академії з Держбюджету в 2015 р. становив 2,3 млрд грн, або близько 80 млн євро. Однак у 2016 р. ситуація з фінансуванням науки в Україні стала взагалі катастрофічною. Зокрема, наша Академія недофінансована на третину.

Я розумію, що важко порівнювати Україну з Німеччиною, але ж науковий бюджет Латвії становить 100 млн євро, Румунії — понад 1 млрд євро, Польщі – більш як 5 млрд євро. Сьогодні в Україні кількість науковців на 1 тис. працездатного населення вдвічі менша, ніж у країнах ЄС, за цим показником ми вже поступаємося Албанії. З такими обсягами фінансування науки малоімовірним стає залучення до дослідницької діяльності талановитої молоді, а без цього, як влучно зауважив відомий європейський економіст Ерік Райтнер, «з держави, що виробляє деталі ракет, Україна швидко переходить до держави, що продає багато кукурудзи».

Останнім часом у нас активно поширюють міф про те, що в Європі наукові установи фінансуються переважно на грантовій основі. У найкращому випадку це напівправда. Цифри по німецьких наукових установах я вже наводив. Наука не може функціонувати без базового державного фінансування. Наприклад, у грудні 2015 р. в Інституті фізики плазми Товариства Макса Планка було запущено термоядерний реактор Wendelstein 7-X, який працює за принципом стеларатора. Перший експеримент з утримання гелієвої плазми пройшов успішно, а 3 лютого 2016 р. стеларатор запустили вже з водневою плазмою. Очевидно, що створення подібних установок – надзвичайно складне і високовартісне науково-технологічне завдання, і без державного фінансування реалізувати такі проекти неможливо. Рівною мірою це стосується також і обладнання, що використовували в обсерваторії LIGO для реєстрації гравітаційних хвиль, – одного з найважливіших наукових відкриттів нашого часу.

Отже, ситуація в науковій сфері надзвичайно складна, але ж це не означає, що треба опустити руки і нічого не робити. Якби ми цю методику ухвалили ще в жовтні, можливо, встигли б апробувати її, зробити якісь пілотні проекти, так би мовити, відкатати її на окремих інститутах. А зараз ми змушені терміново зайнятися оптимізацією структури установ,

скороченням. Застосування нової методики в таких екстремальних умовах може виявитися не на користь. Якщо змінюється структура інституту, то які відділи чи підрозділи слід оцінювати: ті, що були, але ліквідуються, чи тільки-но створені, але ж як їх оцінити? І ця хороша, я впевнений, що хороша, ідея може бути дискредитована, тому що впроваджується невчасно. Особисто мені це було б дуже прикро, оскільки я вважаю, що нова методика має бути втілена в життя і намагатимуся докласти всіх зусиль, щоб комісії першого і другого рівнів було сформовано вже найближчим часом.

– *Щиро дякую за цю розмову, Анатолію Глібовичу!*

– Дякую Вам!

Розмову вела О. Мележик

**Основні положення Лейденського маніфесту // Вісник НАН України.
– 2016. – № 3 – С. 11.**

1. Кількісна оцінка має доповнювати якісну, експертну оцінку. Кількісні вимірювання можуть урівноважити можливе упередження перед експертним оцінюванням і спростити обговорення, оскільки важко судити колег, не маючи весь спектр основних відомостей. Проте експертам, що здійснюють оцінку наукової діяльності, слід протистояти спокусі перекласти прийняття рішень на цифри. Індикатори не є заміною інформованого судження. Кожен експерт відповідає за свій висновок.

2. Вимірюйте якість з урахуванням дослідницьких цілей організації, групи або вченого. Індикатори, що використовуються для оцінки наукової діяльності, мають чітко відповідати цілям дослідницької програми. Вибір індикаторів та шляхи їх використання повинні враховувати широкий соціально-економічний і культурний контекст. У різних учених різні наукові завдання. Дослідження, що розширює межі наукового знання, відрізняється від дослідження, зосередженого на пошуку шляхів розв'язання суспільних проблем. Експертна оцінка може ґрунтуватися не лише на академічних ідеях про наукові досягнення, а й брати до уваги досягнення, важливі для промисловості, суспільства, для прийняття політичних рішень.

3. Відстоюйте наукову якість у дослідженнях, важливих для того чи іншого регіону. У багатьох країнах високу якість наукового дослідження пов'язують з публікацією англійською мовою в журналах з високим імпаکت-фактором. Таке упередження створює проблеми в суспільних і гуманітарних науках, де дослідження мають переважно національний або регіональний вимір. Те саме стосується і багатьох інших дисциплін. Наукометрія, основана на високоякісній неангломовній літературі, допоможе оцінити науковий рівень у дослідженнях, що є значущими для конкретних регіонів.

4. Використовуйте відкриті, прозорі і прості процедури збору й аналізу даних. Прозорість методології бібліометричної оцінки уможливорює її ретельну перевірку. Простота є перевагою для індикатора, оскільки посилює прозорість, але надмірно спрощена наукометрія може спотворювати результати. Слід прагнути балансу.

5. Давайте можливість дослідникам перевірити дані і результати аналізу. Щоб забезпечити якість даних, усі дослідники, включені в бібліометричні підрахунки, повинні мати можливість перевірити коректність визначення їхніх наукових результатів.

6. Враховуйте, що дисципліни відрізняються одна від одної за практикою публікацій і цитування. В одних науках важливо, щоб у підрахунок публікацій входили книги, статті національними мовами, в інших – доповіді на конференціях. Кількість цитувань також залежить від дисципліни: математичні журнали з найвищим рейтингом мають імпакт-фактор близько 3, а журнали з клітинної біології – понад 30. Потрібно нормалізувати індикатори.

7. При оцінюванні окремих дослідників спирайтеся на їхні резюме. Чим старший дослідник, тим вищий його h-індекс, навіть якщо він нічого більше не публікує. Індекси цитування відрізняються за дисциплінами: максимум у вчених у галузі наук про життя становить близько 200, у фізиків – 100, суспільствознавців – 20–30. Індекси залежать також від бази даних: іноді h-індекс у Web of Science становить близько 10, а в Google Scholar може досягати 30. Читання роботи дослідника є дуже важливим. Найкращим підходом буде той, що враховує якомога більше відомостей про рівень знань, досвід, діяльність та вплив окремого дослідника.

8. Уникайте зайвої конкретності і помилкової точності оцінок. Наприклад, імпакт-фактор журналу публікується з трьома десятковими знаками, щоб уникнути збігу показників. Проте, якщо взяти до уваги концептуальну подвійність і випадкову мінливість підрахунків цитат, немає сенсу розрізняти журнали на основі дуже малої різниці в імпакт-факторах.

9. Враховуйте вплив використання одних і тих самих індикаторів на оцінювану систему. Це означає, що набір індикаторів завжди краще, ніж один індикатор. Використання одного індикатора стимулює азарт досягнення його високого показника. Замість ефективності наукових досліджень метою стає сам показник.

10. Регулярно перевіряйте та переглядайте індикатори. Дослідницькі завдання і цілі з часом змінюються. Для збереження адекватності наукометрії систему індикаторів потрібно перевіряти і за потреби змінювати.

18.03.2016

Эмин-Терьян Г.

С перевыполнением. Год прошел успешно, считает глава Госкомитета по науке.

Председатель Госкомитета по науке С. Арутюнян на специально созванной пресс-конференции, где он рассказал о работе своего ведомства и в целом об итогах 2015 г., заявил: «Все, что было запланировано, было выполнено и даже перевыполнено, что бывает редко» ([Поиск](#)).

Глава комитета перечислил главные события года. Так, был принят Закон «О научной и научно-технической экспертизе», который, по мнению С. Арутюняна, поможет поднять эффективность финансирования науки. У Госкомнауки имеется банк данных независимых экспертов, которые оценивают достижения участников коллективов, представивших в заявке на финансирование научные результаты или экспериментальные разработки. На основе этих оценок по итогам конкурса выделяются средства на проекты. Решением правительства Госкомнауки признан уполномоченным органом по проведению таких экспертиз.

В прошлом году Евросоюз предоставил Армении скидку в 90 %, после чего правительство РА согласилось выплатить членский взнос для участия Армении в программе ЕС «Горизонт 2020» в качестве ассоциированного члена. Это, по словам С. Арутюняна, может иметь переломное значение, так как армянские ученые смогут принять участие почти во всех программах «Горизонта 2020».

В отчетном году были организованы семь конкурсов, по итогам которых были профинансированы научные программы. В частности – совместный с Российским фондом гуманитарных исследований, на который было подано 27 заявок. Его результаты будут известны в этом году. Итоги же совместного конкурса с Российским фондом фундаментальных исследований подведены в прошлом году: была подана 91 заявка, финансирование получили 25 тем.

Госкомнауки обновил также банк данных научных работников, трудящихся по специальности и имеющих ученую степень: по положению на сентябрь 2015 г. были зафиксированы 518 докторов и 1385 кандидатов наук.

По линии международного сотрудничества осуществлены армяно-французские, армяно-германские, армяно-итальянские, армяно-российские, армяно-белорусские совместные межгосударственные программы. В рамках договора «Об армяно-французском научном сотрудничестве» с 2015 г. начато финансирование двух международных лабораторий и одной международной научно-исследовательской группы.

Впервые в СНГ прошел День германской науки. Для проведения этого мероприятия ФРГ избрала Армению, что, по мнению С. Арутюняна, очень почетно. В прошлом году было подписано соглашение о продлении деятельности МНТЦ, что очень важно для РА, так как Армения всегда была

одной из самых активных стран в этой программе. В 2015 г. по линии МНТЦ армянские ученые получили примерно 2,5 млн долл., а за последние 20 лет – более 50 млн.

Председатель Госкомнауки сообщил также о предпринятых мерах по улучшению социального положения ученых. Решением правительства им предоставлено право на дополнительный отпуск. Кроме того, с начала прошлого года увеличена доплата за ученую степень научным работникам, которые трудятся по специальности. Она была поднята в 2,5 раза – кандидатам наук стали доплачивать примерно 50 долл., докторам – 100. Однако осенью того же года в это решение была внесена поправка – надбавка выплачивается только в рамках одной научной программы, в которой ученый принимает участие, и только тем, кто работает на полной ставке – получает, как минимум, примерно 150 долл. Тем же, кто работал не на полной ставке, доплату платить перестали. С. Арутюнян объяснил изменение закона тем, что после того как была увеличена доплата за ученую степень, были замечены злоупотребления. В частности, кое-где одну ставку делили на несколько частей, бывало, даже на 10 (!), и на работу принимали нескольких докторов наук с тем, чтобы они также получали доплаты.

Правда, с последним заявлением председателя Госкомнауки согласны не все. По мнению ряда ученых и профсоюзников, правительство ущемило право тех ученых, которые, как отметила председатель объединенного профсоюза НАН К. Микаелян, перешли на полставки не по своей вине. Дело в том, что ранее правительство принимало решения о поднятии минимальных размеров ставок научных работников, но финансово не обеспечивало эти мероприятия – оставляло фонды зарплат на прежнем уровне. Поэтому, чтобы не сокращать ученых с многолетним научным стажем, директорам приходилось переводить их на неполные ставки.

Республика Казахстан

02.04.2016

Жакеев М.

В Казахстане будут сокращать расходы на нерентабельные научные проекты

В Казахстане будут сокращать расходы на нерентабельные научные проекты. Об этом заявила заместитель премьер-министра РК Д. Назарбаева (Zakon.kz).

«В отношении науки много будет изменений, довольно таки болезненных. Пока, может быть, мы еще не осознаем в полной мере это, но простой логичный вопрос. Если научные исследования никому не нужны, то почему государство должно ее финансировать? Только ради того, чтобы оказать свою социальную поддержку научному сообществу? Я думаю, что время это ушло, и таких возможностей у нас нет», – отметила Д. Назарбаева.

Вице-премьер напомнила, что в условиях кризиса «каждый бюджетный тенге должен дать мультипликативный эффект для экономики, его отраслей и производства, а также для гуманитарной науки».

«Но в любом случае должен быть заказчик, чтобы наука не делала. И результаты научных исследований должны быть применены либо в учебниках для школ или вузов, либо на производстве с тем, чтобы снижать себестоимость национальной продукции и делать ее более конкурентоспособной, на улучшение нашего экспортного потенциала. Потому что нам нужно зарабатывать валюту. Сегодня нефть и металлы прежних таких доходов в нашу экономику не приносят», – пояснила Д. Назарбаева.

Киргизька Республіка

31.03.2016

Годичная сессия Общего собрания Национальной академии наук КР

30 марта в Национальной академии наук (НАН) КР состоялась годичная сессия общего собрания с участием представителей из аппарата Президента КР, Министерства образования и науки КР, ВАК, вузов, ученых научно-исследовательских институтов и учреждений ([Национальная академия наук Кыргызской Республики](#)).

Президент НАН, академик А. Эркебаев представил вниманию участников доклад «Академическая наука: проблемы и приоритеты», в котором отметил, что усилия наших ученых были направлены на решение насущных проблем экономики республики, которые стали приоритетными научными направлениями Академии наук. Это проблемы комплексного изучения, добычи и переработки полезных ископаемых на территории республики, исследования природных, природно-техногенных и экологических процессов в горных районах и прогнозирование катастроф, проблемы рационального использования, охраны и воспроизводства биологических ресурсов, обеспечения жизнедеятельности человека в горах и другие. Бюджет НАН на 2016 г. увеличен на более чем 60 млн сомов для приобретения научных приборов и удовлетворения хотя бы минимальных нужд Ботанического сада. В настоящее время ученые Национальной академии наук Кыргызской Республики имеют пакет наукоемких разработок (71 наименование), готовых к внедрению в реальный сектор экономики страны. «Конечно, при нынешнем уровне финансирования нашей академической науки в объеме всего лишь 0,08 % от ВВП трудно ожидать, что достижения нашей фундаментальной науки реализуются в развитие новых прогрессивных технологий. Мировая практика свидетельствует, что только при финансировании от 2,6 % и выше от ВВП обеспечивается научно-технологическая безопасность государства и достижения фундаментальной

науки приводят к развитию новых прогрессивных технологий», – подчеркнул президент НАН КР А. Эркебаев.

Затем главный ученый секретарь Президиума НАН КР, член-корреспондент Ч. Арабаев рассказал об основных итогах научно-организационной деятельности НАН КР в 2015 г. Итоги научно-организационной деятельности НАН КР отражены в материалах трех отраслевых и одного регионального отделений, где функционируют 25 НИУ, из них 22 НИИ, два научных центра и Ботанический сад. Численность сотрудников – 1948 человек, из которых 1040 (53,39 %) являются научными сотрудниками. Членами НАН КР являются 39 академиков и 47 членов – корреспондентов, из которых соответственно 20 и 20 работают в НАН КР (51,29 % и 42,55 %). Научно-исследовательские работы выполнялись по 134 проектам, в т. ч. на бюджетной основе 44 (33,33 %), на гранты международных фондов – 40 (29,62 %), на хозрасчетной основе – 46 (34,07 %), на гранты МОН КР – 4 (2,96 %).

На финансирование научно-исследовательских работ НАН КР выделено из бюджета 304 777,8 тыс. сомов (0,08 % ВВП), что на 49 392,0 тыс. сомов больше, чем в 2014 г. По хоздоговорам работы выполнены на сумму 15 609,18 тыс. сомов. Общая сумма внебюджетного финансирования НАН КР составила 114 830,9 тыс. сомов с учетом реализации продукции (128 959,6 тыс. сомов – в 2014 г.), что составляет почти 37,68 % бюджета НАН КР. Выполнено 40 внедрений и реализовано научной продукции на сумму 5 701,37 тыс. сомов. Учеными НАН КР запатентовано 35 технических решений (23 – в 2014 г.), получено 18 положительных решений о выдаче патентов, выполнено 114 госэкспертиз международных и региональных проектов и нормативов.

По результатам научно-исследовательских работ сотрудниками НАН КР опубликовано 1125 работ, из них 372 за рубежом, что составляет 33,06 %. Среди публикаций 69 монографий, пять из которых изданы за рубежом и 32 учебника и пособия. Научные связи налажены более чем с 198 академиями наук, вузами, НИУ из 23 стран. Проведено 29 научных форумов с международным участием. За отчетный период НАН КР посетили 60 зарубежных ученых из 12 стран, а также 20 сотрудников НАН КР стажировались в 13 странах.

«Деятельность НАН КР в 2015 году была направлена на реализацию задач по формированию научно-технического потенциала, отвечающего современным требованиям и ресурсным возможностям страны, повышения эффективности фундаментальных и прикладных научно-исследовательских работ для использования их результатов в социально-экономической жизни страны», – отметил главный ученый секретарь Президиума НАН КР, член-корреспондент Ч. Арабаев.

С учетом высказанных дополнений и предложений было принято постановление общего собрания НАН КР.

29.03.2016**Заседание Президиума НАН КР**

25 марта 2016 г. состоялось заседание Президиума НАН КР в расширенном составе с участием членов Президиума, директоров научно-исследовательских институтов, на котором с информацией «О внесении изменений и дополнений в постановление Президиума НАН КР «О реформировании структуры НАН КР № 62 от 26 ноября 2014 года» выступил президент НАН КР, академик А. Эркебаев ([Национальная академия наук Кыргызской Республики](#)).

Заслушав и обсудив данную информацию, Президиум НАН КР принял постановление, в котором предлагается: «По Отделению физико-технических, математических и горно-геологических наук объединить Институт геологии им. М. Адышева с Институтом сейсмологии; в Институт машиноведения передать Технопарк»; «по Отделению химико-технологических, медико-биологических и сельскохозяйственных наук объединить Институт леса им. П. А. Гана с Ботаническим садом им. Э.Гареева»; «по Отделению гуманитарных и экономических наук объединить Институт экономики им. Дж. Алышбаева с Центром методологии науки и социальных исследований»; «по Южному отделению, объединив Институт энергеоресурсов и геоэкологии с Институтом ореховодства и плодовых культур, – создать Институт геоэкологии и ореховодства; объединив Институт медицинских проблем с Институтом гуманитарных исследований – создать Институт медико-биологических и гуманитарных исследований».

Таким образом, из 25 структурных подразделений Национальной академии наук Кыргызской Республики сокращены шесть научных подразделений. В целом сокращение составляет 24 % от общей численности структурных подразделений НАН КР.

Руководство НАН КР намерено продолжить поэтапную работу по дальнейшей оптимизации структуры НАН КР, отвечающей требованиям финансирования НИУ НАН на проектно-конкурсной основе в соответствии с Концепцией реформы системы организации науки в КР и законодательствами КР с 2017 г.

Російська Федерація**23.03.2016****Общее собрание Российской академии наук: третий год реформы РАН-ФАНО**

Переходный этап реформирования Российской академии наук (РАН)

постепенно завершается, констатировал премьер-министр РФ Д. Медведев на общем собрании РАН, проходившем 22 и 23 марта. Президент академии В. Фортов в свою очередь назвал жесткое разделение полномочий структур РАН и Федерального агентства научных организаций (ФАНО) центральной задачей на 2016 г. ([Российская академия наук](#)).

Принцип разделения

Выступая на ежегодном общем собрании РАН, президент академии В. Фортов заявил о необходимости разделения полномочий между РАН и ФАНО. «Настало время для более жесткого распределения полномочий между РАН и ФАНО, это устраним часть проблем и пойдет на пользу нам всем», – сказал В. Фортов, говоря о законодательной стороне дела.

О реформе РАН-ФАНО

Реформа РАН была начата в 2013 г. В ходе нее к РАН были присоединены Российская академия медицинских наук и Российская академия сельскохозяйственных наук. Управление имуществом научных институтов было передано специально созданному ФАНО. Руководство деятельностью ФАНО осуществляет правительство РФ.

По мнению президента РАН, основные усилия ФАНО «направлены не столько на управление имуществом, сколько на создание альтернативных форм организации академических институтов». «В результате бюрократическое давление на институты выросло, по разным оценкам, более чем в 5 раз», – подчеркнул В. Фортов.

Более того вице-президент Российской академии наук и председатель Сибирского отделения РАН академик А. Асеев предложил переподчинить ФАНО президиуму академии. «Деятельность ФАНО должна быть четко ограничена исполнением имущественных и финансовых функций, необходимо рассмотреть вопрос о подчинении агентства президиуму РАН», – сказал он.

Целый ряд академиков в своих выступлениях подчеркнули, что агентство занимается решением проблем, которые не относятся к его непосредственной компетенции.

22.03.2016

Ловушка для институтов ФАНО

Публикуем редакционную статью, посвященную весьма срочному вопросу, касающемуся всех академических институтов России ([Троицкий вариант – Наука](#)).

В преддверии общего собрания РАН выясняется, что академические институты, относящиеся теперь к системе ФАНО, не получают часть денег на зарплату сотрудникам, и неизвестно, когда смогут эти деньги получить. Речь идет о дополнительном финансировании, выделяемом для реализации

Указа Президента РФ от 7 мая 2012 г. об увеличении заработной платы научных сотрудников (в 2016 г. – до двукратной по сравнению со средней зарплатой в регионе, где находится институт). Это дополнительное финансирование составляет около четверти всего фонда зарплаты институтов.

Согласно распоряжению руководителя ФАНО М. Котюкова все такие выплаты заморожены и будут произведены только тем институтам, которые будут признаны ведущими в своей области. Однако механизм оценки качества работы исследовательских институтов (как в ФАНО, так и в любых других ведомствах) до сих пор не определен.

В течение 2014–2015 гг. в ФАНО совместно с представителями научных организаций была проведена большая работа по созданию системы такой оценки (которая должна сочетать в себе как учет формальных показателей, так и полноценную экспертную оценку), и соответствующая документация почти полностью разработана. Однако осенью 2015 г. эта работа была в рамках ФАНО остановлена (в других ведомствах она, похоже, даже и не начиналась).

Как именно предполагается, по мысли руководителя ФАНО, определить теперь ведущие научные организации – неясно. Согласно неофициальным сведениям от некоторых сотрудников ФАНО, речь идет о простейшей нумерологии: берутся данные из информационной системы Министерства образования и науки РФ (где все научные организации будут разнесены по набору из примерно сорока референтных групп), после чего автоматически рассчитываются медианные значения внутри каждой референтной группы. Все организации, которые получились выше этой медианы, – ведущие, а все, кто ниже, – без средств. Простота этой схемы – согласно старой поговорке — хуже воровства.

Перечислим несколько важнейших обстоятельств, которые подтверждают нашу обеспокоенность.

1. Набор данных в информационной системе Минобрнауки до сих пор не выверен, там имеется огромное количество ошибок самого разного типа. Даже для того чтобы минимально привести в порядок эти данные, потребуется еще несколько месяцев. Согласно планам Минобрнауки процедура отнесения научных организаций к референтным группам и верификация данных в системе должны быть проведены к июлю 2016 г. То есть до сентября этого года (учитывая летний отпускной период) этих денег «по майскому указу» не получит вообще никто!

Между тем для многих институтов они составляли в 2015 г. заметную долю всех зарплатных денег в их бюджетах, а в текущем году это стало еще острее из-за общего сокращения финансирования (в среднем на 15 %). Информация о сокращении бюджета ФАНО официально размещена на сайте агентства <...> Более того, многие институты сейчас не получают средств на организацию и проведение полевых и экспедиционных работ и поэтому не могут спланировать проведение исследований. А тут вдобавок еще и

заморозка дополнительных зарплатных денег... Неудивительно, что в ФАНО и в Президиум РАН, да и в правительство РФ в большом количестве поступают письма директоров институтов о сложившейся тяжелой ситуации.

2. Еще более тяжелое последствие этого решения руководителя ФАНО состоит в следующем: из-за необходимости в течение 2016 г. хоть кому-то выделить эти средства на реализацию майских указов, окажется зафиксированным неадекватный отбор ведущих институтов. На многочисленных обсуждениях – как в рамках РАН, так и на организованных ранее при содействии ФАНО экспертных сессиях с участием большого количества научных работников – было продемонстрировано, что чисто «нумерологический» способ определения качества работы научных организаций крайне несовершенен, и его необходимо дополнять профессиональной экспертизой.

Работа над такой комбинированной системой оценки сейчас продолжается в РАН и, кажется, может быть завершена осенью 2016 г. Тогда и можно будет приступить к сколько-нибудь содержательной работе по выявлению ведущих научных организаций. Однако в условиях, когда представители высшего руководства РФ настойчиво повторяют требования срочно определить «список ведущих» (см. стенограмму Совета по науке и образованию от 21 января 2016 г.⁵), однажды сделанный неадекватный выбор таковых организаций невозможно будет изменить очень долго.

Так что же стоит делать в сложившейся ситуации? Наша рекомендация такова: не надо без нужды повышать энтропию. То есть следует отменить решение, которое заведомо приведет к ярчайшим примерам абсурда, к массовым случаям вопиющей несправедливости, к росту напряженности внутри ведомства и уже привело к задержке дополнительных выплат, ударив по людям.

Вообще, для начала надо ответить на вопрос: логично ли, что деньги, предназначенные для исполнения майских указов, идут только ведущим институтам? А в не ведущих все научные работники хуже? Или – если денег не хватает на всех – что логичней: дать лишь немногим или дать всем понемногу? Второе решение лучше хотя бы с «термодинамической» точки зрения – не ведет к росту хаоса.

Конечно, хорошо бы как-то поощрять ведущие институты, но для начала надо понять, что это такое и как их определять, – это важная стратегическая задача, но это другая задача, не имеющая ничего общего с сиюминутной проблемой майских указов.

⁵ <http://www.kremlin.ru/events/councils/by-council/6/51190>

Нові надходження до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Відділення механіки НАН України [Текст] : іст.-біогр. довід. / Нац. акад. наук України. – Київ : Академперіодика, 2015. – 341, [1] с.

У довідниковому історико-біографічному виданні коротко викладено історію Відділення механіки НАН України. Наведено біографічну інформацію про дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів, яких було обрано до складу академії з часу її заснування (1918 р.) до сьогодні. Описано історію та основні напрями роботи наукових установ, їхній чисельний склад (станом на 01.07.2015 р.), наукові періодичні видання, державні та академічні нагороди і премії науковців відділення.

Шифр зберігання ВА794400

Дивосвіт металів [Текст] / С. Є. Кондратюк, О. Л. Геллер ; НАН України, Фіз.-технол. ін-т металів та сплавів. – Київ : Академперіодика, 2015. – 200, [3] с.

Книга знайомить читача з цікавими історичними фактами і легендами щодо відкриття і розвитку технології обробки металів і сплавів та творців науки про метали. Популярно, на сучасному науковому рівні розказується про метали – фундамент цивілізації. Значну увагу приділено досягненням і новинкам сучасної техніки та перспективам використання металевих матеріалів. Видання розраховане на широке коло читачів. Буде також корисним для вчителів і викладачів технічних спеціальностей середніх і вищих навчальних закладів.

Шифр зберігання ВА798682

Інноваційна логістика: концепції, моделі, механізми [Текст] : колект. монографія / [Астаф'єв А. В. та ін. ; за наук. ред. М. Ю. Григорак та Л. В. Савченко] ; Нац. авіац. ун-т, Укр. логіст. асоц. – Київ : Логос, 2015. – 545 с.

Досліджено теоретичні та методологічні положення концепції інноваційна логістики в системі економічного розвитку, узагальнено моделі інноваційна діяльності постачальників логістичних послуг та формування транспортно-логістичних кластерів, розроблено теоретичні положення інноваційної логістики в системі інтегрованої логістичної підтримки наукомісткої продукції та управління ризиками в ланцюгах поставок. Висвітлено моделі та механізми системних та процесних інновацій на ринку транспортно-логістичних послуг, а також в діяльності підприємств авіаційного та залізничного транспорту.

Шифр зберігання ВА799359

Інститути корпоративного управління в умовах інноваційної економіки [Текст] : колект. монографія / [З. Є. Шершньова та ін.] ; за наук. ред. З. Є. Шершньової ; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2015. – 371 с.

Монографію присвячено дослідженню особливостей сучасного стану розвитку інститутів корпоративного управління в Україні, визначено проблеми їх функціонування, причини відставання в період переходу економіки України до інноваційного етапу розвитку.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, студентів і широкого кола фахівців, які цікавляться питаннями вдосконалення корпоративного управління.

Шифр зберігання ВА799240

Методичні засади створення паперових і електронних енциклопедичних видань [Текст] : [посібник] / НАН України, Ін-т енциклопед. дослідж. ; [редкол.: М. Г. Железняк (відп. ред.) та ін.]. – Київ : Академперіодика, 2015. – 250, [1] с.

Посібник призначено для надання методичної допомоги в практичній діяльності укладачів паперових та електронних енциклопедій. Зокрема, фахівці Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, ґрунтуючись на досвіді укладання Енциклопедії Сучасної України та розроблення її онлайнової версії, дають докладні рекомендації щодо створення енциклопедичних видань – паперових і електронних. Охоплено різні методичні аспекти підготовки енциклопедій – від принципів створення баз даних енциклопедичних статей та іконографії, вироблення схем подання матеріалу, до особливостей їх верстки для паперових чи електронних видань.

Для укладачів енциклопедично-довідкової літератури, енциклопедознавців, працівників редакційно-видавничої справи, викладачів та студентів поліграфічних спеціальностей.

Шифр зберігання ВА799862

Фінансово-кредитне забезпечення інноваційного розвитку економіки [Текст] : монографія / О. М. Диба ; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2015. – 387 с.

Тенденції інноваційного розвитку національних економік, що складається останнім часом у сучасному суспільстві, не залишають сумніву в актуалізації питань удосконалення фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку економіки. Дотепер подекуди на практиці домінує вузьке трактування джерел фінансування, що зводить його до виробництва і просування інноваційної продукції в основному за рахунок власних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. Проте сучасна парадигма

інноваційної діяльності передбачає новин підхід до використання фінансових ресурсів в умовах глобалізації, відбувається диверсифікація джерел фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку, їх перехід з національного на міжнародний рівень.

Шифр зберігання ВА799230

Microprisms: optical parameters and monitoring [Text] / E. E. Antonov [etc.] ; Nat. acad. of sciences of Ukraine, In-t for information recording = Мікропризми: оптичні параметри та контроль / Є. Є. Антонов [та ін.] . - Kyiv : Akadempriodyka, 2015. – 142, [3] p. – (Project «Ukrainian scientific book in a foreign language»). – Текст англ.

The lighting characteristics of retroreflectors and the method for calculating their parameters was proposed. Diagnostics of optical surfaces quality have been developed, based on the analysis of the diffraction pattern that occurs during the transmission of laser radiation through the microrelief. The influence of metallization process of reflectors working surfaces on the angular diagram of light return has been investigated.

The method of chromaticity-diffraction phenomena monitoring has been developed using the sharpness of visual images of test objects. The dependence of images resolution on the magnitude of microprism prismatic strength has been investigated. The optimum optical parameters of diffraction-refractive achromatizing microprisms have been calculated.

Шифр зберігання ВС59287